

<https://helda.helsinki.fi>

Ehdokkaiden edustuskäsitykset

Sipinen, Josefina

Oikeusministeriö
2020-10-01

Sipinen, J & von Schoultz, Å 2020, Ehdokkaiden edustuskäsitykset . julkaisussa E Kestilä-Kekkonen & Å von Schoultz (toim) , Ehdokaat vaalikentillä : Eduskuntavaalit 2019 . Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita , Nro 2020:16 , Oikeusministeriö , Helsinki , Sivut 147-160 . < <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-890-5> >

<http://hdl.handle.net/10138/327012>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Ehdokkaat vaalitentillä: Eduskuntavaalit 2019

Oikeusministeriön julkaisuja 2020:16

Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019

Oikeusministeriö

ISBN PDF: 978-952-259-890-5

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Painotuotteet
4041-0619

PEFC-sertifioitu

Tähän painopaperiin
käytetty puu on peräisin
kestävästi hoidetuista
metsistä ja valvotuista
kohteista

www.pefc.fi

Kuvailulehti

Julkaisija	Oikeusministeriö	1.10.2020	
Tekijät	Kestilä-Kekkonen Elina ja von Schoultz, Åsa (toim.)		
Julkaisun nimi	Ehdokkaat vaalikentillä: Eduskuntavaalit 2019		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2020:16		
Teema	Selvityksiä ja ohjeita		
ISBN painettu	978-952-259-886-8	ISSN painettu	2490-0680
ISBN PDF	978-952-259-890-5	ISSN PDF	2490-0990
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-890-5		
Sivumäärä	214	Kieli	suomi
Asiasanat	vaalit, eduskuntavaalit, ehdokkaat, nimittäminen, kampanjointi, demokratia, arvot		
Tiivistelmä	<p>Ehdokkaat vaalikentillä -tutkimus tuo uutta tietoa kansanedustajaehdokkaiden vaalikampanjoinnista ja ehdokkaiden suhteesta puolueeseen ja äänestäjiin: Minkälaisia ehdokkaita puolueet tavoittelivat ja miten ehdokkaat itse arvioivat taustaominaisuuksiensa vaikuttaneen nimittämiseensä? Miten ehdokkaiden kampanjat rakentuivat ja miten ne rahoitettiin? Keitä ehdokkaat katsovat edustavansa tullessaan valituksi? Tutkimus kartoittaa myös ehdokkaiden ideologista sijoittumista ja asenteita: Miten ehdokkaat näkevät suomalaisen ja Euroopan unionin demokratian tilan ja päätöksenteon aikajänteen? Onko Suomessa havaittavissa vaalihäirintää ja miten ehdokkaat siihen suhtautuvat? Nähdäänkö sukupuolten välillä eroja pätevyyydessä eri politiikkaloikoilla? Miten ehdokkaat sijoittuvat talouspoliittisesti ja arvokysymyksissä?</p> <p>Tutkimuksen ovat toteuttaneet Helsingin yliopiston, Tampereen yliopiston, Turun yliopiston ja Åbo Akademin tutkijoista koostuva ryhmä. Mukana on kaikkiaan neljätoista tutkijaa. Tutkimus on osa professori Åsa von Schoultzin johtamaa Suomen Akatemian IntraComp -projektia (http://helsinki.fi/intraparty-competition), joka pyrkii kartoittamaan erityisesti ehdokkaiden välistä kilpailua puolueiden sisällä. Käsillä oleva teos perustuu pääosin eduskuntavaalien 2019 jälkeen kerättyyn kyselytutkimusaineistoon "Eduskuntavaaliehdokkaat 2019". Kysely on osa laajempaa kansainvälistä yhteistyöprojektia (Comparative Candidates Survey, www.comparativecandidates.org), joka kerää tietoa parlamenttivaalien ehdokkaista eri maissa, ja mahdollistaa siten maiden välisen vertailun yhdenmukaisia mittareita käyttäen. Kysely toteutetaan neljännen kerran Suomessa. Kyselytutkimus on kokonaistutkimus, eli kyselylomake lähetettiin kaikille vuoden 2019 eduskuntavaaleissa ehdolle asettuneille henkilöille. Vastaajien kokonaismäärä oli 770. Eduskuntavaaliehdokkaat 2019 -aineiston lisäksi kirjan luvuissa hyödynnetään myös kansalaisille tehtyjä kansallisia eduskuntavaalitutkimuksia, puolue toimijoiden haastatteluja, vaalikoneaineistoja ja virallisia ehdokastilastoja. Tutkimusraportti julkaistaan oikeusministeriön julkaisusarjassa ja se on ladattavissa valtioneuvoston julkaisupankista (VALTO).</p> <p>Tämä on akateeminen tutkimus. Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta oikeusministeriön näkemystä.</p>		
Kustantaja	Oikeusministeriö		
Painopaikka ja vuosi	PunaMusta Oy, 2020		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Justitieministeriet	1.10.2020	
Författare	Kestilä-Kekkonen Elina och von Schoultz, Åsa (red.)		
Publikationens titel	Kandidaterna på valfältet: Riksdagsvalet 2019		
Publikationsseriens namn och nummer	Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2020:16		
Tema	Utredningar och anvisningar		
ISBN tryckt	978-952-259-886-8	ISSN tryckt	2490-0680
ISBN PDF	978-952-259-890-5	ISSN PDF	2490-0990
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-890-5		
Sidantal	214	Språk	finska
Nyckelord	val, riksdagsval, kandidater, nominering, kampanjande, demokrati, värderingar		
Referat	<p>Rapporten "Kandidaterna på valfältet" bidrar med ny information om riksdagskandidaternas valkampanjer och kandidaternas relation till sina partier och väljare: Vilka typer av kandidater strävar partierna efter att nominera och hur upplever kandidaterna själva att deras bakgrund påverkar nomineringen? Hur utformar kandidaterna sina kampanjer och hur finansieras de? Vem uppfattar kandidaterna att man som invald representerar? Undersökningen utforskar även kandidaternas värderingar och ideologi: Hur uppfattar kandidaterna demokratis tillstånd i Finland och EU och hur ser man på beslutsfattandets tidsperspektiv? Kan man i Finland se tecken på valmanipulation och hur förhåller sig kandidaterna till detta? Finns det könsstereotypa uppfattningar om kvinnors och mäns politiska kompetens? Hur placerar sig kandidaterna i ekonomiska frågor och värderingsfrågor?</p> <p>Undersökningen har genomförts av 14 forskare från Helsingfors universitet, Tammerfors universitet, Åbo universitet och Åbo Akademi. Undersökningen är en del av Finlands Akademifinansierade forskningsprojektet IntraComp (http://helsinki.fi/intraparty-competition), som under ledning av professor Åsa von Schoultz strävar efter att utforska kandidaters partiinterna konkurrens. Föreliggande rapport bygger till stora delar på enkätundersökningen "Riksdagskandidatundersökning 2019". Enkätundersökningen är en del av ett internationellt samarbetsprojekt (Comparative Candidates Survey, www.comparativecandidates.org), som samlar jämförbar information om parlamentsvalskandidater i olika länder i syfte att möjliggöra länderjämförande forskning. I de olika delundersökningarna är det även möjligt att inkludera frågor av specifikt intresse för det egna landet. Undersökningen genomfördes 2019 för fjärde gången i Finland. Det är fråga om en totalundersökning, dvs. frågeformuläret skickades till samtliga i riksdagsvalet 2019 nominerade kandidater. Antalet kandidater som svarade var 700. I rapporten används även andra forskningsmaterial som riksdagsvalsundersökningar riktade till väljare, intervjuer av partiaktörer, kandidaternas svar i valkompasser och annan offentligt statistik över kandidaterna och deras valframgångar. Forskningsrapporten publiceras i justitieministeriets serie och kan laddas ner som elektroniskt material från Statsrådets gemensamma publikationsarkiv (VALTO).</p> <p>Detta är en akademisk undersökning. De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis justitieministeriets ståndpunkt.</p>		
Förläggare	Justitieministeriet		
Tryckort och år	PunaMusta Ab, 2020		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Justice	10 October 2020	
Authors	Kestilä-Kekkonen Elina and von Schoultz, Åsa (eds)		
Title of publication	Candidates in the running: The 2019 Parliamentary election		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2020:16		
Subject	Reports and guidelines		
ISBN (printed)	978-952-259-886-8	ISSN (printed)	2490-0680
ISBN PDF	978-952-259-890-5	ISSN (PDF)	2490-0990
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-890-5		
Pages	214	Language	Finnish
Keywords	elections, parliamentary elections, candidates, nominations, campaigning, democracy, values		
Abstract			
<p>The study "Candidates in the running" presents new knowledge of how parliamentary candidates campaign and how they relate to their party and to the voters: What kind of candidates do parties target and how candidates evaluate the impact of their characteristics in the nomination process? How do candidates structure their campaigns and how are they financed? Whom do candidates think they ought to represent if they get elected? The study also explores the ideological positions and values of candidates: How the candidates view the state of democracy in Finland and in the EU, and how do they view the time-span for decision-making? Have they experienced electoral interference and how they feel about it? Do the candidates think men and women are equally qualified decision-makers across policy fields? How they are positioned in socioeconomic matters and in sociocultural issues?</p> <p>The study is carried out by 14 researchers from the University of Helsinki, Tampere University, University of Turku and Åbo Akademi University. It is a part of the Academy Project IntraComp (http://helsinki.fi/intraparty-competition), led by professor Åsa von Schoultz. The project seeks to explore intra-party competition, i.e. competition between candidates nominated by the same party. The report is mainly based on the post-election survey "The Finnish parliamentary candidates study 2019". The survey is carried out within the framework of an international project (Comparative Candidates Survey, www.comparativecandidates.org), which collects information on parliamentary election candidates from several countries with the aim of furthering comparative research in the field. The study was conducted for the fourth time in Finland. It is based on a full sample i.e. the questionnaire was sent to all nominated candidates in the 2019 parliamentary elections. The number of respondents was 770. In addition to the survey, the chapters utilize data from the Finnish National Election Studies, interviews of party actors, voting advice applications and official candidate statistics. The study is published in the publication series of Ministry of Justice and can be downloaded from Institutional Repository for the Government (VALTO).</p> <p>This is an academic research publication. The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Ministry of Justice Finland.</p>			
Publisher	Ministry of Justice		
Printed by (place and time)	PunaMusta Ltd, 2020		
Distributed by/ Publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

MINISTERIN ESIPUHE	11
FÖRORD AV MINISTERN	13
FOREWORD BY THE MINISTER	15
1 Johdanto: Demokratian ritarit	17
<i>Elina Kestilä-Kekkonen ja Åsa von Schoultz</i>	
Eduskuntavaalit ehdokkaiden näkökulmasta	17
Tutkimuksen aineisto	19
Tutkimuksen artikkelit	20
Lähteet	24
ENNEN VAALEJA	25
2 Ehdokkaiden taustaominaisuuksien merkitys ehdokasasettelussa	26
<i>Josefina Sipilén ja Vesa Koskimaa</i>	
Johdanto	26
Listojen tasapainottaminen ehdokasasettelua ohjaavana kriteerinä	27
Aineistot ja menetelmät	29
Puolueiden listamuodostusta ohjaavat käytännöt ja kriteerit	30
Listamuodostusta ohjaavat yleiset sisällölliset periaatteet	32
Yleisimmät objektiiviset kriteerit: alueellinen edustavuus	33
Yleisimmät objektiiviset kriteerit: sukupuoli	35
Yleisimmät objektiiviset kriteerit: ikä	36
Yleisimmät objektiiviset kriteerit: ammatti	36
Muut ehdokkaaksi valikoitumiseen vaikuttavat tekijät	37
Puolueiden ehdokasasettelu lopullisten ehdokaslistojen ja ehdokkaiden näkökulmasta	38
Alueellinen edustavuus	39
Ammatti	45
Ikä	47
Koulutustausta	49
Maahanmuutto- ja/tai vähemmistötausta	52
Johtopäätökset	54
Lähteet	56

EHDOKKAAT VAALIKENTÄLLÄ	59
3 Kampanjointi	60
<i>Mikko Mattila, Veikko Isotalo, Theodora Järvi ja Åsa von Schoultz</i>	
Johdanto	60
Kampanjoinnin muodot ja mainonta	61
Kampanjoinnin kohdistaminen	68
Kampanjoiden rahoitus	76
Päätelmät	82
Lähteet	84
4 Ehdokkaiden ja äänestäjien havainnot vaalihäirinnästä	87
<i>Hanna Wass, Veikko Isotalo ja Jarno Limnell</i>	
Johdanto	87
Puolueisiin ja ehdokkasiin kohdistuva häirintä vaalikampanjan eri vaiheissa	88
Vaalihäirintäkokemusten mittaaminen	90
Tulokset	91
Päätelmät	99
Lähteet	101
5 Ehdokkaiden menestys vaaleissa	103
<i>Åsa von Schoultz, Peter Söderlund ja Elina Kestilä-Kekkonen</i>	
Suomalaisten vaalien dynamiikka	103
Miten menestyä avoimien listojen vaalijärjestelmässä?	104
Nimitetyt ehdokkaat ja valituksi tulleet	106
Millaiset ehdokkaat menestyvät parhaiten?	110
Liikkuvuus: puolueiden sisäiset ja puolueiden väliset tappiot	112
Loppupäätelmät	114
Lähteet	115
EHDOKKAIDEN ARVOT JA ASEENTEET	118
6 Ehdokkaiden demokratiäkäsitykset	119
<i>Maria Bäck ja Elina Kestilä-Kekkonen</i>	
Johdanto	119
Erilaiset demokratiäkäsitykset	121
Ehdokkaiden käsitykset demokratian toimivuudesta	122
Ehdokkaiden näkemykset suorasta demokratiasta, kansan tahdon noudattamisesta ja enemmistöperiaatteesta	126
Johtopäätökset	131
Lähteet	133

7	Ehdokkaat ja tulevaisuuteen suuntautuva demokraattinen päätöksenteko..	136
	<i>Lauri Rapeli ja Marina Lindell</i>	
	Johdanto	136
	Poliittisen aikakäsityksen mittaamisesta	137
	Poliittisiin aikakäsityksiin vaikuttavat tekijät.....	138
	Tulokset	140
	Yhteenveto	143
	Lähteet	145
8	Ehdokkaiden edustuskäsitykset	147
	<i>Josefina Sipinen ja Åsa von Schoultz</i>	
	Johdanto	147
	Edustusroolit	148
	Tutkimusaineisto ja tulokset.....	150
	Päätelmät	157
	Lähteet	159
9	Sukupuolistereotypiat suomalaisessa politiikassa	161
	<i>Åsa von Schoultz, Mikaela Henriksson ja Elina Kestilä-Kekkonen</i>	
	Johdanto	161
	Sukupuolistereotyyppien aiempi tutkimus.....	162
	Aineisto	163
	Sukupuolistereotypiat: kansanedustajaehdokkaat ja äänestäjäkunta.....	164
	Sukupuolistereotypiat eri ehdokasryhmissä.....	166
	Johtopäätökset.....	169
	Lähteet	170
10	Ehdokkaiden arvomaailmat.....	172
	<i>Veikko Isotalo ja Theodora Järvi</i>	
	Johdanto	172
	Ehdokkaat arvokartalla	174
	Ideologisten sijaintien suosio arvokartalla	179
	Puolueiden arvoalueet vaalipiireissä.....	181
	Puolueet ehdokkaiden ja äänestäjien silmin	185
	Ehdokkaiden käsitys vasemmistosta ja oikeistosta	186
	Ehdokkaat ja Euroopan unioni.....	190
	Päätelmät	193
	Liitteet	196
	Lähteet	199
	Kirjoittajat	202
	Aineistokuvaus	204

MINISTERIN ESIPUHE

Perustuslain mukaan julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Demokratian toimiminen edellyttää, että kaikki voivat osallistua yhteisistä asioista päättämiseen. Oikeusvaltioperiaate, toimiva demokratia ja keskinäinen luottamus saavat tavallistakin suuremman painoarvon nyt, kun elämme poikkeuksellisissa oloissa koronaviruspandemian keskellä.

Ehdokkaat vaalikentillä -tutkimus kuvaa henkilöitä, jotka osallistuvat yhteisten asioiden hoitoon asettumalla ehdolle vaaleissa. Vaaleissa ehdokkaaksi asettuminen on henkilökohtainen panos demokratian toimivuuteen ja yksi edustuksellisen demokratian peruspilareista. Sen vuoksi kaikki ehdokkaat ansaitsevat arvostusta. Ehdokkaiden taustaominaisuuksia, tulevaisuusnäkemyksiä ja arvomaailmaa on tärkeää tutkia. Tutkimus selvittää muun muassa ehdokkaiden kokemuksia vaalihäirinnästä. Tehokas puuttuminen vaalihäirintään turvaa ehdokkaita ja koko demokraattisen järjestelmän toimivuutta.

Tutkimuksen ovat toteuttaneet Helsingin yliopiston, Tampereen yliopiston, Turun yliopiston ja Åbo Akademin tutkijoista koostuva ryhmä. Tutkimus on osa professori Åsa von Schoultzin johtamaa Suomen Akatemian IntraComp -projektia. Tutkimus perustuu pääosin eduskuntavaalien 2019 jälkeen kerättyyn kyselytutkimusaineistoon *”Eduskuntavaaliehdokkaat 2019”*, ja se on osa laajempaa kansainvälistä yhteistyöprojektia (*Comparative Candidates Survey*).

Demokratiapolitiikkaa on tarkoituksenmukaista kehittää pitkäjänteisesti ja tutkittuun tietoon pohjautuen. Siksi on tärkeää, että pääministeri Marinin hallitusohjelmassa on linjattu kansallisen demokratiaohjelman 2025 valmisteleminen. Demokratiaohjelma kattaa hallitusohjelman lukuisat kansalaisyhteiskuntaa ja osallisuutta edistävät toimet. Poikkihallinnollisen ohjelman tavoitteena on edistää osallisuutta sekä uudenlaista vuorovaikutusta hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Ohjelman avulla on lisäksi tarkoitus edistää valmistelun avoimuutta ja kuulemista, vahvistaa kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä sekä edistää demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta ja nuorten osallisuutta.

Tutkimus edustaa tutkijoiden näkemyksiä ehdokkaiden suhteesta puolueisiin ja äänestäjiin. Kiitos kaikille tähän tutkimukseen osallistuneille.

Anna-Maja Henriksson

Oikeusministeri

FÖRORD AV MINISTERN

Enligt grundlagen ska det allmänna främja människors möjligheter att delta i samhällelig verksamhet och att påverka beslut som gäller dem själva. För att demokratin ska fungera krävs det att alla kan delta i beslutsfattandet om gemensamma frågor. Rättsstatsprincipen, en fungerande demokrati och ömsesidigt förtroende får större tyngd än vanligt nu när vi lever i exceptionella förhållanden på grund av coronaviruspandemin.

Undersökningen Kandidaterna på valfälten beskriver de personer som deltar i skötseln av gemensamma angelägenheter genom att ställa upp som kandidater i val. Att kandidera i val är en personlig insats för att demokratin ska fungera och en av grundpelarna i den representativa demokratin. Därför förtjänar alla kandidater uppskattning. Det är viktigt att undersöka kandidaternas bakgrund, framtidssyn och värderingar. I undersökningen utreds bland annat kandidaternas erfarenheter av valtrakasserier. Ett effektivt ingripande i valtrakasserier skyddar kandidaterna och hela det demokratiska systemets funktion.

Undersökningen har genomförts av en grupp forskare vid Helsingfors universitet, Tammerfors universitet, Åbo universitet och Åbo Akademi. Den är en del av IntraComp-projektet vid Finlands Akademi, som leds av professor Åsa von Schoultz. Undersökningen baserar sig i huvudsak på material för enkäten "*Riksdagskandidatundersökning 2019*" som samlats in efter riksdagsvalet 2019 och är en del av ett större internationellt samarbetsprojekt (*Comparative Candidates Survey*).

Det är skäl att utveckla demokratipolitik på lång sikt och utifrån evidensbaserad information. Enligt statsminister Sanna Marins regeringsprogram skall ett nationellt demokratiprogram 2025 beredas. Demokratiprogrammet omfattar ett stort antal åtgärder som främjar det civila samhället och delaktigheten i enlighet med regeringsprogrammet. Syftet med det förvaltningsövergripande programmet är att främja delaktighet och en ny slags växelverkan mellan förvaltningen och civilsamhället. Avsikten är också att främja öppenhet och delaktighet vid beredningen av ärenden, stärka det civila samhällets verksamhetsförutsättningar samt stödja fostran till demokrati och mänskliga rättigheter och ungas möjligheter att delta.

Undersökningen representerar forskarnas syn på kandidaternas förhållande till partier och väljare. Jag vill tacka alla som har deltagit i undersökningen.

Anna-Maja Henriksson

justitieminister

FOREWORD BY THE MINISTER

Under the Constitution, the public authorities shall promote the opportunities for individuals to participate in societal activity and have a say in decisions that affect them. In a well-functioning democracy, everyone must be able to participate in the decision-making on matters of common interest. The rule of law, well-functioning democracy and mutual trust have an even greater importance than usual now that we are living in these exceptional circumstances in the midst of the COVID-19 pandemic.

This study, *Candidates in the Running*, examines people who take part in the management of common affairs by standing as candidates in elections. Standing as a candidate is a personal contribution to the functioning of democracy and one of the basic pillars of representative democracy. Therefore, each and every candidate deserves our respect. It is important to study their background characteristics, views on the future and values. One of the topics covered by this study is election interference experienced by candidates. Effective intervention in election interference protects the candidates and safeguards the functioning of the entire democratic system.

This study was carried out by a group of researchers from the University of Helsinki, the University of Tampere, the University of Turku and Åbo Akademi University. It is part of the IntraComp project of the Academy of Finland, led by Professor Åsa von Schoultz. The study is mainly based on the survey material collected after the parliamentary elections of 2019, *The Finnish Parliamentary Candidates Study 2019*, and it is part of a more extensive international cooperation project (*Comparative Candidates Survey*).

Democracy policy should be developed on a long-term basis, and all development measures should be based on researched data. A National Democracy Programme 2025 will be drawn up under the Government Programme of Prime Minister Marin's Government. It will cover the numerous measures related to civil society and participation outlined in the Government Programme. The objective of the cross-administrative programme is to promote participation and new forms of interaction between the public administration and the civil society. The programme also aims to contribute to promoting

the transparency of preparation, improving consultation practices, strengthening the operating conditions of the civil society, and promoting democracy and human rights education and the participation of young people.

The study represents the views of the researchers on the relationship between candidates, political parties and voters. I thank everyone that has been contributing to this publication.

Anna-Maja Henriksson

Minister of Justice

1 Johdanto: Demokratian ritarit

Elina Kestilä-Kekkonen ja Åsa von Schoultz

Eduskuntavaalit ehdokkaiden näkökulmasta

Vaalikamppailu kiihdyttää poliittista keskustelua siitä, mihin suuntaan maata tulisi ohjata tulevina vuosina. Poliittisessa järjestelmässämme pääministerillä on yhä näkyvämpi rooli ja puoluejohtajat ovat kamppailun etulinjassa. Mikä puolue saavuttaa suurimman paikkamäärän ja johtaa hallitusneuvotteluja? Kenen kanssa hallitusyhteistyö sujuu niiden eron- tekojen jälkeen, joita on pyritty tekemään kampanjan aikana?

Vuoden 2019 eduskuntavaalikamppailu käytiin ilmapiirissä, jossa suomalainen politiikka oli murrosvaiheessa. Muutoksia on ollut ilmassa kuitenkin jo koko kuluva vuosituhannen. Merkittävin näistä on Suomen jäätyneeksi uskotun puoluejärjestelmän sulaminen. Kolmesta suuresta on lyhyessä ajassa tullut viisi keskikokoista. Vuoden 2019 vaaleissa yksikään puolue ei saanut yli kahtakymmentä prosenttia äänistä. Sosialidemokraatit voittivat vaalit (17,7 %) vain niukalla erolla Perussuomalaisiin (17,5 %) ja Kokoomukseen (17,0 %). Keskusta (13,8 %) ja Vihreät (11,5%) jäivät kolmikosta kauemmas. Muutoksen taustalla on erityisesti äänestäjäkuntaa halkovien jakolinjojen muutos. Perinteinen, talouden ja palveluiden järjestämiseen keskittynyt sosioekonominen jakolinja on saanut haastajakseen niin sanotun sosiokulttuurisen jakolinjan, jossa puolueiden on otettava kantaa ympäristökysymyksiin, vähemmistöjen oikeuksiin ja muuttoliikkeeseen. Vuoden 2019 vaaleissa jakolinja korostui jopa talouspolitiikan kustannuksella. Ilmastonmuutos nousi vaalikeskustelun keskiöön, ja sekä tiukempia ilmastonmuutoksen vastaisia toimia vaatineet Vihreät, että perinteistä elämäntapaa puolustaneet Perussuomalaiset menestyivät (ks. esim. Borg, Kestilä-Kekkonen & Wass, 2020).

Puolueiden valtakunnallinen taisto on kuitenkin vain osa totuutta. Samaan aikaan kun puoluejohtajat väittelevät valtakunnallisissa medioissa, kisaa käydään 13 vaalipiirissä,

paitsi puolueiden välillä, myös niiden sisällä. Suomessa nämä paikalliset kamppailut ovat kiivaampia kuin monissa muissa Euroopan maissa johtuen vaalijärjestelmästä. Avoin lista-vaali, jossa saman puolueen ehdokkaiden on kilpailtava myös keskenään äänimäärästä tullakseen valituksi, tuo suomalaiseen vaalikamppailuun kokonaan uuden ulottuvuuden. Se antaa myös suomalaisille äänestäjille enemmän valtaa kuin monille muille eurooppalaisille. Heidän äänensä ratkaisevat paitsi puolueen saaman paikkamäärän, myös sen, ketkä ehdokkaat nämä paikat saavat. Ehdokkaiden oma aktiivinen kampanjointi on puolueille siten erityisen tärkeää.

Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa oli 2468 ehdokasta, 322 ehdokasta enemmän kuin vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Poliittinen kokemus näkyi tässä joukossa. Ehdokkaista 990 oli kunnanvaltuutettuja ja 165 istuvia kansanedustajia. Poliittinen kokemus vauhditti myös valintaa: 85,5 prosentilla nykyisistä kansanedustajista on kunnanvaltuutetun tausta. Vaihtuvuus kansanedustajissa oli sen sijaan vuoden 2019 vaaleissa suhteellisen suurta, sillä istuvia edustajia oli valituista 58,5 prosenttia. Eduskuntavaalien ehdokkaista enemmistö on ollut aina miehiä, mutta vuoden 2019 vaaleissa naisten osuus lisääntyi 2,6 prosenttiyksiköllä verrattuna edellisiin vaaleihin: ehdolle lähteneistä naisia oli 42 prosenttia. Puolueiden välillä oli kuitenkin sukupuolijakauman suhteen merkittävää vaihtelua. Eduskuntapuolueista vähiten naisehdokkaita oli Perussuomalaisilla (31,5 %) ja eniten Vihreillä (81,6 %) (Tilastokeskus 2019a). Naisia kuitenkin valittiin suhteessa enemmän kuin heitä oli ehdolla: 47 prosenttia nykyisestä eduskunnasta on naisia. Tulos on historiallinen. Naisia on eduskunnassa enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Huomattavaa on myös se, että valitut naiset olivat keski-ikänsä valittuja miehiä nuorempia. Ehdokkaiden keski-ikä (46,9 vuotta) oli lähellä valittujen keski-ikää (46,6 vuotta), mutta valittujen naisten keski-ikä oli vain 44,1 vuotta (Tilastokeskus 2019a; Tilastokeskus 2019b).

Tämä teos tarkastelee tätä ehdokkaiden ja valittujen joukkoa: heidän kampanjointiaan, tavoitteitaan ja asenteitaan. Kampanjointi ei ole aina riskitöntä. Ehdokkaat investoivat usein merkittävästi omia varojaan kampanjointiin ja joskus joutuvat myös uhkaaviin tilanteisiin vaalikentillä. Toisaalta kampanjat myös kiinnittävät politiikkaan ehdokkaita laajemman joukon ihmisiä, esimerkiksi henkilökohtaisten tukiryhmien muodossa.

Tarkastelemalla koko ehdokasjoukkoa, ei vain niitä kaikkein menestyksekkäimpiä ehdokkaita, saamme paremman käsityksen siitä, miten yhdeksi kahdestasadasta kansanedustajasta tullaan valituksi. Tutkimus antaa tietoa paitsi nimittämisprosesseista ja kampanjoista, myös siitä, miltä puolueiden sisäinen elämä näyttää ja kuinka samankaltaisia saman puolueen ehdokkaat lopulta arvoiltaan ja sosiodemografiselta taustaltaan ovat.

Tutkimuksen aineisto

Käsillä oleva teos perustuu pääosin eduskuntavaalien 2019 jälkeen kerättyyn kyselytutkimusaineistoon ”Eduskuntavaaliehdokkaat 2019”. Kyselytutkimusta koordinoi Helsingin yliopisto ja se on osa laajempaa kansainvälistä yhteistyöprojektia (Comparative Candidates Survey, www.comparativecandidates.org), joka kerää tietoa parlamenttivaalien ehdokkaista eri maissa, ja mahdollistaa siten maiden välisen vertailun yhdenmukaisia mittareita käyttäen. Tutkimus sisältää kysymyksiä eri aihealueista, kuten ehdokkaiden poliittisesta taustasta ja kokemuksesta, nimittämisprosesseista, kampanjoinnista sekä poliittisista arvoista että demokratiakäsityksistä. Maakohtaisiin kyselyihin on mahdollista lisätä myös muita, oman poliittisen järjestelmän kannalta relevantteja mittareita. Kysely toteutettiin neljännen kerran Suomessa.

Kysely lähetettiin kaikille puolueiden ja valitsijayhdistysten nimittämille ehdokkaille ajanjaksolla 1.5–20.9.2019. Ehdokkailla oli mahdollisuus täyttää kysely joko paperisena tai sähköisenä. Kyselyyn vastasi 770 ehdokasta (vastausprosentti 31,1). Tämä joukko on suhteellisen edustava, mutta tarpeen vaatiessa analyyseissa on käytetty painoja (äidinkieli, vaalipiiri, sukupuoli, ikä, puolue ja vaalimenestys), jotta mahdolliset vinoumat tulee huomioitua. Analyyseissa käytetään myös muita aineistoja, kuten virallisia vaalituloksia, tietoja sekä ehdokkaista että väestöstä yleensä (vaalit.fi, tilastokeskus.fi), bibliografista aineistoa ehdokkaiden virallisilta sivuilta ja heidän vaalikonevastauksiaan (YLE ja Helsingin Sanomat).

Käsillä olevan tutkimuksen toteuttivat Helsingin yliopiston, Tampereen yliopiston, Turun yliopiston ja Åbo Akademin tutkijoista koostuvat ryhmä. Kirjoittajina on kaikkiaan neljätoista tutkijaa. Tutkimus on osa professori Åsa von Schoultzin johtamaa *Intraparty competition: The neglected dimension of electoral politics* (IntraComp) -projektia (<http://helsinki.fi/intraparty-competition>), jota rahoittaa Suomen Akatemia (1.9.2018–31.8.2022, no: 1316239). Projektia johtaa Helsingin yliopisto ja se kokoaa yhteen viitisentoista tutkijaa Suomen eri yliopistoista ja ulkomailta (Belgia, Iso-Britannia ja Yhdysvallat). IntraComp pyrkii kartoittamaan erityisesti ehdokkaiden välistä kilpailua puolueiden sisällä. Yleisemmin projektissa kysytään, miksi tietyn tyyppiset poliitikot päätyvät edustamaan äänestäjäkuntaa. Jotta puolueiden välistä kilpailua voitaisiin ymmärtää, on analysoitava sekä ehdokkaiden nimittämistä, ehdokkaiden keskinäistä kilpailua, että äänestäjiä, jotka lopulta tekevät ehdokasvalinnan. Tässä teoksessa otamme huomioon puoluenäkökulman (erityisesti luvussa kaksi käsitellessämme ehdokkaiden nimittämistä), mutta pääpaino on ehdokkailla, heidän kampanjoinnillaan, ideologisella asemoitumisellaan sekä näkemyksillään politiikasta ja demokratiasta. Äänestäjien näkemysten esiin tuomisessa hyödynnämme Suomen vaalitutkimuskonsortion elokuussa 2020 julkaisemaa tutkimusta ”Politiikan ilmastomuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019” (Borg, Kestilä-Kekkonen & Wass, 2020).

Tutkimuksen artikkelit

Tutkimus jakaantuu kolmeen osioon. Ensimmäisessä osiossa tarkastelemme, mitä tapahtui ennen vaalikamppailun alkamista. *Josefina Sipinen* ja *Vesa Koskimaa* analysoivat luvussa 2 puolueiden ehdokasasettelua ja selvittävät mitä puolueet tavoittelivat ehdokkaiden taustaominaisuuksien suhteen, minkälaisia ehdokkaita ne lopulta saivat asetettua ehdolle, ja miten ehdokkaat itse arvelivat taustaominaisuuksiensa vaikuttaneen nimittämiseensä. Suomalainen vaalijärjestelmä ohjaa puolueita usein tasapainottamaan ehdokaslistoja ehdokkaiden tausta-ominaisuuksien mukaan, koska äänestäjän on valittava paitsi puolueiden myös niitä edustavien ehdokkaiden väliltä. Analyysi osoittaa, että tietyt trendit toistuvat puolueesta riippumatta: suurten keskuskuntien rooli on hyvin korostunut, naisukupuoli ja nuoruus vetoavat, ja ammattien suhteen asiantuntijuus korostuvat vahvasti. Toisaalta puolueiden valinnoissa korostuvat myös puolueiden profiileille ominaiset painotukset.

Kirjan toisessa osiossa siirrymme vaalikentille. *Mikko Mattila*, *Veikko Isotalo*, *Theodora Järvi* ja *Åsa von Schoultz* tarkastelevat luvussa minkälaisista kampanjamuodoista ja painotuksista ehdokkaiden kampanjat rakentuivat sekä miten ehdokkaat ne rahoittivat. Kampanjat ovat viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana muuttuneet aikaisempaa ammattimaisemmiksi ja ehdokaskeskeisemmiksi. Vaalibudjetit ovat kasvaneet ja sosiaalisen median käyttö lisääntynyt. Tulokset osoittavat, että kampanjat perustuivat kahdelle toisistaan eroavalle päätyypille. Toinen näistä tyypeistä koostuu perinteisistä kampanjoinnin keinoista: ihmisten tapaamisesta, julkisista puhetilaisuuksista, sanomalehtimainonnasta tai muista pyrkimyksistä saada näkyvyyttä medioissa. Toinen päätyyppi perustuu digikampanjoinnille, jossa henkilökohtaiset kotisivut ja blogit sekä sosiaalinen media (erityisesti Facebook) ovat keskeisiä. Parhaat tulokset ehdokkaat saivat yhdistelemällä perinteistä kampanjointia ja digikampanjointia. Varsinaista negatiivista kampanjointia ei ehdokkaiden oman arvion mukaan kampanjoinnissa juuri ilmennyt. Kampanjointikustannukset eivät kasvaneet verrattuna edellisiin vaaleihin vaan jopa hiukan pienenevät. Toisaalta on huomattava, että ehdokkaiden oman rahoituksen osuus oli yleensä suuri, mikä on ongelmallista ehdokkaiden tasa-arvoisten mahdollisuuksien ja demokratian toimivuuden kannalta.

Kampanjoinnilla ja ehdokkuudella voi olla myös nurja puolensa. *Hanna Wass*, *Veikko Isotalo* ja *Jarmo Limnell* tarkastelevat vaalihäirintää ehdokkaiden näkökulmasta heidän havaintojensa ja kokemusten kautta luvussa 4. Vakavimmillaan vaalihäirintä voi heikentää yhtäältä luottamusta poliittiseen järjestelmän toimivuuteen ja toisaalta halua osallistua vaaleihin niin äänestäjinä, ehdokkaina kuin kampanja-aktiiveina. Vaalihäirinnän kohteina voivat olla vaalitietojärjestelmät, puolueet, ehdokkaat, perinteinen ja sosiaalinen media sekä äänestäjät. Tulokset osoittivat, että henkilökohtaisen turvallisuuden tasolla vaalihäirintä nähdään toistaiseksi varsin pienenä uhkana, mutta yleisemmän tason havainnot ovat

jo selvästi tavallisempia. Sekä havaitun että mahdollisena pidetyn häirinnän osalta ehdokkaiden riskitietoisuus on huomattavasti äänestäjiä korkeampaa.

Toisen osion lopuksi luomme katsauksen siihen, mitä menestyminen eduskuntavaaleissa vaatii, ja miten ehdokkaiden asettaminen ja eri ehdokasryhmien menestymisen mahdollisuudet ovat muuttuneet ajan kuluessa. *Åsa von Schoultz, Peter Söderlund ja Elina Kestilä-Kekkonen* osoittavat luvussa 5, että naisehdokkaiden edustajaksi valittujen naisten määrä on kasvanut selvästi 1970-luvulta alkaen. Analyysistä selviää myös istuvien kansanedustajien selvä etulyöntiasema haastajaehdokkaisiin nähden. Hyvät menestymisen mahdollisuudet ovat myös ns. politiikkaan palaavilla ehdokkailla, niillä, joilla on vahva asema paikallispolitiikassa ja julkisuuden henkilöillä, jotka tulevat politiikan ulkopuolelta.

Kolmas osio keskittyy ehdokkaiden arvoihin ja asenteisiin. Luvussa 6 *Maria Bäck ja Elina Kestilä-Kekkonen* tarkastelevat miten kansanedustajaehdokkaat näkevät demokratian tilan ja millaisia käsityksiä heillä on ihanteellisesti toimivasta demokratiasta. Demokratian kriisin merkkeinä on pidetty kansalaisten kasvavaa tyytymättömyyttä politiikkaa kohtaan, poliittisen lukutaidon heikkenemistä, alhaista luottamusta, ylikansallisten toimijoiden valtaa ja heikkoa edustuksellisuutta. Tulokset osoittavat, että kuten kansalaisetkin, myös ehdokkaat ovat keskimäärin varsin tyytyväisiä demokratian toimivuuteen Suomessa. Samoin tyytyväisyys demokratian toimivuuteen EU:ssa on pysynyt melko vakaana läpi Suomen EU-jäsenyyden, ja että pitkälti samat jakolinjat pätevät yhä siinä, mitkä puolueet suhtautuvat EU:hun myönteisesti ja mitkä kielteisesti. Perussuomalaisten, Liike Nytin ja Sinisten ehdokkaat kannattavat eniten suoran demokratian lisäämistä, kun taas RKP:n, Kokoomuksen ja Keskustan ehdokkaat ovat vahvimmin edustuksellisen demokratian kannalla. Perussuomalaisten ja Liike Nytin ehdokkaat olivat samoin kaikkein vahvimmin enemmistöperiaatteen kannalla, kun taas RKP:n, mutta myös Vasemmistoliiton, Vihreiden ja SDP:n ehdokkaat suhtautuivat siihen nihkeimmin.

Yleisistä asenteista demokratiaa kohtaan siirrytään yksityiskohtaisempaan pohdintaan: miten ehdokkaat suhtautuvat demokratian aikajänteeseen? *Lauri Rapeli ja Marina Lindell* analysoivat luvussa 7 missä määrin päätösvaltaa tavoittelevat, ja sitä myös saaneet, painottavat tulevaisuuteen panostamista nykyhetken suhteen? Monet merkittävät ongelmat edellyttävät päätöksentekijöiltä kykyä katsoa tulevaisuuteen, yhtä vaalikautta pidemmälle, kuten ympäristökysymykset, maankäytön suunnittelu tai yhteiskunnan infrastruktuurien rakentaminen. Yhteiskunnan on maksettava tulevaisuuden hyvinvoinnista paljon aikaisemmin ennen kuin mitään hyötyjä on havaittavissa. Tulokset osoittavat Perussuomalaisten ehdokkaiden painottavan eniten nykyhetken hyvinvointia tulevaisuuden sijaan, kun taas Vasemmiston ja Vihreiden ehdokkaat olivat tulevaisuusorientoituneimpia. Tämä tulos on linjassa sen kanssa, että keskimäärin nuoret ja korkeasti koulutetut ehdokkaat painottivat selvemmin tulevaisuutta koskevien päätösten tärkeyttä.

Demokratiassa myös edustuksellisuus ja edustajan rooli voidaan nähdä eri tavoin. *Åsa von Shoultzin* ja *Josefina Sipisen* luku 8 tarkastelee, millaisia edustusrooleja kevään 2019 eduskuntavaalien ehdokkaat pitivät tärkeinä, ja miten heidän käsityksensä rooleista vaihtelivat sosiodemografisen taustan, puolueen ja vaalimenestyksen mukaan. Keitä kansanedustajan tulisi ensisijaisesti edustaa ja kuinka riippumaton toimija kansanedustajan tulisi olla? Edustajilla on usein erilaisia käsityksiä siitä, kuinka edustajan tulisi toimia tilanteessa, jossa he ovat keskenään ristiriitaisten odotusten kohteena. Tulokset osoittavat, että selvästi suurin osa ehdokkaista katsoi kansanedustajan edustavan kaikkia kansalaisia.. Toiseksi tärkeintä oli oman vaalipiirin äänestäjien edustaminen ja kolmanneksi oman puolueen äänestäjien edustaminen. Edustamisen tyylin osalta ehdokkaat painottivat eniten edunvalvoja-roolia, jossa kansanedustajan riippumattomuus äänestäjistä ja puolueesta on kaikkein suurinta.

Luvuissa 9 ja 10 analysoidaan tarkemmin ehdokkaiden asenteita ja ideologista asemoitumista. Aluksi luomme katsauksen siihen näkyvätkö sukupuolistereotyytiat myös Suomessa, jossa kaikilla puolueilla on naisehdokkaita ja naisjohtajuuden kulttuuri on suhteellisen vahva. *Åsa von Schoultz*, *Mikaela Henriksson* ja *Elina Kestilä-Kekkonen* tarkastelevat eduskuntavaaliehdokkaiden näkemyksiä sukupuolistereotyytiosta. Tulokset osoittavat, että sukupuolistereotyytiota on olemassa edelleen suomalaisessa politiikassa. Tyypillisesti naissukupuoleen liitetyt persoonallisuuden piirteet kuten ”myötätuntoisuus” ja ”pyrkimys yhteisymmärrykseen” liitetään suhteellisen voimakkaasti edelleen naispolitiikkoihin. Miehisiksi miellettyjen piirteiden, kuten ”kunnianhimoinen” ja ”määrätietoinen”, osalta ero ei kuitenkaan ole nais- ja miesehdokkaiden välillä yhtä suuri.

Lopuksi *Veikko Isotalo* ja *Theodora Järvi* asemoivat ehdokkaita ideologisille kartoille ja analysoivat heidän sijoittumistaan perinteisellä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella ja sosiokulttuuriin arvokonflikteihin keskittyvällä GAL–TAN-ulottuvuudella. Lisäksi he tarkastelevat, mitä arvoja ja teemoja ehdokkaat liittävät kokevat liittyvän vasemmistoon ja oikeistoon. Tulokset osoittavat, että eri puolueiden ehdokkaiden välillä on merkittäviä ideologisia eroja, mutta eroja on myös puolueiden sisällä sekä vasemmisto–oikeisto- että GAL–TAN-ulottuvuudella. Ehdokkaiden ideologiset sijainnit vaihtelevat merkittävästi myös vaalipiireittäin. Ehdokkaiden on myös vaikea sijoittaa uusia poliittisia kysymyksiä, kuten globalisaatiomyönteisyys, yhteiskunnallinen edistys ja ympäristöystävällisyys vasemmistoon tai oikeistoon.

Kirjan toimittajina haluamme lämpimästi kiittää kaikkia 14 kirjoittajaa sekä oikeusministeriön demokratia- ja julkisoikeusosaston yhteyshenkilöitä sujuvasta yhteistyöstä. Teos julkaistaan oikeusministeriön sarjassa ja se on ladattavissa sähköisenä valtioneuvoston julkaisuarkistosta (VALTO). Erityinen kiitos kuuluu Lucas Hasselblattille tarkasta ja huolellisesta panoksesta kirjan toimitustyöhön.

Tämä teos on omistettu eduskuntavaaliehdokkaille, demokratian ritareille. Ilman heidän haluaan laittaa aikaansa ja muita resurssejaan kampanjointiin, keskustella kaduilla politiikasta ja pitää esillä sekä paikallisia että valtakunnallisia poliittisia kysymyksiä vaalikampanjat olisivat hyvin laimeita. Olemme hyvin kiitollisia siitä, että monet ehdokkaista löysivät kalentereistaan aikaa vastata meidän tutkijoiden joskus kinkkisiinkin kysymyksiin. Ilman heitä tietäisimme paljon vähemmän suomalaisesta vaalikampanjoinnista ja demokratiasta.

Elina Kestilä-Kekkonen
Professori (ma.), Turun yliopisto

Åsa von Schoultz
Professori, Helsingin yliopisto

Lähteet

Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Hanna Wass (toim.): (2020): *Politiikan ilmastonmuutos: Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Tilastokeskus (2019a) Eduskuntavaaleissa 2019 yhteensä 2 468 ehdokasta. Julkaistu 5.4.2019. https://www.stat.fi/til/evaa/2019/01/evaa_2019_01_2019-04-05_tie_001_fi.html

Tilastokeskus (2019b) Eduskuntavaaleissa 2019 valituista 41,5 prosenttia uusia edustajia. Julkaisu 29.4.2019. http://www.stat.fi/til/evaa/2019/02/evaa_2019_02_2019-04-29_tie_001_fi.html

Ennen vaaleja

2 Ehdokkaiden taustaominaisuuksien merkitys ehdokasasettelussa

Josefina Sipinen ja Vesa Koskimaa

Johdanto

Vaaleja edeltävä ehdokasasettelu määrittelee sen joukon, jonka keskuudesta kansalaiset valitsevat edustajansa eduskuntaan. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ehdokasasettelusta lähes kokonaan vastaavilla puolueilla on huomattavasti kansalaisia enemmän päätösvaltaa siihen, ketkä Arkadian-mäelle lopulta kiipeävät.

Suomalainen vaalijärjestelmä ohjaa puolueita tasapainottamaan ehdokaslistoja ehdokkaiden taustaominaisuuksien mukaan, koska äänestäjän on valittava paitsi puolueiden myös niitä edustavien ehdokkaiden väliltä. Siinä missä esimerkiksi naapurimaassamme Ruotsissa äänestäjä voi osoittaa tukensa pelkästään puolueen listalle valitsematta ketään tiettyä ehdokasta, Suomessa äänestäjien on valittava yksi ehdokas monien joukosta. Menestyäkseen vaaleissa – eli saadakseen mahdollisimman paljon ääniä ja paikkoja eduskunnassa – puolueiden on tarjottava äänestäjille ehdokaslista, josta löytyy samaistuttava ehdokas mahdollisimman monelle erityyppiselle äänestäjälle (Arter 2013; Kuitunen 2008; von Schoultz 2018). Noudattamalla tätä ”tasapainoisen listan strategiaa” puolueet minimoivat sen mahdollisuuden, ettei puolue menetä niitä äänestäjiä, jotka mielellään äänestäisivät puoluetta, mutta eivät löydä sen listalta itselleen sopivaa ehdokasta (Arter 2013).

Listan tasapainottaminen ehdokkaiden taustaominaisuuksien suhteen voi suosia toisia ehdokkaaksi pyrkiviä toisten kustannuksella. Jos listalle on tarjolla useita ”saman profiilin” ehdokkaita, kuten esimerkiksi useampi keski-ikäinen johtoasemassa työskentelevä mies, ehdokaslistan kokoonpanosta vastaava puolueen sisäinen nimityselin voi kokea tarpeelliseksi saada mukaan myös muunlaisen taustan omaavia ehdokkaita. Se, missä määrin

puolue kykenee strategisesti muokkaamaan ehdokaslistaansa, riippuu nimityselimen kokoonpanosta ja toimintatavoista sekä ehdokkaiden tarjonnasta.

Tässä luvussa tarkastellaan puolueiden ehdokasasettelua eduskuntavaaleissa 2019 selvittämällä, (1) mitä puolueet tavoittelivat ehdokkaiden taustaominaisuuksien suhteen, (2) minkälaisia ehdokkaita ne lopulta saivat asetettua ehdolle, ja (3) miten ehdokkaat itse arvelivat taustaominaisuuksiensa vaikuttaneen nimittämiseensä.

Seuraavassa osiossa selvitetään lyhyesti tutkimuskirjallisuuden valossa, miten Suomen vaalijärjestelmä, puolueiden käytänteet ja tavoite deskriptiivisen eli väestöä kuvaavan edustuksen toteutumisesta ohjaavat puolueiden ehdokasasettelua. Kolmannessa osiossa esitellään tutkimuksessa käytetyt aineistot ja menetelmät. Neljännessä, luvun empiirisessä osiossa, tarkastellaan ensin puolueiden ilmaisemia tavoitteita ideaalista ehdokaslistasta, minkä jälkeen eritellään ehdolle asetettujen taustaominaisuuksia toteutuneiden ehdokaslistojen valossa ja selvitetään, miten ehdokkaat itse arvioivat eri taustaominaisuuksista olleen hyötyä ehdokasasettelussa. Lopuksi tiivistetään keskeisimmät päätelmät erillisanalyysien tuloksista.

Listojen tasapainottaminen ehdokasasettelua ohjaavana kriteerinä

Kansanedustajien taustaominaisuuksien korostuminen ehdokasasettelussa juontaa juurensa ihanteeseen eduskunnasta kansan pienoiskuvana. Sen mukaan kansanedustajien tulisi heijastaa peilikuvan tavoin taustaominaisuuksiltaan kansalaisia, sillä vain siten eri väestöryhmien etujen huomioiminen päätöksenteossa voi toteutua (Phillips 1995; Pitkin 1967). Ihannetta tästä niin kutsutusta deskriptiivisestä edustuksesta voidaan kritisoida siitä, ettei tietystä väestöryhmästä tulevan henkilön voida automaattisesti olettaa ajavan kyseisen ryhmän etuja, mikäli hänet valitaan edustajaksi. Deskriptiivisen edustuksen ohella puhutaan siten myös substantiivisesta edustuksesta (myös asiakysymusedustus, intressiedustus), jolla viitataan siihen, että edustaja ajaa edustettavilleen tärkeitä asiakysymyksiä huolimatta siitä, ovatko edustaja ja edustettavat samaa sukupuolta tai ikäryhmää tai kuuluvatko he samaan yhteiskuntaluokkaan (Pitkin 1967).

Käytäntö on kuitenkin osoittanut, etteivät eri väestöryhmille tärkeät asiakysymykset tule edustetuiksi ilman, että edustajien joukko vastaa ainakin joiltain osin edustettavia (ks. esim. Bird 2011). Viime vuosikymmeninä erityisen tärkeänä on pidetty muita haavoittuvammassa asemassa olevien ryhmien kuten naisten, etnisten vähemmistöjen ja nuorten edustusta (Kantola 2019; Norris & Lovenduski 1995; Perälä 2018; Sipilinen 2019). Kansanedustajien yhteiskunnallinen asema ja koulutustaso ovat kuitenkin aina ja

kaikissa ryhmissä olleet korkeampia kuin äänestäjien ja kansalaisten keskimäärin. Pitkällä aikavälillä ero on kaventunut, mutta tämä johtuu pitkälti siitä, että kansalaisten keskimääräinen tulo- ja koulutustaso ovat nousseet merkittävästi (Ruostetsaari 1997). Vaikka aiemmin marginaalissa olleiden ryhmien asema päätöksenteossa ajan myötä vahvistuu, tulee aina uusia ryhmiä ja mahdollisesti uusia poliittisia jakolinjoja, joiden edustus nousee tärkeäksi kysymykseksi. Tulevaisuudessa esimerkiksi maahanmuuton myötä syntyneiden ja syntyvien etnisten vähemmistöjen poliittinen edustus kehittyy sitä tärkeämmäksi kysymykseksi, mitä suuremman osan Suomen väestöstä he muodostavat (esim. Sipinen 2019).

Äänestäjille ehdokkaiden taustaominaisuudet ovat tärkeä äänestyspäätöstä määrittävä seikka. Yksittäisen äänestäjän on mahdotonta olla täysin perillä siitä, mikä lukuisten eri ehdokkaiden kulloinenkin kanta eri asiakysymyksissä on. Ehdokkaan tausta toimii heuristisena vihjeenä ehdokkaan kokemus- ja arvomaailmasta ja sitä kautta mahdollisesti myös asemoitumisesta eri asiakysymyksissä (von Schoultz 2018, 615). Näin ollen ehdokkaiden taustaominaisuudet ovat keskeisiä myös puolueiden ehdokasasettelussa. Puolueet pyrkivät kokoamaan listalleen sellaisen kokoonpanon ehdokkaita, joita mahdollisimman moni voisi äänestää ja jotka siten kykenevät maksimoimaan puolueen saaman äänimäärän.

Kuitusen laajat tutkimukset (1997a; 1997b; 2000; 2008) tarjoavat kattavan esityksen eduskuntavaaliehdokkaiden asettamista ohjaavista määräyksistä, käytänteistä ja periaatteista. Hän jakaa puolueiden ehdokasvalintaa koskevat kriteerit subjektiivisiin ja objektiivisiin (Kuitunen 2008, 123). Siinä missä esimerkiksi ehdokasehdokkaan eli ehdokkaaksi pyrkivän ideologinen puhdasoppisuus, aikaansaannokset puolueessa ja muissa yhteiskunnallisissa luottamustehtävissä sekä organisointi- ja neuvottelutaidot ovat subjektiivisia eli saavutuksiin perustuvia kriteerejä, hänen ikänsä, perhetaustansa, sukupuolensa ja yhteiskuntaluokansa kuuluvat objektiivisiin kriteereihin. Subjektiiviset kriteerit ovat tärkeitä, sillä ne vievät ehdokkaan sitoutumisesta puolueen arvoihin ja tavoitteisiin sekä kyvystä ajaa niitä yhteiskunnassa. Objektiivisiä kriteerejä ei kuitenkaan voida sivuuttaa ehdokasasettelussa. Puolueiden on Suomen kaltaisessa, avointa listavaalia ja suhteellista vaalitapaa noudattavassa monipuoluejärjestelmässä kannattavaa valita ehdokaslistoilleen tasapainoisesti sellaisten yhteiskunnallisten ryhmien edustajia, jotka ovat tärkeitä niiden äänestäjäkunnassa (Kuitunen 2008).

Ehdokasasettelua käsittelevissä tutkimuksissa on listattu lukuisia objektiivisiä kriteerejä, joihin puolueet ovat perinteisesti kiinnittäneet huomiota. Näitä ovat muiden muassa ikä, perhetausta, yhteiskunnallinen asema (koulutus- ja ammattiaseman kautta ymmärrettynä), asuinpaikka, yhteydet erilaisiin ryhmiin ja järjestöihin, etninen tausta ja uskonto. Suomalaispuolueiden osalta on havaittu, että puolueet pyrkivät yleisesti asettamaan ehdokaslistan, joka vastaa vaalipiirin sosiodemografista jakaumaa ammattien, sukupuolten, iän ja asuinpaikan suhteen. Lisäksi puolueet pyrkivät korostamaan niitä tekijöitä, joiden ne arvelevat olevan erityisen tärkeitä juuri omien äänestäjiensä kannalta. Esimerkiksi

koulutukseen ja ammattiasemaan liittyvät kriteerit ovat vaihdelleet jonkin verran sen mukaan, edustaako puolue porvaristoa vai työväestöä. Kokoomuksessa on perinteisesti painotettu asiantuntijatehtäviä, kun taas esimerkiksi Vasemmistoliitossa on ollut tärkeää, että listalta löytyy myös perinteisten työläisammattien harjoittajia. (Kuitunen 2008, 115–125.)

Painotukset ehdokkaiden taustatekijöitä koskevissa kriteereissä ovat myös sidoksissa aikaan. Alueellinen edustavuus eli se, että puolueen vaalipiirissä asettamat ehdokkaat edustavat vaalipiirin kuntia tasaisesti, eivätkä esimerkiksi ole kotoisin vain vaalipiirin suurimmista kaupungeista, on ollut ja on yhä kenties keskeisin listanmuodostusta ohjaava kriteeri. Sen sijaan naisten edustus on vasta muutaman viime vuosikymmenen aikana vakiintunut yleisesti tärkeäksi ehdokasasettelua koskevaksi kriteeriksi. Myöhemmin ovat alkaneet selkeämmin korostua ikään liittyvät kriteerit, etenkin nuorten ehdokkaiden mukaan saaminen. (Kuitunen 2008.) Etnisen taustan merkitys uusien, maahanmuuton myötä syntyneiden ryhmien osalta on korostunut vasta kymmenen viime vuoden aikana (Ahokas ym. 2011; Sipinen 2019). Tiettyjä ominaisuuksia korostamalla puolueet ovat pyrkineet reagoimaan yhteiskunnallisten arvojen (kuten feminismiin), ilmiöiden (nuorten etäännyminen politiikasta) ja väestörakenteen (maahanmuutto) muutoksiin.

On silti pidettävä mielessä, kuten Kuitunenkin (2008, 109) on huomauttanut, että ehdokasasettelussa on kysyntätekijöiden lisäksi kyse suuressa määrin myös tarjonnasta. Vaikka osa ehdokkaista epäilemättä päätyy listoille lähinnä auttaakseen puoluettaan, useita varmasti myös kiinnostaa eduskuntaan pääsy. Kansanedustajaksi valikoituminen kuitenkin edellyttää kunnianhimon lisäksi mittavia ajallisia ja rahallisia resursseja, minkä vuoksi ehdokkuudesta haaveileva saattaa todeta kustannus-hyötysuhteen riskeihin nähden epäedulliseksi (esim. Wittman 1983). Näin ollen puolueiden lopulliset ehdokaslistat tuskin koskaan täysin vastaavat puolueiden ihannetavoitteita.

Aineistot ja menetelmät

Luvun empiirisessä osiossa eduskuntavaalien 2019 ehdokasasettelua analysoidaan ehdokkaiden objektiivisten taustaominaisuuksien osalta. Tarkasteluissa keskitytään ensin puolueiden omiin listanmuodostusta ohjanneisiin tavoitteisiin, minkä jälkeen tarkastellaan lopullisten ehdokaslistojen sisältöä (ehdokkaiden asuinpaikka, sukupuoli, ikä, ammatti, koulutus ja maahanmuutto-/vähemmistötausta) sekä sitä, miten ehdokkaat itse kokivat eri taustaominaisuuksien vaikuttaneen puolueiden ehdokasvalintaan.

Ensimmäinen, puolueiden tavoitteita käsittelevä osio, perustuu Suomen Akatemian rahoittaman IntraComp-tutkimushankkeen puitteissa syyskuun 2019 ja helmikuun 2020 välillä kerättyyn haastatteluaineistoon. Aineisto käsittää 22 keskimäärin noin 1,5 tunnin

mittaista (yht. n. 33 tuntia) syvähaastattelua, jotka käsittelevät ehdokasasettelua puolueen näkökulmasta. Haastatellut edustavat kuutta eri eduskuntapuoluetta ja neljää erisuuruista, Suomen jokaiseen laitaan sijoittuvaa, kooltaan ja elinkeinorakenteeltaan poikkeavaa vaali-piiriä. Haastatelluista kuusi edustaa puolueiden keskusorganisaatioita (puoluesihteri, jär-jestöpäällikkö), loput 16 puolueiden piirijärjestöjä (puheenjohtaja, toiminnanjohtaja). Laadullisessa sisällönanalyysissä keskitytään puolue toimijoiden kuvaamiin yleisiin ehdokasasettelua koskeviin periaatteisiin (tavoitteiden muodostamisen käytännöt, listan tasapainottaminen, jne.) ja haastatteluissa yleisimmin mainittuihin objektiivisiin ehdokaskriteereihin. Ottamalla laajasti huomioon haastatteluissa esiin nousseita näkökulmia, kuvaukset pyrkivät purkamaan niitä perusteita ja syitä, joiden nojalla kyseisiä tekijöitä pidetään tärkeinä.

Toisessa osiossa, jossa tarkastellaan ehdokaslistoja ja ehdokkaiden listanmuodostusta koskevia näkemyksiä, hyödynnetään oikeusministeriön vaalit.fi-sivustolta avoimesti saatavissa olevaa ehdokasrekisteriaineistoa sekä IntraComp-hankkeen puitteissa vuoden 2019 keväällä kerättyä *Eduskuntavaaliehtokaskyselyä* (ks. kyselyn tarkempi aineistonkuvaus raportin lopussa). Määrällisissä analyysissä hyödynnetään pääsääntöisesti kuvailevia menetelmiä, kuten erilaisia tunnuslukuja ja jakaumia, sekä ristiintaulukointia.

Yhdessä haastattelu-, rekisteri- ja kyselyaineistoihin perustuvat analyysit antavat kattavan käsityksen kevään 2019 eduskuntavaalien ehdokasasettelua määrittäneistä, ehdokkaiden taustaominaisuuksiin liittyvistä tekijöistä sekä puolueiden että ehdokkaiden näkökulmasta.

Puolueiden listanmuodostusta ohjaavat käytännöt ja kriteerit

Mihin puolueiden tavoitteet perustuvat?

Kuten aiemmin todettiin, tutkijat ovat muodostaneet monenlaisia käsityksiä niistä kriteereistä, jotka ohjaavat puolueiden ehdokasasettelua. Toinen kysymys on, miksi puolueet ovat päätyneet korostamaan juuri tiettyjä ehdokasominaisuuksia. Tämän selvittämiseksi haastatellut käynnistettiin tiedustelemalla puolue toimijoilta, miten puolueet oikeastaan muodostavat ehdokasasettelua ohjaavan käsityksen potentiaalisesta äänestäjäkunnastaan. Yksinkertaisemmin: mistä puolueet saavat tietoa äänestäjiensä toiveista, ja miten ne tulkitsevat niitä? Puolue toimijat mainitsivat joukon "laadullisia ja määrällisiä" menetelmiä, joita puolueet yleensä käyttävät rinnakkain, painottaen niitä käytössä olevien resurssien ja koetun hyödyllisyyden mukaan. Luonteeltaan "laadullisin" näistä on aiemmista vaaleista kertynyt kokemustieto ja sen pohjalta muodostettu "näppituntuma". Vaikka kokemustietoa kertyy yhtäläillä kaikille vaaleissa kilpaileville puolueille, vaikuttaa siltä, että suuremmat puolueet kykenevät "varastoimaan" sitä tehokkaammin piirijärjestöihin palkattujen

toiminnanjohtajien avulla, jotka saattavat toimia tehtävässään vuosikymmeniäkin – kunta- ja eduskuntavaalit yhteen laskien kymmenien vaalien ajan. Puolue-elimissä valitut luottamushenkilöt, joille ehdokashankintaprosessien pyörittäminen selkeämmin lankeaa, jos piirissä ei ole palkattua toiminnanjohtajaa, vaihtuvat yleensä useammin, ja vaihdon myötä kokemustietoa aina hukkuu.

Toinen haastateltujen mainitsema ”laadullinen” keino hankkia tietoa äänestäjäkunnan toiveista on erilaisten verkostojen hyödyntäminen. Piirijärjestöjen luottamushenkilöt tapaa kansalaisia ”kentällä” (erilaisissa puolueiden järjestämissä tilaisuuksissa), kunnallispolitiikassa ja myös omien ammatillisten ja harrastamiseen liittyvien verkostojensa kautta, ja sieltä heille ajan myötä muodostuu käsitys, mikä kansalaisia huolettaa ja mitä he tahotoisivat asioille tehtävän. ”Verkostotieto” luo päättäjille ymmärrystä myös kullakin hetkellä vallitsevasta poliittisesta ”suhdanteesta”, jota lähes kaikki haastatellut pitivät yhtenä oleellisimmista vaalien tulokseen vaikuttavista tekijöistä. Siinä missä ”verkostotieto” kertyy luonnostaan, aktiivinen kenttätyö ”toreilla ja turuilla” vaatii huomattavia vapaaehtoisia henkilöresursseja, joita jäsenmäärien laskun kanssa kamppailevien nykypuolueiden voi olla hankala löytää.

Määrälliset keinot voidaan jaotella kahteen luokkaan sen mukaan, mikä on niiden suhde jo olemassa olevaan tietoon. Yksinkertaisimmillaan määrällistä äänestäjäkunta-analyysiä tehdään median ja erilaisten julkisyhteisöjen (kunnat, Tilastokeskus, jne.) keräämien tilastojen pohjalta. Parhaimmillaan ne mahdollistavat varsin tarkatkin, jopa kylä- ja kaupunginosatasolle ulottuvat äänestäjien sosiodemografisia profiileja koskevat tarkastelut. Mikäli puolueelta löytyy tarvittavat resurssit, se voi myös kerätä omaa tutkimustietoa joko itsenäisesti tai ulkoisen palveluntarjoajan. Tutkimustiedon pohjalta kyetään rakentamaan hyvinkin tarkkoja äänestäjäsegmenttiprofiileja ehdokasasettelun tueksi. Yleensä puolueen omasta tutkimustoiminnasta vastaa puolueen keskusorganisaatio, mutta etenkin suuret ja hyvin resursoidut piiriorganisaatiot saattavat teettää myös omia tutkimuksiaan.

Laadullinen painotus vaikuttaa ymmärrettävästi olevan tyypillisempi pienemmille ja heikommin resursoiduille puolueille kun taas suuret puolueet painottavat enemmän määrällistä näkökulmaa. Haastatteluista voitiin kuitenkin havaita ero myös siinä, korostaako puolue yleisesti ”syvempää ymmärrystä” ja ihmisten kohtaamista, vai jopa tarkoituksellisesti etäisyyttä subjekteihinsa ottavaa ”tieteellistä” lähestymistapaa. Vaikka kaikki haastateltavat jollain tapaa korostivat äänestäjäkunnan toiveiden selvittämiseen liittyvää epävarmuutta, ”tieteellisemmin” orientoituneiden puolueiden edustajat vaikuttivat aidosti uskovan lähestymistapaansa enemmän. Lopulta on kuitenkin niin, että esimerkiksi alueellisista ja ammattiasemiin liittyvistä säännönmukaisuuksista huolimatta on usein hankala tietää, miksi tarkalleen ottaen jotkut ehdokkaat menestyivät hyvin tai huonosti. Etenkin nk. liikkuvien äänestäjien motiiveja on haastava selvittää. Peilaamalla viimeaikaisia vaali- ja gallupertuloksia näihin havaintoihin ei voida yksiselitteisesti sanoa, kumpi orientaatio on tehokkaampi.

Haastattelut antoivat viitteitä myös siitä, että puolueiden ruohonjuuritoiminnan kuolleeksi julistaminen (esim. Van Biezen ja Poguntke 2014) saattaa olla hieman ennenaikaista.

Listanmuodostusta ohjaavat yleiset sisällölliset periaatteet

Kuten luvun teoreettisen osion perusteella saattoi odottaa, haastattelujen perusteella ehdokasasettelua koskevista yleisistä periaatteista tärkein on ehdokaslistan monipuolisuus ja tasapaino nk. objektiivisten määreiden suhteen. Puolueesta ja vaalipiiristä riippumatta hyvältä listalta on löydettävä henkilöitä, jotka edustavat piirissään erilaisia alueita, sukupuolia, ammattiryhmiä ja ikäluokkia. Haastateltavat esittivät useita erilaisia syitä monipuolisuuden korostamiselle. Yleisimmin mainittu oli odotetusti ajatus siitä, että monipuolisuus (ns. ”pienoiskuva kansasta”) mahdollistaa sen, että mahdollisimman moni äänestäjä voisi löytää puolueen listalta itselle sopivan ehdokkaan. Toisin sanoen puolueet uskovat, että monipuolisuus maksimoi listan saaman äänimäärän. Läheistä sukua tälle on näkemys, jonka mukaan puolueiden ydinkannatuspiirien reuna-alueilla liikkuvat äänestäjät ovat ratkaisevassa asemassa vaalivoiton suhteen. Näissä ryhmissä ehdokkaiden ominaisuuksien merkitys korostuu, koska äänestäjien odotetaan puolueen sijaan korostavan enemmän henkilöä, ja tällöin puolueen stereotyyppisestä peruskannattajasta poikkeavalla ehdokasprofiililla voidaan laajentaa puolueen ”luonnollista metsästysmaastoa”. Eräs vähemmän ilmeinen syy korostaa listan monipuolisuutta liittyy siihen, että monipuolisuus vähentää riskiä, että listan ehdokkaat syövät toistensa kannatusta. Siksi on oleellista, että myös niin sanotut kärkiehdokkaat – istuvat kansanedustajat ja muut korkean profiilin ehdokkaat – ovat keskenään mahdollisimman erilaisia. Listan monipuolisuutta korostettiin myös siksi, että diversiteetti saattaa kuvastaa puolueen arvoja.

On kuitenkin tärkeää huomioida, että monipuolisuuteen pyrkiminen ei tarkoita sitä, että puolueet pyrkisivät tuottamaan täysin identtiset listat tai että listan tasapainottaminen olisi helppoa. Haastatteluista käy ilmi, että puolueiden profiileissa on omanlaisensa painotus esimerkiksi ammattiryhmien suhteen. Myös yleisesti tärkeimmän tasapainottavan tekijän, alueellisuuden, suhteen puolueet painottavat maaseutualueita ja kaupunkeja eri lailla riippuen omasta kannatuksestaan kyseisillä alueilla. Listan tasapainottaminen ei myöskään ole kaikkialla yhtä helppoa. Monipuolisen listan kokoaminen on helpompaa suuremmissa vaalipiireissä, joissa on enemmän ehdokaspaikkoja ja -tarjontaa. Heikon tarjonnan lisäksi listan monipuolisuutta voi uhata myös jäsenvaali, mikä on lain mukaan järjestettävä silloin, kun paikallisosastot ja yksittäisistä jäsenistä koostuvat ryhmät, joille oikeus esittää ehdokkaita lain mukaan kuuluu, esittävät yhteen laskettuna useampaa ehdokasta kuin mitä puolue saa asettaa ehdolle vaalipiirissä (Vaalilaki 714/1998 § 112–114). Jäsenvaalissa tapaa korostua piirin sisällä voimakkaiden alueellisten ja muiden erityisryhmien edustus, mikä saattaa vinouttaa listan tasapainoa. Nykyään kuitenkin jäsenvaali yleensä vältetään niin

sanotulla ”sopuvaalilla”, eli siten, että piiri- ja paikallisjärjestöt keskenään sopivat, miten ehdokaspaikat jaetaan piirin sisällä, eikä ehdokkaiden enimmäismäärä ylity. Tasapainoisen listan muodostamisen vaatavuutta korostaa myös se, että ehdokkaiden laatuun vaikuttavat muutkin kuin nk. objektiiviset tekijät. Esimerkiksi poikkeuksellisen näkyvässä asemassa oleva tai hyvin laajan henkilökohtaisen verkoston omaava ehdokasehdokas saattaa helposti syrjäyttää listalta toisen ehdokkaan, vaikka tulisi samalla heikentäneeksi listan yleistä tasapainoa. Kyse onkin ennen kaikkea yleisestä tavoitteesta, joka em. syiden vuoksi voi joustaa tilanteen mukaan tavalla tai toisella.

Yleisimmät objektiiviset kriteerit: alueellinen edustavuus

Seuraavaksi tarkastellaan haastatteluissa useimmin mainittuja objektiivisia ehdokaskriteerejä ja pyritään avaamaan moninaisia, mahdollisesti ristiriitaisiakin syitä, miksi puolueet pitävät kyseistä kriteeriä erityisen tärkeänä. Selkeästi useimmin mainittu ehdokasasettelua ohjaava objektiivinen kriteeri on ehdokkaiden alueellinen edustavuus eli se, että ehdokkaiden sijoittumisen vaalipiirin alueella tulisi vastata piirin äänestäjien vastaavaa sijoittumista. Kuten jo todettiin, puolueet usein keräävät eri tavalla kannatusta kaupunki- ja maaseutualueilta ja siksi ehdokkaat eivät puolueittain jakaudu identtisesti, vaan jakauma saattaa poiketa puolueiden välillä huomattavastikin.

Yksinkertaisimmillaan – ja haastattelumainintojen perusteella useimmin – alueellisen edustavuuden merkitys liittyy puoluetoimijoiden uskoon siitä, että äänestäjät mieluiten äänestävät heitä lähellä asuvaa ehdokasta. Ehdokkaiden maantieteellisen sijoittumisen merkitystä äänestysvalintaan on tutkittu Suomessa (Put ym. 2020) ja ulkomailla (Evans 2017), ja tutkimusten mukaan puolueiden uskolle on olemassa vankat perusteet: äänestäjät todella preferoivat heitä lähellä asuvia ehdokkaita. Haastateltujen parissa usko alueellisuuden merkitykseen vaikuttaisi ennen kaikkea liittyvän ajan myötä toistuneiden havaintojen tuottamaan kokemustietoon: ehdokkaan puuttuminen tietyltä alueelta näyttää johtavan puolueen heikkoon tulokseen. Useassa haastattelussa esiteltiin ”perimätietoon” nojaavia esimerkkejä tilanteista, joissa ehdokkaan puuttuminen tietyltä alueelta työntsi äänestäjät toisen puolueen ehdokkaan kannattajiksi. Muita haastatteluissa esiin nousseita syitä ehdokaslistan alueelliselle tasapainottamiselle olivat uusien äänten kalastelu leventämällä puolueen ”nuottaa” yli sen perinteisen kannatusalueen, sekä paikallisissa puolueyhdistyksissä toimivien motivoiminen vaalikamppailuun. Maakunnan puolueaktiivien on helppompaa kokea vaalit omakseen, kun kaikki ehdokkaat eivät edusta keskuskaupunkia.

Alueellisen tasapainon suuri merkitys näkyy siinä, että haastateltavat usein aloittivat listan tasapainottamista koskevat kuvauksensa toteamalla, että ensin on katsottava alueellinen jako. Yleensä puolueilla vaikuttaa olevan ennalta määritelty varsin vakiintunut käsitys,

miten ehdokaspaikat jaetaan piirin sisällä alueittain, mutta muutoksia saattaa tapahtua, jos vaikka vaalipiirin rajoja muutetaan. Esimerkiksi Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon yhdistäminen Savo-Karjalan vaalipiiriksi vuonna 2013 aiheutti ajoittain vakaviakin kiistoja siitä, miten yhdistetyn vaalipiirin paikat tulisi jakaa maakuntia edelleen edustavien piiri-järjestöjen kesken. Ehdokaslistat osoittavat, että esimerkiksi Kokoomus painotti selkeästi Pohjois-Savon puolta, mikä on väkimäärältään suurempi ja missä Kokoomus on perinteisesti ollut vahvempi. Vihreätkin painottivat Pohjois-Savoa, mutta menestyivät paremmin Pohjois-Karjalassa, mikä saattaa aiheuttaa kitkaa seuraavia vaaleja koskevissa neuvotteluissa. Haastattelujen mukaan peruste ehdokkaiden alueelliselle jakamiselle löytyy juuri erilaisista tilastoista: väestö- ja asumistilastoista, eduskunta- ja kuntavaalitulosista, sekä puolueiden omista jäsenrekistereistä. Mikäli puolueella on varaa, se voi yrittää optimoida ehdokkaiden alueellista sijoittumista erikoistutkimusten määrittämien äänestäjäsegmenttien avulla. Yli ajan tapahtuvissa analyyseissä on huomioitava alueelliset muuttovirrat ja toisinaan myös kilpailevissa puolueissa tapahtuvat muutokset. Eräs haastateltavista kuvasi kiinnostavasti, kuinka kilpailevan puolueen pitkäaikaisen kansanedustajan pois jättäytyminen vaikutti suoraan hänen puolueensa ehdokkaiden alueellisen sijoittumiseen, kun puolue yritti "ryöstää isännättömiksi jääneet äänet" seuraavissa vaaleissa.

Erään puoluesihteerinä toimineen mukaan ehdokkaiden alueellinen sovittaminen etenee käytännössä siten, että ensin selvitetään puolueen kannatus alueen keskustaajamassa ja jyvitetään sinne kannatuksen mukainen määrä ehdokkaita. Loput paikat yritetään täyttää maakunnallisen kannatusjakauman mukaisesti. Useat haastateltavat kuitenkin huomauttivat, että keskustaajamapaikoinnituksen perinteinen ongelma on, että vahvat ehdokkaat, joihin usein lukeutuu myös puolueiden istuvia kansanedustajia, saattavat viedä ääniä toisiltaan. Myös tilastollisissa tutkimuksissa ehdokkaiden maantieteellisen läheisyyden on havaittu vahvistavan puolueen sisäistä kilpailua ja heikentävän läheisesti sijoittuneiden ehdokkaiden menestystä (Put ym. 2020). Tilanne on omiaan synnyttämään ehdokkaiden välisiä reviirikiiostoja ja ehdokkaat saattavat yrittää estää uusien kilpailijoiden mukaan tulon. Riskejä voidaan yrittää vähentää jakamalla keskustaajamapaikoinnituksen ehdokasjoukkoa muilla kriteereillä (sukupuoli, ikä, ammatti). Toisaalta haastatteluissa huomautettiin myös, että hyvien ehdokkaiden löytäminen keskustaajamapaikoinnituksen ulkopuolelta on yleensä hankalampaa. Erään haastatellun mukaan pienempien taajamien äänestäjät saattavat kuitenkin herkemmin äänestää suurten taajamien ehdokkaita – etenkin jos kyseessä on istuva kansanedustaja, joka on yleensä maakunnan laajuisesti tunnettu. Maakuntien keskustaajamilla on siten huomattava merkitys siinä, miten ehdokkaat jakautuvat alueellisesti.

Kuten jo aiemmin mainittiin, myös jäsenvaalien käyttäminen ehdokasvalinnassa on omiaan hankaloittamaan listojen tasapainoisuutta, koska ne saattavat korostaa puoluejäsenistön eikä äänestäjäkunnan ominaisuuksia. Alueellisen tasapainon suhteen tunnettu esimerkki on SDP:n Uudenmaan piirijärjestö, jossa merkittävä osa ehdokkaista tavataan valita jäsenäänestyksellä. Vuoden 2019 eduskuntavaaleissa ehdolle asetetuista 36 ehdokkaasta

27 päätettiin jäsenäänestyksellä. Peräti kymmenen eduskuntavaaleihin ehdolle asetetuista (n. 28 %) valittiin Vantaalta, vaikka vantaalaiset muodostivat vain noin 20 prosenttia Uudenmaan vaalipiirin äänioikeutetuista. Vantaalaisehdokkaista eduskuntaan valittiin kolme – lähes puolet puolueen piirissä saamista paikoista (yhteensä 7).

Yleisimmät objektiiviset kriteerit: sukupuoli

Lähes jokaisessa haastattelussa korostettiin myös sukupuolten tasa-arvon merkitystä. Tavoitteet kuitenkin poikkesivat jossain määrin: toisille tasajako oli ehdoton, toisille riitti 60–40 jako ja joillekin riitti, kun naisia ja miehiä on ”suurin piirtein” saman verran. Yleensä keskuspuolue antaa asiasta suosituksen ja seuraa sen toteutumista. Erona alueellisuutta korostaviin argumentteihin oli, että siinä missä niiden suhteen haastateltavat ajautuivat yleensä pitkiin ja yksityiskohtaisiin, konkreettisiin esimerkeihin ryyditettyihin tarkkoihin selvityksiin, sukupuolen osalta useimmat tyytyivät vain toteamaan sen olevan merkittävä tekijä. Tämä voi johtua siitä, että sukupuolen merkitykseen vaaliurnilla uskotaan niin vahvasti, että syiden erikseen selvittämistä ei katsottu tarpeelliseksi. Toinen vaihtoehto on, että kyseessä on niin vahvasti ja yleisesti hyväksytty normatiivinen periaate, että sitä ei ainakaan ääneen kyseenalaisteta. Vain kolmessa haastatteluissa esitettiin peruste sukupuolten tasa-arvolle ja perusteet mukailevat näitä spekulatioita. Yhden, alueellisen tasa-arvon standardiperustelua mukailevan selityksen mukaan naisten uskotaan mieluummin äänestävän naisia ja miesten miehiä. Viimeaikaisten tilastollisten tutkimusten mukaan asia onkin näin, vaikka sukupuolen merkitys vaihtelee myös puolueittain (von Schoultz ym. 2020). Toisen, varsin samantyyppisen selityksen mukaan ehdokaslista voikin hyvin olla naispainotteinen, jos puolueen kannattajakunta on selkeästi naisvoittoinen. Naisten siis uskotaan herkemmin äänestävän naisia. Tässä kohdin on syytä huomioida sekin, että listan nais- tai miespainotteisuutta selittänee omalta osaltaan myös tarjonta: on luontevaa, että naispainotteisiin puolueisiin hakeutuu enemmän naisia ja miespainotteisiin miehiä. Kolmas eksplisiittisesti esitetty syy sukupuolten tasa-arvon korostamiselle sen sijaan tukee ajatusta normatiivisesta paineesta: nykypäivänä selvästi mies- tai naisvoittoinen ehdokaslista yksinkertaisesti ”näyttäisi hassulta”. Muutamien haastateltavien mukaan vaihtelua puolueiden sisällä ja välillä selittävät alueelliset kulttuurierot ja puolueiden välinen kilpailutilanne. Tietynlainen sukupuolipainotus kilpailijan listalla saattaa painostaa muitakin luopumaan tasapainon ihanteesta.

Yleisimmät objektiiviset kriteerit: ikä

Yhtä lailla vähäeleisesti suuri enemmistö haastateltavista korosti myös iän merkitystä. Vaikka iänkin suhteen listoille pyritään löytämään tasapainoisesti ehdokkaita kaikista ikäluokista – tuoreiden tutkimustulosten mukaan äänestäjät vaikuttavat myös iän suhteen preferoivan omanlaisiaan ehdokkaita (von Schoultz ym. 2020) – useimmiten haastatellut kokivat nuoret ehdokkaat toisaalta ”haasteeksi” mutta toisaalta myös ”valtiksi”. Yleensä ikä ja sukupuoli mainittiin rinnakkain, ikään kuin indikoiden, että nuoruus on samantyyppinen trendi kuin sukupuolten tasa-arvo. Vain muutamat haastatellut määrittivät tarkemmin, minkä ikäisiin nuorilla tarkalleen ottaen viitataan (alle 30 vuotta). Muutama haastatelluista täsmensi, että on tärkeää, että listalle asetettavat nuoret ovat ”aidosti nuoria”. Lisäys liittyy siihen, että toisinaan puolueiden reilusti yli 30-vuotiaista kansanedustajista on julkisuudessa puhuttu nuorina. Syyt nuorten korostamiselle heijastelevat aiemmin mainittuja syitä korostaa tiettyjä väestöryhmiä: nuorten on havaittu kannattavan puoluetta (esimerkiksi lukiolaisten nuorisovaaleissa) ja nuorten uskotaan äänestävän nuoria – etenkin ”aidosti” sellaisia. Yksi haastateltava korosti, että hänen puolueensa vanhahtava ikärakenne ei luonnollisten syiden vuoksi ”riitä loputtomiin”. Toinen puolestaan esitti huolensa iäkkäiden ehdokkaiden terveydellisestä hyvinvoinnista vaativalla kampanjaturneella. Myös näiden syiden vuoksi nuoria olisi tärkeä saada mukaan. Varsin usein nuorten rekrytoimista pidettiin kuitenkin haastavana. Keskeinen syy on se, että eduskuntaan pääsy edellyttää mittavia resursseja ja kokemusta, ja koska nuorilla niitä ei yleensä vielä ole, motivaation löytäminen voi olla vaikeaa. Kuten kampanjointia käsittelevässä luvussa 3 käy ilmi, yleensä puolueet jättävät kampanjoinnin suurelta osin ehdokkaiden omille harteille, joskin ne kuitenkin tukevat nuoria enemmän. Koska vaalipolitiikka on maratonlaji – yleensä eduskuntaan pääseminen edellyttää useita yrityksiä ja niiden myötä kertynyttä kokemusta –, puolueille on ehdottoman tärkeää, että nuoria ehdokkaita saadaan ajoissa mukaan ”kasvamaan” tulevaisuutta varten.

Yleisimmät objektiiviset kriteerit: ammatti

Neljäs ehdokasasettelua määrittelevä ”päämuuttuja” on ehdokkaan ammattiasema. Vaikka se tutkimuskirjallisuudessa toisinaan rinnastetaan koulutustasoon, koulutuksen mainitsi vain kolme haastateltua, kun ammattien monipuolisuutta peräänkuulutettiin lähes kaikissa haastatteluissa. Toisaalta, vaikka ehdokkaan muodollinen koulutustaso ei haastateltujen mukaan ole keskeinen tekijä, ammattiasema toki indikoi myös koulutustaustaa. Haastatellut kuitenkin selvästi osoittavat, että ammatilla on muodollisen osaamishierarkian symboloimista laajempi merkitys. Ensinnäkin on tärkeää huomata, että kyse ei ole vain ammattinimikkeistä, vaan laajemmista henkilön toimeentulosta kertovista kategorioidista, kuten palkansaajista, yrittäjistä, opiskelijoista ja eläkeläisistä. Jokaisen huomioiminen

luonnollisestikin vähentää ehdokaspaikkojen määrää, joka voidaan osoittaa tietyissä ammateissa toimiville.

Ammattiryhmistä haastatteluissa useimmiten toistuivat perinteisesti suositut kasvatus-, koulutus- ja hoiva-alat, jotka SoTe-uudistuksen myötä ovat viime vuosina korostuneet entisestään. Haastatellut mainitsivat useita syitä, miksi näitä ryhmiä suositaan. Ensinnäkin niihin yhdistetään korkea moraalis-eettinen laatu ja siitä kumpuava yleinen luottamus äänestäjien parissa. Näiden alojen työntekijät ovat yleensä myös paljon tekemissä ihmisten kanssa ja heillä saattaa olla asemansa vuoksi laajat henkilökohtaiset verkostot. Erään haastatellun mukaan näillä aloilla myös työskentelee paljon ihmisiä ja aloilla työskentelevillä on taipumus äänestää ”omiaan”.

Vaikka puolueet painottavat tiettyjä ammattiryhmiä, ehdokaslistojen ”leventämisen” ammatillisesti uskotaan tuovan puolueelle lisää ääniä. Sen lisäksi, että äänestäjille on tarjottava monenlaista samaistumispintaa (kuten alueen, sukupuolen ja iänkin suhteen), ammateissa heijastuu poliittisen kannatuksen verkostomainen ja tunnettuuteen nojaava luonne. Ammatillista monipuolisuutta tavoitellaan myös siksi, että eri aloja edustavat tuovat mukanaan alaansa koskevan ammattitaidon. Monipuolinen asiantuntemus on nykypoliitikassa toimiville yleispuolueille arvokas voimavara. Puolueen ammatillisesta perussapluunasta merkittävästikin poikkeavan ehdokkaan listoille saaminen – karrikoiden, työläinen Kokoomuksessa, johtaja SDP:ssä, maanviljelijä Vihreissä – voi edesauttaa uusien äänten saamista ”hämärtämällä” puolueen perinteisiä raja-aitoja ja tekemällä puolueen äänestämisen helpommaksi sellaisille äänestäjille, jotka eivät olisi heitä aiemmin äänestäneet.

Muut ehdokkaaksi valikoitumiseen vaikuttavat tekijät

Ehdokasasettelun peruspalapeli rakentuu edellä mainittujen objektiivisten kriteerien varaan. Kuitenkin on hyvin oleellista huomioida, että kun listapaikkoja aletaan lopulta täyttää, merkityksellisiksi nousevat varsin toisenlaiset, subjektiivisemmat ja psykologisemmat tekijät. Hyvän ehdokkaan ominaisuuksiin kuuluu paljon muutakin kuin tietyn asuinpaikan, sukupuolen, iän ja ammatin yhdistelmä. Ketään ei valita listalle vain niiden perusteella.

Haastattelujen mukaan ehdokasasettelussa suositaan henkilöitä, joilla on laajaa kokemusta erilaisista vaaleista ja luottamustoimista. Yleensä suuri osa puolueiden eduskuntavaalilistoille päätyvistä ehdokkaista on kilpaillut aiemmin vähintään kuntavaaleissa, mutta monesti myös eduskuntavaaleissa. Kokemustaidon lisäksi tämä takaa puolueiden näkökulmasta sen, että ehdokkaaksi asetettu todella tietää mihin on ryhtynyt. Sillä, missä määrin ehdokkaan odotukset ja todellisuus kohtaavat, on yleensä merkittävä vaikutus ehdokkaan motivaatioon ja suoritukseen. Itsestään selviä ehdokkaita ovat istuvat kansanedustajat,

mutta myös muita korkeita poliittisia luottamustehtäviä, kuten maakuntahallinnon tehtäviä, kunnanvaltuusto- ja hallituspaikkoja, sekä puolueen ja piirijärjestön luottamustoimia, arvostetaan puolueissa. Toinen erityisen merkittävä subjektiivinen ehdokasominaisuus on tunnettuus, jota voi karttua henkilölle usean tekijän myötävaikutuksella, kuten luottamustoimien sekä ammatillisten ja harrastuksiin liittyvien verkostojen kautta. Haastattelujen mukaan pintajulkisuuden sijaan nykypäivän politiikassa tuntuu korostuvan asiantuntijakokemus, joka voi kuitenkin ilmetä monella tapaa. Kolmas haastatteluissa usein mainittu subjektiivinen tekijä on resurssit, joihin kuuluvat aika, apukädet eli hyvin resursoitu, osaava ja motivoitunut tukiryhmä, sekä etenkin raha. Ilman laajaa, muilla elämänalueilla kertynyttä tunnettuutta eduskuntaan pääseminen edellyttää useimmiten mittavaa rahallista panostusta. Haastatteluissa korostuivat myös psykologisemmat tekijät, kuten ehdokkaan sitoutuminen ja sitkeys suhteessa puolueen tavoitteisiin ja kampanjointiin.

Ideaalitilanteessa ehdokaspaikat jyvitetään piirijärjestöissä edellä mainittujen perusmuuttujien perusteella ja listalle saadaan runsaasti yllä mainituilla subjektiivisilla ja psykologisilla ominaisuuksilla varustettuja henkilöitä. Käytännössä ideaalilistan saavuttamista kuitenkin hankaloittaa puolueen sisäisten tekijöiden, kuten tutkimuksen laadun ja epävarmuuden sekä jäsendemokratian ja piiriorganisaation sisäisten jännitteiden, lisäksi ehdokastarjonta. Vaikka toisinaan puolueiden oletetaan nauttivan täydellisen strategisen osaamisen lisäksi lähes rajattomasta ehdokastarjonnasta, haastatteluiden mukaan puolueet usein kamppailevat kiivaasti löytääkseen hyviä ehdokkaita. Joskus subjektiiviset tekijät syrjäyttävät objektiiviset ja listan tasapaino järkkyy, joskus tasapainoa tuetaan subjektiivisten voimatekijöiden kustannuksella. Lopputulos on eri tekijöiden kompromissi, eikä äänestäjien lopullisia mieltymyksiä voida koskaan täysin ennustaa.

Puolueiden ehdokasasettelu lopullisten ehdokaslistojen ja ehdokkaiden näkökulmasta

Tässä osiossa tarkastellaan ehdokkaiden ominaisuuksia lopullisten ehdokaslistojen valossa samoin kuin ehdokkaiden näkemyksiä siitä, millaisista taustaominaisuuksista oli etua tai haittaa heidän puolueensa ehdokasasettelussa. Eri taustaominaisuuksien tarkastelu etenee järjestyksessä siten, että ensimmäisenä käsitellään puolueiden tärkeimmiksi nostamia listanmuodostusta ohjaavia kriteerejä eli alueellista edustavuutta, ehdokkaiden sukupuolta, ammattia ja ikää. Lopuksi tarkastellaan ehdokkaiden koulutustasoa ja etnistä taustaa, joita puolueet pitivät vähemmän tärkeinä kriteereinä listanmuodostuksen kannalta.

Alueellinen edustavuus

Kuten puoluehaastatteluissa ilmeni, tärkein listan tasapainottamista ohjaava kriteeri on sen alueellinen edustavuus eli se, että ehdokkaita valitaan paitsi koko vaalipiirin alueelta myös niiltä alueilta, joilla puolueiden kannatus on vahvaa. Tässä yhteydessä ei tarkastella ehdokaslistoja yksityiskohtaisesti sen suhteen, mistä kunnista puolueet kunkin vaalipiirin alueella valitsivat ehdokkaansa, ja missä määrin nämä valinnat olivat yhteydessä esimerkiksi puolueiden kannatukseen kuntavaaleissa. Sen sijaan taulukossa 2.1 esitetään ehdokkaiden jakautuminen asuinpaikkakunnan koon mukaan puolueittain. Taulukosta havaitaan, että Keskustaa lukuun ottamatta vähintään noin puolet puolueiden ehdokkaista asui yli 50 000 asukkaan kunnassa eli tuli jostain maamme 21 suurimmasta kaupungista. Alueiden keskuskunnat korostuivat siis selkeästi. Keskimäärin ehdokkaiden alueelliset osuudet ovat lähes yksi yhteen kuntien väestömäärän kanssa. Puolueiden välillä sen sijaan havaitaan selviä eroja, kuten haastattelut antoivat odottaa.

Taulukko 2.1 Ehdokkaiden asuinpaikkakunnan koko puolueittain/ryhmittäin (%).

	Yli 50 000	10 001– 50 000	Alle 10 001	Kotikunta ulkomailla	Yht.	(n)
Osuus maan väestöstä	53,6	30,0	16,4	-	100	(5 517 919)
Kaikki	56,8	27,0	15,9	0,3	100	(2468)
Liike Nyt	67,6	22,2	9,3	0,9	100	(108)
VIHR	63,9	26,9	9,3	-	100	(216)
SIN	62,5	21,1	16,5	-	100	(152)
Muu puolue/ryhmä	62,5	23,1	13,5	0,9	100	(632)
KOK	56,4	31,8	11,8	-	100	(211)
SDP	56,1	29,6	14,4	-	100	(216)
VAS	54,2	30,6	15,2	-	100	(216)
RKP	53,1	30,6	16,3	-	100	(98)
KD	51,6	29,4	18,9	-	100	(190)
PS	48,8	30,5	20,6	-	100	(213)
KESK	41,6	27,3	31,0	-	100	(216)

Lähde: Ehdokasrekisteriaineisto; Tilastokeskus 2020a.

Keskustalla selvästi muita puolueita suurempi osa ehdokkaista tuli asukasluvultaan pienemmistä kunnista, mikä on luonnollista seurausta siitä, että puolueen kannatus on korkeaa ennen kaikkea maaseutumaisissa kunnissa ja matalaa suurimmissa kaupungeissa joi-
tain poikkeuksia, kuten Oulua, lukuun ottamatta. Keskustan ehdokkaista kolmannes asui

korkeintaan 10 000 asukkaan kunnassa, siinä missä keskimäärin tämän kokoisista kunnista oli 16 prosenttia ehdokkaista. Myös Perussuomalaiset asettivat hieman muita puolueita useammin pienissä kunnissa asuvia ehdokkaita. Liike Nyt:in, Vihreiden ja Sinisten ehdokkaista selkeästi suurempi osa oli isoista kaupungeista muihin puolueisiin verrattuna. Vihreät on perinteisesti ollut korkeakoulutettujen, opiskelijoiden ja nuorten suosiossa, ja näitä ryhmiä löytyy eniten yliopistokaupungeista.

Taulukossa 2.2 on esitetty puolueittain niiden ehdokkaiden osuus, jotka olivat sitä mieltä, että pienessä kunnassa asumisesta oli hyötyä heidän puolueensa ehdokasasettelussa ainakin jossain määrin. Näyttäisi siltä, että eniten hyötyä pienessä kunnassa asumisesta koettiin olevan RKP:ssä ja Sinisissä, mutta myös Vihreissä ja Vasemmistoliitossa. Kussakin tätä mieltä oli vähintään tai lähes puolet ehdokkaista. Ainakin Vihreiden suhteen tämän voi arvella johtuvan juuri puolueen korostuneen kaupunkipainotteisesta luonteesta ja pyrkimyksestä laajentaa ”reviiriään” sen ulkopuolelle. Keskustassa joka neljäs ehdokas oli sitä mieltä, että pienessä kunnassa asumisesta oli ainakin jonkin verran hyötyä, mikä heijastanee tarjonnan puutteen sijaan ennen kaikkea Keskustan ideologista painotusta edustaa maaseudun väestöä. Keskustalla tuskin on ollut yhtä paljon pulaa pienemmissä kunnissa asuvista vahvoista ehdokas ehdokkaista muihin puolueisiin verrattuna, sillä puolueella on vakiintunut ja kattava maan laajuinen paikallisorganisaatio ja vahva edustus pienten kuntien kunnanvaltuustoissa. Vähiten kysyntää pienissä kunnissa asuvista ehdokkaista puolestaan näyttäisi olleen Liike Nyt:in keskuudessa, sillä vain joka neljäs ryhmän (nyk. puolueen) ehdokkaista koki siitä olleen hyötyä ehdokasasettelussa.

Taulukko 2.2 Puolueittain niiden vastaajien osuus, jotka kokivat, että pienessä kunnassa asumisesta oli hyötyä oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).

	%	(n)
Kaikki	37	(738)
RKP	57	(30)
SIN	56	(43)
VIHR	51	(67)
VAS	48	(64)
KESK	42	(67)
SDP	40	(68)
PS	37	(62)
KD	35	(58)
KOK	32	(65)
Liike Nyt	24	(33)
Muu puolue/ryhmä	22	(181)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto.

Kuten haastatteluista kävi ilmi, suuremmissa kunnissa asuvilla ehdokkailla on yleisesti ottaen etulyöntiasema ehdokasasettelussa siitä syystä, että puolueet uskovat vaalipiirin keskuskunnista tulevilla ehdokkailla olevan pienten kuntien ehdokkaita enemmän näkyvyyttä, minkä vuoksi he voivat saada ääniä oman asuinkuntansa ulkopuolelta. Taulukosta 2.3 huomataan, kuinka vaalipiirien keskuskaupunkien ulkopuolelta – eli pääsääntöisesti alle 50 000 asukkaan kunnista – tulevat ehdokkaat kokivat suurten kaupunkien ehdokkaita useammin, että heidän asuinpaikkansa asetti heidät epäedulliseen asemaan ehdokasasettelussa ainakin jossain määrin. Ero pienten ja keskisuurten sekä vastaavasti suurten kuntien ehdokkaiden välillä on huomattavin Vasemmistoliitolla ja Liike Nyt:illä (noin 20 prosenttiyksikköä). SDP:ssä, Kokoomuksessa, Keskustassa ja Vihreissä ehdokkaat kokivat oman asuinpaikkansa asettaneen heidät epäedulliseen asemaan ehdokasasettelussa yhtä lailla, olipa kyse alle tai yli 50 000 asukkaan kunnasta.

Puolueiden välillä on selviä eroja sen suhteen, missä määrin ehdokkaat ylipäätään kokivat, että heidän asuinpaikkansa asetti heidät epäedulliseen asemaan. Harvinaisimpia tällaiset kokemukset olivat RKP:n ehdokkaiden keskuudessa; heistä näin ajatteli vain joka viides. Vastaavasti SDP:n, Kokoomuksen, Keskustan ja Vasemmistoliiton ehdokkaista peräti kaksi kolmesta koki asuinpaikastaan olleen jonkinasteista haittaa ehdokasasettelussa. Kysymyksen muotoilu ei yksiselitteisesti viittaa juuri asuinpaikkakunnan kokoon, mikä tarkoittaa, että myös sillä, millä alueella ehdokas asuu kunnan sisällä, voi olla merkitystä ehdokasasettelussa. Kuten haastatteluaineistoon perustuen todettiin, puoluetoimijat uskovat vahvasti, että äänestäjät valitsevat mielellään heitä lähellä asuvan ehdokkaan.

Taulukko 2.3 Puolueen ja asuinpaikkakunnan koon mukaan niiden osuus ehdokkaista, jotka kokivat oman asuinpaikkansa asettaneen heidät epäedulliseen asemaan oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).

	Kaikki kunnat		50 000– asukasta		Alle 50 000 asukasta	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)
Kaikki ehdokkaat	21	(744)	18	(432)	26	(312)
KESK	33	(67)	33	(27)	33	(40)
KOK	31	(64)	29	(34)	33	(30)
VAS	30	(67)	21	(38)	41	(29)
SDP	29	(68)	29	(45)	30	(23)
KD	20	(60)	17	(36)	25	(24)
SIN	20	(45)	17	(29)	25	(16)
VIHR	18	(67)	18	(40)	19	(27)
PS	15	(62)	8	(36)	23	(26)
Muu puolue/ryhmä	15	(184)	11	(110)	20	(74)
Liike Nyt	13	(31)	8	(24)	29	(7)
RKP	10	(29)	8	(13)	13	(16)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto.

Sukupuoli

Haastatteluiden perusteella voidaan olettaa, että kaikki puolueet pyrkivät ehdokasasettelussa sukupuolten tasaiseen edustukseen – ainakin suurin piirtein. Seuraavaksi tarkastellaan, missä määrin puolueet onnistuivat tämän tavoitteen saavuttamisessa. Vuoden 2019 eduskuntavaalien ehdokkaista 42 prosenttia oli naisia ja 58 prosenttia miehiä (taulukko 2.4). Naisten osuus oli siten aavistuksen korkeampi kuin kaksissa edellisissä eduskuntavaaleissa vuosina 2015 ja 2011, jolloin naisten osuus oli 39 prosenttia (Tilastokeskuksen vaalitulokset). Puolueista erityisesti Vihreillä, mutta myös RKP:llä sekä (pienellä erolla) Kristillisdemokraateilla naisten osuus ehdokkaista oli miehiä korkeampi. SDP:ssä ja Vasemmistoliitossa sukupuolijakauma oli kutakuinkin tasan puolet naisia ja puolet miehiä. Muissa puolueissa ja ryhmissä miehiä oli ehdokkaina naisia enemmän. Kaikkein miesvaltaisinta ehdokasjoukko oli tarkastelluista ryhmistä Perussuomalaisissa ja Sinisissä, joissa miesten osuus lähenteli 70 prosenttia, mikä vastasi sukupuolijakaumaa myös näiden puolueiden kannattajakunnassa (Suuronen, Grönlund & Sirén 2020).

Taulukko 2.4 Ehdokkaiden sukupuolijakauma puolueittain (%).

	Mies	Nainen	Yht.	(n)
Kaikki	58,0	42,0	100	(2468)
VIHR	38,0	62,0	100	(216)
RKP	46,9	53,1	100	(98)
KD	48,9	51,1	100	(190)
SDP	50,5	49,5	100	(216)
VAS	50,5	49,5	100	(216)
KESK	53,7	46,3	100	(216)
KOK	54,5	45,5	100	(211)
Liike Nyt	63,0	37,0	100	(108)
SIN	67,1	32,9	100	(152)
PS	68,5	31,5	100	(213)
Muu puolue/ryhmä	70,6	29,4	100	(632)

Lähde: Ehdokasrekisteriaineisto.

Ottaen huomioon vakiintuneen käytännön tavoitella ehdokkaiksi tasapuolisesti miehiä ja naisia, voidaan esittää hypoteesi, että niissä puolueissa, joissa miehistä on ollut tarjontaa naisia enemmän, naisena olemisesta on ollut etua ehdokasasettelussa. Koironen ym.

(2017, 18–25) ovat tutkimuksessaan selvittäneet kuuden puolueen (SDP, PS¹, KOK, KESK, VIHR, VAS) jäsenrakennetta ja havainneet, kuinka näistä ainoastaan Vihreissä naisten osuus puolueen jäsenistöstä on miehiä suurempi. Näin ollen naisehdokkaiden tarjonta on luultavasti ainoastaan Vihreissä ollut miehiä korkeampi, sillä puolueiden ehdokashankinta kohdistuu ensisijaisesti puolueen jäsenistöön. Taulukosta 2.5 havaitaan, että edellä esitetty hypoteesi saa tukea, sillä Vihreiden ehdokkaat raportoivat naissukupuolesta olleen hyötyä harvemmin kuin muissa puolueissa keskimäärin. Vastaava havainto koskee myös Kristillisdemokraatteja ja Liike Nyt:iä, mutta näiden osalta ei ole tarjolla tietoja jäsenistön sukupuolijakaumasta. Lisäksi perinteisesti miesvoittoisena pidetyssä Perussuomalaisissa naissukupuolesta koetaan olleen selkeästi etua.

Taulukko 2.5 Puolueittain niiden ehdokkaiden osuus, jotka kokivat naissukupuolesta olleen hyötyä oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).

	%	(n)
Kaikki	65	(745)
RKP	83	(30)
PS	82	(65)
VAS	82	(65)
KOK	76	(66)
KESK	73	(67)
SDP	70	(67)
SIN	69	(45)
VIHR	54	(67)
Liike Nyt	53	(32)
KD	53	(59)
Muu puolue/ryhmä	49	(182)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto.

Kun tarkastellaan ehdokkaiden henkilökohtaisia arvioita siitä, missä määrin heidän oma sukupuolensa on asettanut heidät epäedulliseen asemaan ehdokasasettelussa, saadaan hieman erilaisia tuloksia. Esimerkiksi Vihreissä miesehdokkaat ovat kokeneet selvästi naisia useammin, että heidän sukupuolensa on vaikuttanut epäedullisesti heidän asemaansa

¹ Koirasen ym. (2017) tutkimus on tehty ennen Perussuomalaisten hajoamista kesällä 2017.

ehdokasasettelussa (taulukko 2.6). Ylipäätään lähes kaikissa puolueissa miehet olivat naisia useammin sitä mieltä, että heidän sukupuolestaan oli haittaa ehdokasasettelussa. Yleisintä tämä näyttäisi olevan vasemmistopuolueissa eli SDP:ssä, Vasemmistoliitossa ja Vihreissä, joissa kussakin noin kolmannes miehistä koki sukupuolestaan olleen haittaa ainakin jossain määrin. Havainnon voidaan ajatella liittyvän siihen, että koska vasemmistopuolueista ainakin Vihreissä tiedetään naisten olevan enemmistönä äänestäjäkunnassa (Suuronen, Grönlund & Sirén 2020), miespuoliset ehdokasehdokkaat tiedostavat puolueen haluan varmistaa naisehdokkaiden nimittämisen. Kokoomuksessa sukupuolten välillä ei ollut eroa: niin miehistä kuin naisista hieman alle viidennes koki sukupuolensa vaikuttaneen kielteisesti heidän asemaansa ehdokasasettelussa. RKP on taulukossa 2.6 esitetyistä puolueista ainoa, jossa naisehdokkaat raportoivat miehiä useammin, että heidän sukupuolensa asetti heidät epäedulliseen asemaan. RKP:n miesehdokkaista yksikään ei kokenut sukupuolestaan olleen heille haittaa ehdokasasettelussa.

Kaikkein yleisintä kokemus omasta sukupuolesta ehdokasasetteluun negatiivisesti vaikuttaneena seikkana oli Vihreissä. Puolueen ehdokkaista näin koki yli puolet, mikä voi olla merkki siitä, että puolueen ehdokkaat ovat ylipäätään sensitiivisempiä sukupuolikysymyksille. Muissa vasemmistopuolueissa (SDP, Vasemmistoliitto) oman sukupuolen vaikutuksen kielteiseksi koki neljä kymmenestä. Kristillisdemokraattien keskuudessa tällainen ajattelu oli kaikkein harvinaisinta, vain yksi kymmenestä koki oman sukupuolensa asettaneen hänet epäedulliseen asemaan ehdokasasettelussa.

Taulukko 2.6 Puolueen ja sukupuolen mukaan niiden osuus ehdokkaista, jotka kokivat oman sukupuolensa asettaneen heidät epäedulliseen asemaan oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).

	Mies		Nainen		Kaikki	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)
Kaikki	17	(433)	13	(314)	29	(747)
VIHR	32	(25)	24	(42)	56	(67)
SDP	32	(31)	11	(36)	43	(67)
VAS	27	(37)	14	(29)	41	(66)
KOK	19	(32)	18	(33)	37	(65)
PS	21	(39)	13	(23)	34	(62)
KESK	24	(34)	9	(34)	32	(68)
SIN	23	(30)	6	(16)	30	(46)
RKP	0	(15)	29	(14)	29	(29)
Liike Nyt	11	(18)	8	(13)	19	(31)
Muu puolue/ryhmä	7	(139)	9	(47)	16	(186)
KD	9	(33)	0	(27)	9	(60)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto.

Ammatti

Edustuksellisissa demokratioissa on yleistä, että kansalaiset valitsevat vaaleissa sellaisia edustajia, jotka kuuluvat korkeampaan yhteiskunnalliseen asemaan kuin he itse. Tämä johtuu siitä, että kansalaisilla on edustajia valitessaan tapana painottaa joitain tiettyjä relevantteja ominaisuuksia, joiden perusteella he ajattelevat edustajien olevan päteviä hallitsemaan (Manin 1997, 145–146). Yksi tällainen ”vihje” ehdokkaan pätevyydestä on hänen ammattinsa, joka viestittää valitsijalle jotain ehdokkaan kyvyistä ja kokemuksista eli siitä, että hän on jotakuta toista henkilöä parempi valinta kansanedustajaksi. Kuten ehdokshaastatteluissakin tuli esille, ehdokkaiden ammattitausta on siten yksi keskeinen seikka, josta puolueet ovat kiinnostuneita ehdokkaita rekrytoidessaan.

Taulukossa 2.7 on esitetty ehdokaskyselyyn vastanneet ehdokkaat jaoteltuina kansainvälisen ISCO-8-ammattiluokituksen mukaisiin luokkiin (ks. ILO 2012). Vastaavat tiedot Suomen työllisestä väestöstä vuodelta 2017 on saatu Tilastokeskuksen tietokannasta. Ehdokaskyselyssä ei siis suoraan kysytty ammattiasemaa, vaan se on koodattu ehdokkaiden ilmoittaman (nykyisen tai aiemman) ammatin perusteella. Taulukko 2.7 osoittaa, kuinka tarkalleen ottaen puolet kaikista ehdokkaista toimi kyselyhetkellä tai oli toiminut ennen kansanedustajaksi valikoitumistaan erityisasiantuntijoina. Kyseiseen luokkaan lukeutuvat ammatit, joissa työskentely edellyttää pääsääntöisesti yliopistossa tai korkeakoulussa suoritettua ns. ylempää tutkintoa (maisteri, lisensiaatti, tohtori) (ks. myös Tilastokeskus 2001). Seuraavaksi yleisintä ehdokkaiden keskuudessa oli työskentely johtotehtävissä. Yhteensä 14 prosenttia ehdokkaista kuului tähän luokkaan. Taulukosta 2.7 nähdään, kuinka johtajat ja erityisasiantuntijat ovat ehdokkaissa selvästi yliedustettuina ottaen huomioon näiden ammattiluokien osuuden koko maan työllisen väestön keskuudessa.

Kaikista eniten johtajia oli Kokoomuksen ja RKP:n ehdokkaissa, molemmissa yhteensä kolmannes kaikista ehdokkaista. Vähiten johtajia puolestaan löytyi Perussuomalaisten riveistä (4 %). Verrattain yleistä ehdokkaiden keskuudessa oli myös työskentely asiantuntijatehtävissä. Tämä luokka eroaa erityisasiantuntijoista siten, että siihen lukeutuvat ammatit edellyttävät keskimäärin alempaa korkeakoulututkintoa ylempään sijaan. Joka kymmenes ehdokkaista puolestaan työskenteli palvelu- ja myyntityöntekijöinä. Yleisintä tämä oli Kristillisdemokraattien, Vasemmistoliiton ja Perussuomalaisten ehdokkaiden keskuudessa. Siinä missä maa- ja metsätalousammateissa työskenteli neljä prosenttia kaikista ehdokkaista, Keskustan ehdokkaista kyseistä ammattikuntaa edusti noin joka kuudes. Perinteisissä työntekijäammateissa työskenteleviä ehdokkaita oli eniten Perussuomalaisten ja Sinisten listoilla ja vähiten Kokoomuksen, RKP:n ja Vihreiden keskuudessa.

Taulukko 2.7 Ehdokkaiden ammattitausta puolueittain (%).

	Työllinen väestö v. 2017	Kaikki	SDP	PS	KOK	KESK	VIHR	VAS	RKP	KD	Liike Nyt	SIN	Muu puolue/ryhmä
Sotilaat	0,3	1	-	-	2	-	-	-	5	2	4	3	-
Johtajat	4	14	17	4	33	21	13	10	33	10	25	16	5
Erityisasiantuntijat	20	50	62	35	44	47	73	56	52	66	46	32	42
Asiantuntijat	18	9	7	11	14	9	7	10	5	8	4	11	10
Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	6	1	-	4	2	-	2	4	-	-	-	-	2
Palvelu- ja myyntityöntekijät	20	11	7	13	5	5	4	13	-	14	8	11	19
Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	2	4	-	7	-	16	2	4	5	-	4	5	4
Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	10	4	5	11	-	2	-	4	-	-	8	5	6
Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	9	3	2	11	-	-	-	-	-	-	-	13	6
Muut työntekijät	7	2	-	5	-	-	-	-	-	-	-	5	6
Tuntematon	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Yht.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
(n)	(2 327 730)	(611)	(58)	(55)	(57)	(57)	(55)	(52)	(21)	(50)	(24)	(38)	(144)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto; Tilastokeskus 2020.

Ikä

län osalta havaitaan, että eniten "aidosti" nuoria eli alle 30-vuotiaita ehdokkaita oli RKP:llä (17,3 %) ja toiseksi eniten Vihreillä (14,8 %). Vähiten nuoria ehdokkaita puolestaan oli Perussuomalaisilla ja Sinisillä, molemmilla vain reilu viisi prosenttia ehdokkaista. Yli 60-vuotiaita ehdokkaita löytyi eniten Sinisten (38,2 %) ja toiseksi eniten Kristillisdemokraattien (27,4 %) listalta.

Taulukko 2.8 Ehdokkaiden ikäjakauma puolueittain (%).

	Kaikki	SDP	PS	KOK	KESK	VIHR	VAS	RKP	KD	Liike Nyt	SIN	Muu puolue/ ryhmä
18–29	10,5	9,7	5,6	12,3	12,5	14,8	10,2	17,3	7,4	9,3	5,3	11,1
30–39	21,6	23,1	16,9	18,0	21,3	34,3	31,9	23,5	11,6	16,7	5,3	23,7
40–49	24,9	29,6	33,3	30,3	24,1	27,8	23,1	24,5	21,1	26,9	18,4	21,0
50–59	23,9	20,8	26,8	28,0	28,2	15,3	19,9	20,4	32,6	33,3	32,9	19,6
60–	19,0	16,7	17,4	11,4	13,9	7,9	14,8	14,3	27,4	13,9	38,2	24,5
Yht.	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
(n)	(2468)	(216)	(213)	(211)	(216)	(216)	(216)	(98)	(190)	(108)	(152)	(632)

Lähde: Ehdokasrekisteriaineisto.

Suurin osa (keskimäärin 60 %) ehdokkaista kaikissa puolueissa koki, että nuoresta iästä oli hyötyä ehdokasasettelussa (taulukko 9). Tämä tukee haastatteluhavaintoa, jonka mukaan nuoruus on nyt "valttia". Puolueiden välillä oli kuitenkin jonkin verran vaihtelua. Siinä missä SDP:ssä ja RKP:ssä lähes 80 prosenttia ja Vasemmistoliitossa ja Keskustassakin yli 70 prosenttia ehdokkaista uskoi nuoresta iästä olleen hyötyä, Liike Nyt:in keskuudessa näin arvioi vain alle puolet (47 %) ehdokkaista. Ainakin SDP:n osalta tiedetään, että niin puolueen jäsenistö kuin sen kannattajakunta on muihin puolueisiin verrattuna selvästi iäkkäämpää – jopa siinä määrin, että Koiranen ym. (2017, 22) kutsuvat sitä "eläkeläispuolueeksi". Ei siis ole ihme, että nuori ikä on etu puolueen ehdokasasettelussa. Rekrytoimalla nuoria ehdokkaita puolueet pyrkivät tavoittamaan nuorempiin ikäryhmiin lukeutuvia äänestäjiä. Osalle puolueista tarjonta nuorista ehdokkaista on kuitenkin niukempaa kuin toisille juuri jäsenistön ikärakenteesta johtuen.

Taulukko 2.9 Puolueittain niiden ehdokkaiden osuus, jotka kokivat nuoresta iästä olleen hyötyä oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).

	%	(n)
Kaikki	60	(737)
RKP	79	(29)
SDP	78	(68)
VAS	75	(65)
KESK	71	(65)
PS	66	(65)
KD	64	(58)
KOK	62	(65)
VIHR	58	(67)
SIN	56	(43)
Liike Nyt	47	(32)
Muu puolue/ ryhmä	42	(180)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto.

Ikäryhmistä yhtäältä alle 35-vuotiaiden ja toisaalta 60 vuotta täyttäneiden ehdokkaiden keskuudessa usko siihen, että oma ikä vaikutti epäedullisesti omaan asemaan ehdokasasettelussa, oli pääsääntöisesti yleisempää kuin 35–59-vuotiaiden ehdokkaiden keskuudessa (taulukko 2.10). Näiden tulosten tulkinnassa on syytä huomioida, että ehdokaskysely toteutettiin vaalien jälkeen. Siten tuloksissa heijastunee vaalitulokset ja se, että niin nuorimman kuin vanhimman ikäryhmän keskuudessa valituksi tuleminen oli harvinaisempaa kuin keskimmaisessä ikäryhmässä.

Taulukko 2.10 Puolueen ja iän mukaan niiden osuus ehdokkaista, jotka kokivat oman ikänsä asettaneen heidät epäedulliseen asemaan oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon, % (n).

	18–34		35–59		60–		Kaikki	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)	%	(n)
Kaikki	22	(149)	14	(46)	40	(147)	21 (756)	(756)
VAS	20	(15)	32	(41)	50	(12)	32 (68)	(68)
SDP	33	(12)	12	(43)	69	(13)	27 (68)	(68)
KOK	40	(15)	14	(44)	57	(7)	24 (66)	(66)
SIN	0	(6)	17	(23)	44	(16)	24 (45)	(45)
PS	29	(7)	12	(43)	50	(16)	23 (66)	(66)
VIHR	26	(19)	21	(43)	25	(4)	23 (66)	(66)
RKP	29	(7)	16	(19)	25	(4)	20 (30)	(30)
KESK	21	(19)	15	(41)	43	(7)	19 (67)	(67)
KD	11	(9)	6	(32)	42	(19)	18 (60)	(60)
Liike Nyt	40	(5)	5	(21)	43	(7)	18 (33)	(33)
Muu puolue/ryhmä	11	(35)	9	(110)	21	(42)	12 (187)	(187)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto.

Koulutustausta

Koulutus ei ole yhtä hyvä puoluevalintaa selittävä tekijä kuin ammattiluokka, sillä puolueet ovat edunvalvojina enemmän ammattiryhmien kuin koulutustason mukaisten ryhmien edustajia (Westinen 2015, 127–128; Westinen 2016). Haastatteluissa korostui, että puolueetkin ajattelevat äänestäjien ehdokkaihin samaistumisen olevan merkittävämpää ammattien kautta. Suomessa ammatit ovat kuitenkin tunnetusti ja tiiviisti yhteydessä tietynlaiseen koulutustaustaan ja koulutus on siten ainakin välillisesti potentiaalinen äänestäjien ehdokasvalintaa selittävä tekijä. Vaikka ehdokkaat ja erityisesti valituksi tulleet kansanedustajat ovat perinteisesti olleet äänestäjiä korkeammin koulutettuja yli puolue-rajojen (Ruostetsaari 1997), ehdokkaiden koulutustaustan tarkastelu antaa osviittaa siitä, minkä koulutus- ja/tai ammattiryhmän edunvalvojaksi puolue on asemoitunut.

Taulukosta 2.11 havaitaan, kuinka RKP:n ja Vihreiden ehdokkaista yli 70 prosenttia oli yliopistokoulutettuja, siinä missä Perussuomalaisissa ja Sinisissä vastaava osuus oli 20 prosentin luokkaa. Perussuomalaisten ja siitä erkaantuneen Sinisten keskuudessa ei-korkeakoulutettujen osuus ehdokkaista oli selvästi korkeinta muihin puolueisiin verrattuna (taulukko 2.11). Vaikka esimerkiksi SDP ja Vasemmistoliitto ovat perinteisiä duunaripuolueita,

SDP:n ehdokkaista reilu 70 prosenttia ja Vasemmistoliiton ehdokkaista reilu 60 prosenttia oli korkeakoulutettuja. Erot ovat varsin merkittäviä. Vasemmistoliiton duunarikannatus on pienentynyt merkittävästi viimeisen vuosikymmenen aikana, minkä seurauksena puolueen kannatus on ollut tasaista yli luokkarajojen, vaikkakin yrittäjien ja maatalousyrittäjien keskuudessa sen kannatus on ollut verrattain matalaa (Westinen 2016).

Taulukko 2.11 Ehdokkaiden koulutustausta puolueittain (%).

	Yliopisto	AMK	Ei-korkeakoulutettu	Yht.	(n)
Kaikki	42	20	38	100	(738)
RKP	76	12	12	100	(25)
VIHR	71	14	15	100	(65)
KOK	57	21	23	100	(62)
KD	53	22	25	100	(59)
KESK	49	25	25	100	(67)
SDP	46	25	28	100	(67)
VAS	40	23	37	100	(65)
Liike Nyt	38	25	38	100	(32)
Muu puolue/ryhmä	29	14	57	100	(186)
PS	24	21	56	100	(63)
SIN	19	34	47	100	(47)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto.

Kun ehdokkailta itseltään kysyttiin, missä määrin he kokivat matalasta koulutuksesta olleen hyötyä puolueensa ehdokasasettelussa, Sinisten ja SDP:n ehdokkaista neljännes vastasi siitä olleen hyötyä ainakin jossain määrin (taulukko 2.12). Kristillisdemokraateista tätä mieltä oli vain viisi prosenttia ehdokkaista eli toisin sanoen 95 prosenttia oli sitä mieltä, ettei matalasta koulutuksesta ollut lainkaan hyötyä Kristillisdemokraattien ehdokasasettelussa. Yleisesti ottaen tulokset osoittavat, että matalasta koulutuksesta koettiin verrattain harvoin olleen hyötyä ehdokasasettelussa. Puoluekohtaisia eroja selittänevät kuitenkin erot paitsi ehdokkaiden tarjonnassa myös puolueiden ideologiassa. Toisilla puolueilla matalasti koulutetuista ehdokkaista on ollut vähemmän tarjontaa kuin toisilla. Samalla osa puolueista on ideologisista syistä pitänyt tärkeänä myös muiden kuin korkeasti koulutettujen edustusta ehdokaslistalla.

Taulukko 2.12 Puolueittain niiden vastaajien osuus, jotka kokivat, että matalasta koulutuksesta oli hyötyä oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).

	%	(n)
Kaikki	15	(738)
SIN	26	(43)
SDP	25	(68)
RKP	20	(30)
PS	19	(65)
VIHR	18	(67)
KESK	14	(66)
VAS	13	(64)
Muu puolue/ryhmä	11	(178)
KOK	9	(66)
Liike Nyt	9	(33)
KD	5	(58)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto.

Taulukko 2.13 osoittaa, että vaikka verrattain harva ehdokas koki koulutustaustastaan olleen haittaa oman puolueensa ehdokasasettelussa, kaikkein harvinaisinta tämä oli yliopistokoulutettujen keskuudessa. Siinä missä yliopistotutkinnon suorittaneista näin ajatteli keskimäärin vain kahdeksan prosenttia, ei-korkeakoulutettujen keskuudessa näin ajatteli joka viides. Vasemmistoliiton ehdokkaiden keskuudessa havainto kuitenkin on päinvastainen: siellä nimenomaan yliopistokoulutetut kokivat koulutustaustastaan olleen enemmän haittaa kuin ei-korkeakoulutetut ja AMK-tutkinnon suorittaneet. Kaikkein yleisintä kokemus oman koulutustaustan kielteisestä vaikutuksesta ei-korkeakoulutettujen keskuudessa oli Vihreissä, Sinisissä, Liike Nyt:issä ja Keskustassa.

Taulukko 2.13 Puolueen ja koulutustaustan mukaan niiden osuus ehdokkaista, jotka kokivat oman koulutustaustansa asettaneen heidät epäedulliseen asemaan oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).

	Ei-korkeakoulutettu		AMK		Yliopisto		Kaikki	
	%	(n)	%	(n)	%	(n)	%	(n)
Kaikki	19	(263)	12	(150)	8	(305)	13	(718)
SDP	21	(19)	24	(17)	16	(31)	19	(67)
SIN	29	(21)	7	(15)	11	(9)	18	(45)
VAS	14	(22)	13	(15)	19	(26)	16	(63)
Liike Nyt	27	(11)	0	(8)	17	(12)	16	(31)
KESK	25	(16)	18	(17)	6	(33)	14	(66)
RKP	-	(3)	-	(4)	6	(18)	12	(25)
PS	15	(34)	15	(13)	0	(15)	11	(62)
KOK	14	(14)	15	(13)	9	(35)	11	(62)
KD	14	(14)	15	(13)	6	(31)	10	(58)
Muu puolue/ryhmä	16	(99)	0	(26)	2	(50)	10	(175)
VIHR	30	(10)	11	(9)	4	(45)	9	(64)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto. Huom.: RKP:n osalta tietoja ei ole esitetty ei-korkeakoulutettujen ja AMK-tutkinnon suorittaneiden osalta, sillä havaintojen lukumäärä ko. luokissa on niin pieni.

Maahanmuutto- ja/tai vähemmistötausta

Poliitikkojen etnisen taustan ja maahanmuuton myötä syntyneiden etnisten vähemmistöjen poliittisen edustuksen merkitystä on Suomessa pohdittu toistaiseksi vielä hyvin vähän, eikä se noussut eduskuntavaalien 2019 ehdokashaastatteluissakaan merkittäväksi listamuodostusta ohjaavaksi kriteeriksi. On kuitenkin perusteltua olettaa, että maahanmuuton kasvun ja Suomen väestön etnisen monimuotoistumisen seurauksena ehdokkaiden etnisen taustan merkitys nousee tulevaisuudessa nykyistä tärkeämmäksi tekijäksi.

Kaiken kaikkiaan ulkomaalaissyntyisiä eduskuntavaaliehdokkaista oli yhteensä 82 eli 3,3 prosenttia kaikista ehdokkaista. Suurin osa heistä oli ehdokkaana Etelä- ja Lounais-Suomen vaalipiireissä, joiden alueella asuu myös suurin osa Suomen ulkomaalaistaustaisesta väestöstä². Ulkomaalaissyntyisistä ehdokkaista joka viides (19,5 %) oli ehdolla Helsingissä, joka kolmas (31,7 %) Uudellamaalla ja joka kahdeksas (12,2 %) Varsinais-

² Tilastokeskuksen mukaan vuoden 2018 lopussa Helsingin vaalipiirin alueella asui 23,9 prosenttia koko maan ulkomaalaissyntyisestä väestöstä. Vastaavat osuudet olivat Uudenmaan vaalipiirissä 29 prosenttia ja Varsinais-Suomen vaalipiirissä 8,5 prosenttia. Lähde: Tilastokeskus 2020c.

Suomessa. Näissä kolmessa vaalipiirissä ulkomaalaissyntyisten osuus kaikista ehdokkaista vaihteli 5,3–5,7 prosentin välillä.³ Keski-Suomen vaalipiirissä ulkomaalaissyntyisten osuus ehdokkaista oli 3,9 prosenttia, ja muissa vaalipiireissä alle kolme prosenttia.

Kun ulkomaalaissyntyisiä ehdokkaita tarkastellaan puolueittain, havaitaan, että heidän suhteellinen osuutensa puolueen ehdokkaista oli kaikista korkein Vasemmistoliitossa ja RKP:ssa, kummassakin noin viisi prosenttia (taulukko 2.14). Myös SDP:ssä ja Vihreissä ulkomaalaissyntyisten osuus oli selvästi muita puolueita korkeampi, molemmissa 4,6 prosenttia. Matalinta ulkomaalaissyntyisten ehdokkaiden osuus oli Kristillisdemokraateissa ja Perussuomalaisissa, kummassakin reilun prosentin luokkaa.

Taulukko 2.14 Ulkomaalaissyntyisten osuus ehdokkaista puolueittain (%).

	%	(n)
Kaikki	3,3	(2468)
VAS	5,1	(216)
RKP	5,1	(98)
SDP	4,6	(216)
VIHR	4,6	(216)
SIN	3,9	(152)
KESK	3,7	(216)
KOK	2,8	(211)
Liike Nyt	2,8	(108)
Muu puolue/ryhmä	2,8	(632)
PS	1,4	(213)
KD	1,1	(190)

Lähde: Ehdokasrekisteriaineisto. Oikeusministeriön ehdokasrekisteriaineistoa on täydennetty ehdokkaiden syntymämaan osalta väestötietojärjestelmän tiedoilla. Ehdokkaiden syntymämaa ei ole osa avointa dataa.

Taulukosta 2.15 havaitaan, kuinka erityisesti vasemmistopuolueiden eli Vasemmistoliiton, SDP:n sekä Vihreiden ehdokkaista verrattain suuri osa arvioi maahanmuutto- ja/tai vähemmistötaustasta olleen hyötyä puolueensa ehdokasasettelussa. RKP:n ehdokkaista 76 prosenttia arvioi maahanmuutto- ja/tai vähemmistötaustan vaikuttaneen ehdokasasetteluun,

³ Ulkomaalaissyntyisten osuus Helsingin vaalipiirin asukkaista oli vuoden 2018 lopussa 14,3%, Uudellamaalla 10,8% ja Varsinais-Suomessa 6,9%. Koko maassa ulkomaalaissyntyisiä oli 7% väestöstä. Lähde: Tilastokeskus 2020c.

mutta heidän tapauksessaan voidaan olettaa, että kyse on ollut ennen kaikkea kuulumisesta maamme ruotsinkieliseen vähemmistöön. Perussuomalaisten ja Liike Nyt:in ehdokkaista selvästi harvempi – alle viidennes – uskoi maahanmuutto- tai vähemmistötaustan olleen etu puolueensa ehdokasasettelussa. Tuloksen voidaan ajatella heijastavan puolueiden ideologisia eroja: vasemmistopuolueissa vähemmistöryhmiä edustavien ehdokkaiden rekrytoimista on pidetty merkittävämpänä listamuodostusta ohjaavana kriteerinä kuin keskusta- ja oikeistopuolueissa.

Taulukko 2.15 Puolueittain niiden vastaajien osuus, jotka kokivat, että maahanmuutto- ja/tai vähemmistötaustasta oli hyötyä oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).

	%	(n)
Kaikki	34	(738)
RKP	76	(30)
VAS	58	(64)
SDP	56	(68)
VIHR	48	(67)
KESK	30	(67)
SIN	28	(43)
KOK	28	(65)
KD	24	(58)
Muu puolue/ryhmä	23	(181)
Liike Nyt	18	(33)
PS	18	(62)

Lähde: Ehdokaskyselyaineisto.

Johtopäätökset

Tässä luvussa on tarkasteltu puolueiden ehdokasasettelua eduskuntavaaleissa 2019 kolmesta tosiaan täydentävästä näkökulmasta: puolueiden tavoitteiden, lopullisten ehdokaslistojen ja ehdokkaiden kokemusten kautta. Havaintoja on ensisijaisesti tulkittu aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa korostetun deskriptiivisen edustamisen ihanteen (ns. ”kansa pieniskoossa”) ja siihen oleellisesti kytkeytyvän, etenkin avoimille listavaaleille tyypillisen ehdokaslistan tasapainottamisen periaatteen näkökulmasta. Pyrkimys tarjota yksittäistä ehdokasta äänestäville äänestäjille mahdollisimman kattava lista erilaisia

ehdokkaista nousi keskeiseksi periaatteeksi myös puolueiden tavoitteita luotaavissa haastatteluissa.

Haastatteluiden mukaan puolueet käyttävät monenlaisia tiedonhankintakeinoja (kokeemus, verkostot, tilastot, kyselyt) luodakseen tarkan kuvan äänestäjäkunnastaan ja sille tarjottavasta ehdokasjoukosta. Kaikkien puolueiden korostamat ”perusmuuttajat”, joiden mukaan listat pyritään tasapainottamaan, olivat asuinpaikka, sukupuoli, ikä ja ammatti-asema. Keskeisin peruste listojen tasapainottamiselle on samaistuminen: äänestäjien oletetaan äänestävän itsensä näköistä ehdokasta.

Yleisen tasapainoperiaatteen toteutumista ja kaikkien puolueiden muuttumista yleispuolueiksi, jotka pyrkivät lisäämään kannatustaan toimimalla perinteisten piiriensä ”raja-alueilla” tuki se, että kaikkien puolueiden listoilta löytyi lähes kaikenlaisia ehdokkaita. Lisäksi tietyt, haastatteluissakin esiin nousseet trendit toistuvat puolueesta riippumatta: suurten keskuskuntien merkitys on hyvin korostunut, naissukupuoli ja nuoruus vetoavat, ja ammattien suhteen asiantuntijuus korostuu vahvasti.

Toisaalta oli yhtä lailla selvää, että puolueiden valinnoissa korostuvat puolueiden profiileille ominaiset painotukset. Keskusta asetti muihin puolueisiin verrattuna selvästi enemmän pienemmistä kunnista ponnistavia ehdokkaita, kun taas ”yliopistopuolue” Vihreillä keskuskunnat korostuivat keskimääräistäkin enemmän. Sukupuolen osalta voitiin selvästi havaita, että vaikka tasapuolisuuden periaate nostettiin esille kaikissa haastatteluissa, naisuus korostui arvoliberaaleissa puolueissa ja miehisuus konservatiivisemmissä puolueissa. Lisäksi, vaikka asiantuntija-asemaa yleisesti arvostettiin, oli Perussuomalaisilla ja Sinisillä oli tällaisissa, yleensä korkeaa koulutusta vaativissa tehtävissä työskenteleviä ehdokkaita selvästi vähemmän ja työntekijätaustaisia ehdokkaita enemmän. Yleispuoluekehityksestä huolimatta puolueiden erot näkyvät ehdokasasettelussa edelleen varsin selkeästi.

Vaikka tarjontakin vaikuttaa lopputulokseen, objektiivisten määreiden osalta puolueet näyttävät ainakin jossain määrin kykenevän muokkaamaan ehdokaslistojaan strategisesti ja tarjoamaan äänestäjilleen ehdokkaita, joihin he voivat ulkoisesti samaistua. Kokonaan toinen kysymys on, missä määrin puolueet kykenevät houkuttelemaan listoilleen ehdokkaita, jotka omaavat yleisempiä vaalimenestyksen tekijöitä, kuten kokemusta, tunnettuutta, verkostoja ja resursseja. Puoluekoneistojen heikentyessä ja politiikan hoidon hiipuessä ”hyvien ehdokkaiden” löytäminen saattaa muuttua yhä sattumanvaraisemmaksi, mikä korostaa poliittista individualismia ja opportunistia.

Lähteet

Arter, David (2013): The 'Hows', not the 'Whys' or the 'Wherefores': The Role of Intra-party Competition in the 2011 Breakthrough of the True Finns. *Scandinavian Political Studies*, 36(2): 99–120.

Ahokas, Laura, Weide, Marjukka ja Niklas Wilhelmsson (2011): *Maahanmuuttajien yhteiskunnallisen osallistumisen tukeminen julkishallinnossa ja puolueissa*. Selvityksiä ja ohjeita 9/2011, Helsinki: Oikeusministeriö.

Bird, Karen (2011): Patterns of substantive representation among visible minority MPs: evidence from Canada's House of Commons. Teoksessa: Bird, Karen & Saalfeld, Thomas ja Wüst, Andreas M. (toim.): *The political representation of immigrants and minorities: voters, parties and parliaments in liberal democracies*. London: Routledge.

Evans, Jocelyn (2017): Candidate Location and Vote Choice. Teoksessa Arzheimer, Kai, Evans, Jocelyn ja Lewis-Beck, Michael (toim.): *The SAGE Handbook of Electoral Behaviour*. London: Sage.

International Labour Office (ILO) 2012: International Standard Classification of Occupations: ISCO-08. Geneva: ILO. Saatavissa: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_172572.pdf

Kantola, Johanna (2019): Women's Organizations of Political Parties: Formal Possibilities, Informal Challenges and Discursive Controversies. *Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 27(1): 4–21.

Kuitunen, Soile (1997a): Piirisihteerien ja vastaavien arviot listojen koostumuksesta. Teoksessa Voitto Helander, Soile Kuitunen ja Lauri Paltemaa (toim.): *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi*. Turku: Turun yliopisto.

Kuitunen, Soile (1997b): Rekrytoitumisen mysteeri. Miten ehdokasehdokkaaksi ja ehdokkaaksi valikoidutaan? Teoksessa Voitto Helander, Soile Kuitunen ja Lauri Paltemaa (toim.): *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi*. Turku: Turun yliopisto.

Kuitunen, Soile (2000): *Kuntalaisesta ehdokkaaksi, ehdokkaasta valtuutetuksi. Poliittinen rekrytointi vuoden 1996 kunnallisvaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa*. Turku: Turun yliopisto.

Kuitunen, Soile (2008): Vaalit ja ehdokkaiden asettaminen. Teoksessa: Heikki Paloheimo ja Tapio Raunio (toim.): *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY.

Manin, Bernard (1997): *The principles of representative government*. Cambridge: Cambridge University Press.

Norris, Pippa ja Joni Lovenduski (1995): *Political Recruitment: Gender, Race and Class in the British Parliament*. Cambridge: Cambridge University Press.

Perälä, Annu (2018): Hallitsemattomia ”hallittuja sukupolvenvaihdoksia”: poliittisten nuoriso- ja opiskelijajärjestöjen rooli poliittisessa rekrytoinnissa keskustassa, kokoomuksessa ja SDP:ssä 1970–2015. *Politiikka*, 60(3).

Phillips, Anne (1995): *The Politics of Presence*. Oxford: Clarendon Press.

Pitkin, Hanna (1967): *The Concept of Representation*. Berkeley, CA: University of California Press.

Put, Gert-Jan, von Schoultz, Åsa ja Veikko Isotalo (2020): Fighting over friends and neighbors: The effect of inter-candidate geographic distance on intra-party competition. *Political Geography*, 81.

Ruostetsaari, Ilkka (1997): Julkinen sektori ja parlamentaarisen eliitin rekrytoituminen. *Hallinnon tutkimus* 1/1997: 27–46.

von Schoultz, Åsa, Järvi, Theodora ja Mikko Mattila (2020): Edustuksellisuuden henkilökohtainen ulottuvuus – puoluejohtajat ja ehdokkaat. Teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Hanna Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Sipinen, Josefina (2019): Ulkomaalaistaustaiset ehdokkaat kuntavaaleissa 2017. Teoksessa: Kazi, Villiina, Alitolppa-Niitamo, Anne ja Antti Kaihovaara (toim.): *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2019: Tutkimusartikkeleita kotoutumisesta*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2019:10. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.

Suuronen, Aleks, Kimmo Grönlund ja Rasmus Sirén (2020): Puolueiden äänestäjät. Teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Hanna Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Tilastokeskus (2001): Ammattiluokitus 2001: Luokituksen kuvaus. Saatavissa: <https://www.stat.fi/meta/luokitukset/ammatti/001-2001/kuvaus.html> (luettu 19.3.2020)

Tilastokeskus (2020a): Tunnuslukuja väestöstä alueittain 1990–2019. Saatavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11ra.px/ (luettu 12.4.2020)

Tilastokeskus (2020b): Työlliset ammattiryhmän (AML 2010, tasot 1-5), ammattiaseman, sukupuolen ja vuoden mukaan, 2010–2017. Saatavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__tyokay/statfin_tyokay_pxt_115q.px/ (luettu 12.4.2020)

Tilastokeskus (2020c): Maahanmuuttajataustaisten määrät ja osuudet alueittain 1990–2018 Saatavissa: http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen__Maahanmuuttajat_ja_kotoutuminen/maakoto_pxt_11vu.px/ (luettu 12.4.2020)

Vaalilaki 714/1998 § 112–114

Westinen, Jussi (2015): *Cleavages in contemporary Finland: A study on party-voter ties*. Åbo: Åbo Akademi University Press.

Westinen, Jussi (2016): Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla. Teoksessa Kimmo Grönlund ja Hanna Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Wittman, Donald (1983): Candidate Motivation: A Synthesis of Alternative Theories. *American Political Science Review*, 77(1): 142–157.

Ehdokkaat vaalikentällä

3 Kampanjointi

Mikko Mattila, Veikko Isotalo, Theodora Järvi ja Åsa von Schoultz

Johdanto

Tässä luvussa tarkastelemme ehdokkaiden kampanjointia: minkälaisista kampanjamuodoista ja painotuksista kampanjat rakentuivat sekä miten ehdokkaat ne rahoittivat. Kampanjointia yksittäisten ehdokkaiden näkökulmasta lähestyvä tutkimus on Suomessa ollut verrattain harvinaista. Aikaisempi tutkimus on lähestynyt kampanjointia historiallisesta (Railo ym. 2016) tai yksittäisen puolueen näkökulmasta (Arter 2013) tai sitten tutkimus on keskittynyt internetin ja sosiaalisen median käyttöön vaalikampanjoissa (Strandberg 2013). Lisäksi eri kampanjamuotojen yhdistämistä ja niiden tehokkuutta on tutkittu esimerkiksi vuoden 1999 vaaleissa Pirkanmaan vaalipiirissä (Ruostetsaari 1999; Ruostetsaari ja Mattila 2003). Jonkin verran suomalaista kampanjointia on myös tutkittu vertailevasta näkökulmasta (esimerkiksi Tenscher & Mykkänen 2014; Tenscher ym. 2012).

Laajan perspektiivin eduskuntavaalikampanjointiin tarjoaa Railon ym. (2016) tutkimus, jossa tutkittiin eduskuntavaalikampanjointia vuosina 1945-2015. Kirjoittajien mukaan Suomessa siirryttiin 1980- ja 1990-luvun vaihteessa vaalikampanjoinnissa niin sanottuun jälkimoderniin vaiheeseen, jota kuvaavat kampanjoinnin muuttuminen aikaisempaa ammattimaisemmaksi ja ehdokaskeskeisemmäksi sekä median kasvanut rooli. Jälkimodernin vaiheen sisällä, 2010-luvulla, kehitys on kiihtynyt ja vastuu kampanjoista on siirtynyt yksiselitteisesti ehdokkaille itselleen (ymt. 323), mikä on myös johtanut ehdokkaiden vaalibudjettien kasvuun. Samanaikaisesti digitaalinen markkinointi ja sosiaalisen median käyttö kampanjointivälineenä on muuttanut huomattavasti kampanjoinnin luonnetta.

Avointen listojen vaalijärjestelmät johtavat tyypillisesti laajoihin ehdokaskohtaisiin kampanjoihin, mikä suosii ehdokkaita, joilla on varaa panostaa kampanjointiin. Koska Suomen vaalijärjestelmässä ehdokkaat kilpailevat myös oman puolueensa muiden ehdokkaiden

kanssa, ei ole tavatonta, että he esimerkiksi järjestävät paikallistasolla mieluummin yhteisiä kampanjatilaisuuksia muiden puolueiden ehdokkaiden kuin oman puolueensa kilpailuvien ehdokkaiden kanssa (Arter 2013, 111). Vaikka kampanjoinnissa kilpailu saman puolueen ehdokkaiden välillä voi olla kovaakin, vaalijärjestelmä ei kuitenkaan kannusta negatiiviseen kampanjointiin oman puolueen ehdokkaita vastaan, koska se voisi syödä koko puolueen tulosta, mikä vähentäisi kaikkien puolueen ehdokkaiden mahdollisuuksia tulla valituksi (Karvonen 2010, 96).

Seuraavaksi analysoimme tarkemmin, miten edellä mainitut yleiset kehityskulut näkyivät kevään 2019 ehdokastason eduskuntavaalikampanjoissa. Koska kampanjoinnin käytännön toteuttaminen on siirtynyt yhä enemmän yksittäisten ehdokkaiden omalle vastuulle, painottuvat edellä mainitut kehityskulut eri tavoilla erilaisten ehdokkaiden kohdalla. Valitut kampanjointikeinot voivat vaihdella merkittävästikin eri lähtökohdista, puolueista tai maan eri osista tulevien ehdokkaiden välillä. Aluksi tutkimme, minkälaisia kampanjoinnin muotoja ehdokkaat hyödynsivät, miten he yhdistelivät eri muotoja ja miten menestyksenkäiden ehdokkaiden kampanjat erosivat muiden kampanjoista. Erityisesti analysoimme perinteisten ja digitaalisten kampanjamuotojen yhdistämistä erityyppisillä ehdokkailla. Tämän jälkeen tarkastelemme, miten ja kuinka paljon ehdokkaat kohdensivat kampanjointaan eri äänestäjäryhmiin sekä sitä, panostivatko he enemmän paikallisiin vai koko vaalipiiriin kattaviin kampanjoihin. Käsitlemme myös negatiivista kampanjointia eli sitä, kuinka paljon ehdokkaat kritisoivat muita puolueita tai ehdokkaita omissa kampanjoissaan. Luvun loppupuolella analysoimme vielä kampanjabudjettien suuruutta ja sitä, miten kampanjat rahoitetaan. Tarkastelemme siten, jatkuiko vaalikampanjoinnin jälkimoderniin vaiheeseen kuuluva trendi kampanjointiin käytettyjen resurssien kasvusta kevään 2019 vaaleissa.

Kampanjoinnin muodot ja mainonta

Taulukossa 3.1 tarkastellaan sitä, kuinka tärkeinä osina omaa kampanjaansa ehdokkaat pitivät erilaisia kampanjointitapoja. Kyselyssä ehdokkaita pyydettiin arvioimaan 17 erilaisen kampanjamuodon tärkeyttä omassa kampanjassaan viisiportaisella asteikolla. Tärkeimpänä kampanjointimuotona vastaajat kokivat Facebookin käytön. Yli kaksi kolmasosaa vastaajista piti Facebookia joko tärkeimpänä tai erittäin tärkeänä osana kampanjaansa. Vain 8 prosentilla ehdokkaista Facebook ei ollut lainkaan osana kampanjaa. Verkossa tapahtuvassa kampanjoinnissa myös henkilökohtaiset kotisivut tai blogit olivat merkittävässä roolissa 60 prosentilla ehdokkaista. Muiden digitaalisten kampanjavälineiden käyttö oli kaikkien ehdokkaiden joukossa harvinaisempaa, mutta tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ne eivät olisi merkittäviä välineitä joskus huomattavallekin osalle ehdokkaista. Esimerkiksi Instagram oli tärkein tai erittäin tärkeä osa kampanjaa 22 prosentille ehdokkaista, mutta

toisaalta lähes puolella ehdokkaista sitä ei hyödynnetty lainkaan kampanjassa. Youtube-kanavilla ja Twitterillä oli kokonaisuudessa selvästi pienempi merkitys verrattuna muihin digikampanjoinnin muotoihin.

Taulukko 3.1 Kuinka tärkeä osa kampanjaasi seuraavat kampanjamuodot olivat? (%)

	Tärkein osa	Erittäin tärkeä osa	Jokseenkin tärkeä osa	Hieman tärkeä osa	Ei osa kampanjaa	(n)
Facebook	29	38	15	10	8	(758)
Henkilökohtaiset esitteet, julisteet tai muu jaettava materiaali	20	40	18	10	13	(762)
Henkilökohtainen kotisivu tai blogi	12	34	23	10	20	(753)
Julkiset puheet ja keskustelutilaisuudet	11	28	29	16	16	(759)
Suoramainonta	11	27	21	14	27	(755)
Medianäkyvyys (haastattelut, lehdistötiedotteet)	10	30	24	19	18	(756)
Henkilökohtaiset mainokset (lehdet, radio, TV, elokuvateatterit)	9	24	19	13	36	(780)
Instagram	6	16	16	17	46	(756)
Puolueen kampanjamateriaalin jakaminen	4	19	28	32	17	(752)
Tapaamiset puoluejohdon, -jäsenten tai -ryhmien kanssa	3	15	28	31	23	(756)
YouTube -kanavat	3	6	10	16	66	(758)
Twitter	3	12	16	22	46	(754)
Tukijoille ja äänestäjille kohdistetut postituslistat	2	7	11	16	64	(755)
Tekstiviesti tai muu lyhytviestipalvelu (esim. WhatsApp, Viber)	2	8	10	19	61	(758)
Ovelta ovelle kiertely, henkilökohtainen suostuttelu	1	3	5	9	82	(752)
Yhteydenotot äänestäjiin puhelimitse	0	1	5	13	80	(754)
Tapaamiset yritysten ja yhteiskunnallisten järjestöjen kanssa	0	7	19	24	50	(754)

Perinteisistä kampanjumuodoista henkilökohtaiset esitteet ja muu jaettava vaalimateriaali olivat ehdokkaiden kampanjoissa merkittävimällä sijalla. Myös osallistuminen julkisiin puhe- ja keskustelutilaisuuksiin sekä suoramainonta olivat keskeisessä osassa kampanjoita. Lisäksi panostus medianäkyvyyteen oli monelle ehdokkaalle tärkeä tapa kampanjoida. Sen sijaan monissa maissa suosittu tapa ottaa suoraan yhteyttä äänestäjiin puhelimitse tai ovelta ovelle kiertämällä eivät ole saaneet suomalaisessa kampanjoinnissa suosiota. Esimerkiksi vain yksi prosentti ehdokkaista käytti äänestäjien ovien koputtelua ja henkilökohtaista suostuttelua keskeisimpänä kampanjamuotonaan.

Edellisessä taulukossa oli mukana kaikki vastaajat, eikä siinä ollut tehty eroa menestyksenkäiden eli kansanedustajiksi valittujen ja muiden ehdokkaiden välillä. Tämän vuoksi taulukossa eri kampanjamuotojen tehokkuus ei tule selkeästi esille, koska suuri osa ehdokkaista

oli sellaisia, jotka tiesivät läpipääsymahdollisuutensa jo lähtökohtaisesti pieniksi ja jotka eivät siksi panostaneet kampanjoihinsa samalla intensiteetillä kuin ehdokkaat, joilla oli realistinen mahdollisuus tulla valituksi. Jotta pystyisimme paremmin arvioimaan kampanjamuotojen hyödyllisyyttä ehdokkaiden menestymisen kannalta, taulukossa 3.2 on esitetty kampanjamuotojen tärkeys erikseen kansanedustajaksi valituille ja niille ehdokkaille jotka eivät tulleet valituiksi.

Taulukko 3.2 Tärkeimmät kampanjumuodot kansanedustajaksi valituilla ja valitsematta jääneillä (%).

	Tärkein osa kampanjaa kansanedustajiksi valituilla (%)	Tärkein osa kampanjaa ei-valituilla (%)	Ero valittujen ja ei-valittujen välillä
Facebook	29	28	1
Henkilökohtaiset esitteet, julisteet tai muu jaettava materiaali	29	19	10
Henkilökohtainen kotisivu tai blogi	12	12	0
Julkiset puheet ja keskustelutilaisuudet	24	11	13
Suoramainonta	10	11	-1
Medianäkyvyys (haastattelut, lehdistötiedotteet)	10	11	-1
Henkilökohtaiset mainokset (lehdet, radio, TV, elokuvateatterit)	21	9	12
Instagram	5	5	0
Puolueen kampanjamateriaalin jakaminen	0	5	-5
Tapaamiset puoluejohdon, -jäsenten tai -ryhmien kanssa	0	3	-3
YouTube –kanavat	0	2	-2
Twitter	2	4	-2
Tukijoille ja äänestäjille kohdistetut postituslistat	2	2	0
Tekstiviesti tai muu lyhytviestipalvelu (esim. WhatsApp, Viber)	0	2	-2
Ovelta ovelle kiertely, henkilökohtainen suostuttelu	0	1	-1
Yhteydenotot äänestäjiin puhelimitse	0	0	0
Tapaamiset yritysten ja yhteiskunnallisten järjestöjen kanssa	0	0	0

Taulukko 3.2 osoittaa, että Facebook oli tärkein kampanjaväline sekä valituilla että valitsematta jääneillä ehdokkailla. Eroja ei ollut myöskään kotisivujen tai blogien käytössä. Tätä selittänee se, että peruskäyttötavoiltaan Facebook ja blogit ovat edullisia kampanjavälineitä, vaikka toki halutessaan mainostamiseen sosiaalisessa mediassa voi käyttää suuriakin summia. Merkittäviä eroja sen sijaan löytyy henkilökohtaisen mainonnan ja jaettavan materiaalin osilta. Nämä ovat kampanjoinnin muotoja, joiden laaja hyödyntäminen voi vaatia merkittäviäkin rahallisia panostuksia. Valittujen ja muiden välillä löytyy eroja myös julkisten puheiden ja keskustelutilaisuuksien kohdalla eli kansanedustajiksi valitut ehdokkaat panostivat laajemmin myös näihin perinteisiin kampanjatapoihin.

Kullakin ehdokkaalla on rajallinen kampanjabudjetti käytettävissään, joten heidän täytyy harkita, minkälaisiin kampanjamuotoihin he resurssinsa panostavat. Näin ehdokkaille muodostuu käyttämiensä kampanjamuotojen perusteella profiili, joka voi vaihdella esimerkiksi ehdokkaan iän, sukupuolen tai puoluetustaan mukaan. Seuraavaksi tutkimme tarkemmin, miten kansanedustajaehdokkaat yhdistelevät erilaisia kampanjamuotoja. Tätä varten taulukossa 3.1 listattuja kampanjamuotoja analysoitiin niin sanotun eksploratiivisen faktorianalyysin avulla. Kyseessä on menetelmä, joka sijoittaa eri kampanjamuodot toisistaan riippumattomille ulottuvuuksille sen mukaan, miten ehdokkaat niitä kampanjoissaan yhdistelevät. Jos monet ehdokkaat panostavat samoihin kampanjamuotoihin, latautuvat nämä muodot yhteisellä ulottuvuudella. Esimerkiksi internettiin ja sosiaaliseen mediaan panostavat ehdokkaat luultavasti käyttävät useita samankaltaisia kampanjavälineitä (esimerkiksi Facebook, blogit, Twitter), jolloin nämä muodot sijoittuvat faktorianalyysissa yhdelle ulottuvuudelle. Jos taas löytyy kaksi kampanjamuotoa, joita vain harvat käyttävät yhdessä, ne latautuvat eri ulottuvuuksilla. Näin faktorianalyysi on kätevä tapa ryhmitellä käytettyjä kampanjoinnin muotoja toisistaan eroaville ulottuvuuksille eli kampanjatyyeille.

Faktorianalyysi tuotti kaksi toisistaan erottuvaa kampanjointiulottuvuutta. Ristiintaulukoidalla nämä ulottuvuudet saadaan neljä eri kampanjatyyppiä, joissa siis eri muotojen yhdisteleminen ja hyödyntäminen tapahtuvat vaihtelevalla intensiteetillä:

1. *Perinteinen kampanja.* Tässä ryhmässä ehdokkaat panostavat keskimääräistä enemmän traditionaalisiin kampanjamuotoihin. Ryhmässä painottuvat erityisesti julkiset puheet, tapaamiset puoluejohdon, yritysten tai järjestöjen kanssa sekä pyrkimys medianäkyvyyteen. (18 % ehdokkaista)
2. *Digikampanja.* Tässä kampanjatyyppissä korostuvat keskimääräistä painokkaammin Facebookin hyödyntäminen, henkilökohtaiset kotisivut ja blogit sekä Twitterin ja Instagramin hyödyntäminen. (26 % ehdokkaista)
3. *Monipuolinen kampanja.* Tähän ryhmään kuuluneet ehdokkaat hyödynsivät sekä perinteisen että digikampanjan keinoja keskimääräistä enemmän. (31 % ehdokkaista)
4. *Suppea kampanja.* Tämän ryhmän ehdokkaat käyttivät keskimääräisesti muita ehdokkaita vähemmän sekä perinteisen että digikampanjoinnin muotoja. (24 % ehdokkaista)

Taulukossa 3.3 esitetään, miten erilaiset ehdokkaat sijoittuvat näihin neljään ryhmään. Kaiken kaikkiaan kevään 2019 eduskuntavaaleissa todennäköisyys tulla valituksi oli noin 8 prosenttia. Taulukosta 3.3 nähdään, että monipuolisesti kampanjaan panostaneiden joukossa todennäköisyys oli selkeästi suurempi, 19 prosenttia. Mielenkiintoista on, että panostaminen digikampanjointiin perinteisen vaalityön sijasta tuotti myös suuren todennäköisyyden päästä eduskuntaan (14 %). Sen sijaan tilanne ehdokkailla, jotka hyödynsivät lähinnä perinteistä kampanjointia, oli heikko. Näistä ehdokkaista vain kolme prosenttia tuli valituksi kansanedustajaksi. Tulokset osoittavat siis, että monipuolinen kampanjointi kasvattaa valintamahdollisuuksia eniten, mutta myös pelkästään digikampanjointiin keskittymällä voi hyvinkin pärjätä. Sen sijaan digikampanjoinnin laiminlyöminen johtaa yleensä huonoon tulokseen. Tässä mielessä tilanne on muuttunut vuoden 2011 vaaleista, joissa ehdokkaat vielä pitivät sosiaalista mediaa lähinnä kampanjoiden ”ylimääräisenä”, pieniin marginaaliryhmiin vetoavana, osana (Strandberg 2013, 1346). Mielenkiintoista on, että suppean kampanjoinnin ryhmästäkin on kuitenkin jonkinlaiset mahdollisuudet tulla valituksi. Ryhmästä valitut ehdokkaat ovat tyypillisesti joko vahvan tunnettuuden omaavia konkaripoliitikkoja tai julkkisehdokkaita, jotka äänestäjät tunnistavat joltain muulta yhteiskunnan alueelta. Tällaisille ehdokkaille vahva asema julkisuudessa riittää, eikä heidän tarvitse panostaa vaalityöhön samalla intensiteetillä kuin muiden ehdokkaiden.

Taulukko 3.3 Erialaisten ehdokkaiden osuus eri kampanjatyypeissä.

	Digikampanja (n=146)	Monipuolinen kampanja (n=169)	Suppea kampanja (n=130)	Perinteinen kampanja (n=99)
Todennäköisyys tulla valituksi eduskuntaan (%)	14	19	6	3
Puolue				
Kristillisdemokraatit	13	16	40	31
Keskusta	21	47	24	8
Kokoomus	29	52	5	13
Perussuomalaiset	32	16	34	17
RKP	35	32	19	14
SDP	19	44	16	21
Siniset	11	9	45	35
Vasemmistoliitto	26	35	18	22
Vihreät	48	23	22	7
Sukupuoli				
Nainen	23	28	30	19
Mies	30	35	18	17
Ikä				
18-34	36	43	14	8
35-44	37	27	20	16
45-54	23	33	26	18
55-64	14	29	28	29
65-	10	19	45	26
Ehdokkaan tyyppi				
Haastajaehdokka	26	30	25	19
Kansanedustajana toimiva	21	59	14	6
Vaalipiiri				
Helsinki	45	24	23	7
Uusimaa	30	34	25	12
Varsinais-Suomi	42	37	18	3
Satakunta	14	28	37	21
Häme	33	23	29	16
Pirkanmaa	30	34	21	15
Kaakkois-Suomi	31	19	19	30
Savo-Karjala	13	26	23	39
Vaasa	3	43	25	28
Lappi	8	26	43	23
Oulu	29	33	16	22

Taulukon 3.4 puolue-erittely osoittaa, että kolmen perinteisen suuren puolueen (Kokoomus, Keskusta, SDP) ehdokkaista suuri osa panostaa monipuoliseen kampanjointiin, mutta muilla puolueilla kuvio ei ole näin selvä. Erityisesti vihreiden ehdokkaat keskittyvät muita enemmän digikampanjointiin, joka on suosittua ylipäänsä myös nuorempien ehdokkaiden keskuudessa. Verrattaessa kampanjan aikana jo kansanedustajina olevien kampanjointia haastajaehdokkaisiin, huomataan että kansanedustajat hyödynsivät selvästi haastajia enemmän monipuolista kampanjointia.

Vaalipiiriokohtaiset erot kampanjointityyleissä (taulukko 3.4) ovat suhteellisen isot, mutta havaittuihin eroihin voi vaikuttaa se, että vastanneiden ehdokkaiden määrä vaihtelee jonkun verran vaalipiireittäin. Monipuoliset ja digikampanjat ovat suosituimpia etelän suurissa vaalipiireissä ja Oulussa. Suppeita kampanjoita oli suhteellisesti eniten Lapin vaalipiirin ehdokkailla.

Taulukko 3.4 tarkastelee ehdokkaiden mainontaa eri viestintävälineissä sekä sitä, kuinka paljon rahaa mainontaan käytettiin. Suosituimmat mainostamisen kanavat olivat sosiaalinen media ja sanomalehdet. Yli kaksi kolmasosaa ehdokkaista mainosti näissä välineissä. TV-mainontaan panosti vain kahdeksan prosenttia ehdokkaista, mutta TV-mainonnan kalleuden vuoksi panostukset olivat rahallisesti suuria. Ei ole yllättävä tulos, että verrattaessa kansanedustajaksi valittuja ja valitsematta jääneitä ehdokkaita, edelliset käyttivät mainontaan enemmän rahaa. Mielenkiintoista sen sijaan on verrata, miten mainontabudjetin suhteelliset painotukset jakautuvat näissä kahdessa ryhmässä. Suurin ero on sanomalehtimainonnassa, johon valituksi tulleet ehdokkaat käyttivät keskimäärin yli 9000 euroa. Vaikka mainontaan sosiaalisessa mediassa käytettiin huomattavasti vähemmän rahaa, käyttivät menestyneet ehdokkaat siihen kolme kertaa enemmän rahaa kuin valitsematta jääneet. Tämä viittaa siihen, että mainonta sosiaalisessa mediassa on tehokasta ja sellaista, johon nimenomaan menestyksekkäät ehdokkaat ovat osanneet panostaa.

Taulukko 3.4 Ehdokkaiden mainonta eri viestintävälineissä.

	Osti mainostilaa (kaikki ehdokkaat)	Kaikki ehdokkaat: Keskimääräinen budjetti	Valitut: Keskimääräinen budjetti	Valitsematta jääneet: Keskimääräinen budjetti
	%	€	€	€
Sanomalehdet	68	3539	9291	2836
TV	8	5948	5800	6034
Radio	12	1485	2298	1234
Nettisivut ja hakukoneet	29	780	1612	693
Sosiaalinen media	69	1076	2728	883

Kampanjoinnin kohdistaminen

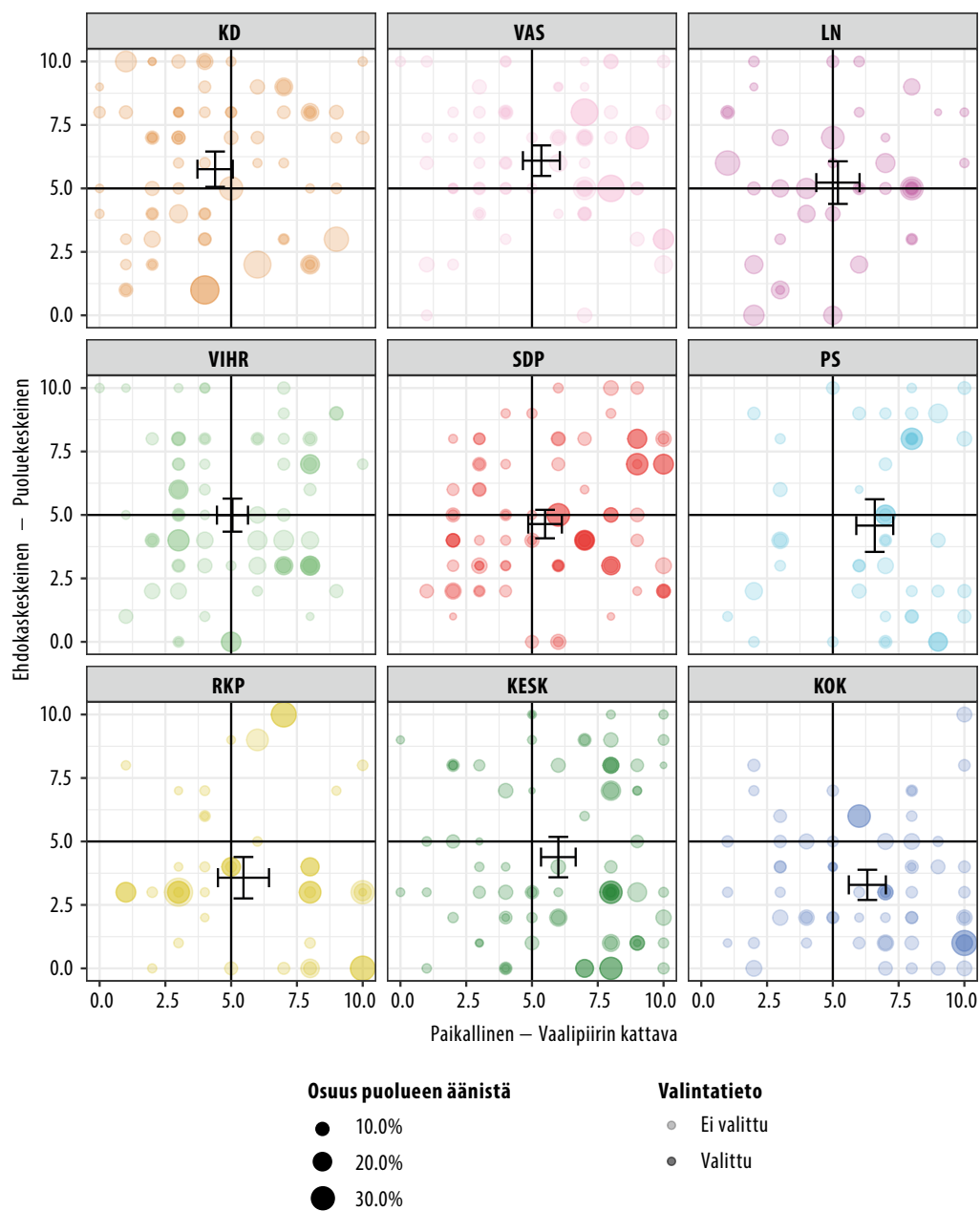
Seuraavaksi tarkastelemme, kuinka ehdokkaat kohdistivat omia kampanjoitaan kevään 2019 eduskuntavaalikampanjoissa ja missä määrin he käyttivät negatiivista kampanjointia eli keskittyivät kritisoimaan muita puolueita ja ehdokkaita (Lau & Pomper 2001). Kansainvälinen kampanjointitutkimus on osittanut, että ehdokkaat usein kohdentavat kampanjansa tietyille äänestäjäryhmille (Rohrschneider 2002; Herrnson, Lay & Stokes 2003; Herrera ym. 2008). Ensin keskitymme ehdokkaiden kampanjoinnin kohdentamiseen yleisellä tasolla. Ehdokkaat voivat panostaa kampanjointityössä joko ehdokaskeskeisiin kampanjaan tai hän voi pyrkiä puoluepohjaiseen kampanjaan. Jos ehdokkaat tekevät kampanjatyötä pääosin itselleen puolueen sijaan, voidaan tämä tulkita politiikan henkilöitymisen ilmentymänä. Poliitiikan henkilöitymisellä viitataan kehitykseen, jossa puolueiden rooli politiikan tekijöinä heikkenee yksittäisten poliitikkojen ottaessa suuremman roolin itselleen puolueen kustannuksella. Ehdokkailta kysyttiin myös kampanjoinnin maantieteellisestä kohdentamisesta, eli siitä, oliko heidän kampanjansa vahvasti paikallinen vai koko vaalipiirin kattava. Näiden teemojen lisäksi kysyttiin, huomioivatko ehdokkaat kampanjassaan Suomen ulkopuolella asuvat äänioikeutetut. Lopuksi esittelemme, miten ehdokkaat kohdensivat kampanjoitaan eri äänestäjäryhmiin, ja kuinka paljon he käyttivät negatiivisen kampanjoinnin keinoja.

Ehdokaskyselyssä vastaajia pyydettiin sijoittamaan oma kampanjansa 11-portaiselle asteikolle (0–10), jossa nolla merkitsi ”saavuttaa mahdollisimman paljon huomiota itselleni ehdokkaana” ja kymmenen ”saavuttaa mahdollisimman paljon huomiota puolueelleni”. Lisäksi heiltä kysyttiin oman kampanjansa maantieteellisestä kattavuudesta. Tätäkin mitattiin asteikolla 0–10, jossa nolla merkitsi ”vahvasti paikallinen” ja kymmenen ”koko vaalipiirin kattava”. Kuviossa 3.1 on havainnollistettu eduskuntapuolueiden ehdokkaiden keskimääräinen sijoittuminen molempien kysymysten osalta. Vaaka-akseli mittaa kampanjan maantieteellistä kattavuutta (paikallinen vs. vaalipiirin kattava) ja pystyakseli kampanjan ehdokastai puoluekeskeisyyttä. Yksittäinen havaintopiste kuviossa vastaa yhtä ehdokasta ja pisteen koko kuvaa ehdokkaan henkilökohtaista ääniosuutta (laskettuna koko puolueen vaalipiiri-kohtaisesta äänimäärästä). Kuviossa puolueen kaikkien ehdokkaiden keskiarvot sijoittuvat ”ristin” keskipisteeseen ja viivat osoittavat 95 prosentin luottamusvälit keskiarvoille.

Puolueiden ehdokkaista maantieteellisesti kattavimpia kampanjoita tekivät Perussuomalaisten (6,6) ja Kokoomuksen ehdokkaat (6,3). Kaikkein paikallisimmat kampanjat olivat puolestaan Kristillisdemokraattien ehdokkailla (4,4). Kaikkien muiden puolueiden keskiarvot olivat yli asteikon keskikohdan. Puoluekeskeisimpiä kampanjoita tekivät Vasemmistoliiton (6,1) ja Kristillisdemokraattien ehdokkaat (5,8). Ehdokaskeskeistä kampanjointia suosivat etenkin Kokoomuksen (3,3) ja RKP:n (3,6) ehdokkaat. Kun tarkastelee kuvion 1 pisteiden sijaintia puolueittain, voi havaita, että harva ehdokas on sijoittanut itseään aivan keskelle vastausulottuvuuksia, vaan ehdokkaiden välillä on suurtakin hajontaa (esim.

Perussuomalaisten ja Keskustan ehdokkaat ovat hajallaan kuvioiden oikeassa ylä- ja alareunassa). Lisäksi puolueiden välillä on selviä eroja ehdokas- ja puoluekeskeisyyden suhteen (vertaa esim. Kokoomus ja Vasemmistoliitto), kun taas kampanjoiden paikallisuuden suhteen ovat puolueet sisäisesti hajanaisempia, vaikkakin Perussuomalaiset ja Kristillisdemokraatit erottuvat selvästi toisistaan.

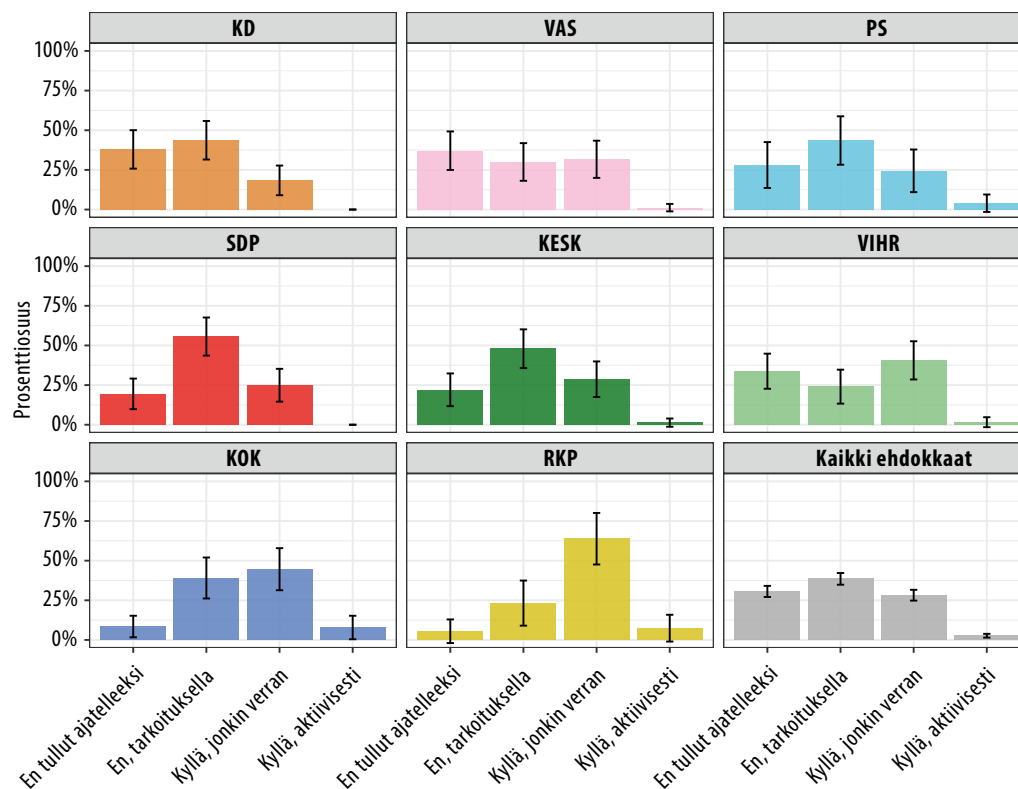
Kuvio 3.1 Vaalikampanjan paikallisuus ja ehdokaskeskeisyys

Ehdokaskyselyssä kysyttiin myös, huomioivatko ehdokkaat omassa kampanjassaan ulkomailla asuvat eli ulkosuomalaiset äänestäjät. Yli 250 000 ulkomailla asuvalla suomalaisella oli oikeus äänestää 2019 eduskuntavaaleissa. Tämä vastaa 5,6 prosenttia kaikista äänioikeutetuista, mikä on enemmän kuin äänioikeutettujen määrä esimerkiksi Keski-Suomen vaalipiirissä. Ehdokkailla ja puolueilla olisikin paljon ääniä voitettavana ulkosuomalaisten äänestäjäryhmästä. Ulkomailla asuvien äänioikeutettujen äänestysaktiivisuus on kuitenkin yleensä matala – noin 10 prosentin luokkaa (Peltoniemi ym. 2019), mikä osaltaan selittää puolueiden ja ehdokkaiden vähäistä kiinnostusta näitä äänestäjiä kohtaan. Vuoden 2019 vaaleissa ulkosuomalaisten äänestysaktiivisuus nousi 12,6 prosenttiyksikköön, minkä uskotaan olevan seurausta uudesta postiäänestysmahdollisuudesta (Oikeusministeriö 2020).

Missä määrin ehdokkaat kohdistivat kampanjoitansa tälle äänestäjäryhmälle? Kaikista ehdokkaista vajaa kolmannes (31 %) ei tullut edes ajatelleeksi ulkosuomalaisia äänestäjiä, reilu kolmannes (38 %) ei lähestynyt näitä äänestäjiä, tosin tiedostaen heidän olemassaolonsa. Ehdokkaista 28 prosenttia sanoi lähestyneensä ulkosuomalaisia äänestäjiä jonkin verran kampanjansa aikana ja vain 3 prosenttia ehdokkaista vastasi aktiivisesti kampanjoineensa ulkosuomalaisille. Kuviossa 3.2 on havainnollistettu ehdokkaiden vastaukset puolueittain. Laajimmin ulkosuomalaisille äänestäjille kampanjoivat RKP:n ja Kokoomuksen ehdokkaat, mutta näissäkin puolueissa vain noin 8 prosenttia ehdokkaista kampanjoi ulkosuomalaisille aktiivisesti. Huomattavasti vähemmän ulkosuomalaisille kohdensivat kampanjaansa Kristillisdemokraattien, Vasemmistoliiton, Perussuomalaisten, SDP:n ja Keskuksen ehdokkaat. Näissä puolueissa noin neljäsosa otti ulkosuomalaiset jossakin määrin huomioon. Vastaava luku on 40 prosenttia Vihreiden ja Kokoomuksen ehdoilla. RKP:n ehdokkaista yli puolet otti ulkosuomalaiset huomioon jossakin määrin. Puolueiden väliset erot eivät ole yllättäviä, sillä RKP, Kokoomus ja Vihreät ovat suosituimpia ulkomailla asuvien äänestäjien keskuudessa verrattuna näiden puolueiden kansalliseen kannatukseen (Peltoniemi 2018, 144). RKP:n suurempi kannatus todennäköisesti johtuu ruotsinkielisten yliedustuksesta suomalaisten maastamuuttaneiden joukossa (Himmelroos ym. 2020).

Kuvio 3.2 Ulkосуomalaisten huomioiminen kampanjoissa puolueissa (%)

Ehdokaskyselyssä vastaajilta kysyttiin lisäksi, kohdensivatko he omaa kampanjaansa erilaisille äänestäjäryhmille. Äänestäjäryhmät kysymyksessä viittasivat ikäryhmiin, sukupuoliin, koulutustasoihin, ammattiryhmiin, eri kielisiin äänestäjiin sekä erilaisia arvoja kannattaviin ryhmiin. Koska kysymyksessä ei voinut suoraan valita vastausta ”en kohdentanut kampanjaani millekään erityiselle ryhmälle”, on ehdokkaat, jotka eivät käyttäneet kohdentamista, laskettu niin, että he ovat vastanneet joko edelliseen tai seuraavaan kysymykseen kyse-lyssä. Näin poistettiin vastaajat, jotka ovat jättäneet kyselyn kesken. Kampanjaansa kohdentaneina ehdokkaina taas pidetään kaikkia ehdokkaita, jotka valitsivat vähintään yhden äänestäjäryhmän, jolle kohdensivat kampanjaansa.

Tulosten perusteella lähes kaikki ehdokkaat (92 %), riippumatta siitä tulivatko he valituksi vai ei, kohdensivat kampanjaansa joillekin tietyille äänestäjäryhmille. Valittujen ja valitsematta jääneiden ehdokkaiden välillä ei kuitenkaan ollut merkittäviä eroja. Ehdokkaat, joita ei valittu kansanedustajiksi, kohdensivat useammin (93 %) kampanjaansa tietyille ryhmille

kuin valituksi tulleet ehdokkaat (82 %). Tätä ei kuitenkaan sinänsä voida pitää merkinä kampanjoiden kohdentamisen tehokkuudesta. Ehdokkaita, jotka eivät kohdentaneet kampanjaansa laisinkaan on kyselyssä erittäin vähän. Sen sijaan on mielenkiintoista kiinnittää huomiota yksityiskohtaisemmin eri kohderyhmiin ja ehdokastyyppeihin.

Taulukko 3.5 Kampanjoiden kohdentaminen eri ryhmille (eduskuntapuolueiden ehdokkaat, %).

	Kohdensi kampanjaansa jollekin ryhmälle	Kohdensi arvojen mukaan	Kohdensi kielen mukaan	Kohdensi ammatin mukaan	Kohdensi iän mukaan	Kohdensi sukupuolen mukaan	Kohdensi koulutuksen mukaan	(n)
Kaikki	92	85	67	61	53	42	35	(484)
Sukupuoli								
Nainen	95	84	71	65	57	45	38	(239)
Mies	89	85	63	58	49	38	32	(245)
Ikä								
18-34	97	91	72	71	69	48	49	(100)
35-44	92	85	64	53	50	38	34	(131)
45-54	91	82	66	58	43	37	27	(123)
55-64	89	83	66	61	46	42	31	(95)
65-	89	80	71	74	71	51	35	(35)
Ehdokkaan tyyppi								
Haastajaehdokka	93	87	68	62	54	42	37	(423)
Kansanedustajana toimiva	82	70	61	57	46	41	23	(61)
Puolue								
KD	88	81	69	47	43	36	30	(59)
KESK	90	70	69	67	57	43	28	(67)
KOK	94	92	68	73	61	52	45	(65)
PS	91	85	70	52	38	40	23	(65)
RKP	93	83	72	55	45	34	28	(29)
SDP	90	84	64	67	57	48	38	(68)
VAS	94	94	71	65	51	33	39	(66)
VIHR	95	88	56	56	67	43	42	(66)

Taulukon 3.5 perusteella arvojen pohjalta nouseva kampanjan kohdentaminen on yleisintä kyselyyn vastanneiden ehdokkaiden keskuudessa. Tässä yhteydessä arvot viittaavat erilaisiin ideologioihin ja asiakysymyksiin. Kyselyssä ehdokkaille esitettiin arvopareja: oikeisto - vasemmisto, arvoliberaali - arvokonservatiivi, ympäristöarvot - taloudelliset arvot, EU-myönteisyys - EU-vastaisuus ja maahanmuuttomyönteisyys - maahanmuuttovastaisuus. Kampanjoiden ideologinen kohdentaminen on tietysti ollut perinteinen tapa vedota äänestäjiin (Rohrschneider 2002). Koska arvot ja asiakysymykset ovat keskeisiä politiikan sisältöjä, ei siis ole yllättävää, että moni ehdokas painotti näitä kampanjassaan. On mielenkiintoista huomata, että vaikka naiset yleisesti kohdensivat enemmän kampanjoitansa erilaisiin äänestäjäryhmiin, arvojen kohdalla miesehdokkaat kohdensivat aktiivisemmin kampanjoitansa. Samoin nuoremmat ehdokkaat ottivat enemmän huomioon eri arvoryhmät vanhempiin ehdokkaisiin verrattuna. Puolueista Vasemmistoliiton (94 %) ja Kokoomuksen (92 %) ehdokkaat olivat arvokeskeisimpiä kampanjoissaan. Puolueilla on historiallisesti ollut intressi vakiintua tietynlaisia arvoja edustavaksi, sillä usein äänestäjät turvautuvat valitsemaan omaa ajatusmaailmaa edustavia puolueita (Campbell ym. 1980; Lewis-Beck ym. 2008). Laajemmin ehdokkaiden ideologiseen taustaan perehdytään tämän raportin luvussa 10.

Vihreiden ehdokkaat erottuvat muista puolueista vahvalla (67 %) ikäkohdennuksella, kun taas Kristillisdemokraatit, Perussuomalaiset ja RKP eivät kohdentaneet erityisemmin kampanjoitansa eri ikäryhmille. RKP:n, Perussuomalaisten ja Vasemmistoliiton ehdokkaat kohdensivat aktiivisimmin kampanjoitansa eri kieliryhmiin kuuluville äänestäjille. Vaikkakin RKP (72 %) kohdensi odotettavasti eniten kampanjaansa kielen perusteella, ei sen ero Perussuomalaisiin (70 %) tai Vasemmistoliittoon (71 %) ole suuri.

Ammattiryhmien osalta suurimmat erot puolueiden välillä olivat Kokoomuksen (73 %), Keskustan (67 %) ja SDP:n (67 %) ehdokkaiden kampanjoiden kohdennuksessa. Tämä ei ole yllättävää, kun ottaa huomioon Kokoomuksen kampanjoiden ja asiakysymysten yrittäjyyskeskeisyyden tai sosialidemokraattien vaalikampanjoiden teemoja, jotka liittyvät taloudelliseen yhdenvertaisuuteen ja julkisiin palveluihin. Nämä kolme puoluetta ovat myös profiloituneet ajan myötä tiettyjen ammattiryhmien edustajiksi. Tämä on monelle ehdokkaille palkitseva tapa toimia, sillä äänestäjät usein äänestävät omaa ammattikuntaa ja intressejä edustavia ehdokkaita (McDermott 2009).

Alle puolet ehdokkaista kohdensivat vaalikampanjaansa sukupuolikohtaisesti tai jonkun tietyn koulutustason äänestäjille. Tämä on mielenkiintoista, sillä aiempi tutkimuksen mukaan etenkin naisten valituksi tulemisen todennäköisyys kasvaa, jos he kohdentavat kampanjaansa erityisesti naisäänestäjille (Dolan 1998; Herrnson ym. 2003). Yli puolet ehdokaskyselyyn vastanneista ehdokkaista raportoi kohdentaneensa vaalikampanjaansa eri ikä- tai kieliryhmille, eri ammateissa työskenteleville tai eri arvoja omaaville äänestäjille. Nuorimmat (18-34 vuotiaat) ja vanhimmat (65 vuotta täyttäneet) ehdokkaat

kohdensivat laajimmin kampanjoitansa eri ikäisille, kielisille (suomen kieli mukaan lukien) ja eri ammattikuntiin kuuluville äänestäjille.

Ehdokkaat arvioivat kyselyssä myös oman kampanjansa kriittisyyttä muita puolueita tai ehdokkaita kohtaan. Tällaista kriittisyyttä muiden kampanjoita tai ominaisuuksia kohtaan vaalien aikana kutsutaan negatiiviseksi kampanjoinniksi. Taulukko 3.6 osoittaa, missä määrin ja mihin kohdistuen ehdokkaat kritisoivat muita puolueita ja ehdokkaita. Negatiivisen kampanjointiin liittyvissä kysymyksissä vastausvaihtoehtoja oli viisi ("En lainkaan", "Ei paljon", "Jonkin verran", "Paljon" ja "Erittäin paljon"). Taulukossa 3.6 esitetään kyselyssä vaihtoehdot "Paljon" tai "Erittäin paljon" valinneiden osuuden kaikista eduskuntapuolueiden vastaajista.

Taulukko 3.6 Muita puolueita tai ehdokkaita omassa kampanjassaan kritisoineiden ehdokkaiden osuudet (eduskuntapuolueiden ehdokkaat, paljon ja erittäin paljon vastanneet yhteensä, %).

	Puolueisiin kohdistuva kritiikki		Ehdokkaisiin kohdistuva kritiikki		(n)
	Kritisoi asiakysymyksiä muiden puolueiden vaaliohjelmassa	Kritisoi muiden puolueiden suoriutumista vaalikauden aikana	Kritisoi muiden ehdokkaiden henkilökohtaisten vaalikampanjoiden asiakysymyksiä	Kritisoi muiden ehdokkaiden henkilökohtaisia ominaisuuksia ja taustoja	
Kaikki ehdokkaat	16	19	4	0	(487)
Haastajaehdokkaat	17	19	4	0	(424)
Kansanedustajana toiminut ehdokkaat	16	27	7	0	(62)
Sukupuoli					
Nainen	7	13	1	0	(239)
Mies	26	27	8	0	(244)
Ikä					
18-34	16	20	4	0	(100)
35-44	15	21	5	0	(130)
45-54	19	18	5	0	(123)
55-64	15	24	5	0	(95)
65-	23	17	6	3	(35)
Puolue					
KD	14	0	5	0	(58)
KESK	9	8	1	0	(66)
KOK	14	6	4	0	(66)
PS	32	32	2	0	(63)
RKP	7	15	4	0	(29)
SDP	10	32	0	0	(68)
VAS	36	48	7	1	(67)
VIHR	9	14	1	0	(67)

Taulukon 3.6 perusteella vaikuttaa, että kevään 2019 vaalikamppailussa ei ollut erityisen vahvaa negatiivista vastakkainasettelua ehdokkaiden kesken, ainakaan henkilökohtaisella tasolla. Pääosin kritiikki kohdistui muiden puolueiden suoriutumiseen edellisellä vaalikaudella tai vaalien aikaiseen kampanjointiin. Tulokset osoittavatkin, että yleisestikin ehdokkaiden kritisointi etenkin henkilökohtaisella tasolla on suomalaisessa kampanjoinnissa lähes olematonta.

Valituksi tulleiden ja haastajaehdokkaiden välillä huomattavin ero löytyy puolueisiin kohdistuvasta edelliseen vaalikauteen liittyvästä kritiikistä. Kevään 2019 eduskuntavaaleissa valituksi tulleista ehdokkaista melkein kolmannes (27 %) kritisoi kampanjassaan muiden puolueiden toimintaa edellisellä vaalikaudella. Erityisesti oppositiopuolueiden, Vasemmistoliiton ja SDP:n, ehdokkaat raportoivat kritisoineensa puolueita edellisen vaalikauden toiminnasta. Perussuomalaisista ehdokkaista noin kolmasosa (32 %) kertoi kritisoineensa muita puolueita sekä vaaliohjelmien, että suoriutumisen puolesta. Tutkimusten mukaan erityisesti puolueet ja ehdokkaat, jotka eivät ole tulossa varmasti valituksi tai ovat olleet edellisen hallituksen aikana oppositiossa, tukeutuvat negatiivisen kampanjointiin kohdistukseen huomion siihen, mitä aiemmat hallitukset eivät ole saaneet aikaiseksi (Skaperdas & Grofman 1995; Damore 2002; Walter ym. 2014). Eri puolueista Vasemmistoliiton ehdokkaat olivat kriittisimpiä sekä puolue-, että ehdokastasolla. Keskustan ja Kristillisdemokratian ehdokkaat taas kritisoivat vähiten muita puolueita. SDP:n ehdokkaat eivät puolestaan kritisoineet lainkaan muita ehdokkaita.

Mies- ja naisehdokkaiden välillä oli selkeitä eroja negatiivisen kampanjoinnissa. Miehet turvautuvat negatiiviseen kampanjointiin huomattavasti useammin kuin naisehdokkaat. Samanlaisia tuloksia on raportoitu myös vuoden 2003 eduskuntavaaleista (Carlson 2007). Kyse on kansainvälisestikin havaitusta ilmiöstä (Ennser-Jedenastik ym. 2017). Ehdokkaiden ikäluokkien välillä ei ole havaittavissa suuria eroja. Vanhemmat ehdokkaat raportoivat kritisoivansa muita puolueita hieman enemmän kuin nuoremmat.

Syyt negatiiviseen kampanjointiin yleensä pohjautuvat vastakkainasetteluun ja erottautumiseen muista puolueista tai ehdokkaista. Etenkin kaksipuoluejärjestelmissä (kuten Yhdysvalloissa) asiaa on tutkittu paljon ja negatiivinen kampanjointi on todettu tehokkaaksi kampanjamenetelmäksi (Lau & Pomper 2001). On myös havaittu, että negatiiviset kampanjat ruokkivat toisiaan (Damore 2002; Lau & Pomper 2001), jolloin voi puhua tietynlaisesta negatiivisen kampanjoinnin kulttuurista ja ilmapiiristä. Tällaista kulttuuria ei Suomen kontekstissa ole havaittavissa. Lisäksi Suomen tapaisissa monipuoluejärjestelmissä negatiivinen kampanjointi ja vastustajan huonoon valoon asettaminen eivät välttämättä edes toisi toivottua hyötyä hyökkäävälle osapuolelle, sillä äänestäjällä on muitakin puolueita ja ehdokkaita joista valita (Walter ym. 2014). Tämä huomioiden ei ole yllättävää, että suora negatiivinen kampanjointi on Suomen vaalikentillä harvinaista.

Kampanjoiden rahoitus

Seuraavaksi tarkastelemme, kuinka ehdokkaat rahoittavat kampanjansa. Puolue ja yksittäiset ehdokkaat rahoittavat tyypillisesti kampanjat yhdessä, mutta viimeisten vuosikymmenien aikana ehdokkaiden oma osuus kokonaisrahoituksesta on kasvanut merkittävästi. Yhteenlaskettuna ehdokkaat käyttävätkin huomattavasti enemmän rahaa kampanjointiin kuin puolueet (Moring ym. 2011). Vuoden 2007 eduskuntavaaleissa kampanjointiin käytettiin yhteensä 35–38 miljoonaa euroa, josta ehdokkaat kattoivat kaksi kolmasosaa omista budjeteistaan (Mattila & Sundberg 2012, 233). Vuoden 2011 eduskuntavaaleissa kansanedustajiksi ja varaedustajiksi valitut ehdokkaat käyttivät kampanjaansa keskimäärin 32 000 euroa (Westinen & Borg 2016). Seuraavissa vuoden 2015 vaaleissa vastaava summa oli kasvanut 36 000 euroon (www.vaalirahoitusvalvonta.fi). Monet ehdokkaat saivat puolueeltaan tukea kampanjoihinsa, mutta suurin osa ehdokkaiden kampanjabudjeteista kalettiin yksityisillä lahjoituksilla ja ehdokkaan omilla varoilla (Arter 2009, 26).

Eduskuntavaaleissa on tavallista, että ehdokkaat keräävät itselleen tukiryhmän, joka osallistuu kampanjan organisointiin, rahan keräykseen sekä käytännön kampanjointiin. Kevään 2019 vaaleissa keskimääräisellä ehdokkaalla oli 11 hengen muodostama tukiryhmä ja kansanedustajiksi valituksi tulleilla ryhmän keskimääräinen koko oli 39 jäsentä. Nämä ryhmät toimivat useimmiten ilman merkittävää tukea ehdokkaan puolueelta (Borg & Moring 2007, 48).

Kalliisiin ehdokastasolle hajautettuihin kampanjoihin liittyy ainakin kahdenlaisia riskejä demokratian kannalta. Jos vaaleissa pärjääminen vaatii suuria rahallisia panostuksia, on korruption vaara suuri. Toinen ongelma liittyy kilpailun epätasa-arvoon. Kalliit kampanjat helposti sulkevat ehdokaslistoilta sellaiset potentiaaliset ehdokkaat, joilla ei ole taloudellisia mahdollisuuksia ryhtyä ehdokkaaksi. Vuoden 2007 vaalirahoitusskandaalin jälkeen vaalikampanjoiden rahoitusta säätelevää lainsäädäntöä tiukennettiin uudessa vuoden 2009 laissa (ks. esimerkiksi Sundberg & Mattila 2012). Lain mukaan jokaisen valitun kansanedustajan sekä varasijalle valitun ehdokkaan tulee ilmoittaa kampanjarahoituksensa Valtiontalouden tarkastusvirastolle kahden kuukauden kuluessa vaalien tuloksen vahvistamisesta (Laki ehdokkaan vaalirahoituksesta 2009/273 § 5-8).

Seuraava tarkastelu ehdokkaiden vaalirahoituksesta kevään 2019 vaaleissa perustuu kahteen aineistoon (taulukko 3.7). Ensinnäkin käytämme Valtiontalouden tarkastusviraston vaalirahoitusilmoituksista keräämää virallista aineistoa, joka kattaa kaikki kansanedustajat sekä varaedustajiksi valitut (yhteensä 277 ehdokasta). Toinen käytettävissä oleva aineisto perustuu ehdokaskyselyyn, jossa 770 ehdokasta vastasi kysymyksiin kampanjarahoituksesta. Tästä aineistosta analysoimme lähinnä eduskunnassa edustettuna olevien puolueiden ehdokkaita, koska heidän kampanjointiin panostamansa rahamäärät ovat huomattavasti suurempia kuin eduskunnan ulkopuolisten puolueiden ehdokkaiden.

Taulukko 3.7 Ehdokkaiden vaalirahoitus kevään 2019 eduskuntavaaleissa.

	Kaikki ehdokkaat		Eduskuntapuolueiden ehdokkaat		Valitut edustajat ja varaedustajat	
	(ehdokaskysely)		(ehdokaskysely)		(vaalirahoitusilmoitukset)	
	€	(n)	€	(n)	€	(n)
Kaikki ehdokkaat	8 193	(743)	11 587	(511)	34 770	(277)
Sukupuoli						
Mies	7 610	(426)	12 040	(259)	37 632	(149)
Nainen	8 978	(317)	11 123	(252)	31 439	(128)
Ikä						
18-34	9 935	(143)	13 808	(101)	38 325	(41)
35-44	8 383	(191)	11 222	(139)	30 524	(95)
45-54	8 256	(185)	11 438	(129)	36 099	(69)
55-	6 878	(225)	10 492	(141)	37 770	(72)
Puolue						
KOK	24 303	(65)	24 303	(65)	55 175	(50)
RKP	17 278	(26)	17 278	(26)	44 037	(13)
SDP	14 902	(66)	14 902	(66)	28 922	(52)
KESK	14 558	(66)	14 558	(66)	48 038	(42)
VIHR	9 734	(65)	9 734	(65)	25 686	(29)
VAS	8 179	(67)	8 179	(67)	21 913	(26)
PS	6 186	(65)	6 186	(65)	18 236	(50)
KD	5 038	(58)	5 038	(58)	43 233	(11)
LIIK	1 672	(32)	1 672	(32)	22 597	(2)
SIN	885	(47)	885	(47)		
MUU	710	(185)	710	(185)	15 736	(2)
Vaalipiiri						
Helsinki	10 700	(87)	14 305	(64)	31 886	(28)
Pirkanmaa	8 217	(77)	13 425	(45)	36 988	(26)
Vaasa	11 130	(51)	13 357	(42)	45 963	(22)
Oulu	10 843	(55)	13 022	(45)	31 487	(24)
Varsinais-Suomi	9 247	(57)	12 786	(41)	33 801	(24)
Uusimaa	7 772	(146)	12 645	(88)	37 602	(45)
Häme	8 044	(47)	11 778	(31)	35 506	(21)
Satakunta	7 351	(37)	9 546	(28)	31 442	(13)
Kaakkois-Suomi	6 859	(53)	9 195	(37)	30 342	(22)
Savo-Karjala	5 739	(49)	8 998	(28)	36 009	(22)
Keski-Suomi	6 289	(46)	8 353	(34)	25 402	(16)
Lappi	3 168	(37)	3 953	(28)	37 893	(12)
Ahvenmaa					15 736	(2)

Ehdokaskyselyn tietojen pohjalta arvioituna ehdokkaat käyttivät keskimäärin noin 8000 euroa kampanjoidensa rahoitukseen. Jos tarkastellaan ainoastaan eduskuntapuolueiden ehdokkaita, vastaava luku oli 11 500 euroa. Edustajiksi valituilla ja varaedustajilla kampanjakulut olivat keskimäärin noin 35 000 euroa eli suurin piirtein yhtä paljon kuin vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Kaikkia ehdokkaita analysoitaessa naisehdokkaiden kampanjat olivat hieman kalliimpia kuin miesehdokkaiden, mutta tätä selittää se, että pienpuolueiden ehdokkaiden joukossa oli miehiä selkeästi naisia enemmän. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden joukossa naisehdokkaiden kampanjat käyttivät rahaa vain hieman vähemmän kuin miesehdokkaiden. Valittujen edustajien joukossa sen sijaan miehillä oli selvästi suuremmat kampanjabudjetit. Mielenkiintoista on, että nuoremmat ehdokkaat käyttivät kampanjointiin enemmän rahaa kuin vanhemmat. Tähän voi olla syynä se, että he olivat useimmiten haastajaehdokkaita, joille oli tärkeää saada näkyvyyttä itselleen, kun taas vanhemmat ehdokkaat olivat keskimäärin tunnetumpia jo kampanjoiden alkaessa.

Puolueiden välillä oli merkittäviä eroja kampanjoiden kalleudessa. Kokoomuksen ehdokkaat käyttivät rahaa huomattavasti muiden puolueiden ehdokkaita enemmän. Seuraavaksi suurimmat keskimääräiset kampanjabudjetit olivat RKP:n ehdokkailla, mutta jos tarkastellaan vain valituksi tulleiden budjetteja Keskustan ehdokkaat ovat toisella sijalla. Kansanedustajiksi tai varaedustajiksi valituilla SDP:n edustajilla oli selkeästi pienemmät kampanjamenot kuin Kokoomuksen, Keskustan tai RKP:n edustajilla. Suurista puolueista Perussuomalaisten ehdokkailla oli muita suuria puolueita huomattavasti pienemmät kampanja-budjetit.

Vaikka poikkeuksiakin on, vaikuttaa kampanjointiin käytettävät kulut alenevan puolueen koon pienentyessä. Melkein kaikki puolueet pyrkivät tarjoamaan vaaleissa täyden listan ehdokkaita, joten on luonnollista, että pienempien puolueiden ehdokaskohtainen tuki on alhaisempi kuin suurilla puolueilla. Pienimmät budjetit, keskimäärin 700 euroa, on eduskunnan ulkopuolelle jääneiden puolueiden ehdokkailla. Myös vaalipiirin koko vaikuttaa. Keskimääräiset kampanjakustannukset ovat pienemmät niissä vaalipiireissä, mistä valitaan vähemmän edustajia. Samanlaisia eroja havaittiin vuoden 2017 kuntavaaleissa, joissa suuremmissa kunnissa kampanjointikustannukset olivat huomattavasti suuremmat kuin pienissä (Kestilä-Kekkonen ym. 2018, 32). Mielenkiintoista sen sijaan on, että edustajiksi valittujen ehdokkaiden kampanjabudjeteissa vaalipiirikohtaiset erot ovat huomattavasti pienemmät. Menestyksekkäät kampanjat ovat siis kalliita kaikkialla Suomessa.

Jos verrataan keskimääräisiä ehdokaskohtaisia kampanjamenoja viimeisten kolmen eduskuntavaalien osalta, tilanne vaikuttaa suhteellisen tasaiselta. Keskimääräiset inflaatiokorjaamattomat kampanjakustannukset edustajiksi tai varaedustajiksi valituilla ehdokkailla vuoden 2011 vaaleissa oli 34 000 euroa ja vuoden 2015 vaaleissa 35 800 euroa. Kevään 2019 vaaleissa kampanjabudjetit jopa hiukan pienenevät (34 770 euroa) edeltäviin vaaleihin verrattuna. Syynä tähän on luultavasti Perussuomalaisten hyvä menestys suhteellisen pienillä kampanjamenoilla. Äärimmäinen esimerkki on Perussuomalaisten puheenjohtaja Jussi Halla-aho, joka käytti kampanjaansa vain 308 euroa.

Taulukko 3.8 Puolueen, lahjoitusten ja omien varojen osuus ehdokkaiden vaalirahoituksesta (%)? (Lähde: ehdokaskysely).

	Puolue	Lahjoitukset	Omat varat	(n)
Kaikki ehdokkaat	20	27	53	(704)
Eduskuntapuolueiden ehdokas	24	33	43	(506)
Menestys				
Valittu (tai vara-) edustaja	13	47	40	(73)
Ei valittu	26	30	44	(433)
Sukupuoli				
Mies	22	31	47	(255)
Nainen	26	34	39	(251)
Ikä				
18-34	28	41	31	(100)
35-44	22	40	38	(139)
45-54	24	31	45	(126)
55-	23	22	56	(140)
Puolue				
KESK	24	33	43	(63)
KOK	14	43	43	(63)
SDP	30	44	26	(66)
VIHR	7	35	58	(64)
VAS	33	43	25	(66)
PS	18	19	63	(65)
KD	43	18	39	(58)
RKP	53	34	12	(26)
SIN	1	6	93	(38)
LIK	5	15	80	(31)
MUU	12	15	73	(163)
Vaalipiiri				
Helsinki	15	34	52	(77)
Uusimaa	24	25	51	(138)
Varsinais-Suomi	20	32	48	(56)
Satakunta	25	28	47	(36)
Häme	22	22	56	(45)
Pirkanmaa	18	24	59	(76)
Kaakkois-Suomi	15	20	65	(51)
Savo-Karjala	18	19	64	(47)
Vaasa	24	40	36	(49)
Lappi	21	23	56	(34)
Oulu	19	33	47	(55)

Taulukon 3.8 tulokset osoittavat, että kampanjarahoitus Suomessa on todella erittäin pitkälle ehdokkaiden omalla vastuulla. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden kampanjakustannuksista vain neljännes tulee puolueelta ja vastaava luku kaikkien ehdokkaiden kohdalla on 20 prosenttia. Moni ehdokkaista rahoittaaakin suuren osan kampanjastaan omilla rahoillaan. Oman rahoituksen osuus kaikilla ehdokkailla on yli puolet ja eduskuntapuolueiden ehdokkaiden kohdalla 43 prosenttia. Lahjoitukset kattavat keskimäärin kolmanneksen eduskuntapuolueiden ehdokkailla, pienellä puolueilla luku on alhaisempi. Kunnallisvaaleissa on ollut havaittavissa samanlainen kehitys. Yli 60 prosenttia kunnallisvaaliehdokkaista ilmoitti, että he rahoittivat itse yli puolet kampanjastaan (Kestilä-Kekkonen 2018, 33). Toki kuntavaaleissa kampanjakustannukset ovat keskimäärin huomattavasti pienemmät kuin eduskuntavaaleissa.

Kampanjamenojen jakaumissa on mielenkiintoisia eroja ehdokkaiden iän ja puolueen välillä. Vanhemmat ehdokkaat rahoittavat kampanjansa tyypillisemmin enemmän omalla rahallaan kuin nuoremmat. Tähän voi olla syynä se, että puolueet haluavat erityisesti tukea nuorempia ehdokkaitaan tai sitten yksinkertaisesti se, että vanhemmat ehdokkaat ovat varakkaampia ja heillä on näin ollen paremmat mahdollisuudet panostaa omaan kampanjaansa. Eri puolueiden ehdokkaista RKP:n ehdokkaat saavat puolueeltaan jopa yli puolet kustannuksista, kun taas muilla puolueilla puoluerahoituksen osuus on huomattavasti pienempi. Erityisen pieni osuus rahoituksesta, noin seitsemän prosenttia, puolueelta tulee Vihreiden ehdokkaille.

Taulukko 3.9 Ehdokkaan arvio, siitä kuinka monta lahjoitusta hän sai yksityisiltä tahoilta (n).

	Keskiarvo	Maksimi	(n)
Kaikki ehdokkaat	11	350	(692)
Eduskuntapuolueiden ehdokkaat	15	350	(483)
Menestys			
Valittu (tai vara-) edustaja	42	350	(69)
Ei valittu	7	300	(623)
Sukupuoli			
Mies	9	400	(400)
Nainen	13	292	(292)
Ikä			
18-34	25	350	(144)
35-44	11	140	(183)
45-54	6	100	(162)
55-	4	200	(203)
Puolue			
VIHR	33	350	(65)
KESK	25	308	(61)
KOK	21	300	(62)
SDP	13	140	(65)
VAS	10	50	(64)
RKP	8	70	(24)
SIN	6	160	(43)
KD	4	60	(53)
PS	3	20	(59)
LIIK	1	3	(30)
MUU	1	133	(166)
Vaalipiiri			
Helsinki	25	350	(77)
Vaasa	19	308	(47)
Oulu	16	200	(55)
Pirkanmaa	11	73	(73)
Varsinais-Suomi	11	150	(54)
Kaakkois-Suomi	9	150	(48)
Savo-Karjala	8	100	(44)
Uusimaa	7	90	(138)
Satakunta	6	60	(34)
Keski-Suomi	5	45	(43)
Häme	5	50	(45)
Lappi	2	10	(31)

Kuten aikaisemmin taulukossa 3.8 todettiin, keskimäärin kolmannes eduskuntapuolueiden ehdokkaiden vaalirahoituksesta katettiin lahjoituksilla. Vuoden 2009 kiristykset vaalilakiin kohdistuivat erityisesti lahjoitusten säätelyyn, koska tämä osuus rahoituksesta on erityisen altis väärinkäytöksille. Ehdokkaista jotkut saivat suuren määrän lahjoituksistaan vain muutamalta lahjoittajalta, mutta toisaalta pienet ”mikrolahjoitukset” tuntuivat olevan yleisiä. Taulukossa 3.9 on esitetty tarkemmin, kuinka monta yksittäistä lahjoitusta ehdokkaat saivat oman arvionsa mukaan. Keskimäärin eduskuntapuolueiden ehdokkaat saivat 15 lahjoitusta eri tahoilta. Mielenkiintoisesti naisehdokkaat saivat lahjoituksia hiukan miesehdokkaita useammin. Erityisen suuri määrä lahjoituksia suuntautui nuorille ehdokkaille. Puoluekohtaiset erot ovat myös suuret. Eniten lahjoituksia saivat Vihreiden ehdokkaat.

Päätelmät

Tässä luvussa tutkimme, miten ehdokkaat järjestivät ja rahoittivat kampanjansa. Kampanjamuotojen tarkastelu osoitti, että kampanjat perustuivat kahdelle toisistaan eroavalle päätyypille. Toinen näistä tyypeistä koostuu perinteisistä kampanjoinnin keinoista: ihmisten tapaamisesta, julkisista puhetilaisuuksista, sanomalehtimainonnasta tai muista pyrkimyksistä saada näkyvyyttä medioissa. Toinen päätyyppi perustuu digikampanjoinnille, jossa henkilökohtaiset kotisivut ja blogit sekä sosiaalinen media (erityisesti Facebook) ovat keskeisiä. Digikampanjointi oli suosittua erityisesti nuorempien ehdokkaiden keskuudessa. Kevään 2019 vaaleissa kyse ei ollut kuitenkaan mistään merkittävästä kampanjoinnin digimurroksesta, vaan kyseessä oli kehityskulku, joka on vahvistunut vaali vaalilta 2000-luvun aikana. Parhaat tulokset ehdokkaat saivat yhdistelemällä perinteistä ja digikampanjointia. Merkittävää on kuitenkin se, että keskittymällä digikampanjointiin voi hyvin päästä kansanedustajaksi, vaikka ei suuremmalti panostaisi perinteisempiin kampanjoinnin muotoihin. Sen sijaan toisin päin yhtälö ei helpolla toimi. Perinteinen kampanjointi ilman merkittävää digitukea nykyään enää harvoin johtaa vaalimenestykseen.

Vaikka suurin osa ehdokkaista tavalla tai toisella kohdensi kampanjaansa joihinkin äänestäjäryhmiin, kovinkaan selkeitä johtopäätöksiä tuloksista on vaikea tehdä. Menestyksekäät eli valituksi tulleet ehdokkaat käyttivät hiukan harvemmin kohdennettuja kampanjoita kuin muut ehdokkaat, mikä kertoo siitä, että monipuolisuus edesauttaa menestystä kampanjan kohdennuksessakin. Joitakin eroja eri puolueiden ehdokkaiden välillä löytyi. Nämä erot pohjautuivat ainakin osittain puolueiden taustaideologiaan. SDP:n ehdokkaat kohdensivat muiden puolueiden ehdokkaita enemmän kampanjointia työttömien, eläkeläisten ja pätkätyöläisten suuntaan, kun taas kokoomusehdokkaat suuntasivat kampanjaansa painokkaammin yrittäjien suuntaan. Varsinaista negatiivista kampanjointia ei ainkaan ehdokkaiden oman arvion mukaan kampanjoinnissa suuremmalti ilmennyt. Lähinnä

kritiikki suunnattiin muiden puolueiden toimiin edeltävällä vaalikaudella, ei niinkään yksittäisiin kilpaileviin ehdokkaisiin.

Vaalikampanjoinnin rahoituksen analysointi ja seuraaminen on tärkeää, koska kalliit kampanjat voivat rajoittaa halukkaiden ehdokkaiden osallistumista ja menestymistä vaaleissa, mikä on demokratiaan sisältyvän poliittisen tasa-arvon ajatuksen kannalta ongelmallista. Tässä mielessä tutkimuksemme tulokset kevään 2019 vaaleista ovat lohdullisia. Kampanjointikustannukset eivät kasvaneet verrattuna edellisiin vaaleihin, vaan itse asiassa hiukan pienenevät. Kansanedustajiksi tai varaedustajiksi valitut käyttivät vaalikampanjaansa keskimäärin noin 35 000 euroa kun se vuoden 2015 vaaleissa oli noin tuhat euroa enemmän.

Kaiken kaikkiaan kevään 2019 kampanjointi ehdokastasolla ei siis eronnut merkittävästi muutamista edeltävistä eduskuntavaalikampanjoista. Toki jotkut kehityskulut vahvistuivat. Tällainen kehitys on erityisesti digikampanjoinnin merkityksen asteittainen kasvu, mutta tässäkään kyseessä ei ole erityisen merkittävä loikka verrattuna edellisiin vaaleihin, vaan pikemminkin jo yli kahdenkymmenen vuoden kehityksen tasainen jatkuminen. Toiset kehityskulut puolestaan vaikuttivat kevään 2019 vaaleissa tasaantuneen. Demokratian toimivuuden kannalta on erityisen huomionarvoista ja positiivista, että kampanjoiden kustannukset eivät enää kasvaneet edellisiin vaaleihin verrattuna. Toisaalta menestyksellä kampanjat olivat kevään 2019 vaaleissa vieläkin huomattavan kalliita ja ehdokkaiden oman rahoituksen osuus oli yleensä suuri, mikä on ongelmallista ehdokkaiden tasa-arvoisten mahdollisuuksien ja demokratian toimivuuden kannalta.

Lähteet

- Arter, David (2009): Money and Votes: The Cost of Election for First- Time Finnish MPs. *Politiikka*, 51(1): 17– 33.
- Arter, David (2013): The ‘Hows’, not the ‘Whys’ or the ‘Wherefores’: The Role of Intra-party Competition in the 2011 Breakthrough of the True Finns. *Scandinavian Political Studies*, 36(2): 99–120.
- Borg, Sami ja Tom Moring (2007): Vaalikampanja. Teoksessa Borg, Sami ja Heikki Paloheimo (toim.): *Vaalit Yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*, Tampere: Tampere University Press.
- Campbell, Angus, Converse, Philip. E., Miller, Warren E., ja Donald E. Stokes (1980): *The American Voter*. Chicago: University of Chicago Press.
- Carlson, Tom (2007): It’s a man’s world? Male and female election campaigning on the Internet. *Journal of Political Marketing*, 6(1): 41–67.
- Damore, David. F (2002): Candidate strategy and the decision to go negative. *Political Research Quarterly*, 55(3): 669–685.
- Dolan, Kathleen (1998): Voting for Women in the “Year of the Woman”. *American Journal of Political Science*, 42(1): 272–293.
- Ennsner-Jedenastik, Laurenz, Dolezal, Martin ja Wolfgang. C. Müller (2017): Gender differences in negative campaigning: The impact of party environments. *Politics & Gender*, 13(1): 81–106.
- Kestilä-Kekkonen, Elina, Sipinen, Josefina, Borg, Sami, Tiihonen, Aino ja Hanna Wass (2018): *Kuntademokratiaindikaattorit 2017. Selvityksiä ja ohjeita 6/2018*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Herrera, Helios, Levine, David K. ja César Martinelli (2008): Policy platforms, campaign spending and voter participation. *Journal of Public Economics*, 92(3-4): 501–513.
- Herrnson, Paul S., Lay, J. Celeste ja Atiya K. Stokes (2003): Women running “as women”: Candidate gender, campaign issues, and voter-targeting strategies. *The Journal of Politics*, 65(1): 244–255.
- Himmelroos, Staffan, Harjula, Mikael ja Isak Vento (2020): Den finlandssvenska diasporan. *Politiikasta.fi*. <https://politiikasta.fi/sv/den-finlandssvenska-diasporan-2/>

Karvonen, Lauri (2010): *The Personalisation of Politics. A Study of Parliamentary Democracies*. Colchester: ECPR Press.

Laki ehdokkaan vaalirahoituksesta 2009/273 § 5-8

Lau, Richard R. ja Gerald M. Pomper (2001): Negative Campaigning by US Senate Candidates, *Party Politics*, 7: 69–87.

Lewis-Beck, Michael. S., Jacoby, William. G., Norpoth, Helmut ja Herbert F. Weisberg (2008): *The American voter revisited*. University of Michigan Press.

Mattila, Mikko ja Jan Sundberg (2012): Vaalirahoitus ja vaalirahakohu. Teoksessa Borg, Sami (toim.): *Muutosvaalit 2012*. Oikeusministeriön julkaisu 16/2012, Helsinki: Oikeusministeriö.

McDermott, Monika L. (2009): Voting for myself: Candidate and voter group associations over time. *Electoral Studies*, 28(4): 606–614.

Moring, Tom., Mykkänen, Juri, Nord, Lars ja Marie Grusell (2011): Campaign Professionalization and Political Structures: A Comparative Study of Election Campaigning in Finland and Sweden in the 2009 EP Elections. Teoksessa Maier, Michaela, Strömbäck, Jesper ja Lynda Lee Kaid (toim.): *European Political Communication. Campaign Strategies, Media Coverage, and Campaign Effects in European Parliamentary Elections*, Oxon: Routledge.

Oikeusministeriö (2020): [vaalit.fi/aanestaminen-ulkomailla] saatavilla: <https://vaalit.fi/aanestaminen-ulkomailla>.

Railo, Erkkä, Niemi, Mari K., Pitkänen, Ville ja Sini Ruohonen (2016): *Kamppailu vallasta. Eduskuntavaalikampanjat 1945-2015*. Jyväskylä: Docendo.

Rohrschneider, Robert (2002): Mobilizing versus chasing: how do parties target voters in election campaigns? *Electoral Studies*, 21(3): 367–382.

Ruostetsaari, Ilkka (1999): Kansanedustajaksi rekrytoituminen ja vaalimenestykseen vaikuttavat tekijät: tapaustutkimus vuoden 1999 eduskuntavaaleista Pirkanmaan vaalipiiristä. *Politiikka*, 41(2).

Ruostetsaari, Ilkka ja Mikko Mattila (2003): Candidate-centred campaigns and their effects in an open list system: The case of Finland. Teoksessa Farrell, David ja Rüdiger Schmitt-Beck (toim.): *Do Political Campaigns Matter? Campaign Effects in Elections and Referendums*. London: Routledge.

Peltoniemi, Johanna. E (2018): *On the Borderlines of Voting Finnish emigrants' transnational identities and political participation*. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 2403.

Peltoniemi, Johanna E., Lahtinen, Hannu A. ja Hanna Wass (2019): Kirjeääni matkalla maailmalta: Ulkосуomalaisten poliittisen osallisuuden toteutuminen. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84(2): 179–187.

Skaperdas, Stergios ja Bernard Grofman (1995): Modeling negative campaigning. *American Political Science Review*, 89(1): 49–61.

Strandberg, Kim (2013): A social media revolution or just a case of history repeating itself? The use of social media in the 2011 Finnish parliamentary elections. *New Media & Society*, 15(8): 1329–1347.

Tenscher, Jens ja Juri Mykkänen (2014): Two Levels of Campaigning: An Empirical Test of the Party-Centred Theory of Professionalisation. *Political Studies*, 62(S1): 20–41.

Tenscher, Jens, Juri Mykkänen ja Tom Moring (2012): Modes of professional campaigning: A four-country comparison in the European parliamentary elections, 2009. *The International Journal of Press/Politics*, 17 (2): 145–168.

Walter, Annemaarie S, Van der Brug, Wouter ja Philip van Praag (2014): When the stakes are high: Party competition and negative campaigning. *Comparative Political Studies*, 47(4): 550–573.

Westinen, Jussi ja Sami Borg (2016): Itä-Suomen vaalipiiri uudistuksen vaikutukset. Teoksessa Grönlund ja Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö.

4 Ehdokkaiden ja äänestäjien havainnot vaalihäirinnästä

Hanna Wass, Veikko Isotalo ja Jarno Limnäll

Johdanto⁴

Vuoden 2019 eduskuntavaaleja leimasi jännitteinen tunnelma ja monenlaisen vaalihäirinnän uhka. Muutama viikko ennen varsinaista vaalipäivää ilmeni myös suoranaista poliittikkoihin kohdistunutta väkivaltaa, mikä on ollut Suomen oloissa harvinaista. Puolueiden puheenjohtajat vetosivat tämän jälkeen kannattajiinsa muistuttamalla, että demokradiassa vaalit ratkaistaan äänestyskopissa eikä kadulla nujakoimalla. Vakavimmillaan vaalihäirintä voi heikentää yhtäältä luottamusta poliittiseen järjestelmän toimivuuteen ja toisaalta halua osallistua vaaleihin niin äänestäjinä, ehdokkaina kuin kampanja-aktiiveina. Tämä puolestaan nakertaa koko liberaalin demokratian kannatuspohjaa ja hyväksyttävyyttä hallintojärjestelmänä.

Poliittista väkivaltaa on esiintynyt läpi historian etenkin yhteiskunnallisten ja poliittisten murroskausien aikana (ks. Malkki ja Sallamaa 2018), mutta vaalihäirintä on laadullisesti uudempi ilmiö. Määritelmällisesti vaalihäirintä on ei-kineettistä eli rauhanomaisia keinoja hyödyntävää toimintaa (Lehto ja Limnäll 2017), jonka tavoitteena on aiheuttaa systemaattista kohinaa, hälyä ja hämmennystä vaalikampanjan eri vaiheissa. Vaalihäirinnälle on ominaista hybridimäisyys, mikä näkyy niin motiivien, toimijoiden, kohteiden kuin keinojenkin moninaisuutena (Mikkola ym. 2018). Valtioilla on usein eniten resursseja käytettävissään vaalien häirintään (Mohan ja Wall 2019), mutta myös ei-valtiolliset toimijat, kuten

4 Artikkelin on laadittu osana Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaa "Kansalaisuuden kuilut ja kuplat (BIBU)"-tutkimushanketta (hanke nro 312710).

ääriliikkeet ja yksittäiset ihmiset, voivat tarkoituksellisesti pyrkiä toimillaan synnyttämään sekaannusta ja epäluottamusta paitsi vaaleja myös laajemmin yhteiskuntaa kohtaan. Ei myöskään ole poissuljettua, että vaalien tulokseen pettynyt ehdokas syyttäisi vaaleja epärehellisesti toteutetuiksi tai pyrkisi esittämään tekaistuja tuloksia ennen lopullisen vaalituloksen julkistamista.

Vaalihäirinnän kohteina voivat olla vaalitietojärjestelmien ohella puolueet, ehdokkaat, perinteinen ja sosiaalinen media sekä äänestäjät. Ehdokkaita saatetaan esimerkiksi pyrkiä eri tavoin mustamaalaamaan tai suosimaan toisten kustannuksella. Nykytekniikalla väärennettyjen videoiden, äänitallenteiden ja dokumenttien tekeminen ja levittäminen on suhteellisen yksinkertaista. Tietomurrot puolueiden tai ehdokkaiden sähköisiin tietoihin ja sähköposteihin sekä erilaiset kiusalliset tietovuodot ovat helpostikin toteutettavissa. Ehdokkaita voidaan myös painostaa tai kiristää joko suoraan tai välillisesti. Tarkoituksellinen eripurin ja jakolinjojen kärjistäminen erityisesti sosiaalisen median keskusteluissa kasvattaa epäluuloa yksittäisiä ehdokkaita tai ylipäänsä vaalien mielekkyyttä kohtaan (ks. esim. Fernquist ym. 2018).

Tarkastelemme tässä luvussa vaalihäirintää ehdokkaiden näkökulmasta heidän omien havaintojensa ja kokemustensa kautta. Näitä on mitattu erityisesti tähän tarkoitukseen suunnitellulla kysymyssarjalla, jossa vastaajia pyydettiin kertomaan yhteensä yhdeksän häirintämuodon kohdalla, ovatko he huomanneet niitä esiintyneen vuoden 2019 eduskuntavaalien yhteydessä, ja pitävätkö he niiden esiintymistä todennäköisenä Suomen tulevissa vaaleissa. Lisäksi tutkimme sitä, missä määrin ehdokkaat ovat kokeneet olonsa turvalliseksi vaalikamppailun aikana. Analyysin keskeinen näkökulma nivoutuu kysymykseen poliittisesta yhdenvertaisuudesta. Kohdistuuko tietyn tyyppisiin ehdokkaisiin muita enemmän häirintää, mikä näkyy myös yleisempinä havaintoina vaalihäirinnän esiintymisestä? Myös käytössä olevien resursseilla on mahdollisesti yhteys havaintoihin vaalihäirinnästä: mitä enemmän ehdokas kampanjoi ja on esillä eri yhteyksissä, sitä todennäköisemmin hän tulee törmänneeksi vaalihäirinnän eri muotoihin. Analyysin toisessa osassa ehdokkaiden vastauksia verrataan äänestäjien näkemyksiin, joita on tiedusteltu vastaavalla kysymyssarjalla vuoden 2019 eduskuntavaalitutkimuksen kyselyaineistossa (ks. Borg ym. toim. 2020).

Puolueisiin ja ehdokkaisiin kohdistuva häirintä vaalikampanjan eri vaiheissa

Tarkasteltaessa vaalihäirinnän hybridimäistä olemusta erityisesti puolueiden ja ehdokkaiden näkökulmasta, nousee esiin kolme keskeistä ulottuvuutta: 1) maineenhallinta, 2) kampanjoinnin turvallisuus digitaalisessa toimintaympäristössä ja 3) ääntenlaskennan ja vaalituloksen luotettavuus. Vaikka nämä kolme ulottuvuutta eroavat toisistaan

keinovalikoimansa ja vaikutusmekanismiensa osalta, niistä on löydettävissä yhteisiä nimitäjiä, jotka auttavat myös määrittelemään vaalihäirinnän ominaispiirteitä. Ensinnäkin vaalihäirinnässä irrottaudutaan demokratian pelisääntöjen noudattamisesta. Poliittisen kamppailun luonteeseen kuuluu, että puolueet, ehdokkaat ja erilaiset organisaatiot pyrkivät vakuuttamaan äänestäjät omien ohjelmiensa paremmuudesta, esittämään kanssakilpailijoiden viestit mahdollisimman epäsuotuisassa kehyksessä, saamaan näkyvyyttä tiedotusvälineissä sekä hyödyntämään monin tavoin markkinoinnin ja vaikuttajaviestinnän tarjoamia mahdollisuuksia. Yleisesti tunnustetun periaatteen mukaisesti ehdokkaiden välinen kilpailu ei kuitenkaan saa vaarantaa vaalien koskemattomuuden keskeisiä kriteereitä, joihin sisältyy tasapuolinen oikeus kampanjoida ilman häirinnän tai väkivallan uhkaa, ja ehdokkaiden velvollisuus tarjota äänestäjille paikkansapitävää tietoa äänestyspäätöstensä tueksi (Norris 2014). Toiseksi vaalihäirinnälle on ominaista tarkoituksellisuus: häirinnän kohteelle aiheutunut haitta ei johdu vahingosta tai teknisistä ongelmista vaan taustalla on tietoinen pyrkimys vahingontekoon.

Ulottuvuuksista ensimmäinen eli maineenhallinta kattaa ehdokkaiden suhteet niin äänestäjiin, kanssakilpailijoihin, erilaisiin taustaorganisaatioihin kuin laajemmin julkisuteen. Ehdokkaan tai puolueen maineenhallinta on yhä vaikeampaa nykyisessä hybridissä mediamaisemassa, jossa perinteisen median tuottama materiaali sekoittuu verkkojulkisuudessa sosiaalisen median sisältöihin (ks. Laaksonen 2017). Hybridissä toimintaympäristössä puolueen tai ehdokkaan maine on lisääntyvässä määrin riippuvainen eri sidosryhmien siitä kertomista tarinoista. Maine on näin ollen suhteellista: ehdokkaalla, puolueella tai politiikalla ylipäänsä ei ole vain yhtä yleisesti hyväksyttyä mainetta vaan se näyttätyy kullekin taustayhteiselle omanlaisenaan. Vaalihäirintä voi tällöin olla pelkästään psykologista vaikuttamista ihmisten mielikuviiin (ks. Evans ja Nathanael 2004). Esimerkiksi huhut ja epäilyt vaalirahoituksessa ilmenneistä epäselvyyksistä voivat voimistuessaan vaikuttaa vakavastikin arvioihin ehdokkaan luotettavuudesta ilman, että objektiivisesti mitään on muuttunut. Keskeistä on käsitys siitä, että jotakin hämäräperäistä on tapahtunut, mitä kautta nähdään millainen ehdokas ”todellisuudessa” on. NykYTEknologian mahdollistamat ääni- ja videomanipulaatiot ovat tässä erityisen voimakas, vastaanottajan useisiin aisteihin samanaikaisesti vetoava väline, mistä on nähty esimerkkejä Suomessakin. Näistä ehkä tunnetuin on marraskuussa 2019 sisäministeri Maria Ohisalon ja Perussuomalaisten puheenjohtaja Jussi Halla-ahon keskustelusta levinnyt muokattu video, jossa Ohisalon vastaukseksi leikattiin eri vastaus kuin jonka hän antoi Halla-ahon alun esittämään kysymykseen.

Toinen ulottuvuus, kampanjoinnin turvallisuus digitaalisessa toimintaympäristössä, on noussut keskeiseen rooliin vaalihäirinnässä sitä mukaa kun yhteydenpito potentiaaliin äänestäjiin on siirtynyt yhä enemmän verkkoon (ks. luku 3 tässä teoksessa). Digitaalinen toimintaympäristö tarjoaa aivan uudentyyppisiä mahdollisuuksia vaalihäirinnälle. Maineenhallinnan horjuttamiseen tähtäävän informaatiovaikuttamisen ohella ehdokkaat ja

puolueet ovat alttiita erilaisille tietomurroille ja tietovuodoille. Puolueet ja kampanjaorganisaatiot keräävät itse tai ostavat potentiaalisista äänestäjistä yksityiskohtaista informaatiota, jota hyödynnetään kampanjoinnin mikrokohdentamisessa (Hersh 2015). Myös suuret teknologiayritykset, kuten Apple, Facebook ja Google, keräävät ja analysoivat käyttäjiensä tietoja, mitä kautta ne kykenevät mahdollisesti hyvinkin tarkasti ennakoimaan äänestäjien käyttäytymistä. Äänestäjistä kerätyt tiedot ovat puolestaan otollisia tehostamaan tietomurtojen vaikuttavuutta. Esimerkiksi Ranskan presidentinvaalien yhteydessä tapahtuneen tietovuodon vaikuttavuutta pyrittiin vahvistamaan automaattisesti toimivien sosiaalisen median tilien kautta ja siten vaikuttamaan niin tiedon leviämiseen kuin epävarmuuden lisääntymiseen (Vilmer 2019). Ajallisesti nämä tietovuodot tapahtuivat juuri ennen vaalirauhan alkamista, jottei niitä julkisesti juuri ehdittäisi kommentoida ja kumota.

Kolmas ulottuvuus, luottamus äänestämisen ja ääntenlaskennan rehellisyyteen, on kriittinen tekijä koko vaali-instituution hyväksyttävyyden kannalta. Äänestyspaikkojen läheisyydestä löytyvät äänestysliput, vaalisalaisuuden periaatteen murentaminen, äänestyspaikoista kertovien verkkosivujen kaataminen, väitteet kadonneista tai ylimääräisistä äänistä tai syytökset vaalivirkailijoiden virheellisestä toiminnasta heittävät vaalikampanjan ja varsinaisen vaalituloksen päälle epäilyksen varjon. Tästä paljon huomiota saanut esimerkki on Yhdysvaltojen vuoden 2016 presidentinvaalit, joissa republikaanien ehdokas Donald Trump esitti jälkikäteen väitteitä ääntenlaskennassa tapahtuneesta vilpistä (Cottrell ym. 2018). Trumpin syytökset ovat saaneet myös vastakaikua äänestäjissä: lähes viidesosa amerikkalaisista on nykyisin vahvasti sitä mieltä, että vaalituloksia peukaloidaan (Pew Research Center 2018). Tämänkaltaisessa toimintamallissa näkyy selvästi se, että vaalituloksen kunnioittaminen on ehdollista sille, miten mieluisa se on itselle, jolloin on kyseessä selkeä irrottautuminen ”kansaa on puhunut ja pulinat pois”-periaatteesta.

Vaalihäirintäkokemusten mittaaminen

Vuoden 2019 eduskuntavaalien ehdokkaille tehdyssä kyselyssä esitettiin seuraava lista eri vaalihäirinnän muodosta: 1) virheellisen informaation levittäminen, 2) verkkosivujen ja/ tai sosiaalisen median tilien häirintä, 3) vaikuttaminen poliittisiin näkemyksiin ja eripurannan synnyttäminen verkkokeskusteluihin esimerkiksi väärennetyillä sosiaalisen median tileillä, 4) tietomurrot ja erilaiset tietovuodot (esim. sähköpostiin), 5) ehdokkaisiin kohdistetut mustamaalauskampanjat, 6) valekannatusmittausten julkaiseminen, 7) ääni- ja videomanipulaatiot, virheellisten asiakirjojen levittäminen, 8) äänestystuloksen luottavuuden kyseenalaistaminen ja 9) vaalituloksen manipuloiminen tai vaalisalaisuuden laajamittainen murtaminen. Vaihtoehdot valittiin sen mukaan, mitä Suomessa ja/ tai muualla maailmassa on jo havaittu tapahtuneen sekä mihin Suomessa viranomaiset kiinnittivät vaalihäirinnän ennakoinnissa erityistä huomiota esimerkiksi koulutustilaisuuksissaan puolueille.

Kunakin häirintämuodon kohdalla tiedusteltiin erikseen, oliko vastaaja havainnut sellaista esiintyneen vuoden 2019 eduskuntavaalien yhteydessä ja pitäisikö sen esiintymistä mahdollista Suomen tulevissa vaaleissa. Molempiin kysymyksiin saattoi vastata kyllä tai ei. Sekä jo tehdyt havainnot että arviot häirinnän esiintymisen todennäköisyydestä tulevaisuudessa muodostavat yhdessä vaalihäirintätietoisuus-summamuuttujan, joka saa arvoja välillä 0–18 (0=eikä kokemuksia vaalihäirinnästä eikä pidä sen esiintymistä todennäköisenä, 18=runsaasti kokemuksia vaalihäirinnän eri muodoista ja pitää niitä todennäköisinä tulevaisuudessa). Lisäksi olemme tarkastelleet toisena selitettävänä muuttujana ehdokkaiden vastauksia kysymykseen *“Vaalikampanjaa tehdessään moni kokee olonsa turvalliseksi, mutta osa on huolestunut kampanjointiin liittyvistä henkilökohtaisista riskeistä. Mihin sijoittaisit itsesi asteikolla 0–10”* (0=täysin turvalliseksi, 10=täysin turvattomaksi). Vastauksia on painotettu vastaamaan eri puolueiden ehdokkaiden todellista jakaumaa kuten muissakin tämän tutkimuksen luvuissa.

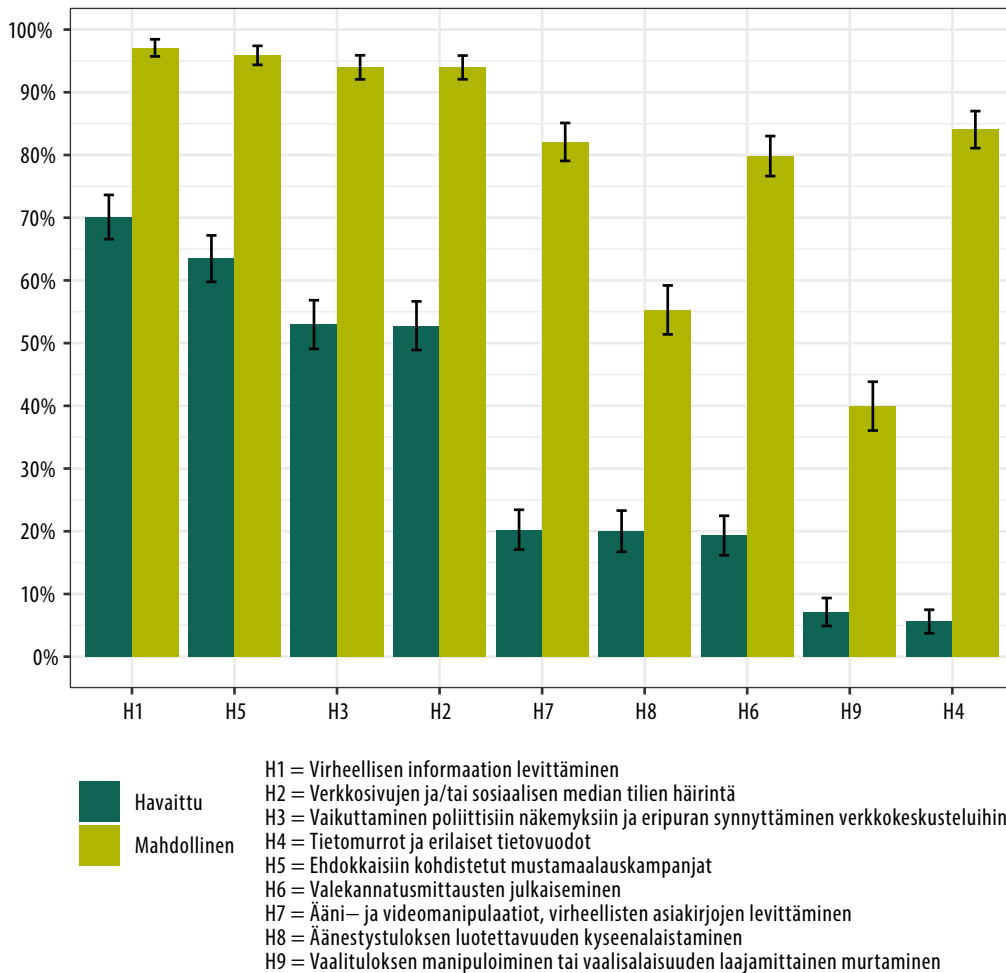
Empiirisen analyysin ensimmäisessä osassa tarkastelemme vaalihäirintätietoisuutta ja turvallisuuden kokemuksia suhteessa ehdokkaan sukupuoleen, ikään, koulutukseen, kampanjabudjettiin sekä puolueesta. Lisäksi selittäviin muuttujiin on sisällytetty ehdokkaan kokemus hänen ehdokkaaksi asettumisesta oman puolueen taholta ja ehdokkaan näkemys omasta kampanjointiaktiivisuudestaan Twitterissä. Tavoitteena on yhtäältä tarkastella sitä, onko tietyyppisillä ehdokkailla muita enemmän havaintoja vaalihäirinnästä, ja toisaalta myös käytössä olevien niin taloudellisten, sosiaalisten kuin viestinnällisten resurssien yhteyttä häirinnän huomaamiseen. Jälkimmäinen pohjautuu oletukselle siitä, että runsas kampanjointi ja esilläolo niin fyysisessä kuin digitaalisessakin kampanjaympäristössä lisää todennäköisyyttä kohdata eri tyyppisiä häirintämuotoja. Sama vaikutus on oletettavissa sillä, katsooko ehdokas saavansa puolueeltaan tukea vai kuuluvansa ehdokkaana pikemminkin marginaaliin myös oman puolueensa joukossa. Analyysin toisessa osiossa vertaillaan ehdokkaiden ja äänestäjien havaintoja keskenään. Onko vaalihäirintätietoisuus ylipäänsä korkeampaa ehdokkaiden kuin valitsijoiden keskuudessa ja mitä tästä voidaan päätellä?

Tulokset

Yleisesti ottaen suomalaisten kansanedustajaehdokkaiden vaalihäirintätietoisuus vaikuttaa olevan varsin korkealla tasolla. Kuvioista 4.1 nähdään, että ehdokkailla on havaintoja kaikista kyselyssä mukana olleista yhdeksästä eri häirintämuodosta, joista osa on erittäin vakavia niin ehdokkaan itsensä kuin koko edustuksellisen järjestelmän yleisen toimivuuden kannalta. Kokemukset disinformaation eli virheellisen tiedon levittämisestä, ehdokkaihin kohdistuvista mustamaalauskampanjoista, tarkoituksellisen eripurin synnyttämisestä verkkokeskusteluihin ja verkkosivujen ja sosiaalisen median tilien häirinnästä ovat

kaikista yleisimpiä: valtaosa ehdokkaista kertoo havainneensa vastaavaa tapahtuneen. Sen sijaan luottamus audiovisuaalisen materiaalin autenttisuuteen, kannatusmittauksiin, äänten laskentaan ja vaalisalaisuuden säilymiseen on selvästi korkeammalla tasolla. Kuitenkin selvä enemmistö ehdokkaista pitää kaikkia eri häirintämuotoja todennäköisinä tulevilla vaaleilla lukuun ottamatta vaalituloksen manipulointia ja vaalisalaisuuden laajamittaista murttamista, joka sekin saa maininnan 40 prosentilta ehdokkaista.

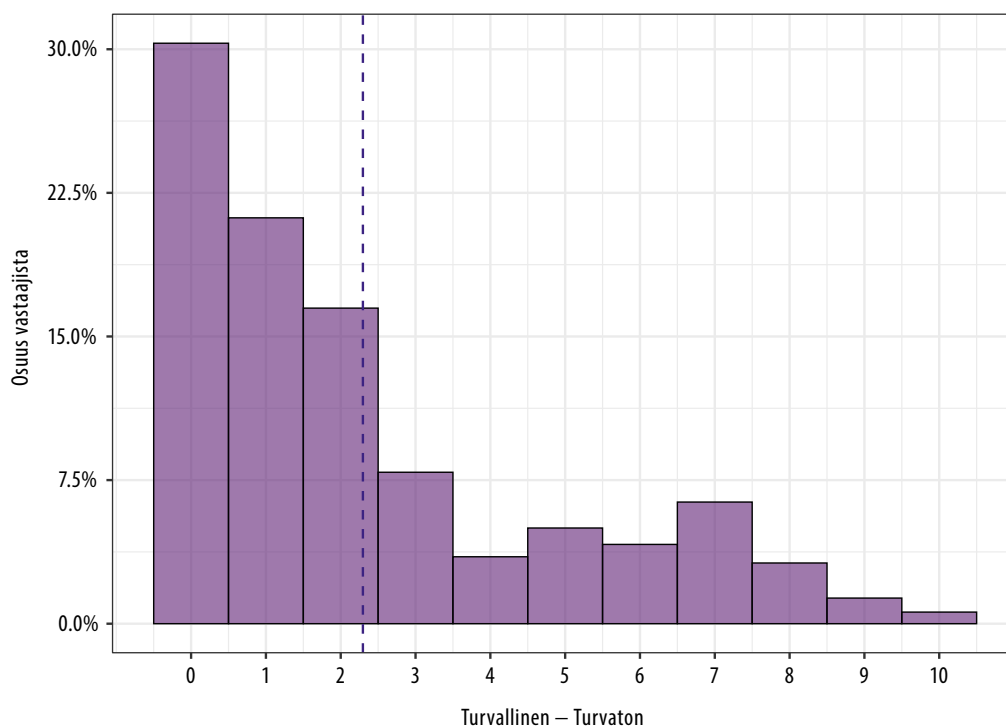
Kuvio 4.1 Havainnot eri vaalihäirintämuotojen esiintymisestä vuoden 2019 eduskuntavaaleista ja näkemykset niiden esiintymisen todennäköisyydestä Suomen tulevilla vaaleilla (%).

Selite: Jana kunkin pylvään ala- ja yläpuolella osoittaa 95 prosentin luottamusvälin eli alueen, jolla otoksen osoittama arvo sijaitsee perusjoukossa eli kaikkien ehdokkaiden keskuudessa 95 prosentin todennäköisyydellä.

Kuviossa 4.2 on esitetty ehdokkaiden näkemykset omasta turvallisuudestaan vaalikampanjoinnin aikana. Kiinnostavasti henkilökohtaisella tasolla häirinnästä ollaan vähemmän huolissaan kuin arvioitaessa sitä laajempänä yhteiskunnallisena epäkohtana. Lähes kolmannes ehdokkaista kertoi tunteneensa olonsa täysin turvalliseksi ja vahvoja turvattomuuden kokemuksia oli vain aivan muutamilla. Näin kuvioiden 4.1 ja 4.2 tuloksista piirtyy yhtäältä kiinnostava erottelu jo havaitun ja tulevaisuudessa todennäköisenä pidetyn vaalihäirinnän välillä ja toisaalta kansalaisyhteiskunnan itsensä aiheuttaman ja vaaliviranomaisten tai valtion turvallisuuskoneiston valmistautumattomuudesta juontuvan häirinnän välillä. Tämä nostaa esiin kysymyksen siitä, ovatko vaalihäirintätietoisuus ja turvallisuusuhkien kokeminen jakautuneet tasaisesti erilaisten ehdokkaiden kesken vai voidaanko niissä havaita systemaattisia eroja, mikä on keskeinen seikka yhdenvertaisen poliittisen edustuksen näkökulmasta. Tämän tarkastelemiseksi sovitettiin erikseen kummallekin selitettävälle muuttujalle hierarkinen lineaarinen regressiomalli (ns. monitasomalli), jonka ensimmäisen tason muodostavat ehdokkaiden taustatekijät (sukupuoli, ikä, koulutus, kampanjabudjetti, havaittu vastustus ehdokkaaksi asettumisessa sekä Twitter-kampanjointi) ja toisen tason ehdokkaan puolue. Analyysin tulokset on raportoitu kuvioissa 4.3 ja 4.4.

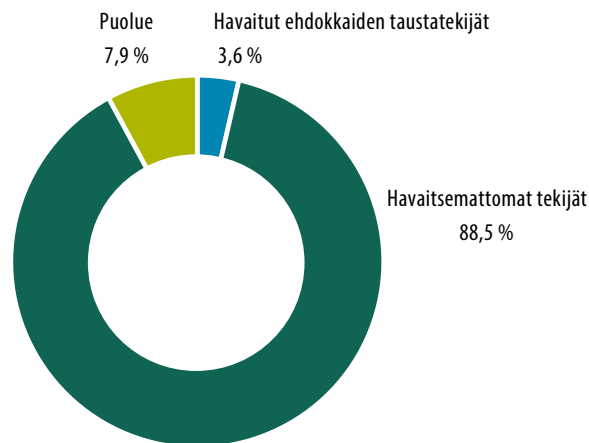
Kuvio 4.2 Ehdokkaiden vastausjakauma omasta turvallisuudesta vaalikampanjan aikana

Selite: Ehdokkaiden kokemuksia turvallisuudesta on mitattu kysymyksellä ”Vaalikampanjaa tehdessään moni kokee olonsa turvalliseksi, mutta osa on huolestunut kampanjointiin liittyvistä henkilökohtaisista riskeistä. Mihin sijoittaisit itsesi asteikolla 0–10” (0=täysin turvalliseksi, 10=täysin turvatomaksi). Kaikkien ehdokkaiden keskiarvo on merkitty pystysuorana katkoviivana kohdassa 2,3.

Kuviossa 4.3 on esitetty eri tekijöiden painoarvo vaalihäirintätietoisuuden vaihtelussa eri ehdokkaiden välillä. Ehdokkaiden taustaominaisuuksilla ei näyttäisi olevan juurikaan merkitystä vaan ne selittävät vain alle neljä prosenttia vaalihäirintätietoisuuden eroista. Tarkastelussa mukana olleista tekijöistä (sukupuoli, ikä, koulutus, kampanjabudjetti, havaittu vastustus ehdokkaaksi asettumisessa ja Twitter-kampanjointi) ainoastaan iällä ja Twitter-aktiivisuudella on tilastollisesti merkitsevä yhteys vaalihäirintätietoisuuteen: nuorempien ja Twitteriä kampanjoinnissaan ehdokkaiden tietoisuus on korkeampaa. Ehdokkaan edustaman puolueen merkitys on yksilötason tekijöihin verrattuna kaksinkertainen, mutta sekin selittää vain kahdeksan prosenttia häirintätietoisuuden eroista eri ehdokkaiden välillä. Valtaosa (89 %) vaihtelusta johtuu tekijöistä, joita ei analyysissä mukana olevilla muuttujilla kyetä mittaamaan. Tämän voi tulkita kertovan ennen kaikkea siitä, että vaalihäirintätietoisuus on siinä määrin yleistä ehdokkaiden keskuudessa, että on vaikea osoittaa joitakin yksittäisiä tekijöitä, jotka aiheuttaisivat systemaattista eriytymistä sitä koskevissa näkemyksissä. Havainto on myös erityisen tärkeä poliittisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta: vaalihäirintä ei ilmiönä kohdistu ainoastaan tiettyyn joukkoon ehdokkaista vaan kyseessä on laajamittainen rakenteellinen ongelma.

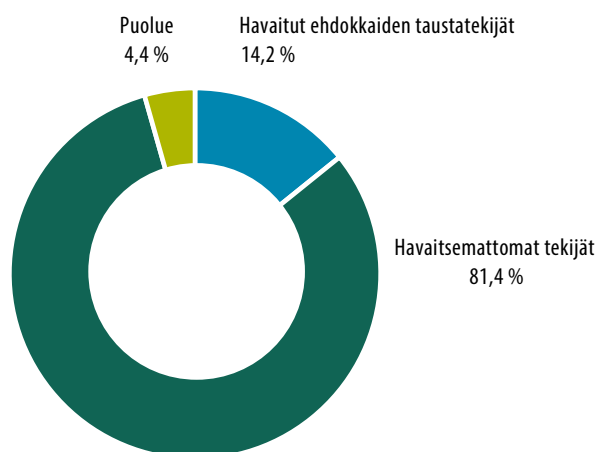
Kuvio 4.3 Eri tekijöiden merkitys ehdokkaiden vaalihäirintätietoisuuden selittäjänä (%).

Selite: Vaalihäirintätietoisuus on summamuuttuja ehdokkaiden arvioista yhdeksän eri häirintämuodon esiintymisestä vuoden 2019 eduskuntavaaleissa ja todennäköisestä esiintymisestä Suomen tulevaisuudessa vaaleissa. Muuttuja saa arvoja välillä 0–18 (0=matala vaalihäirintätietoisuus, 18=korkea vaalihäirintätietoisuus). Kuvio perustuu lineaariseen monitasomalliin, jonka ensimmäisen tason muodostavat ehdokkaiden taustatekijät (sukupuoli, ikä, koulutus, kampanjabudjetti, havaittu vastustus ehdokkaaksi asettumisessa sekä Twitter-kampanjointi) ja toisen tason ehdokkaan puolue. Kuviossa osoitetut prosenttiluvut kertovat osuuden, jonka kumpikin taso erikseen selittää vaalihäirinnän vaihtelusta ehdokkaiden välillä.

Myös turvattomuuskokemusten osalta yli 80 prosenttia vaihtelusta selittyy havaitsemattomilla tekijöillä, mutta yksilöön liittyvien tekijöiden osuus on nelinkertainen verrattuna vaalihäirintätietoisuuteen ja vastaavasti puolueen taas puolet pienempi (kuvio 4.4). Tämä viittaa siihen, että ehdokkaan henkilökohtaista turvallisuutta uhkaava häirintä kohdistuu tietystyyppisille ehdokkaille, mikä on erittäin huolestuttavaa vaalirauhan ja tasapuolisen kampanjoinnin edellytysten näkökulmasta. Turvattomuudesta raportoineiden ehdokkaiden pieni lukumäärä (ks. kuvio 4.2) ei anna mahdollisuutta tarkastella asiaa yksityiskohtaisemmin vastaajien anonymiteetin säilyttämisen vuoksi. Kyseessä on kuitenkin ilmiö, jota on syytä ehdottomasti tarkastella laajemmin esimerkiksi laadullisten haastattelujen pohjalta.

Kuvio 4.4 Eri tekijöiden merkitys ehdokkaiden turvallisuuksokemusten selittäjänä (%).

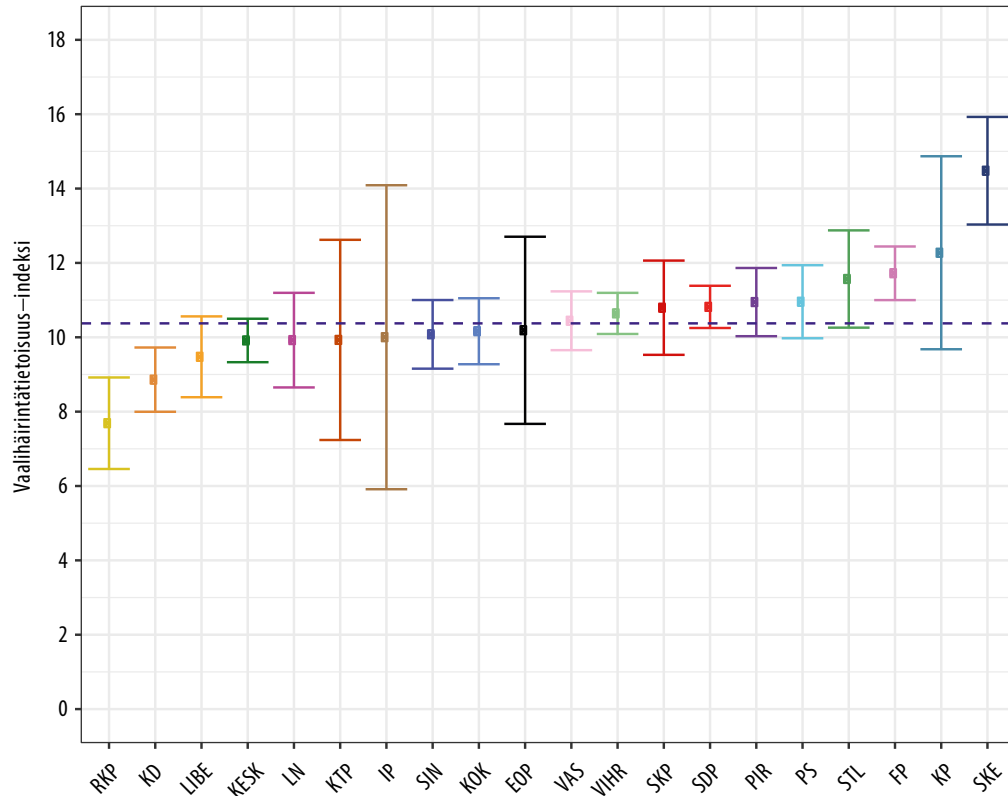

Selite: Ehdokkaiden kokemuksia turvallisuudesta on mitattu kysymyksellä *”Vaalikampanjaa tehdessään moni kokee olonsa turvalliseksi, mutta osa on huolestunut kampanjointiin liittyvistä henkilökohtaisista riskeistä. Mihin sijoittaisit itsesi asteikolla 0–10”* (0=täysin turvalliseksi, 10=täysin turvattomaksi). Kuvio perustuu lineaariseen monitasomalliin, jonka ensimmäisen tason muodostavat ehdokkaiden taustatekijät (sukupuoli, ikä, koulutus, kampanjabudjetti, havaittu vastustus ehdokkaaksi asettumisessa sekä Twitter-kampanjointi) ja toisen tason ehdokkaan puolue. Kuviossa osoitetut prosenttiluvut kertovat osuuden, jonka kumpikin taso erikseen selittää vaalihäirinnän vaihtelusta ehdokkaiden välillä.

Ottaen huomioon, että puolue näyttää kuitenkin jossain määrin selittävän osan ehdokkaiden vaalihäirintätietoisuuden ja turvattomuuden kokemusten eroista, sen merkitystä on kiinnostavaa tarkastella tarkemmin. Kuviossa 4.5 nähdään, että vaalihäirintätietoisuuden keskiarvo kaikkien ehdokkaiden keskuudessa on hivenen yli 10 asteikolla 0–18. Tässä on kuitenkin huomattavaa vaihtelua eri puolueiden välillä. RKP:n ja Kristillisdemokraattien

ehdokkaat sijoittuvat selvästi alle keskiarvon, kun vastaavasti Suomen kansa ensin ja Feministinen puolue ovat selvästi sen yläpuolella. Yleisesti ottaen vaikuttaisi siltä, että pienpuolueet ovat suuria puolueita herkempiä havaitsemaan häirintää tai pitämään sitä mahdollisena. Tämä on huolestuttava havainto edustuksellisuuden toteutumisen näkökulmasta, sillä pienpuolueiden voi olla hankala tavoittaa potentiaalisia äänestäjiä, mikäli heidän kampanjointiinsa kohdistuu muita enemmän häirintää. Toisaalta tältä osin on hyvä pitää mielessä, että vastauksista ei voida suoraan päätellä, ovatko ehdokkaat lähestyneet vaalihäirintää pääosin omien henkilökohtaisten kokemustensa vai yleisemmin tehtyjen havaintojen perusteella.

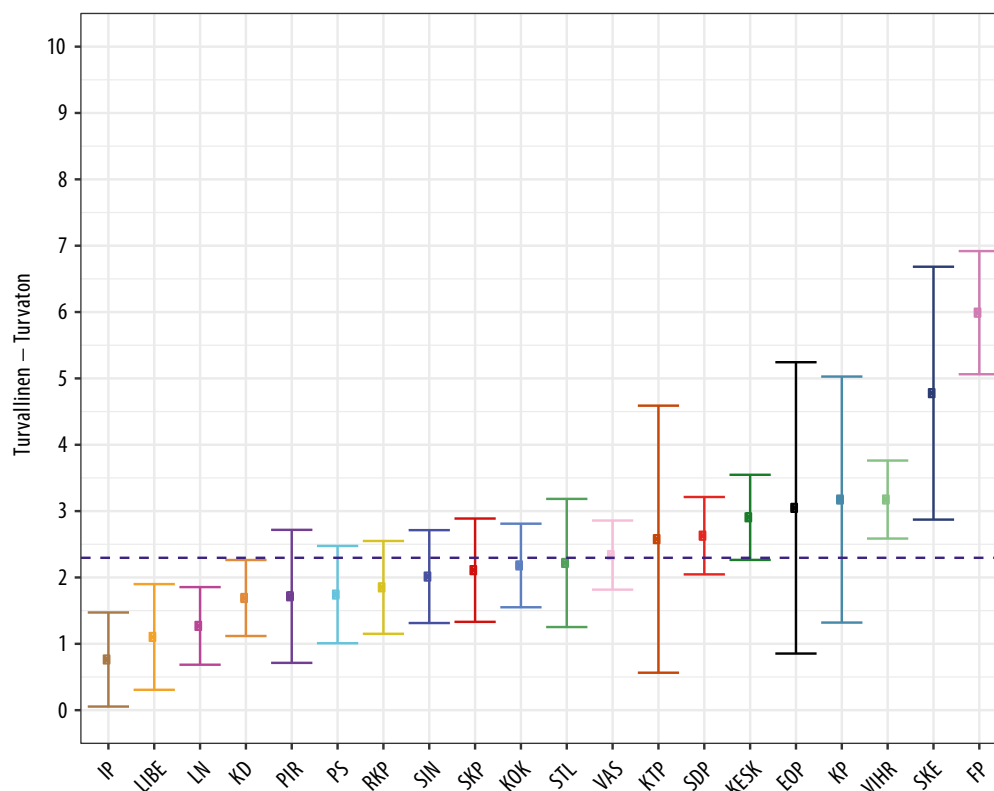
Kuvio 4.5 Vaalihäirintätietoisuus puoluekannan mukaan.

Selite: Vaalihäirintätietoisuus on summamuuttuja ehdokkaiden arvioista yhdeksän eri häirintämuodon esiintymisestä vuoden 2019 eduskuntavaaleissa ja mahdollisesta esiintymisestä tulevaisuuden vaaleissa. Muuttuja saa arvoja välillä 0–18. Jana kunkin keskiarvopisteen ala- ja yläpuolella osoittaa 95 prosentin luottamusvälin eli alueen, jolla otoksen osoittama arvo sijaitsee perusjoukossa eli eri puolueiden ehdokkaiden keskuudessa 95 prosentin todennäköisyydellä.

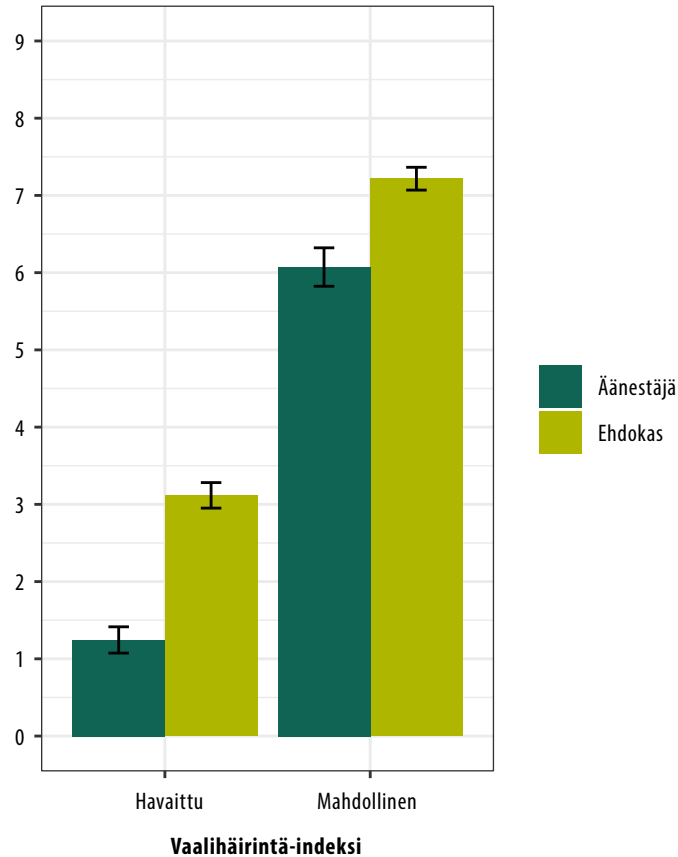
Kuviossa 4.6 on esitetty vastaava puoluekohtainen tarkastelu turvallisuuskokemusten osalta. Vaikka ehdokkaat pääosin tunsivat olonsa hyvin turvalliseksi kampanjoidessaan, tässä oli myös selviä puoluekohtaisia eroja. Siinä missä Itsenäisyyspuolueen, Liberaalipuolueen ja Liike Nyt:in ehdokkaat kokivat olonsa turvallisemmaksi kuin ehdokkaat keskimäärin, Feministisen puolueen, SKE:n ja Vihreiden ehdokkaat kokivat olonsa turvattommaksi. Suurin osan puolueista ei kuitenkaan poikkea keskiarvoltaan kaikkien ehdokkaiden keskiarvosta. Tämä korostaa jo kuviossa 4.4 esiin tullutta havaintoa: turvattomuuden tunteen taustalla näyttää olevan enemmän yksilötason tekijöitä kuin pelkkä puolueen vaikutus.

Kuvio 4.6 Turvattomuuden tunne vaalikampanjaa tehdessä puoluekannan mukaan.

Selite: Ehdokkaiden kokemuksia turvallisuudesta on mitattu kysymyksellä "Vaalikampanjaa tehdessään moni kokee olonsa turvalliseksi, mutta osa on huolestunut kampanjointiin liittyvistä henkilökohtaisista riskeistä. Mihin sijoittaisit itsesi asteikolla 0–10" (0=täysin turvalliseksi, 10=täysin turvattomaksi). Jana kunkin keskiarvopisteen ala- ja yläpuolella osoittaa 95 prosentin luottamusvälin eli alueen, jolla otoksen osoittama arvo sijaitsee perusjoukossa eli eri puolueiden ehdokkaiden keskuudessa 95 prosentin todennäköisyydellä

Kuvio 4.7 Ehdokkaiden ja äänestäjien havainnot vaalihäirinnän esiintymisestä vuoden 2019 eduskuntavaaleista ja näkemykset sen esiintymisen mahdollisuudesta tulevissa eduskuntavaaleissa (%).

Selite: havaittu vaalihäirintä on summamuuttuja ehdokkaiden arvioista yhdeksän eri häirintämuodon esiintymisestä vuoden 2019 eduskuntavaaleissa. Mahdollinen vaalihäirintä on summamuuttuja ehdokkaiden arvioista yhdeksän eri häirintämuodon todennäköisestä esiintymisestä tulevissa Suomen vaaleissa. Kumpikin muuttuja saa arvoja välillä 0–9. Jana kunkin pylvään ala- ja yläpuolella osoittaa 95 prosentin luottamusvälin eli alueen, jolla otoksen osoittama arvo sijaitsee perusjoukossa eli äänestäjien ja eri puolueiden ehdokkaiden keskuudessa 95 prosentin todennäköisyydellä.

Kuviossa 4.7 on tarkasteltu vielä ehdokkaiden vaalihäirintäkokemuksia ja arvioita vaalihäirinnän mahdollisuudesta tulevissa vaaleissa. Ehdokkaiden näkemykset sekä havaitusta että mahdollisesta häirinnästä ovat huomattavasti äänestäjiä korkeammalla. Ryhmien välinen ero on myös tilastollisesti merkitsevä. Ero korostuu etenkin havaitun häirinnän kohdalla, mutta on sen sijaan matalampi häirinnän mahdollisuutta koskevissa arvioissa. Tätä voi pitää rohkaisevana havaintona useastakin eri syystä. Ensinnäkin korkea häirintätietoisuus on keskeinen tekijä vaalihäirinnän ehkäisemisessä, koska mitä tarkemmin erilaiset hybridit häirintämuodot tunnistetaan, sitä paremmin niihin osataan myös varautua. Toiseksi ehdokkaiden ja äänestäjien varsin pitkälle jakama tilannekuva helpottaa

vaalihäirinnän ehkäisemiskeinojen suunnittelua ja toteutusta. Kolmanneksi äänestäjien valvutuneisuus ehkäisee sitä, että eri päätöksentekijät eivät voi tarkemmin jäsentelemättömään vaalihäirinnän uhkaan vedoten esittää erilaisia toimia tai lainsäädäntöä, joilla voisi olla keskeisiä poliittisia oikeuksia ja sitä kautta koko demokratiaa kaventava vaikutus.

Päätelmät

Tässä luvussa on tarkasteltu vaalihäirintää erityisesti ehdokkaiden näkökulmasta. Vaalihäirinnässä on kyse tarkoituksellisesta joko fyysisessä tai digitaalisessa maailmassa tapahtuvasta toiminnasta, joka pyrkii aiheuttamaan sekasortoa ja sekaannusta vaalikamppailun eri vaiheissa, ja siten vähentämään yhtäältä ehdokkaiden halua käydä aktiivista kampanjaa ja toisaalta kansalaisten motivaatiota äänestää. Siten se nakertaa tehokkaasti pohjaa edustukselliselle demokratialle keskeisen vaali-instituution toimivuudelta ja hyväksyttävyydeltä.

Keskeisin havaintomme on, että vaalihäirinnän osalta ehdokkaiden kokemuksissa ja näkemyksissä vallitsee selvä hierarkia tai käännteinen läheisyysperiaate: henkilökohtaisen turvallisuuden tasolla vaalihäirintä nähdään toistaiseksi varsin pienenä uhkana, mutta yleisemmän tason havainnot ovat jo selvästi tavallisempia. Huomattavan korkeisiin lukuihin yllättäen arvioidessa vaalihäirinnän uhkaa tulevaisuudessa. Sekä havaitun että mahdollisena pidetyn häirinnän osalta ehdokkaiden riskitietoisuus on huomattavasti äänestäjiä korkeampaa. Vaalihäirintätietoisuus ei näytä keskittyvän systemaattisesti vain tiettyntyyppisiin ehdokkaisiin, mikä kertoo osaltaan sen yleisyydestä. Sen sijaan kokemuksissa vaalikampanjan aikana koetusta turvattomuudesta yksilötason eroilla oli huomattavasti suurempi vaikutus. Tätä olisikin syytä tutkia jatkossa vielä yksityiskohtaisemmin erottelemalla yhtäältä millaisten häirinnän muotojen kohteeksi ehdokkaat ovat itse joutuneet ja toisaalta mitä he ovat huomanneet yleisesti esiintyvän vaalikampanjan aikana.

Vaalihäirinnän noustua erityisesti viime vuosina vahvasti yhteiskunnallisen keskustelun ja viranomaistoiminnan sekä myös kansainvälisen politiikan agendalle, on vaalihäirintään varautumiseen kiinnitetty läntisessä maailmassa kasvavissa määrin huomiota. Ennakoivasti pyritään arvioimaan vaalihäirinnän uusia vaikutuskeinoja ja samalla kehittämään vaalien turvaamisen toimenpiteitä. Vaalihäirinnän hybridimäisestä luonteesta johtuen se on kuitenkin helposti aina vähintään askeleen edellä, etenkin mikäli vaaleja ja vaalikampanjoin-tia koskevaa lainsäädäntöä uudistetaan lähinnä reaktiona jo havaituille häirintämuodoille.

Vaalihäirinnän viheliäistä luonnetta korostaa kuitenkin myös se seikka, että pyrkimykset suojella edustuksellista demokratiaa saattavat helposti alkaa kaventaa järjestelmän hyväksyttävyyden kannalta keskeisiä kansalaisten poliittisia oikeuksia (ks. Invernizzi

Accetti ja Zuckerman 2017; Malkopoulou ja Norman 2018). Tämä on erityisen suuri riski ehdokkaiden näkökulmasta, sillä erimielisyys ja kiihkeä omien näkemysten puolustaminen ovat olennainen osa vaalikamppailua. Vakavimmillaan vaalihäirinnältä varautuminen voi johtaa turvallistamisstrategian (Buzan ym. 1998) käyttöönottoon, jolloin yhä uusia rajoituksia vaalikampanjointiin perustellaan yhteisesti jaetulla ulkoisella tai sisäisellä uhalla. Tällöin demokraattinen järjestelmä alkaa syödä oikeutustaan sisältäpäin tehden lopulta vaalihäiriköiden työn turhaksi. Lähivuosien kannalta yksi keskeinen kysymys onkin, missä määrin puolueilla ja ehdokkailla on valmiutta laatia yhteisiä pelisääntöjä ja keskinäisesti noudettavia toimintamalleja, jolloin vaalihäirinnältä suojautuminen tapahtuisi pikemmin itsesäätelyn kautta kuin lainsäädännöllisin keinoin.

Lähteet

Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Hanna Wass (toim.): (2020): *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: oikeusministeriö.

Buzan, Barry, Wæver, Ole ja Jaap de Wilde (1998): *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner.

Evans, David ja Paul Nathanael (2004): Election Security: Perception and Reality. *IEEE Security and Privacy Magazine*, 2(1): 24–31.

Cottrell, David, Herron, Michael C. ja Sean J. Westwood (2018): An Exploration of Donald Trump's Allegations of Massive Voter Fraud in the 2016 General Election. *Electoral Studies*, 51(1): 123–142.

Fernquist, Johan, Kaati, Lisa, Akrami, Nazar, Asplund Cohen, Katie ja Ralph Schroeder (2018): *Botar och det svenska valet. Automatiserade konton, deras budskap och omfattning*. Totalförsvarets forskningsinstitut.

Hersh, Eitan D (2015): *Hacking the Electorate: How Campaigns Perceive Voters*. Cambridge: Cambridge University Press.

Invernizzi Accetti, Carlo ja Ian Zuckerman (2017): What's wrong with Militant Democracy? *Political Studies*, 65(1): 182–199.

Laaksonen, Salla (2017): *Hybrid narratives: Organizational Reputation in the Hybrid Media System*. Publications of the Faculty of Social Sciences. Helsinki: University of Helsinki.

Lehto, Martti ja Jarno Limnéll (2017): Kybersodankäynnin kehityksestä ja tulevaisuudesta. Teoksessa *Tiede ja Ase 75*, 179–212.

Malkki, Leena ja Daniel Sallamaa (2019): Poliittinen väkivalta murrosajan Euroopassa. Teoksessa Juhana Aunesluoma ja Suvi Kansikas (toim.): *Euroopan villit kortit ja mustat joutsenet*. Helsinki: Eduskunta.

Malkopoulou, Anthoula ja Ludwig Norman (2018): Three Models of Democratic Self-Defence: Militant Democracy and Its Alternatives. *Political Studies*, 66(2): 442–458.

Mikkola, Harri Aaltola Mika, Wigell, Mikael Juntunen Tapio ja Vihma Antto (2018): Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi. *Ulkoisen häirinnän mahdollisuudet ja torjuntakyky demokratioissa*. FIIA-Raportti 55. Helsinki: Ulkopoliittinen instituutti.

Mohan, Vasu ja Alan Wall (2019): Foreign Electoral Interference: Past, Present, and Future. *Georgetown Journal of International Affairs*, 20: 110–116.

Norris, Pippa (2014): *Why Electoral Integrity Matters?* New York: Cambridge University Press.

Pew Research Center (2018): The Public, the Political System and American Democracy. <https://www.people-press.org/2018/04/26/the-public-the-political-system-and-america-democracy/>, (haettu 28.5.2020).

Vilmer Jean-Baptiste Jeangène (2019): The “Macron Leaks” Operation: A Post-Mortem. Atlantic Council, https://www.atlanticcouncil.org/wp-content/uploads/2019/06/The_Macron_Leaks_Operation-A_Post-Mortem.pdf, (haettu 28.5.2020).

5 Ehdokkaiden menestys vaaleissa

Åsa von Schoultz, Peter Söderlund ja Elina Kestilä-Kekkonen

Suomalaisten vaalien dynamiikka

Tullakseen valituksi päätöksentekijöiksi poliitikkojen on ylitettävä kaksi pääasiallista kynnystä. Näistä ensimmäinen on nimittäminen ehdokkaaksi, joka vaatii puolueorganisaation luottamusta ja tukea. Toinen on menestyminen vaaleissa ja äänestäjien tuen saavuttaminen. Maissa, joissa ehdokkaiden järjestys on listalla valmiiksi määrätty, ensimmäinen kynnyks on merkittävin. Ehdokkaalle on tärkeintä päästä mahdollisimman korkealle puolueen listalla, ja siksi valtaa tavoittelevien on kannattavaa keskittyä puolueen sisäisten suhteiden ylläpitoon ja puolueorganisaation tuen varmistamiseen.

Suomen poliittisessa järjestelmässä tilanne on erilainen. Ehdokkaaksi nimittäminen on vain ensimmäinen askel hyvin kilpailullisessa valintaprosessissa, jossa todellinen valta on äänestäjien käsissä. Luonnollisesti ehdokaslistalle päätyminen on silloinkin olennaista, mutta suurin haaste on kerätä tarpeeksi henkilökohtaisia ääniä tullakseen valituksi. Suomen vaalijärjestelmää on kuvattu yhdeksi ehdokaskeisimmistä (Raunio 2005), jossa äänistä kilpaillaan paitsi puolueiden välillä, myös niiden sisällä. Aiempi tutkimus on osoittanut, että menestyäkseen näissä olosuhteissa yksittäisen ehdokkaan on rakennettava henkilökohtaista imagoaan ja suhteitaan äänestäjiin (Shugart 2001, 83). Tunnettuus, poliittinen kokemus ja uskottavuus paikallistason edustajana muodostavat tällöin ehdokasstrategian perustan.

Saman puolueen ehdokkaiden kilpailu äänistä on kuitenkin vain osa totuutta. Puolueiden tärkein tavoite vaaleissa on kerätä puolueelle niin monta ääntä kuin mahdollista maksimoidakseen edustajapaikat. Avoimen listan järjestelmä mahdollistaa sen, että puolueen ei tarvitse miettiä miten äänät jakaantuvat ehdokkaiden kesken: jokainen ääni on sille hyödyksi. Keskeistä on muodostaa lista, joka houkuttelee mahdollisimman paljon ääniä ja

kannustaa nimitettyjä ehdokkaita aktiiviseen kampanjointiin. Kuten tämän teoksen luku 3 osoittaa, monet ehdokkaat suhtautuvat kampanjointiin vakavasti ja sijoittavat kampanjoihinsa myös taloudellisesti. Luvusta 2 puolestaan selviää, että puolueet pyrkivät nimittämään niin monta ehdokasta kuin mahdollista (14) tai niin monta kuin paikkoja on jaossa. Puolueet pyrkivät myös ”tasapainotettuihin listoihin” (Arter 2013) joiden oletetaan houkuttelevan mahdollisimman paljon potentiaalisia äänestäjiä. Tasapainotetut listat ovat ns. puolustusstrategia, jolla pyritään turvaamaan se, ettei puoluevalinta kaadu ainakaan sopivan ehdokkaan puutteeseen.

Tässä luvussa otamme askeleen pidemmälle ja kysymme minkä tyyppiset ehdokkaat ovat yleensä menestyksekkäitä äänestäjien kannatuksen tavoittelussa ja tulevat siten valituksi eduskuntaan. Useimmat analyysit perustuvat vuosien 1999–2019 vaaleihin ja perustuvat virallisiin vaalitulostoihin ja julkisiin rekistereihin. Tarkastelemme myös kuinka erityyppisten ehdokkaiden tarjonta ja kysyntä on muuttunut ajan kuluessa ja esitämme lukuja eduskunnan kansanedustajien vaihtuvuudesta: kuinka moni ehdokkaista on voittanut tai menettänyt paikkansa, eläköitynyt tai vaihtanut puoluetta vuosina 1972–2019.

Miten menestyä avoimien listojen vaalijärjestelmässä?

Mitkä tekijät vaikuttavat yksittäisen ehdokkaan menestykseen, kun äänestäjille annetaan valta ja kilpailu ehdokkaiden välillä myös saman puolueen sisällä on voimakasta? Ehdokkaan on luonnollisesti tärkeää erottautua ja herättää äänestäjien huomio ja kiinnostus, ja mielellään myös ajan kuluessa kerätä ympärilleen lojaali äänestäjien ryhmä, joka tukee häntä vaaleista toiseen. Vaalimainonta sekä perinteisessä että sosiaalisessa mediassa on yleinen kampanjointikeino Suomessa, ja erityisen kannattavaa on eri medioiden yhdistäminen (ks. luku 3). Tukiryhmän rooli kampanjatapahtumien organisoinnissa ja kampanjamateriaalien jakamisessa on samoin merkittävä (von Schoultz 2018).

Kampanjoissaan ehdokkaat ”kasvattavat henkilökohtaista mainettaan”, toisin sanoen korostavat vahvuuksiaan ja omaa poliittista profiiliaan. Aiemman tutkimuksen mukaan ehdokaskeskeisissä järjestelmissä on keskeistä ja tehokasta korostaa erilaisia henkilökohtaisia ominaisuuksia ja kannatusta kasvattavia tekijöitä kuten poliittista kokemusta (Erikson 1971; Ansolabehere, Snyder & Stewart 2000; Dahlgaard 2016), oman nimen tunnettuutta (Carey & Shugart 1995; Put ym. 2020), ja paikallisia juuria (Shugart, Valdini, & Suominen 2005; Tavits 2010). Nämä ominaisuudet ja niiden korostaminen ovat ehdokkaille tärkeitä, sillä äänestäjät käyttävät niitä äänestyspäätöksensä oikopolkuina, erityisesti sellaisissa vaalijärjestelmissä, kuten Suomessa, missä on tarjolla suuri määrä ehdokkaita, joista valita, ja ehdokkaita ja puolueita koskevaa informaatiota on valtavasti. Sen sijaan, että äänestäjät

vertailisivat kaikkia ehdokkaita, he hyödyntävät oikopolkuja ja poimivat tietomassasta relevantin informaation helpottaakseen valintaprosessiaan (Lau & Redlawsk, 2006).

Keskeisin kannatusta kasvattava tekijä on aiempi toimiminen kansanedustajana (Erikson 1971; Dahlgard 2016). Se on ikään kuin laatumerkintä, joka kertoo ehdokkaan omaan arvokasta poliittista kokemusta, jota vaaditaan tehtävään. Aiempi edustaminen takaa myös tunnettuuden ja vakiintuneen poliittisen profiilin, jotka ovat kovaa valuuttaa järjestelmässä, jossa ehdokkaiden on erottauduttava monien joukosta.

Toinen arvokas ominaisuus, joka kielii poliittisesta kokemuksesta, on edustajana toimiminen paikallistasolla. Monet poliitikot alkavat rakentaa poliittista uraansa kunnallisvaaleissa, jossa he rakentavat kannatuspohjaansa ja kehittävät kampanjointitaitojaan. Se on myös areena, jolla he voivat luoda itsestään kuvaa uskottavana poliittisena toimijana. Paikallisuus ja paikallisyhteisön puolesta toimiminen ovat vakiintuneita strategioita kerätä kannatusta ehdokaskeskeisissä järjestelmissä (Shugart ym. 2005; Tavits 2010; Put ym. 2020; Saarimaa & Tukiainen 2016). Paikallisuus on myös äänestäjille tärkeää sopivan ehdokkaan valitsemisessa ja tutkimukset osoittavat, että yksittäisten poliitikkojen äänet tapavat kerääntyä kotikaupunkien ympäriltä (Put ym. 2020). Paikallisuus on siten merkittävä oikopolku äänestäjille ja sitä pidetään osoituksena alueen ja sen etujen tuntemisesta. Edustajana toimiminen paikallistasolla on myös osoitus poliittisesta kokemuksesta. Lisäksi kysyttäessä äänestäjiltä ja heidän edustajiltaan edustusrooleista, paikallinen edustaminen korostuu puolueen edustamisen sijaan (Bengtsson & Wass 2011; Esaiasson 2000).

Vaikka nimen tunnettuus on keskeistä äänestäjien tavoittamisessa ja erottautumisessa, se voidaan saavuttaa monella eri tavalla. Poliittisen profiilin luominen kansallisesti ja paikallisesti on yleisin strategia, mutta tunnettuus on voitu saavuttaa myös politiikan ulkopuolella. Ehdokkaita, joilla on tunnettuutta esimerkiksi urheilusta, mediasta tai muista julkisista tehtävistä, kutsutaan usein ”julkisehdokkaiksi” (Marshall 1997; Karvonen 2010; Arter 2013). Julkisuutta pidetään yleensä etuna vaalikamppailussa (Carey ja Shugart 1995; Horiuchi, Smith & Yamamoto 2020) erityisesti ensikertalaisilla, joilta puuttuu muunlaisia ominaisuuksia, jotka voivat antaa heille uskottavuutta äänestäjien silmissä (Arter 2009). Tunnettuuden lisäksi julkisuuden henkilö voi hyötyä siitä, että äänestäjät voivat pitää häntä politiikan ulkopuolisena henkilönä (Horiuchi ym. 2020).

Yleisimmät kannatusta kasvattavat tekijät, joita kirjallisuudessa nostetaan esiin, ja joita äänestäjät käyttävät äänestyspäätöstensä oikopolkuina ovat kokemus, paikallisuus ja näkyvyys. Sosiodemografisten ominaisuuksien vaikutuksista tai niihin liittyvistä mekanismeista on vähemmän konsensusta. Sukupuoli, ikä ja etninen tausta voivat kaikki toimia arvokkaina oikopolkuina äänestäjille, sillä nämä tiedot ovat usein helposti pääteltävissä ehdokkaan nimestä tai valokuvasta (Valdini 2006). Äänestäjät, jotka etsivät samaa sukupuolta tai saman ikäistä ehdokasta, kuin he itse ovat, löytävät nopeasti omansa. On kuitenkin

epäselvää, missä määrin aliedustetut ryhmät kuten naiset tai vähemmistöt hyötyvät sosiodemografisista ominaisuuksistaan ehdokasvalinnassa, tai missä määrin heille on niistä haittaa. Jotkut tutkimukset osoittavat äänestäjien syrjivän naisehdokkaita (ks. myös luku 9 sukupuolistereotyyppioista), jotkut taas eivät löydä tälle tukea (McElroy & Marsh, 2010) tai jopa osoittavat, että naisehdokkaat hyötyvät vaaleissa sukupuolestaan, erityisesti silloin, jos ehdolla on vähän naisia (Rule 1994; Shugart 1994). Näyttääkin siltä, että tulokset vaihtelevat riippuen ajankohdasta, maan sosioekonomisesta kehitystasosta, naisten asemasta yhteiskunnasta ja vaalijärjestelmästä (Rule 1994; Shugart 1994; Lefkofridi ym. 2019).

Teoriassa avoimien listojen järjestelmä, jossa puolue ei puutu ehdokkaiden järjestykseen, takaa ehdokkaille yhdenvertaisen mahdollisuuden tulla valituksi. On kuitenkin huomattava, että suinkaan kaikki ehdokkaat eivät kilpaile vaaleissa edustajapaikka mielessään. Paloheimon (2007, 333–334) mukaan ehdokkaat voidaan jakaa neljään kategoriaan: 1) istuvat kansanedustajat, jotka tavoittelevat uudelleenvaalintaa, 2) haastajat, joilla on aito mahdollisuus tulla valituksi, 3) uran rakentajat, jotka kampanjoinnilla kasvattavat mainettaan tulevia kamppailuja varten, ja 4) täyte-ehdokkaat, joka on nimitetty keräämän puolueen taakse tiettyjä äänestäjäryhmiä, mutta jotka eivät kuitenkaan aiheuta uhkaa ”pääehdokkaalle” (ks. myös Carty, Eagles, & Sayers 2003, 64; Arter 2013, 103). Puolueille nämä täyte-ehdokkaat voivat olla silti tärkeitä, sillä ne mahdollistavat äänestäjille mieleisen ehdokkaan löytymisen listalta, erityisesti sosiodemografisen taustan tai asuinpaikan suhteen.

Nimitetyt ehdokkaat ja valituksi tulleet

Aloitamme empiirisen tarkastelumme vertailemalla eri ehdokasryhmien menestystä ajan saatossa. Tämä tarkastelu antaa myös tietoa siitä, kuinka nimitettyjen ehdokkaiden joukko on muuttunut ajan kuluessa, usein rinta rinnan yhteiskunnallisten muutosten kanssa. Aloitamme katsomalla ensin sosiodemografisia tekijöitä: sukupuolta, ikää ja mahdollista ulkomaalaistaustaa. Sen jälkeen analysoimme joitakin aiempien tutkimusten esiin nostamia kannatusta kasvattavia tekijöitä, eli paikallisen tason edustajuutta ja statusta julkisuuden henkilönä.

Taulukossa 5.1 on kuvattuna nimitetyt ja valitut ehdokkaat sukupuolittain neljässätoista viimeisissä eduskuntavaaleissa. Tarkastelu osoittaa naisten osuuden voimakkaan kasvun politiikassa. Näin on sekä nimittämävaiheessa, joka on ensimmäinen, puolueiden kontrolloimainen kynnys valituksi tulemisessa, ja itse valintavaiheessa, joka on toinen, äänestäjien vaaleissa kontrolloimainen kynnys. Kun vielä 1970-luvun alussa 80 prosenttia kaikista nimitetyistä ja valituista ehdokkaista oli miehiä, uudella vuosituhannella vastaava osuus on ollut 60 prosenttia. Yleinen trendi on selvä: naisten nimittäminen ehdokkaiksi kulkee käsi kädessä sen kanssa missä määrin he tulevat vaaleissa valituksi. Voimme myös todeta, että viimeisissä neljässä

vaaleissa naisten osuus valituksi tulleista ehdokkaista on ollut suurempi kuin heidän osuutensa ehdokkaista, erityisesti vuoden 2019 vaaleissa (5 prosenttiyksikköä suurempi). Tämä kasvu näkyy myös vuoden 2019 eduskuntavaalitutkimuksessa, joka osoittaa, että sekä miehet että naiset äänestivät naisia enemmän kuin aiemmissa vaaleissa (Isotalo ym. 2019). Näihin hyvin yleisiin tuloksiin perustuen vaikuttaa siis siltä, että äänestäjät eivät syrji naisehdokkaita, sillä naisten valituksi tuleminen on yhteydessä heidän nimittämiseensä ehdokkaiksi.

Taulukko 5.1 Eduskuntaan ehdokkaana olleet ja valitut sukupuolittain, 1970–2019 (%).

	1970	1972	1975	1979	1983	1987	1991	1995	1999	2003	2007	2011	2015	2019	Yht.
Nimitetyt ehdokkaat															
Miehet	82,6	79,0	75,9	73,8	70,5	64,0	58,8	60,9	63,0	60,2	60,1	61,0	60,6	58,0	64,7
Naiset	17,4	21,0	24,1	26,2	29,5	36,0	41,2	39,1	37,0	39,8	39,9	39,0	39,4	42,0	35,3
Valitut ehdokkaat															
Miehet	78,5	78,5	77,0	74,0	69,0	68,5	61,5	66,5	63,0	62,5	58,0	57,5	58,5	53,0	66,1
Naiset	21,5	21,5	23,0	26,0	31,0	31,5	38,5	33,5	37,0	37,5	42,0	42,5	41,5	47,0	33,9

Taulukossa 5.2 on esitetty ehdokkaiden ikäjakauma seitsemässä viimeisimmässä vaaleissa (1995–2019). Yleiskatsaus osoittaa, että keski-ikäiset tai hieman sitä vanhemmat ehdokkaat keräävät usein eniten ääniä. Näin on erityisesti noin viisikymmenvuotiaiden ehdokkaiden kohdalla, joille meni keskimäärin 34 prosenttia äänistä, vaikka heidän osuutensa nimitetyistä ehdokkaista on vain 26 prosenttia. Hieman heikompi, mutta samankaltainen tulos kuvaa noin neljäkymmenvuotiaita ehdokkaita (31 prosenttia verrattuna 27 prosenttiin). Nuorimmilla ehdokkailla (18–29) on eniten haasteita kerätä kannatusta. He ovat saaneet keskimäärin vain neljä prosenttia kaikista äänistä, vaikka heitä on koko ehdokasjoukossa 13 prosenttia. Myös kaikkein vanhimmilla ehdokkailla on samankaltaisia haasteita, mutta ei yhtä suuria kuin kaikkein nuorimmilla. Nämä tulokset ovat yhdenmukaisia äänestäjien ehdokasvalintaa koskevien vuoden 2019 vaaleista tehtyjen analyysien kanssa (von Schoultz ym. 2020) ja osoittavat, että äänestäjät eivät ehkä olekaan kovin taipuvaisia äänestämään omanikäistään ehdokasta. Sen sijaan nuoret, keski-ikäiset ja vanhemmat äänestäjät valitsevat usein ehdokkaan, joka on noin 40–50-vuotias. Koska poliittinen kokemus on yksi keskeisiä kannatusta nostavia tekijöitä, monella nuorella ehdokkaalla on ollut ikänsä puolesta vasta vähän mahdollisuuksia kartuttaa sitä, kuten toimia aktiivisesti kunnallispolitiikassa. Nuoret ehdokkaat kärsivät myös siitä, että nuoret eivät äänestä yhtä aktiivisesti kuin muut ikäluokat. On nähtävissä myös pieni trendi, että äänestäjäkunnan ikääntyessä yli 60-vuotiaiden ehdokkaiden osuus on nousussa. Kyse ei ole kuitenkaan kovin merkittävästä muutoksesta.

Taulukko 5.2 Eduskuntaan ehdolla olleet ja valitut ikäluokittain, 1995–2019 (%).

	1995	1999	2003	2007	2011	2015	2019	Yht.
Nimitetyt ehdokkaat								
18–29-vuotiaat	12,2	11,1	14,1	14,4	15,5	12,7	10,5	12,9
30–39-vuotiaat	21,5	18,4	15,5	16,4	19,1	24,2	21,6	19,6
40–49-vuotiaat	37,7	29,0	25,4	23,5	25,3	22,2	24,9	26,8
50–59-vuotiaat	21,5	30,9	32,1	28,0	22,7	22,7	23,9	25,8
60–69-vuotiaat	5,9	8,5	10,1	15,0	14,6	15,0	14,0	12,0
70–95-vuotiaat	1,3	2,1	2,8	2,6	2,8	3,2	5,0	2,9
Valitut ehdokkaat								
18–29-vuotiaat	3,0	6,5	3,0	1,0	5,0	7,0	4,0	4,2
30–39-vuotiaat	13,5	20,0	20,0	22,5	19,5	23,0	26,5	20,7
40–49-vuotiaat	49,0	24,0	25,0	30,5	33,0	24,5	29,0	30,7
50–59-vuotiaat	33,5	44,5	43,0	30,5	28,5	31,0	26,5	33,9
60–69-vuotiaat	1,0	4,5	9,0	15,5	12,5	12,5	12,5	9,6
70–95-vuotiaat	0,0	0,5	0,0	0,0	1,5	2,0	1,5	0,8

Oikeus äänestää ja asettua ehdokkaaksi eduskuntavaaleissa on rajattu Suomen yli 18-vuotiaisiin kansalaisiin. Maahanmuutto Suomeen on ollut historiallisesti vähäistä, eikä ole kovinkaan yllättävää, että ulkomaalaistaustaisten ehdokkaiden lukumäärä on alhainen. Taulukko 5.3 osoittaa kuitenkin osuuden kasvaneen pikkuhiljaa ajan myötä ja saavuttaneen huippunsa (4 prosenttia) vuoden 2015 vaaleissa. Ulkomaalaistaustaiset ehdokkaat tulevat kuitenkin harvoin valituksi. Vuodesta 1995 lähtien edustajapaikan on saanut yksi tai kaksi kahdestasadasta ehdokkaasta.

Taulukko 5.3 Eduskuntaan ehdolla olleet ja valitut syntymämaan mukaan, 1995–2019 (%).

	1995	1999	2003	2007	2011	2015	2019	Yht.
Nimitetyt ehdokkaat								
Suomessa syntynyt	98,7	98,1	98,2	97,3	96,3	96,1	96,6	97,3
Ei syntynyt Suomessa	1,3	1,9	1,8	2,7	3,7	3,9	3,4	2,7
Valitut ehdokkaat								
Suomessa syntynyt	99,0	100,0	99,5	99,0	99,5	99,0	99,0	99,3
Ei syntynyt Suomessa	1,0	0,0	0,5	1,0	0,5	1,0	1,0	0,7

Edustajapaikka paikallistasolla on tärkeä poliittinen meriitti. Monet kansallisella tasolla toimivat poliitikot aloittavat uransa rakentamisen kunnallistasolta ja etenevät sen jälkeen eduskuntaan. On myös hyvin yleistä jatkaa poliittista toimintaa paikallistasolla kansanedustajaksi valitsemisen jälkeenkin. Puolueiden näkökulmasta paikallispoliitikot ovat osoittaneet kykynsä kerätä kannatusta, mikä on tietenkin arvokasta puolueelle sen koostessa optimaalista ja houkuttelevaa listaa. Ehdokkaiden näkökulmasta paikallistason vaalit tarjoavat mahdollisuuden harjoitella kampanjointia, ja kunnanvaltuutettuna toimiminen mahdollistaa poliittisen kokemuksen kerryttämisen, poliittisen profiilin muodostamisen ja mahdollisuuden näyttää äänestäjille omat kyvyt ja osaaminen. Lisäksi monet äänestäjät valitsevat mielellään ehdokkaan, jolla on juuret paikallisyhteisössä ja joka ymmärtää paikallisia intressejä ja tarpeita. Siksi ei olekaan yllättävää, että kunnanvaltuutettujen osuus nimitettyjen ehdokkaiden joukossa on suuri, noin 40 prosenttia. Taulukko 5.4 osoittaa, että heillä on myös hyvät mahdollisuudet tulla valituksi, ja osuus on kasvanut ajan myötä. Vuosituhannen vaihteessa valituiksi tulleista kunnanvaltuutettuja oli noin kaksi kolmannesta, mutta vuonna 2019 jo 89 prosenttia.

Taulukko 5.4 Eduskuntaan ehdokkaana olleet ja valitut kunnanvaltuutetut, 1995–2019 (%).

	1995	1999	2003	2007	2011	2015	2019	Yht.
Nimitetyt ehdokkaat								
Ei kunnanvaltuutettu	–	63,1	60,8	61,1	59,0	58,9	59,9	60,4
Kunnanvaltuutettu	–	36,9	39,2	38,9	41,0	41,1	40,1	39,6
Valitut ehdokkaat								
Ei kunnanvaltuutettu	–	34,5	36,0	25,0	20,5	19,5	14,5	25,0
Kunnanvaltuutettu	–	65,5	64,0	75,0	79,5	80,5	85,5	75,0

Puolueet voivat tavoitella äänestäjiä myös nimittämällä ehdokkaita, jotka ovat tunnettuja politiikan ulkopuolelta, ns. ”julkisehdokkaita”⁵. Tämän strategian pääasiallinen tavoite on tavoittaa niitä äänestäjiä, joilla ei ole voimakasta sidosta puolueeseen, joko korostamalla ehdokkaan muita ominaisuuksia tai luottamalla vain nimen tunnettuuteen (Arter 2014). ”Julkisehdokkailla” on myös riskinsä puolueelle, sillä he voivat olla myös haitaksi puolueen maineelle.

5 Julkisehdokkaiden määrittämiseen on käytetty media-aineistoa. Kun julkisuuden henkilö tulee valituksi, häntä ei enää luokitella ”julkisehdokkaaksi” seuraavissa vaaleissa.

Kuten taulukosta 5.5 havaitaan, ”julkisehdokkaiden” määrä on ollut suhteellisen tasainen eri vaalivuosina, noin kaksi prosenttia. Keskimäärin vuoden 1995 pidetyissä eduskuntavaaleissa seitsemän prosenttia kaikista kansanedustajista voidaan luokitella julkisuuden henkilöiksi. Osuus kuitenkin vaihtelee merkittävästi: vuonna 2011 valittiin peräti 20 kansanedustajaa, jotka voidaan luokitella julkisuuden henkilöiksi, kun taas vuosina 1995 ja 2019 heitä oli ainoastaan kymmenen.

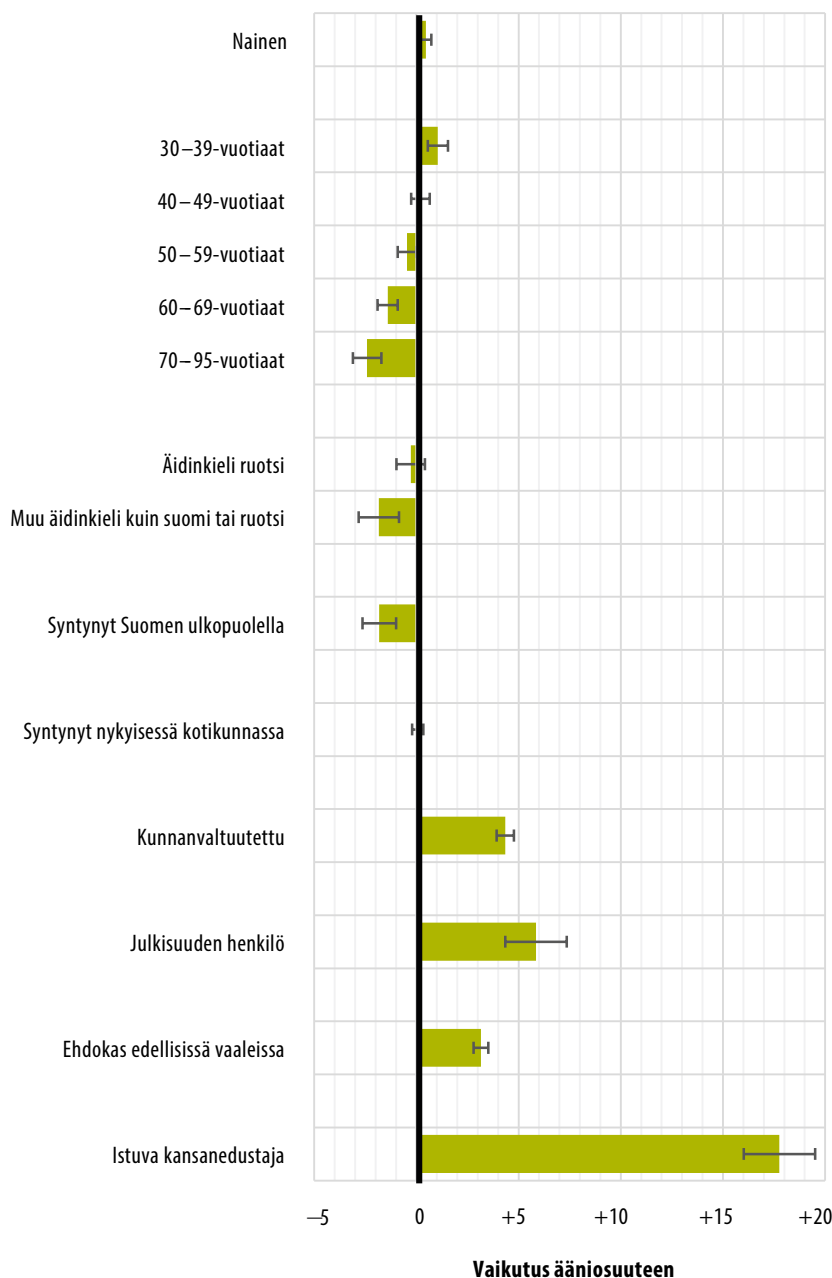
Taulukko 5.5 Eduskuntaan ehdolla olleet ja valitut julkisuuden mukaan, 1995–2019 (%).

	1995	1999	2003	2007	2011	2015	2019	Yht.
Nimitetyt ehdokkaat								
Ei julkisuuden henkilö	97,3	97,6	98,2	97,3	97,4	97,9	98,6	97,8
Julkisuuden henkilö	2,7	2,4	1,8	2,7	2,6	2,1	1,4	2,2
Valitut ehdokkaat								
Ei julkisuuden henkilö	95,0	94,0	92,0	90,0	91,0	93,0	95,0	92,9
Julkisuuden henkilö	5,0	6,0	8,0	10,0	9,0	7,0	5,0	7,1

Millaiset ehdokkaat menestyvät parhaiten?

Edellä on tarkasteltu nimitettyjen ja valituksi tulleiden ehdokkaiden ominaisuuksia prosenttijakaumilla. Mikäli haluamme kuitenkin tarkastella ehdokkaiden menestymiseen vaikuttavia tekijöitä niin, että muiden tekijöiden vaikutus samanaikaisesti eristetään, on hyödynnettävä regressioanalyysia. Tulokset on esitetty niin sanottujen marginaaliefektien avulla kuviossa 5.1. Käytännössä jokainen punainen palkki kertoo, kuinka monta ääntä prosentteina ehdokas sai lisää, mikäli hänellä oli tietty ominaisuus verrattuna niihin ehdokkasiin, joilla ei tätä ominaisuutta ollut (esimerkiksi jos ehdokas oli nainen verrattuna siihen, että hän olisi ollut mies, tai 30–39-vuotias verrattuna siihen, että hän olisi ollut 18–29-vuotias). Jos punainen palkki on nollan oikealla puolella, vaikutus on positiivinen, ja jos se on vasemmalla puolella, vaikutus on negatiivinen. Jos marginaaliefekti on viisi prosenttia, se tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että kyseiseen ryhmään kuuluva ehdokas saavutti keskimäärin viisi prosenttia enemmän ääniä kuin vertailuryhmään kuuluva. Musta niin sanottu virhepalkki kertoo tarkkuudesta. Mikäli virhepalkki ylittää nollan, se tarkoittaa, että ero ei ole tilastollisesti merkitsevä, emmekä voi olla varmoja, että se löytyy myös tilastollisen analyysin ulkopuolella.

Kuvio 5.1 Ehdokkaiden suosiota selittävät tekijät 1999–2019 (lineaarinen regressionanalyysi).

Aiempi toimiminen kansanedustajana oli, kuten oletettua, vahvin menestystä selittävä tekijä. Viime kaudella edustajana toimineet keräsivät keskimäärin lähes 18 prosenttiyksikköä enemmän ääniä kuin ne ehdokkaat, joilla ei ollut aiempaa edustajapaikkaa. Vaikutus on huomattavan suuri: aiempaa edustajakokemusta omaavat saavat keskimäärin yli kahdeksan prosenttia puoluelistan äänistä. Kunnanvaltuutetut ja ne ehdokkaat, jotka olivat ehdolla jo edellisissä eduskuntavaaleissa, saavuttivat keskimäärin 3–4 prosenttiyksikköä

korkeamman äänimäärin kuin ne, joilla tätä kokemusta ei ollut. Poliittinen kokemus ei kuitenkaan ole välttämättömyys, sillä ”julkisehdokkaat” keräsivät lähes kuusi prosenttiyksikköä enemmän ääniä kuin ehdokkaat, jotka eivät olleet julkisuuden henkilöitä.

Kiinnostavaa kyllä, naisehdokkaat saivat keskimäärin enemmän ääniä, mikäli heidän profiilinsa olivat iän ja poliittisen kokemuksen osalta muuten samanlainen. Tämä ero on kuitenkin pieni, vain 0,5 prosenttiyksikköä. 30–39-vuotiaat menestyvät paremmin verrattuna 18–29-vuotiaisiin, mutta myös mihin ikäryhmiin. Yli 60-vuotiaat ehdokkaat ovat kaikki heikoimmin menestyvin ryhmä jopa verrattuna nuorimpaan ikäkohorttiin (18–29-vuotiaat).

Vaikka puolueet ovat alkaneet hiljalleen nimittää myös ulkomaalaistaustaisia ehdokkaita kasvavassa määrin, vaikuttaa siltä, että heillä on paljon haasteita kannatuksen keräämisessä. Käytämme tässä kahta määritelmää ulkomaalaistaustaisuuden identifioimiseen: jotain muuta äidinkieltä kuin suomea tai ruotsia, ja sitä, että ehdokas on syntynyt Suomen ulkopuolella. Molempiin ryhmiin kuuluvat saavat keskimäärin 1,8 prosenttiyksikköä vähemmän ääniä verrattuna Suomessa syntyneisiin ehdokkaisiin tai niihin kenen äidinkieli on Suomi tai Ruotsi.

Hieman yllättäen paikalliset juuret eivät vaikuta kasvattavan äänisaalista. Vahvoja paikallisia juuria pidetään kirjallisuudessa menestyksen avaimena ja sitä, että ehdokas kykenee edustamaan uskottavasti paikallisia intressejä ja ajamaan alueen etuja. Analyysi osoittaa, että ehdokkaat, jotka ovat syntyneet siinä kunnassa, jossa nyt asuvat, eivät menesty muita ehdokkaita paremmin. Tämä voi johtua Suomen vahvasta kaupungistumisesta ja muutto- liikkeestä kasvukeskuksiin. Joka tapauksessa näyttää siltä, että elinikäinen asuminen kunnassa ei ole edellytys sille, että aluetta voisi uskottavasti edustaa.

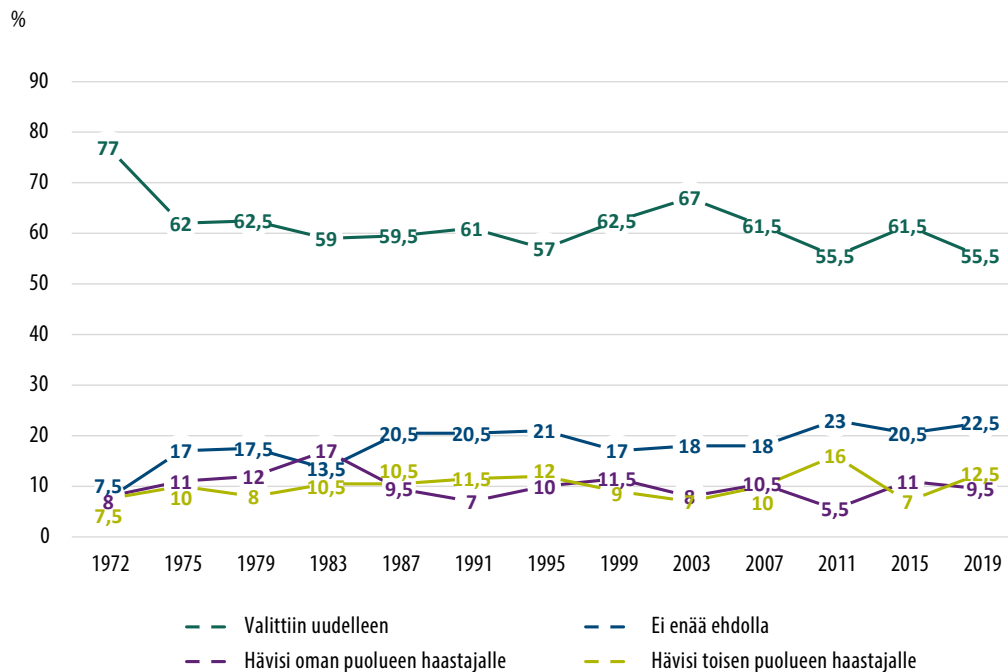
Liikkuvuus: puolueiden sisäiset ja puolueiden väliset tappiot

Kuten aiemmin on osoitettu, aiempi edustajapaikka on selvästi ehdokkaan tärkein kannatusta nostava tekijä. Istuvilla kansanedustajilla on halutessaan hyvin korkea todennäköisyys uudistaa paikkansa. Kuvio 5.2 osoittaa, että vuoden 1975 vaaleista lähtien noin 60 prosenttia istuvista kansanedustajista on uusinut paikkansa (sininen viiva). Trendi on ollut suhteellisen tasainen. Vuoden 1972 aikaistetuissa vaaleissa osuus oli jopa 77 prosenttia. Keskimäärin vaaleissa eläköityy noin kaksikymmentä prosenttia edustajista (musta viiva).

Vaikka aiempi edustajapaikka on useimmiten suuri etu, kansainvälisessä vertailussa edun voidaan ajatella olevan kuitenkin pienempi suhteellisissa vaalijärjestelmissä, kuten Suomessa, jossa vaalipiirissä jaetaan useita paikkoja, kuin Ison-Britannian ja Yhdysvaltojen enemmistövaalitapaa noudattavissa järjestelmissä, joissa valittavia edustajia on vain yksi

(Maddens, Wauters, Noppe & Fiers 2006). Suhteellisessa vaalitivassa, jossa on avoimet listat, äänestäjillä on kaksi mahdollisuutta osoittaa epäluottamuksensa: joko vaihtamalla puoluetta tai äänestämällä saman puolueen eri ehdokasta. Kuten kuviosta 5.2 huomataan, puolueiden sisäiset tappiot (punainen viiva) ovat yleisempiä kuin puolueiden väliset tappiot (keltainen viiva). Ensimmäisessä tapauksessa istuva kansanedustaja putosi eduskunnasta, koska joku tai jotkut oman puolueen eduskuntaan pyrkivistä ehdokkaista saivat enemmän ääniä ja kiilasivat istuvan kansanedustajan ohi. Toisessa tapauksessa istuva kansanedustaja putosi ainoastaan, koska hänen puolueensa vaalipiiristä saamien paikkojen määrä väheni. Nousevaa tai laskevaa trendiä ei ole havaittavissa tarkasteltaessa kuinka usein istuvat kansanedustajat hävisivät oman puolueen tai toisen puolueen haastajalle. Syy siihen, miksi 12 prosenttia istuvista kansanedustajista hävisivät toisen puolueen haastajalle 2019, on Sinisen tulevaisuuden perustaminen. Yhdeksän istuvaa kansanedustajaa, jotka lähtivät Perussuomalaisilta, jäivät ilman paikkaa seuraavissa vaaleissa.

Kuvio 5.2 Paikastaan luopuneet kansanedustajat ja ehdolla olleiden istuvien kansanedustajien uudelleenalinnan todennäköisyys 1972–2019 (%).

Loppupäätelmät

Tässä luvussa olemme analysoineet millaiset ehdokkaat menestyvät Suomen eduskuntavaaleissa. Nimitettyjen ehdokkaiden ja valittujen kansanedustajien vertailu paljastaa, että poliittinen kokemus sekä kansalliselle että paikallistasolla houkuttelee äänestäjiä. Tie eduskuntaan vie usein paikallispolitiikan kautta. Paikallistasolla ehdokkaat hankkivat kokemusta päätöksenteosta ja kasvattavat kannatuspohjaansa, joka on myös pitkän kansanedustajauran perusta. Monet kansanedustajat myös kokevat tarvetta säilyttää paikallinen profiilinsa, jotta paikallisia kannattajia tai saavutettua mielikuvaa uskottavana paikallisten intressien edustajana ei menetettäisi.

Istuvat kansanedustajat ovat etulyöntiasemassa vaaleissa. Edustajuus tuo mukanaan kokemuksen, uskottavuuden ja näkyvyyden. Monille äänestäjille nämä ominaisuudet tarjoavat ehdokasvalinnalle oikopolun ilman, että kaikkia ehdokkaita on vertailtava keskenään. Näkyvyyttä voi saavuttaa myös politiikan ulkopuolella. ”Julkkisehdokkaat” eivät välttämättä aina saavuta edustajapaikkaa, mutta he usein kykenevät keräämään puolueen listalle ääniä, huolimatta siitä, mitä riskejä näihin ”villeihin kortteihin” saattaa liittyä.

Analyysimme osoittavat myös, että suomalaiset äänestäjät eivät syrji naisehdokkaita. Vaikka naisten osuus nimitetyistä ehdokkaista on edelleen pienempi, ne, jotka asettuvat ehdokkaaksi saavuttavat keskimäärin 0,5 prosenttiyksikköä suuremman äänimäärän kuin miesehdokkaat. Ulkomaalaistaustaiset ehdokkaat ovat sen sijaan vastatulessa, ja vaikka heidän määränsä on lisääntynyt, he tulevat hyvin harvoin valituiksi.

Lähteet

Ansolabehere, Stephen, Snyder, James ja Charles Stewart (2000): Old Voters, New Voters, and the Personal Vote: Using Redistricting to Measure the Incumbency Advantage. *American Journal of Political Science*, 44(1): 17–34.

Arter, David (2009): Clowns, 'Alluring Ducks' and 'Miss Finland 2009': The Value of 'Celebrity Candidates' in an Open List PR Voting System. *Representation*, 50(4): 453–470.

Arter, David (2013): The 'Hows', not the 'Whys' or the 'Wherefores': The Role of Intra-party competition in the 2011 Breakthrough of the True Finns. *Scandinavian Political Studies*, 36(2): 99–120.

Bengtsson, Åsa ja Hanna Wass (2011): The Representative Roles of MPs: A Citizen Perspective. *Scandinavian Political Studies*. 34(2): 143–167.

Carey John M. ja Matthew S. Shugart (1995): Incentives to Cultivate a Personal Vote. *Electoral Studies*, 14(4): 417–439.

Carty, Kenneth R., Eagles, Monroe D. ja Anthony Sayers (2003): Candidates and Local Campaigns. *Party Politics*, 9(5): 619–636.

Dahlgaard, Olav Jens (2016): You Just Made It: Individual Incumbency Advantage under Proportional Representation. *Electoral Studies*, 44: 319–328.

Erikson, Robert S. (1971): The Advantage of Incumbency in Congressional Elections. *Polity*, 3(3): 395–405.

Esaiasson, Peter (2000): How Members of Parliament Define Their Task. Teoksessa Esaiasson, Peter ja Heidar Knut (toim.): *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*, Columbus: Ohio State University Press.

Horiuchi Yusaku, Smith Daniel M. ja Teppei Yamamoto (2020): Identifying voter preferences for politicians' personal attributes: a conjoint experiment in Japan. *Political Science Research and Methods*, 1: 75–91.

Isotalo, Veikko, Järvi, Theodora ja Åsa von Schoultz (2019): *Suomalainen äänestäjä 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Karvonen, Lauri (2010): *The Personalisation of Politics. A study of Parliamentary Democracies*. Colchester: ECPR Press.

- Lau Richard R. ja David P. Redlawsk (2006): *How Voters Decide. Information Processing During Election Campaigns*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Lefkofridi, Zoe, Giger, Nathalie, ja Anne M. Holli (2019): When all parties nominate women: The role of political gender stereotypes in voters' choices. *Politics & Gender*, 15(4): 746–772.
- Maddens Bart, Wauters, Bram, Noppe Jo ja Stefaan Fiers (2006): Effects of Campaign Spending in an Open List PR System: The 2003 Legislative Election in Flanders/Belgium. *West European Politics*, 29(1): 161–168.
- Marshall, David P. (1997): *Celebrity and Power: Fame in Contemporary Culture*. University of Minnesota Press.
- McElroy, Gail ja Michael Marsh (2010): Candidate Gender and Voter Choice: Analysis from a Multimember Preferential Voting System. *Political Research Quarterly*, 63(4): 822–833.
- Paloheimo, Heikki (2007): Eduskuntavaalit 1907–2003. Teoksessa Ollila, Anne ja Heikki Paloheimo, (toim.): *Kansanedustajan työ ja arki. Suomen Eduskunta 100 vuotta 5*, Helsinki: Edita.
- Put, Gert-Jan, von Schoultz, Åsa ja Veikko Isotalo (2020): Fighting over friends and neighbors: The effect of inter-candidate geographic distance on intra-party competition. *Political Geography*, 81.
- Raunio, Tapio (2005): Finland: One Hundred Years of Quietude. Teoksessa Gallagher, Michael ja Paul Mitchell (toim.): *The Politics of Electoral Systems*, Oxford: Oxford University Press.
- Rule Wilma (1994): Parliaments of, by and for the people: Except for women? Teoksessa Rule, Wilma ja Joseph F. Zimmerman, (toim.): *Electoral systems in comparative perspective: Their impact on women and minorities*, Westport, CT: Greenwood.
- Saarimaa Tuukka ja Janne Tukiainen (2016): Local Representation and Strategic Voting: Evidence from Electoral Boundary Reforms. *European Journal of Political Economy*, 41: 31-45.
- von Schoultz, Åsa (2018): Electoral Systems in Context: Finland. Teoksessa Herron Eric S, Pekkanen Robert J ja Matthew S. Shugart (toim.): *Oxford Handbook of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University press.

von Schoultz, Åsa, Järvi, Theodora ja Mikko Mattila (2020): Edustuksellisuuden henkilökohtainen ulottuvuus – puoluejohtajat ja ehdokkaat. Teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Hanna Wass (toim.): *Politiikan ilmastonmuutos. Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2020:5. Helsinki: Oikeusministeriö.

Shugart, Matthew S. (2001): Electoral “Efficiency” and the Move to Mixed-Member Systems. *Electoral Studies*, 20: 173–193.

Shugart, Matthew S. (1994): Minorities represented and unrepresented. Teoksessa Wilma Rule ja Joseph F. Zimmerman (toim.): *Electoral systems in comparative perspective: Their impact on women and minorities*. Westport, CT: Greenwood Press.

Shugart Matthew S., Valdini Melody E. ja Kati Suominen (2005): Looking for Locals: Voter Information Demands and Personal Vote-Earning Attributes of Legislators under Proportional Representation. *American Journal of Political Science*, 49(2): 437–449.

Tavits, Margit (2010): Effect of Local Ties on Electoral Success and Parliamentary Behaviour. The Case of Estonia. *Party Politics*, 16(2): 215–235.

Valdini, Melody E. (2006): *Electoral institutions and information shortcuts: the effect of decisive intraparty competition on the behavior of voters and party elites*. Thesis. UC San Diego. <https://escholarship.org/uc/item/8718h6gc>.

Ehdokkaiden arvot ja asenteet

6 Ehdokkaiden demokratiakäsitykset

Maria Bäck ja Elina Kestilä-Kekkonen

Johdanto

Toisen maailmansodan jälkeen monet valtiot kulkivat kohti liberaalidemokratiaa Pohjois-Afrikassa, Kauko-Idässä ja Lähi-Idässä. Demokratiakehitys on sittemmin pysähtynyt Egyptissä, Venäjällä ja Turkissa ja yhä harvemmat maat ovat siirtyneet demokratiaan viime vuosikymmeninä. Vertailevan Varieties of Democracy -projektin (2020) tuoreet tutkimustulokset ovat huolestuttavia. Ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2001 autokraattiset valtiot ovat maailmassa enemmistönä. Yli kolmannes maailman väestöstä elää autoritaarisissa valtioissa, ja Euroopan unionin jäsenmaistakin Unkari on äskettäin luettu näiden valtioiden joukkoon. Samaan aikaan myös oikeusvaltiota, vapaita vaaleja ja poliittisia oikeuksia puolustavat protestit ovat lisääntyneet merkittävästi.

Vakiintuneissa demokratioissa kriisipuhe on saanut erilaisia sävyjä. Kriisin merkkeinä pidetään kansalaisten kasvavaa tyytymättömyyttä poliittiseen päätöksentekoon, poliittisen lukutaidon heikkenemistä, alhaista luottamusta poliittista järjestelmää kohtaan, ylikansallisten toimijoiden, kuten keskuspankkien, valtaa ja sitä, etteivät kansalaiset koe tulevansa ylipäätään edustetuksi yhteiskunnassa (Thomassen 2012). Pahimmillaan luottamuksen puutteen katsotaan aiheuttavan legitimeettikriisin, eli tilanteen, jossa demokraattisella järjestelmällä ei ole enää oikeutusta kansalaisten silmissä. Ongelma on osin demokratialle sisäsyntyinen: viimeaikainen tutkimus osoittaa, että demokratian vakiintuminen ei kasvata demokratian kannatusta. Päinvastoin, näin käy silloin kun demokratia on uhattuna tai heikentynyt (Claassen 2019).

Selviä kriisin merkkejä on ainakin puolueiden toiminnassa ja niiden samankaltaistumisessa. Puolueiden jäsenmäärät ovat romahtaneet, mutta niillä on edelleen merkittävä rooli siinä, millaisia asioita ylipäätään nousee politiikan asialistalle. Kansalaiset toivovat

puolueilta kannanottoja uusiin asiakysymyksiin, kuten globalisaatioon, ilmastonmuutokseen, muuttoliikkeeseen ja terrorismiin, jotka aiheuttavan kansalaisissa epävarmuutta, ja joihin vanhat puolueet jähmeästi reagoivat (van der Brug & van Spanje 2009). Populististen puolueiden uudet ja kansanomaiset, usein vain muutamiin asiakysymyksiin keskittyvät avaukset, saavat tilaa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja mediassa.

Luottamuksen ohella laiskan vaaliosallistumisen katsotaan kielivän demokratian kriisistä. Lisäksi liikkuvuus vaaleissa on lisääntynyt ja puolueuskollisuus vähentynyt. Kansalaisten aktivointiin on kehitelty erilaisia demokratiainnovaatioita, kuten kuntalais- ja kansalaisaloitteita sekä kansalaiskeskusteluja ja -raateja. Näillä suoran demokratian muodoilla pyritään usein paikkaamaan edustuksellisen demokratian puutteita. Demokratiainnovaatioiden ongelmana on se, että vaikka ne tarjoavat suoran demokratian kanavia, ne usein antavat jo ennestäänkin aktiivisille lisää keinoja olla aktiivisia eivätkä aktivoi passiivisia kansalaisia osallistumaan (Kestilä-Kekkonen & Korvela 2017). Alhaisia äänestysprosentteja suurempi ongelma demokratian kannalta onkin väestöryhmien eriytyminen osallistumisen, poliittisen tietotason ja poliittisen lukutaidon suhteen (Grönlund & Wass 2016).

Kriisiä vastaan puhuu puolestaan se, että poliittisessa luottamuksessa ei ole tapahtunut trendinomaista laskua. Poliittinen järjestelmä vaatii tuekseen luottamusta, eli sitä, että poliitikot ja poliittiset instituutiot toimivat ennakoitavasti, läpinäkyvästi ja tehokkaasti kansalaisten eduista huolehtien. Luottamusta ovat heiluttaneet esimerkiksi vuonna 2008 alkanut talouskriisi ja jotkin pienemmät skandaalit, mutta kriisien jälkeen ja erityisesti talouden elpymässä luottamus tapaa palata entiselle tasolle (Söderlund 2019).

Suomalaisista lähes 93 prosenttia on täysin tai jokseenkin samaa mieltä siitä, että demokratialla voi olla ongelmansa, mutta se on kuitenkin muita hallintomuotoja parempi. Sama myönteinen arvio toistuu, kun vertaillaan eri puolueiden kannattajien näkemyksiä: lukuun ottamatta perussuomalaisten äänestäjiä, kaikkien puolueiden äänestäjistä yli 90 prosenttia oli täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän kanssa. Perussuomalaisten äänestäjistä vastaava luku oli noin 88 prosenttia, vaikka sekin on toki korkea (Grönlund & Borg 2019). Demokratian peruseriaatteisiin ei siten ehkä niinkään olla tyytymättömiä, vaan sen toimintatapoihin ja prosesseihin eli siihen missä määrin kansalainen saa äänensä järjestelmässä kuuluviin.

Abraham Lincoln linjasi tunnetussa Gettysburgin puheessaan (1863) Yhdysvaltojen demokraattisen hallinnon olevan kansalaisten hallinto, jota kansalaiset hoitavat ja joka palvelee heitä (government of, by and for the people). Kansan ja hallinnon suhde voi kuitenkin olla demokratiassa hyvin vaihteleva. Demokratian kulloisenkin tilan arviointia vaikeuttaakin se, millainen käsitys kansalaisilla on ihanteellisesta demokratiasta. Erilaiset demokratiakäsitykset perustuvat tämän suhteen määrittelyyn. Demokratiakäsityksillä tarkoitetaan yksinkertaisesti menetelmiä, joilla tehdään kaikkia määrätyn ihmisyyhteisön jäseniä koskevia

eli kollektiivisia päätöksiä (Setälä 2003). Näin ollen demokratiaan liitetyt myönteiset ominaisuudet, kuten pyrkimys tasa-arvoon, yksilönvapautteen ja oikeudenmukaisuuteen, eivät ole eri käsityksiin itsessään sisäänrakennettuina.

Tässä luvussa tarkastelemme, miten kansanedustajaehdokkaat näkevät paitsi demokratian tilan, myös sitä, millaisia käsityksiä heillä on ihanteellisesti toimivasta demokratiasta. Aluksi analysoimme ehdokkaiden tyytyväisyyttä demokratian toimivuuteen Suomessa ja Euroopan unionissa sukupuolen, iän, koulutustason ja puolueen mukaan. Tämän jälkeen tarkastelemme ehdokkaiden kantoja koskien kansanäänestyksiä, enemmistöperiaatetta ja sitä, minkälaisiksi ehdokkaat mieltävät kansalaisten poliittiset vaikutusmahdollisuudet. Lopuksi vedämme yhteen tärkeimmät tulokset.

Erilaiset demokratiakäsitykset

Demokratiakäsitysten ytimessä on ajatus kansasta (Held 1987): Millaista osallistumista kansalaisilta odotetaan, että kansan valta toteutuisi? Mihin kansalaisten vallan tulisi ulottua: Lakiin ja järjestykseen? Maiden välisiin suhteisiin? Talouteen? Yksityiseen elämänpiiriin? Tuleeko kansan valtaa noudattaa? Missä määrin sitä vastaan voi protestoida? Entä jos ei halua osallistua? Missä määrin voidaan käyttää pakkovaltaa omiin kansalaisiin tai kansan ulkopuolisiin?

Keskeisin ero näkemyksissä sen suhteen, miten kansan tulisi hallita on ollut jako suoran ja edustuksellisen demokratian välillä. Suoran demokratian etuina on pidetty esimerkiksi kansalaisten poliittisen tietämyksen kehittymistä ja päätösten legitimitetin parantumista. Edustuksellisen demokratian etuina taas on nähty sen soveltuvuus suuriin yhteisöihin (työnjako), yhteiskuntaa vakauttava vaikutus ja päätöksenteon perustuminen asiantuntemukseen ja tietoon (Heywood 2007). Toisin sanoen kansan valta voi tarkoittaa 1) sitä, että kaikkien kansalaisten tulisi hallita – osallistua lakien laatimiseen, päätöksentekoon, lakien soveltamiseen ja käytännön hallintoon, 2) kaikkien tulisi henkilökohtaisesti osallistua keskeiseen päätöksentekoon, yleisistä laeista päättämiseen ja yleisen politiikan laatimiseen, 3) päätöksentekijöiden tulisi olla vastuussa niille, joita päätökset koskevat, ja heidän pitää pystyä perustelemaan päätökset hallittavilleen, ja olla hallittavien vaihdettavissa, 4) päätöksentekijöiden tulee olla vastuussa hallittavien edustajille, 5) hallittavien tulee valita päätöksentekijät, 6) hallittavien edustajien tulee valita päätöksentekijät, 7) päätöksentekijöiden tulee toimia hallittavien etujen mukaisesti (Lively 1975). Näiden eri tavoitteiden painottaminen johtaa hyvin erilaisiin tapoihin järjestää demokraattinen hallinto.

Tyytyväisyydessä demokratiaan on siten kyse arvioinnista siitä, miten demokraattinen päätöksenteko toimii suhteessa johonkin kansalaisen ideaalina pitämäänsä demokratia-

käsitykseen. Tämä voi tarkoittaa päätöksenteon tuotosten eli *suoriutumisen* arviointia (esimerkiksi taloudellisilla mittareilla), päätöksentekoprosessin demokraattisuutta tai sitä miten demokratian (oletetut) *periaatteet*, kuten tasa-arvo, oikeudenmukaisuus ja yksilönvapaudet, toteutuvat yhteiskunnassa (ks. esim. Linde & Ekman 2003).

Åsa von Schoultz (2019) osoittaa, että demokratian periaatteiden hyväksyminen ei välttämättä tarkoita tyytyväisyyttä sen prosesseihin, eli siihen, miten kansalaisten mielipiteet muuntuvat todelliseksi poliittiseksi päätöksiksi. Suoran ja edustuksellisen demokratian ohella prosessit voivat perustua myös osallistuvan demokratian periaatteisiin, jossa kansalaisten palaute on keskeisessä roolissa tai teknokraattiselle mallille, jossa asiantuntemus, tehokkuus ja neutraalius ovat arvostuksia tärkeämpiä. Suomalaisessa yhteiskunnassa olisi tutkimuksen mukaan tilausta kansalaisten suuremmalle roolille politiikassa ja demokratian kipuilut tai kriisi liittyvät ennen kaikkea sen edustukselliseen komponenttiin. Osallistumistoiveiden kirjo kuitenkin vaihtelee – toisten mukaan kansalaisten kuulemisia pitäisi lisätä, toisten mielestä ottaa käyttöön myös suoran osallistumisen muotoja, kuten kansanäänestyksiä. Toisaalta monet ovat tyytyväisiä nykyisenkaltaiseen järjestelmään, jossa päätöksenteko delegoidaan edustajille, mutta melko harva toivoo teknokraattien ottavan vallan. Entä poliittiset päätöksentekijät itse, tai sellaisiksi haluavat? Kuinka tyytyväisiä he ovat demokratian toimivuuteen Suomessa ja millainen olisi heidän ihannedemokratiansa?

Ehdokkaiden käsitykset demokratian toimivuudesta

Suomalaiset ovat yleisesti ottaen melko tyytyväisiä demokratian toimivuuteen maassamme. Eduskuntavaalitutkimuksen 2019 mukaan noin 75 prosenttia kansalaisista oli siihen erittäin tai melko tyytyväisiä. Vertailtaessa puolueiden kannattajien eroja käy ilmi, että kaikista tyytyväisimpiä ovat Keskustan ja RKP:n kannattajat (noin 90 prosenttia vastaajista). Kokoomuksen, Vihreiden ja SDP:n kannattajista tyytyväisiä oli hieman yli 80 prosenttia, Kristillisdemokraattien kannattajista noin 76 prosenttia ja Vasemmistoliiton kannattajista noin 70 prosenttia. Tyytymättömiä olivat Perussuomalaisten kannattajat, joista tyytyväisten osuus oli vain 56 prosenttia.

Tyytyväisyyttä demokratian toimivuuteen tarkasteltiin myös ehdokaskyselyssä. Valtaosa vastanneista, lähes 70 prosenttia, kertoo olevansa erittäin tai melko tyytyväisiä demokratian toimivuuteen Suomessa (Taulukko 6.1). Nämä käsitykset näyttävät kuitenkin vaihtelevan jonkin verran, kun vastauksia tarkastellaan sukupuolen, iän, koulutustason ja puolueen mukaan. Erittäin ja melko tyytyväisten vastaajien määrä vaihtelee puolueittain pääsääntöisesti noin 80 ja 95 prosentin välillä, mutta poikkeuksina erottuvat Perussuomalaiset, Liike Nyt ja ”muut puolueet”-ryhmä. Perussuomalaisista hieman alle 60 prosenttia ilmoitti olevansa erittäin tai melko tyytyväisiä, kun taas Liike Nyt:in ja muiden puolueiden kategorian vastaavat osuudet olivat noin 43 prosenttia ja 31 prosenttia.

Naisehdokkaista noin 75 prosenttia ja miesehdokkaista noin 65 prosenttia ilmoittivat olevansa tyytyväisiä demokratian toimivuuteen Suomessa. Selkeästi myönteisimmin demokratian toimivuuteen suhtautuivat alle 44-vuotiaat, kun taas yli 64-vuotiaista vain noin puolet olivat erittäin tai melko tyytyväisiä. Ylioppilaat ja sitä alemman koulutustason omaavat vastaajat olivat huomattavasti tyytymättömpiä kuin ammattikorkeakoulu- tai yliopistotutkinnon suorittaneet vastaajat.

Taulukko 6.1 Kuinka tyytyväinen olet yleisesti ottaen demokratian toimivuuteen Suomessa? (%)

	Erittäin tyytyväinen	Melko tyytyväinen	En erityisen tyytyväinen	En lainkaan tyytyväinen	Yht.	(n)	Erotus*
Kaikki	13	57	21	10	100	(750)	+38
Sukupuoli							
Mies	15	50	23	12	100	(432)	+30
Nainen	9	66	18	7	100	(318)	+50
Ikäryhmä							
18-34	18	65	14	3	100	(143)	+66
35-44	12	61	20	8	100	(190)	+46
45-54	12	51	24	13	100	(187)	+26
55-64	13	58	17	13	100	(150)	+40
yli 64	6	45	32	18	100	(80)	+2
Koulutustaso							
Ylioppilas tai alempi	10	47	29	15	100	(277)	+12
AMK	15	64	12	10	100	(150)	+58
Yliopisto	14	62	18	6	100	(312)	+52
Puolue							
KESK	29	56	14	1	100	(67)	+70
KOK	23	69	8	0	100	(65)	+84
SDP	14	82	4	0	100	(67)	+92
VIHR	15	78	7	0	100	(65)	+86
VAS	11	73	15	1	100	(66)	+68
PS	8	52	29	12	100	(63)	+20
KD	9	71	19	1	100	(59)	+60
RKP	30	64	6	0	100	(26)	+88
SIN	15	69	10	6	100	(47)	+66
LIIK	6	37	32	25	100	(32)	-14
MUU	4	27	40	30	100	(188)	-38

*Erotus = tyytyväisten (erittäin tai melko tyytyväinen) ja tyytymättömien (ei erityisen tai ei lainkaan tyytyväisten) välinen ero prosenttiyksiköissä.

Taulukko 6.2 osoittaa, että ehdokkaiden tyytyväisyys demokratian toimivuuteen Euroopan unionissa on huomattavasti alhaisempaa kuin maan oman demokratian osalta. Alle puolet ehdokkaista, noin 44 prosenttia, oli erittäin tai melko tyytyväisiä demokratian toimivuuteen EU:ssa. Huomattavaa tässä on etenkin erittäin tyytyväisten alhainen osuus (alle 2 prosenttia) verrattuna vastaavaan lukuun (hieman alle 13 prosenttia) edellisessä Suomen demokratiaa koskevassa taulukossa. Tulokset heijastavat aiempia tutkimustuloksia: suomalaiset myös luottavat esimerkiksi enemmän oman maansa eduskuntaan ja hallitukseen kuin EU:n komissioon ja parlamenttiin. Toisaalta suomalaisten luottamus EU:ta kohtaan ei näytä laskeneen EU-jäsenyyden kuluessa, kuten monessa muussa jäsenmaassa, ja EU-jäsenyyttä pidetään yhä laajalti hyvänä asiana (Bäck 2016, 38, 44–46). Aineistosta käy ilmi, että naiset ovat huomattavasti tyytyväisempiä demokratian toimivuuteen EU:ssa kuin miehet. Erityisesti ero melko tyytyväisten miesten ja naisten välillä on yli 18 prosenttiyksikköä. Nuoremmat ehdokkaat ovat myös vanhempia ikäryhmiä huomattavasti tyytyväisempiä. Koulutuksella on niin ikään merkitystä: ammattikoulutuksen saaneet ja yliopistotutkinnon suorittaneet ehdokkaat olivat huomattavasti tyytyväisempiä kuin ne, joilla on tätä alempi koulutustaso.

Vertailu eri puolueiden ehdokkaiden välillä osoittaa, että tyytyväisimpiä demokratian toimivuuteen EU:ssa ovat RKP:n, Kokoomuksen ja Vihreiden ehdokkaat. Näiden puolueiden ehdokkaista noin 75–80 prosenttia ilmoittivat olevansa joko erittäin tai melko tyytyväisiä. Puolueiden välinen vaihtelu on kuitenkin erittäin suurta. Kaikista tyytymättömpiä olivat Perussuomalaiset, joiden ehdokkaista alle 10 prosenttia oli edes melko tyytyväisiä. Useassa puolueessa erittäin tyytyväisiä ehdokkaita ei ollut lainkaan. Tulokset resonovat voimakkaasti kannattajakunnan näkemyksiin. Viimeaikaisten tutkimusten mukaan juuri RKP:n, Kokoomuksen ja Vihreiden kannattajat suhtautuvat kaikista myönteisimmin EU-jäsenyyteen, kun taas kielteisimmin suhtaudutaan Perussuomalaisten ja Kristillisdemokraattien kannattajien joukossa (Haavisto, 2019). Kiinnostavaa on kuitenkin se, että Keskustan ehdokkaat olivat ehdokaskyselyn mukaan yhtä tyytyväisiä demokratian toimivuuteen EU:ssa kuin SDP:n ehdokkaat. SDP on aina EU-jäsenyyden alkuajoina lähtien ollut vahvasti EU-myönteinen, kun taas Keskustan kannattajat ovat olleet kriittisempiä (Pesonen, 2002). On huomattava, kuten Veikko Isotalo ja Theodora Järvi tämän teoksen luvussa osoittavat, että sinällään unionin jäsenyys nauttii vahvaa kannatusta ehdokkaiden keskuudessa: yli tai noin 90 prosenttia Kokoomuksen, RKP:n, Vihreiden, Sosialidemokraattien ja Keskustan ehdokkaista pitivät jäsenyyttä myönteisenä. Kielteisimpiä jäsenyyttä kohtaa olivat Kristillisdemokraatit (64 % myönteisiä) ja Perussuomalaiset (74 % myönteisiä).

Taulukko 6.2 Kuinka tyytyväinen olet yleisesti ottaen demokratian toimivuuteen Euroopan unionissa? (%)

	Erittäin tyytyväinen	Melko tyytyväinen	En erityisen tyytyväinen	En lainkaan tyytyväinen	Yht.	(n)	Erotus
Kaikki	2	42	37	19	100	(700)	-12
Sukupuoli							
Mies	1	35	39	25	100	(432)	-28
Nainen	2	53	34	12	100	(317)	+10
Ikäryhmä							
18-34	3	53	32	11	100	(142)	+14
35-44	1	43	36	19	100	(190)	-10
45-54	2	45	34	19	100	(187)	-6
55-64	1	37	43	19	100	(150)	-24
yli 64	1	24	42	34	100	(80)	-52
Koulutustaso							
Ylioppilas tai alempi	1	29	42	28	100	(276)	-40
AMK	3	50	31	16	100	(150)	+8
Yliopisto	1	50	36	13	100	(312)	+2
Puolue							
KESK	2	61	35	3	100	(67)	+26
KOK	8	71	21	0	100	(65)	+58
SDP	0	61	38	1	100	(66)	+22
VIH	0	77	24	0	100	(65)	+53
VAS	0	36	53	12	100	(67)	-28
PS	0	10	52	38	100	(63)	-80
KD	2	48	41	10	100	(59)	-1
RKP	4	77	19	0	100	(26)	+62
SIN	0	43	46	11	100	(46)	-14
LIIK	2	46	36	17	100	(32)	-6
MUU	1	14	36	48	100	(188)	-70

* Erotus = tyytyväisten (erittäin tai melko tyytyväinen) ja tyytymättömien (ei erityisen tai ei lainkaan tyytyväisten) välinen ero prosenttiyksiköissä.

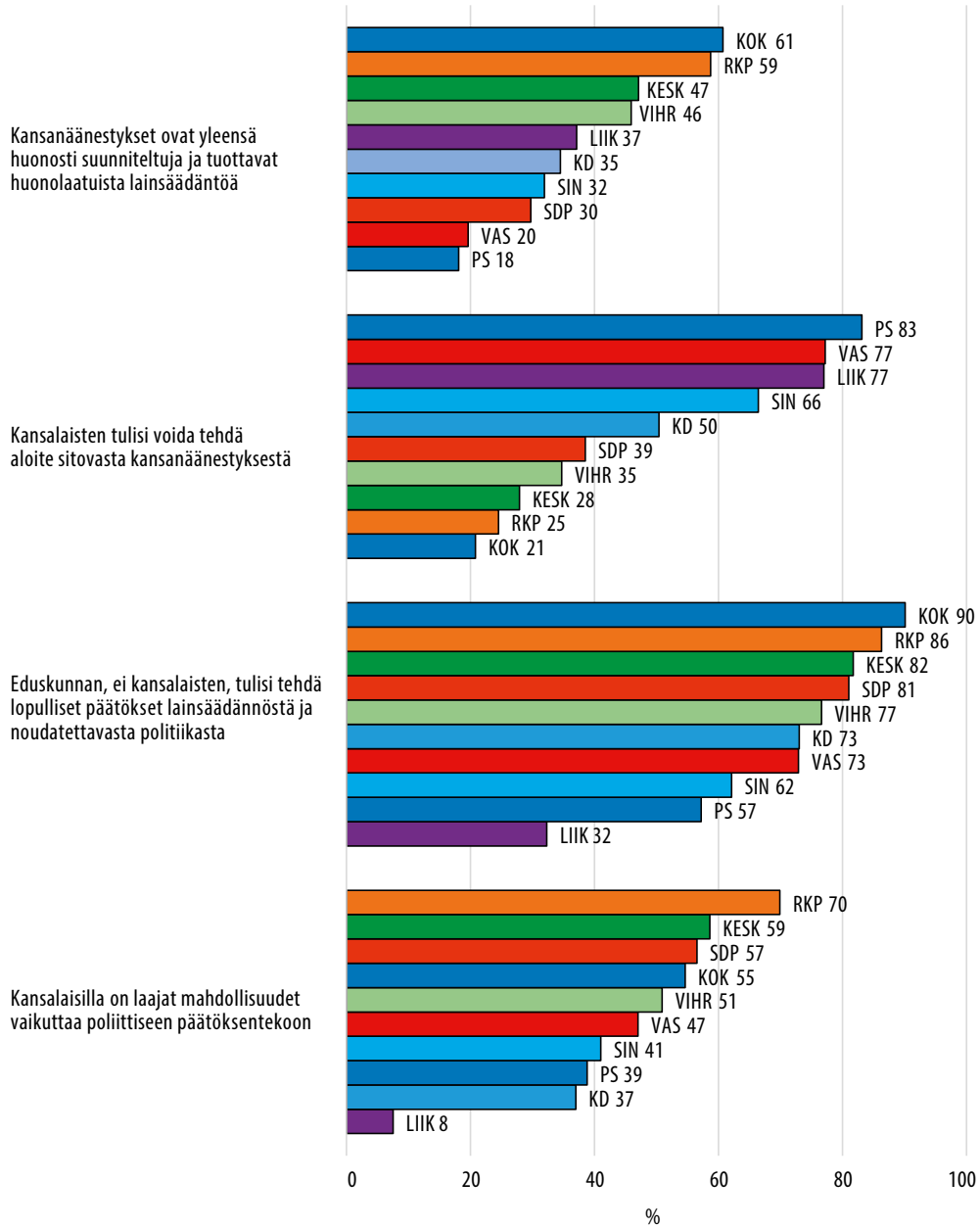
Tässä artikkelissa ei tehdä ajallista vertailua siitä, onko tyytyväisyys demokratian toimivuuteen Suomessa tai EU:ssa muuttunut vai pysynyt samana viime vuosien aikana. Aiempi tutkimus on kuitenkin osoittanut, että ainakin luottamus, niin oman maan poliittisia instituutioita kuin EU:n instituutioita kohtaan, on kansalaisten keskuudessa pysynyt verrattain korkealla tasolla Suomessa (Bäck 2016). Näin on ollut huolimatta siitä, että taloudelliset kriisit ja esimerkiksi muuttoliikkeet ovat ravistelleet sekä Suomea että EU:ta.

Ehdokkaiden näkemykset suorasta demokratiasta, kansan tahdon noudattamisesta ja enemmistöperiaatteesta

Seuraavaksi tarkastelun kohteena on väittämät, joiden avulla kartoitettiin ehdokkaiden muita demokratianäkemyksiä, kuten heidän suhtautumistaan kansanäänestyksiin, kansalaisten rooliin poliittisessa päätöksenteossa sekä heidän mielipiteitään enemmistöperiaatteista (kuviot 6.1 ja 6.2). Aiemman tutkimuksen mukaan (von Schoultz 2019), kansalaisten mielipiteet ihanteellisesta demokratiasta ja poliittisen päätöksenteon organisoimisesta vaihtelevat muun muassa iän, koulutuksen ja vasemmisto-oikeisto ulottuvuuden mukaan (ks. myös Collingwood 2012; Caramani 2017). Vaikka suurin osa kansalaisista vaikuttaa olevan yksimielisiä siitä, että demokratia on hyvä asia, tutkimustulokset osoittavat, että eroja on sen suhteen, halutaanko esimerkiksi enemmän vai vähemmän suoran demokratian muotoja, kuten kansanäänestyksiä (von Schoultz 2019, 70 – 75, ks. myös Bengtsson & Christensen 2014).

Kuviossa 6.1 on eritelty eri puolueiden ehdokkaiden mielipiteitä kansanäänestyksistä ja heidän käsityksistään eduskunnan ja kansalaisten roolista päätöksenteossa. Näiden kysymysten voidaan ajatella edustavan myös ehdokkaiden laajempaa mielipidettä demokraattisista prosesseista, eli siitä, tulisiko heidän mielestään kansalaisille tarjota lisää suoran demokratian vaihtoehtoja, vai kannattavatko he ensisijaisesti edustuksellisen demokratian puitteissa tapahtuvaa päätöksentekoa.

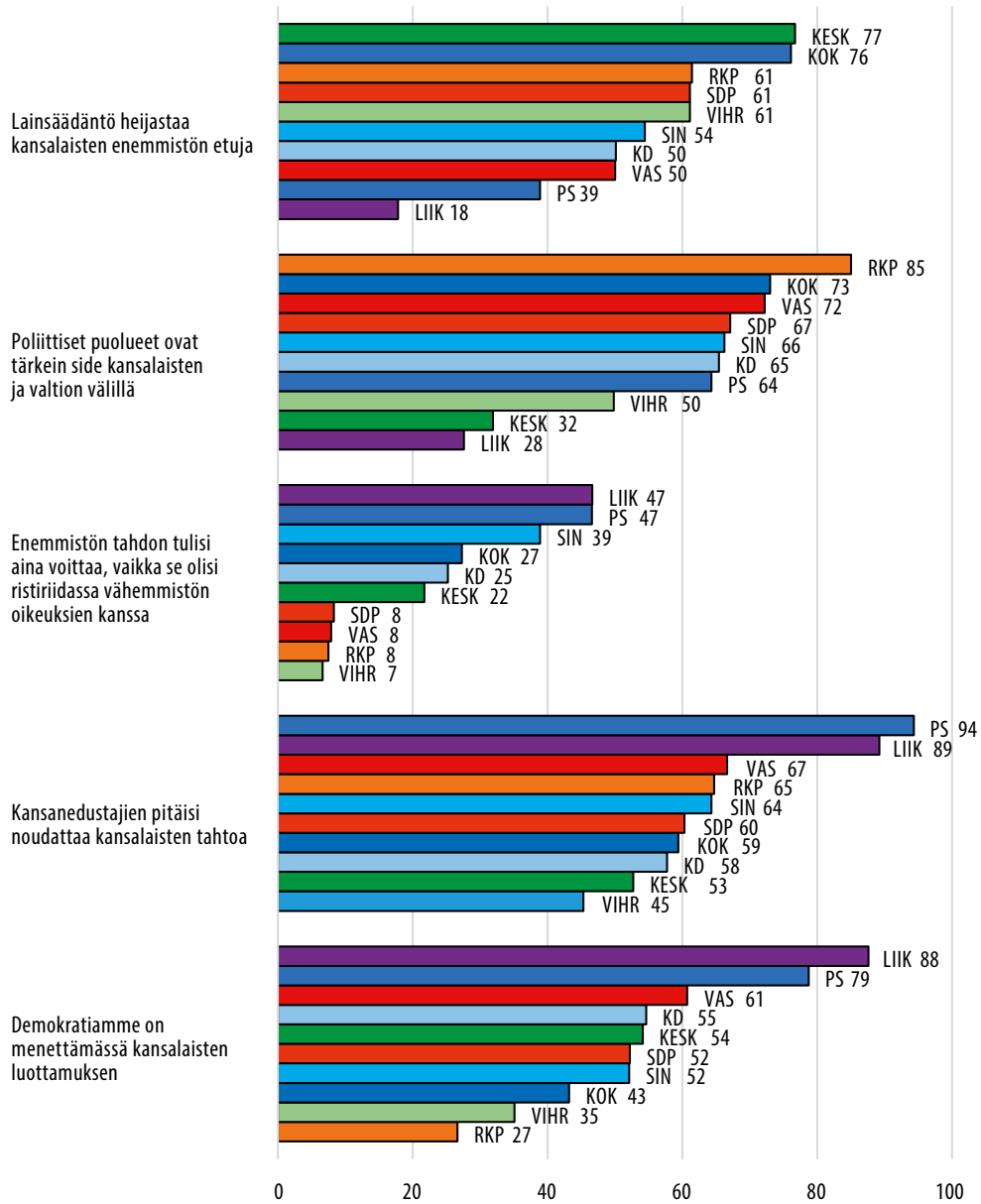
Kuvio 6.1 Ehdokkaiden mielipiteet kansanäänestyksistä ja kansalaisten roolista päätöksenteosta ("Jokseenkin tai täysin samaa mieltä" väittämän kanssa), %.

Von Schoultzin tutkimus kansalaisten tuesta eri demokraattisia prosesseja kohtaan osoittaa, että poliittisesti vasemmalle itsensä sijoittavat vastaajat kannattavat yleisesti ottaen sellaisia demokratian muotoja, joissa kansalaiset itse voivat olla suoraan mukana päätöksenteossa. Poliittisesti oikealla sijaitsevat puolestaan kannattavat enemmän edustuksellisen demokratian muotoja ja teknokraattisia prosesseja, joissa päätösvaltaa enemmän annettaisiin asiantuntijoille (von Schoultz 2019, 72; ks. myös Bengtsson & Mattila 2009; Caramani 2017). Kuvio 6.1 osoittaa, että nämä päätelmät näyttävät pätevän osittain myös, kun tarkastelun kohteena on eduskuntavaaliehdokkaat. Puoluevertailussa RKP:n ja Kokoomuksen ehdokkaat olivat pitkälti sitä mieltä, että kansanäänestykset eivät tuota laadukasta päätöksentekoa ja että eduskunnan, ei kansalaisten, tulisi olla se taho, joka tekee lopulliset poliittiset päätökset. Perussuomalaisista ehdokkaista noin 83 prosenttia, ja Sinisistä noin 66 prosenttia oli sitä mieltä, että kansalaisten tulisi voida tehdä ehdotuksia sitovista kansanäänestyksistä. Markkinaliberaali Liike Nyt on myös profiloitunut vahvana suoran demokratian kannattajana, ja Liike Nyt:in ehdokkaat ovat niin ikään kansanäänestysten puolestapuhujia. Samalla on huomattava, että vaikka useiden puolueiden ehdokkaat kannattivatkin kansanäänestyksiä, niin Liike Nyt:iä lukuun ottamatta yli puolet kaikkien puolueiden ehdokkaista oli kuitenkin sitä mieltä, että lopullinen päätösvalta tulisi olla eduskunnalla.

Ehdokkailta kysyttiin myös näkemystä kansalaisten mahdollisuuksista vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Skeptisimpiä tämän suhteen olivat Liike Nyt:in ehdokkaat, joista alle 8 prosenttia oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä väittämän kanssa, jonka mukaan vaikutusmahdollisuudet olisivat laajat. RKP:n ehdokkaista lähes 70 prosenttia piti kansalaisten mahdollisuuksia laajoina, kun taas muissa puolueissa liikuttiin 40–60 prosentin välillä.

Kuvio 6.2 Ehdokkaiden mielipiteet kansan tahdon noudattamisesta ja enemmistöperiaatteista ("jokseenkin tai täysin samaa mieltä" väittämän kanssa), %.

Kuviossa 6.2 tarkastellaan ehdokkaiden mielipiteitä kansan tahdon noudattamisesta ja enemmistöperiaatteesta. Keskustan ja Kokoomuksen ehdokkaista noin 76 prosenttia oli sitä mieltä, että enemmistön edut heijastuvat lainsäädännössä. Samaa mieltä oli noin 61 prosenttia RKP:n, Vihreiden ja SDP:n ehdokkaista. Kaikista eniten eri mieltä väittämän kanssa olivat Liike Nyt:in ehdokkaat, joista vain vajaat 18 prosenttia koki enemmistöetujen heijastuvan lainsäädännössä. Samalla kuitenkin vain alle puolet kaikkien puolueiden ehdokkaista oli sitä mieltä, että enemmistön tahdon tulisi aina voittaa, vaikka se olisi ristiriidassa vähemmistön oikeuksien kanssa. Kaikista vähiten samaa mieltä väittämän kanssa olivat ne puolueet, jotka usein liitetään vähemmistöjen aseman puolustajiin. Esimerkiksi RKP edustaa suomenruotsalaista kielivähemmistöä, ja ei ole yllättävää, että enemmistöperiaate voidaan puolueessa kokea myös ongelmallisena oman ryhmän näkökulmasta (ks. myös Caramani 2017). Vasemmistoliitto ja Vihreät sijoittuvat niin kutsutulla GAL-TAN-ulottuvuudella asteikon siihen päähän (GAL), jossa kannatetaan vihreitä, vaihtoehtoisia ja yksilöä korostavia arvoja (GAL, "green, alternative, liberitarian") ja yleensä puolustetaan erilaisten vähemmistöjen asemaa (ks. tarkemmin Isotalo & Järvi tässä teoksessa). Yhteenvevtona voidaan todeta, että vaikka enemmistöetujen koettiin heijastuvan päätöksenteossa, niin ehdokkaiden mielestä tämän ei tulisi tapahtua vähemmistön kustannuksella.

Poliittista osallistumista koskevassa tutkimuksessa paljon keskustelua herättäneeseen 'edustuksellisen demokratian kriisiin' on liitetty ennen kaikkea äänestysosallistumisen hiipuminen puolueiden jäsenmäärien pieneneminen. Osasyinä jälkimmäiseen on muun muassa muutokset puolueissa ja niiden yhteiskunnallisessa roolissa. Osittain johtuen puoluejärjestöjen ikääntymisestä, puolueiden on ollut vaikea rekrytoida uusia jäseniä (Mair 2008; van Biezen & Poguntke 2014; Kestilä-Kekkonen & Korvela 2017). Yhtäältä politiikan monimutkaistuminen on johtanut siihen, että yhteisten intressien ja ratkaisujen löytäminen voi olla vaikeaa, mutta toisaalta puolueilla on yhä tärkeä yhteiskunnallinen rooli. Puolueet koordinoivat esimerkiksi huomattavan osan vaalien järjestelyistä, ylläpitävät poliittista keskustelua, luovat poliittista agendaa ja ne ovat myös linkki poliittisen päätöksenteon ja kansalaisten välillä. Puolueiden roolista kysyttiin myös eduskuntavaaliehdokkailta. Tässä vertailussa RKP:n, Kokoomuksen ja Vasemmistoliiton ehdokkaat oli eniten samaa mieltä väittämän kanssa, että puolueet ovat tärkeä side kansalaisten ja valtion välillä. Siinä missä RKP:n ehdokkaista yli 85 prosenttia oli "täysin" tai "jokseenkin" samaa mieltä väittämän kanssa, niin vastaava osuus Liike Nyt:in ja keskustan ehdokkaista jäi noin 30 prosenttiin.

Kysyttäessä sitä, tulisiko kansanedustajien noudattaa kansan tahtoa, Perussuomalaisten (94 prosenttia) ja Liike Nyt:in (89 prosenttia) ehdokkaat olivat eniten samaa mieltä väittämän kanssa, kun taas Vihreiden ehdokkaista vain noin 45 prosenttia oli samaa mieltä. Nämä tulokset ovat siten linjassa kuviossa 6.1 esitettyjen lukujen kanssa: siinä missä RKP:n ja Kokoomuksen ehdokkaat näyttävät kaikista vahvimmin suosivan edustuksellisen demokratian instituutioita ja käytäntöjä, ja kannattavat kansanedustajan vapaampaa mandaattia, niin Liike Nyt:in ja Perussuomalaisten ehdokkaat puolustavat kansalaisten suoria

vaikutuskanavia kuten kansanäänestyksiä ja painottavat kansanedustajien vastuuta äänestäjille. Liike Nyt:in (88 prosenttia) ja Perussuomalaisten (79 prosenttia) ehdokkaat olivat myös eniten huolissaan siitä, että kansalaiset ovat menettämässä luottamustaan demokratiaan, kun taas vain 26 prosenttia RKP:n ja 35 prosenttia Vihreiden ehdokkaista uskoivat luottamuksen heikkenemiseen.

Johtopäätökset

Luvun tarkoituksena oli kartoittaa vuoden 2019 eduskuntavaaleissa ehdoilla olleiden demokratiakäsityksiä. Vaikka kaikille ehdokaskyselyn kysymyksille ei ole vastinetta esimerkiksi eduskuntavaalien jälkeen tehdyssä kansalaiskyselyssä, voimme kuitenkin todeta, että ehdokkaiden mielipiteet esimerkiksi demokratian toimivuudesta myötäilevät kansalaisten näkemyksiä, etenkin kun vastauksia tarkastellaan puoluetustan perusteella. Kiinnostavaa on myös se, että tyytyväisyys demokratian toimivuuteen EU:ssa on pysynyt melko vakaana läpi Suomen EU-jäsenyyden, ja että pitkälti samat jakolinjat pätevät yhä siinä, mitkä puolueet suhtautuvat EU:hun myönteisesti ja mitkä kielteisesti. RKP:n, Kokoomuksen ja Vihreiden ehdokkaat olivat kaikista tyytyväisimpiä demokratian toimivuuteen EU:ssa, kun taas Perussuomalaiset olivat tyytymättömiä. Mitään selkeää trendimuutosta tyytyväisyydessä demokratiaa kohtaan Suomessa tai EU:ssa ei viimeisimpien aineistojen valossa ole havaittavissa, vaan tyytyväisten ja tyytymättömien osuudet näyttävät pysyneen melko samalla tasolla viime vuosikymmenen aikana, huolimatta ajoittaisista notkahduksista, jotka usein liittyvät niin kotimaan kuin Euroopan unionin talouden heilahteluihin (Borg ym. 2015; Bäck 2016; Bäck & Kestilä-Kekkonen 2019).

Edustuksellinen demokratia on riippuvainen poliittisista puolueista. Puolueiden vaihtelevat mielipiteet siitä, miltä demokraattisen päätöksenteon tulisi näyttää ja keitä he kokevat edustavansa, onkin erittäin olennainen kysymys. Tässä luvussa vertailtiin eri puolueiden ehdokkaiden näkemyksiä mm. kansanäänestyksistä, enemmistöperiaatteesta sekä kansalaisten roolista päätöksenteossa. Puolueiden välillä on eroja siinä, ketkä haluaisivat lisää suoraa demokratiaa (Perussuomalaiset, Liike Nyt ja Siniset) ja ketkä kannattava edustuksellisen demokratian mekanismeja (RKP, Kokoomus, Keskusta). Jälkimmäisten puolueiden ehdokkaat ovat myös eniten samaa mieltä väittämän kanssa, että kansalaisilla on laajat mahdollisuudet vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Vaikka puolueiden välillä onkin eroja suoran ja edustuksellisen demokratian prosessien kannatuksessa, on suurin osa kaikkien puolueiden ehdokkaista kuitenkin sitä mieltä, että eduskunnalla tulee olla lopullinen päätösvalta. Niin sanottua kansanvallan ohituskaistaa ei toivota. Toisaalta suoran demokratian toivotut sivutuotteet, eli kansalaisten poliittisen tietämyksen kehittäminen ja päätösten legitimitietin parantaminen jäävät silloin käyttämättä. Koska suomalaiset arvioivat oman ymmärryksensä politiikasta poikkeuksellisen heikoksi kansainvälisissä vertailuissa

(Kestilä-Kekkonen 2015), demokratian toimivuuden kannalta myös tietämyksen kartuttaminen on olennainen näkökulma.

Perussuomalaisten ja Liike Nyt:in ehdokkaat olivat kaikista eniten samaa mieltä siitä, että enemmistön tahdon tulisi aina voittaa, ja että kansanedustajien tulisi aina noudattaa kansalaisten tahtoa. Suomen ruotsinkielistä vähemmistöä ensisijaisesti edustavan RKP:n ehdokkaat suhtautuivat luonnollisesti nihkeämmin enemmistöperiaatteen tiukkaan noudattamiseen. Samalla kannalla ovat myös etenkin Vasemmistoliiton, Vihreiden ja SDP:n ehdokkaat. Kuitenkin myös tässä vertailussa käy ilmi, että valtaosa kaikkien puolueiden ehdokkaista näyttäisi olevan sitä mieltä, että kansanvalta ei saa olla enemmistön yksinvaltaa, vaan myös vähemmistöjen ja muiden erityisryhmien mielipiteet ja oikeudet tulee huomioida. Merkittävämpi kysymys on ehkä se, onko kansanvalta tällä hetkellä koulutettujen ja hyväosaisten yksinvaltaa. Eduskuntavaalitutkimukset ovat osoittaneet toistuvasti väestöryhmien äänestysaktiivisuuden vaihtelevan erityisesti äänioikeutetun koulutusasteen ja iän mukaan. Äänestämisen todennäköisyyttä lisäävät korkea koulutus, korkeampi ikä ja hyvä työllisyystilanne. Kun samaan aikaan tiedämme, että valituksi tulleiden ehdokkaiden osalta tämä vinouma näkyy yhtä selvästi, edustuksellisuuden ja kansan tahdon välinen suhde vaatii vielä runsaasti lisätutkimusta.

Lähteet

Bengtsson, Åsa ja Henrik Christensen (2014): Ideals and Actions: Do Citizens' Patterns of Political Participation Correspond to their Conceptions of Democracy? *Government and Opposition*, 51(2), 234–260.

van Biezen, Ingrid ja Thomas Poguntke (2014): The decline of membership-based politics. *Party Politics*, 20(2): 205–216.

Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Jussi Westinen (2015): *Demokratiaindikaattorit 2015*. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Helsinki: Oikeusministeriö.

van der Brug, Wouter ja Joost van Spanje (2009): Immigration, Europe and the 'new' cultural dimension. *European Journal of Political Research*, 48: 309–334.

Bäck, Maria (2016): Kriittiset mutta uskolliset suomalaiset: kansalaisten EU-asenteet jäsenyyden aikana. Teoksessa Raunio, Tapio ja Juho Saari (toim.): *Reunalla vai ytimessä? Suomen EU-politiikan muutos ja jatkuvuus*. Helsinki: Gaudeamus.

Bäck, Maria ja Elina Kestilä-Kekkonen (2019): *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuulut*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 31/2019. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

Caramani, Daniele (2017): Will vs. Reason: The Populist and Technocratic Forms of Political Representation and Their Critique to Party Government. *American Political Science Review*, 111(1): 54–67.

Claassen, Christopher (2019): In the Mood for Democracy? Democratic Support as Thermostatic Opinion. *American Political Science Review*, 114(1): 36–53.

Collingwood, Loren (2012): Levels of Education and Support for Direct Democracy. *American Politics Research*, 40(4): 571–602.

Grönlund, Kimmo (Åbo Akademi) ja Sami Borg (Tampereen yliopisto): Eduskuntavaalitutkimus 2019 [sähköinen tietoaaineisto]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja; arkistoitavana].

Grönlund, Kimmo ja Hanna Wass (toim.): (2016): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen – Eduskuntavaalit 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Haavisto, Ilkka (2019): Suomalaisten EU-myönteisyys huipussaan, *EVA:n arvo ja asennetutkimus 2019*.

Held, David (1987): *Models of Democracy*. Stanford: Stanford University Press.

Heywood, Andrew (2007): *Politics*. London: Palgrave Macmillan.

Kestilä-Kekkonen, Elina (2015): Suomalaisten poliittinen kiinnittyminen. Teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Jussi Westinen (toim.): *Demokratiaindikaattorit 2015*. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 56/2015. Helsinki: Oikeusministeriö.

Kestilä-Kekkonen, Elina ja Paul-Erik Korvela (2017): Vaali- ja puolueosallistumisesta demokratiainnovaatioihin: syventyykö vai heikentyykö demokratia? Teoksessa Kestilä-Kekkonen, Elina ja Paul-Erik Korvela, (toim.): *Poliittinen osallistuminen: vanhan ja uuden osallistumisen jännitteitä*. Jyväskylä: SoPhi, Jyväskylän yliopisto.

Lincoln, Abraham (1863): "The Gettysburg Address." 1863. The Story of Abraham Lincoln, The National Archives, <https://www.archives.gov/research/recover/lincoln> (haettu 23.4 2020).

Linde, Jonas ja Joakim, Ekman (2003): Satisfaction with Democracy: A Note on a Frequently Used Indicator in Comparative Politics, *European Journal of Political Research*, 42: 391–408.

Lively, Jack (1975): *Democracy*. Oxford: Basil Blackwell.

Mair, Peter (2008): Political Parties and Party Systems. Teoksessa Graziano Paolo ja Maarten P. Vink (toim.): *Europeanization*. London: Palgrave Macmillan.

Pesonen, Pertti (toim.): (2002): *Suomen EU-kansanäänestys 2002*. Ulkoasiainministeriö, Eurooppatiedotus.

von Schoultz, Åsa (2019): Kansalaisten näkemykset demokratian prosesseista ja legitimitetistä. Teoksessa Bäck, Maria ja Elina Kestilä-Kekkonen (toim.): *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus. Polut, trendit ja kuilut*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:31. Helsinki: Valtiovarainministeriö.

von Schoultz, Åsa ja Mikko Mattila (2009): Direct Democracy and Its Critics: Support for Direct Democracy and "Stealth" Democracy in Finland. *West European Politics*, 32(5): 1031–1048.

Setälä, Maija (2003): *Demokratian arvo*. Helsinki: Gaudeamus.

Söderlund, Peter (2019): Poliittinen luottamus vertailevasta näkökulmasta. Teoksessa Bäck, Maria ja Elina Kestilä-Kekkonen (toim.): *Poliittinen ja sosiaalinen luottamus: Polut, trendit ja kuilut*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Thomassen, Jacques (2012): The Blind Corner of Political Representation. *Representation*, 48(1): 13–27.

Varieties of Democracy (2020): Democracy Report 2020. *Autocratization Surges – Resistance Grows*. Gothenburg: V-Dem Institute.

7 Ehdokkaat ja tulevaisuuteen suuntautuva demokraattinen päätöksenteko

Lauri Rapeli ja Marina Lindell

Johdanto

Monet yhteiskunnallisesti merkittävät ongelmat edellyttävät poliittisilta päätöksentekijöiltä kykyä katsoa tulevaisuuteen, huomattavasti yhtä vaalikautta pidemmälle. Ympäristökysymykset, maankäytön suunnittelu tai yhteiskunnan infrastruktuurien rakentamiseen liittyvät päätökset ovat esimerkkejä asioista, joissa nyt tehtävät ratkaisut vaikuttavat jopa ihmisikää pidemmälle ajalle. Samalla ne ovat usein tilanteita, joissa yhteiskunnan on maksettava tulevaisuuden hyvinvoinnista paljon ennen kuin mitään hyötyjä laskun maksamisesta on havaittavissa. Uuden rautatien suunnittelu ja rakentaminen on maksettava nyt, vaikka toimivaa junayhteyttä saadaan odotella ehkä jopa muutaman vuosikymmenen. Samalla voi olla tingittävä hyvinvoinnista, josta voitaisiin nauttia nykyhetkessä.

Asetelma luo ongelmallisen tilanteen poliittisille päättäjille. Vaikka ymmärrystä ja halukkuutta olisikin, on vaikea päättää investoinneista vasta kaukana tulevaisuudessa materiaali-soituviin politiikkahyötyihin. Ongelmia on useita. Edustuksellisen demokratian toimintalogiikassa ajalliset raamit asettaa aina vaalikausi ja poliitikot joutuvat omaa uraansa ajatellessaan helposti painottamaan ajankohtaisia ongelmia ja välittömästi konkretisoituvien hyötyjen tuottamista (Jacobs 2011). Äänestäjien (oletettu) kärsimättömyys kasvattaa päättäjien paineita keskittyä ratkomaan ajankohtaisia asioita tulevaisuuden hyvinvoinnin kustannuksella (MacKenzie 2013). Suuriin poliittisiin ratkaisuihin, joilla on kauaskantoisia vaikutuksia, liittyy usein myös sellaisia rakenteellisia muutoksia, jotka kohtaavat voimakasta

ja organisoitua vastarintaa. Suurissa muutoksissa on aina voittajia ja häviäjiä ja niiden ristipaineessa ovat useimmin juuri poliittiset päättäjät (Jacobs 2016).

Näistä syistä edustuksellista demokratiaa on usein pidetty melko huonona ottamaan tulevaisuuden ongelmat huomioon sekä ratkomaan niitä. Ilmiön ympäriltä tehty empiirinen tutkimus on kuitenkin yllättävän vähäistä, etenkin asennetutkimuksen osalta. On toistaiseksi miltei täysin selvittämättä, miten demokratian eri toimijapuolet hahmottavat ja arvottavat poliittisen päätöksenteon aikaulottuvuutta normatiivisessa mielessä: missä määrin demokraattisen päätöksenteon tulisi keskittyä tulevaisuuden hyvinvointiin ja ongelmiin nykyhetken kustannuksella? Tässä artikkelissa tarkastellaan empiirisesti eduskuntavaaliehdokkaiden suhtautumista demokratian aikajänteeseen. Ehdokkaiden käsitykset demokratian aikaorientaatiosta ovat erityisen mielenkiintoisia juuri siksi, että kyseessä on ryhmä, jonka tavoitteena on päästä tekemään konkreettisia valintoja eri politiikkavaihtoehtojen välillä myös ajallisella ulottuvuudella. Tarkastelemalla heidän asenteitaan voidaan nähdä, missä määrin päätösvaltaa tavoittelevat, ja sitä myös saaneet, painottavat tulevaisuuteen panostamista nykyhetken suhteen.

Poliittisen aikäkäsityksen mittaamisesta

Meistä jokaisella on henkilökohtainen käsitys ajasta ja psykologiassa on pitkään kehitetty erilaisia kyselymittareita tämän käsityksen mittaamiseksi (Strathman ym. 2004; Ahvenharju ym. 2018). Psykologiassa aikäkäsityksellä tarkoitetaan sitä, missä määrin yksilö reflektoi mennyttä, on keskittynyt nykyhetkeen tai ennakoii tulevaa (Lennings 2000, 40). Poliitiikan tutkimuksessa aikaulottuvuuden merkitystä on tutkittu tarkastelemalla demokraattisen päätöksenteon toimintasyklejä (esim. Pierson 2004), pohtimalla tulevaisuuden sukupolvien huomiointia edustuksellisen demokratian instituutioissa (González-Ricoy & Gosseries 2016) sekä analysoimalla äänestäjien ajallisia preferenssejä eri politiikkavaihtoehtojen suhteen (Jacobs & Matthews 2012). Asennetutkimuksissa ei kuitenkaan ole kehitetty mittareita poliittisten aikäkäsitysten mittaamiseen.

Eduskuntavaaliehdokkaat 2019 -kyselytutkimus tuottaa uutta empiiristä tietoa tähän tutkimukselliseen aukkoon. Tutkimuksessa esitettiin vastaajille kolme väitettä demokraattisen päätöksenteon aikaperspektiiviin liittyen. Niistä ensimmäinen mittasi nimenomaan vastaajan normatiivista käsitystä demokratian toivottavasta ajallisesta painopisteestä eli siitä, pitäisikö demokratian ratkoa vain tämän hetken vai myös tulevaisuuden hyvinvointiin liittyviä ongelmia:

Oletko samaa vai eri mieltä seuraavista väittämistä? Poliitikkojen tulisi kantaa enemmän vastuuta tulevien sukupolvien hyvinvoinnista, vaikka se tarkoittaisi korkeampia kustannuksia veronmaksajille nykyhetkessä

Kaksi muuta kysymystä koskivat vastaajan arviota demokratian toiminnasta aikaperspektiivin suhteen. Ensimmäinen on yleisarvio suomalaisen päätöksenteon pitkäjänteisyydestä ja jälkimmäinen väite käsittelee ehdokkaiden käsitystä äänestäjien vaikutuksesta edustuksellisen demokratian pitkäjänteisyyteen.

Oletko samaa vai eri mieltä seuraavista Suomen demokraattista päätöksentekoa koskevista väittämistä?

Poliittinen päätöksenteko Suomessa keskittyy riittävästi yhteiskunnan pitkäaikaisiin tarpeisiin

Äänestäjien vaatimukset lyhytaikaisista hyödyistä vaikeuttavat poliitikkojen pitkän aikavälin päätöksentekoa

Vaikka näillä kolmella väitteellä ei vielä voida tehdä täysin kattavaa analyysiä ehdokkaiden käsityksistä politiikan aikaulottuvuuden suhteen, mittaavat ne ehdokkaiden tulevaisuus-orientaatiota keskeisten näkökulmien osalta. Aiemman tutkimuksen perusteella on syytä olettaa, että ehdokkaiden poliittiset aikakäsitykset eroavat toisistaan.

Poliittisiin aikakäsityksiin vaikuttavat tekijät

Ehdokkaiden aikakäsityksiä tarkastellaan kahdesta eri näkökulmasta: heidän (puolue) poliittisesta profiilistaan sekä heidän sosiodemografisesta taustastaan käsin. Puoluekannan lisäksi tarkastellaan ehdokkaiden itsesijoitusta vasemmisto-oikeisto – ulottuvuudelle. Vaikka puoluekanta jossain määrin kertoo ehdokkaan sijoittumisen tälle ulottuvuudelle, ei kaikkia Suomen puolueita tai niiden ehdokkaita voida yksiselitteisesti sijoittaa ideologisesti vain vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudelle. On lisäksi huomattava, että Suomessa sekä puolueiden ehdokkaiden, että äänestäjien poliittista ajattelua voidaan hahmottaa myös muiden ideologisten ulottuvuuksien kautta. Suurta huomiota viime vuosina on saanut ristiriitaulottuvuus, jota voidaan esimerkiksi kuvata perinteisten arvojen ja liberaalien arvojen ulottuvuudeksi (Grönlund & Westinen 2012). Tämä ulottuvuus erottelee selvästi myös suomalaisia puolueita ja esimerkiksi erot Perussuomalaisten ja Vihreiden välillä ovat erityisen suuria juuri tällä ulottuvuudella. Aiempi tutkimus antaa kuitenkin viitteitä siitä, että juuri vasemmisto-oikeisto – ulottuvuus saattaa erotella ihmisiä heidän poliittisten aikakäsitystensä osalta. Oikeistoon kuuluvat pyrkivät useammin välttämään riskinottoa ja he myös kokevat riskin suurempana uhkana vasemmistoon sijoittuviin verrattuna (Choma ym. 2014). Koska ajallisesti kauempana olevaan tulevaisuuteen panostamiseen liittyy miltei määritelmällisesti suurempi riski odotettavissa olevien hyötyjen suhteen, on

mahdollista, että myös poliittisten aikakäsitysten osalta oikeistosijoittuminen on yhteydessä nykyhetken painottamiseen.

Ehdokkaiden sosiodemografisista taustatekijöistä tarkastellaan sukupuolen, iän, koulutuksen sekä vanhemmuuden suhdetta poliittiseen tulevaisuusorientaatioon. Sukupuolen osalta on ajateltavissa, että naisehdokkailla voisi olla miehiä vahvempi taipumus painottaa tulevaisuuden hyvinvointia nykyhetken sijaan. Syy saattaisi olla empatiakyky. Tulevaisuuden hyvinvointiin panostaminen edellyttää aina jonkinasteista kykyä asettua sellaisten ihmisten asemaan sekä sellaisiin tilanteisiin, jotka eivät sillä hetkellä vielä ole olemassa ja joita sen vuoksi ei henkilökohtaisesti voi vielä konkreettisesti nähdä tai kokea. Näin ollen naisilla toistuvasti havaittu suurempi empatiakyky miehiin verrattuna (esim. Christov-Moore ym., 2014) voisi näkyä enemmän tulevaisuuteen suuntautuvana poliittisena ajatteluna. Samalla tavoin myös vanhemmuus saattaa lisätä yksilön taipumusta ajatella tulevaisuuden hyvinvointia, koska omien lasten läsnäolo konkretisoi tulevaisuuden olemassaolon ja luo tunteen jopa ylisukupolvisesta solidaarisuudesta (Graham ym. 2017).

Vaikka tuntuu jossain määrin ilmeiseltä, että kronologinen ikä on yhteydessä yksilön tulevaisuusorientaatioon myös politiikassa, ei aiemman tutkimuksen perusteella ole selvää millä tavoin. Koska nuorilla on todennäköisemmin enemmän elinvuosia jäljellä, olisi luonnollista, että he myös painottaisivat yhteiskunnallisissa valinnoissaan tulevaisuutta, koska he uskovat näkevänsä usean vuosikymmenen päässä siintävän todellisuuden. Nuoret ovat tyypillisesti myös valmiimpia ottamaan (taloudellisia) riskejä (Bommier 2006), joita on otettava, mikäli epävarmaan tulevaisuuteen halutaan panostaa. Toisaalta on havaittu, että ajatus elämän päättymisen läheisyydestä lisää halua ajatella tulevaisuutta ja nimenomaan sitä, minkälaisen ”perinnön” yksilö haluaa itseään ympäröivään maailman jättää (Wade-Benzoni 2012). Voi siis olla, että myös ehdokkaiden keskuudessa tulevaisuuteen suuntautunut poliittinen ajattelu onkin yleisempää juuri iäkkäillä ehdokkailla.

Lasten saaminen ja iän mahdolliset vaikutukset tulevaisuusajatteluun perustuvat ajatuksen elinkaariefekteistä. Ajatuksen mukaan ihmisten yhteiskunnalliset asenteet ainakin jossain määrin vaihtelevat sen mukaan, missä vaiheessa elinkaarta he ovat. Vaikka myös koulutustaso on osin yhteydessä elinkaareen, ajatellaan sen puolestaan kuvastavan perustavan laatuksia yksilöeroja, joiden taustalla ovat eroavaisuudet perhetaustassa, yhteiskuntaluokassa sekä kognitiivisissa prosesseissa. Tämän vuoksi koulutustasoa on käytetty vaihtoehtoisena muuttujana mitattaessa yksilön kykyä hallita ja ymmärtää politiikan monimutkaisuuksia (esim. Highton 2007). Epävarmaan tulevaisuuteen kytkeytyvät valintatilanteet ovat epäilemättä varsin monimutkaisia, ja vaativat syvää yhteiskunnallista ymmärtämystä. Korkean koulutustason voidaankin olettaa olevan yhteydessä tulevaisuuteen suuntautuneeseen poliittiseen ajatteluun.

Tulokset

Aluksi tarkastellaan ehdokkaiden poliittista tulevaisuusorientaatiota sen mukaan, miten he ovat sijoittaneet itsensä vasemmisto-oikeisto – ulottuvuudelle ja mikä on heidän puoluekantansa (Taulukko 7.1). Taulukossa 7.2 tarkastellaan tulevaisuusorientaatiota ehdokkaiden sosiodemografisten taustatekijöiden mukaan. Molemmissa taulukoissa on ilmoitettu niiden vastaajien yhteenlaskettu osuus kussakin ryhmässä, jotka ovat olleet täysin samaa mieltä tai samaa mieltä väitteiden kanssa. Ryhmien välisten erojen tilastollista merkitsevyyttä on testattu Khiin neliö-testillä, jonka tulos on merkitty taulukoihin asteriskeilla. Ne kertovat kuinka suuri todennäköisyys on sille, että havaitut erot ovat sattumanvaraisia. Kun esimerkiksi ensimmäisenä taulukossa olevan ideologian kohdalla havaitaan eroja prosenttiosuiksissa ja ero on merkitty kolmella asteriskilla, on tulkinta se, että on vain 0,1 prosentin todennäköisyys sille, että ero selittyy sattumalla. Näin ollen havaittu ero eri ideologiaryhmien välillä on mitä suurimmalla todennäköisyydellä todellinen.

Taulukko 7.1 Tulevaisuusorientaatio ja ehdokkaiden poliittinen profiili (samaa mieltä olevien prosenttiosuus)

	Poliitikkojen kannettava vastuuta tulevaisuudesta	Päätöksenteko on riittävän pitkäjänteistä	Äänestäjät vaikeuttavat pitkäjänteisyyttä
Ideologia	*** ¹	-	***
Vasemmallalla (n= 325)	88	15	69
Keskellä (116)	73	18	64
Oikealla (302)	62	19	83
Puolue	***	***	***
KESK (67)	82	28	97
KOK (66)	77	23	88
SDP (67)	88	21	84
VIHR (67)	98	9	82
VAS (67)	96	12	67
PS (66)	38	10	75
KD (59)	73	24	76
RKP (31)	89	32	88
SIN (47)	66	34	75
LIIK (33)	75	6	70
MUUT (197)	72	9	55

¹ Khiin neliö-testin tilastollinen merkitsevyys: ***< .001; **<.01; *<.05.

Ehdokkaiden suhtautuminen politiikan aikajänteeseen vaihtelee selvästi sekä ideologian että puoluekannan suhteen (Taulukko 7.1). Yleisen normatiivisen aikakäsityksen osalta vasemmistoon itsensä sijoittavat ehdokkaat kannattavat useammin tulevaisuuden hyvinvoinnista huolehtimista oikeistolaisiin ehdokkaihin verrattuna. Kuten myös äänestäjien pitkäjänteisyyttä koskevan kysymyksen kohdalla, ryhmäerot ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä. Vasemmistolaiset ehdokkaat kokevat huomattavasti oikeistolaisia ehdokkaita harvemmin, että äänestäjät olisivat poliittisen pitkäjänteisyyden esteenä. Ideologiasta riippumatta valtaosa ehdokkaista on kuitenkin sitä mieltä, että äänestäjät vaikeuttavat päätöksenteon pitkäjänteisyyttä. Vielä laajempi yhteisymmärrys vallitsee siitä, että suomalainen päätöksenteko ei ehdokkaiden mielestä ole riittävän pitkäjänteistä. Tältä osin ideologiset erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Puoluekannan osalta ryhmäerot ovat jokaisen kysymyksen kohdalla tilastollisesti erittäin merkitseviä, joka kertoo huomattavista eroista tulevaisuusorientaatiossa eri puolueiden välillä. Perussuomalaiset ehdokkaat erottuvat tulevaisuusorientaation osalta voimakkaasti muiden puolueiden ehdokkaista. Kun suuri enemmistö muiden puolueiden ehdokkaista on sitä mieltä, että myös tulevaisuuden hyvinvoinnista on huolehdittava jopa nykyhetken kustannuksella, Perussuomalaisista näin ajattelee selvä vähemmistö, vain kolmasosa. Kontrasti on syvimmillään suhteessa Vihreiden ja vasemmiston ehdokkaihin, joista miltei kaikki ovat samaa mieltä väitteen kanssa. Toisaalta Perussuomalaisista vain kymmenen prosenttia on sitä mieltä, että päätöksenteko Suomessa on riittävän pitkäjänteistä. Näin ollen Perussuomalaisten ehdokkaiden mukaan tulevaisuuden hyvinvointi ei ole nykyhetken poliitikkojen vastuulla, mutta että päätöksenteon tulisi Suomessa kuitenkin olla pitkäjänteisempää. Tämä viittaa jonkinlaiseen valmiuteen panostaa myös tulevaisuuteen. Oikeistopuolueiden (KESK, KOK, RKP, KD, SIN) ehdokkaat ovat tyytyväisimpiä päätöksenteon pitkäjänteisyyteen Suomessa, mutta myös heidän keskuudessaan tyytyväisten osuus nousee korkeimmillaankin vain kolmasosaan.

Ehdokkaat ovat siis kautta linjan enemmän tai vähemmän kriittisiä päätöksenteon pitkäjänteisyyden suhteen. Jokaisen puolueen kohdalla ehdokkaiden enemmistö osoittaa syyttävällä sormella äänestäjiä, joiden lyhytnäköiset vaatimukset heidän mukaansa hankaloittavat pitkäjänteistä päätöksentekoa Suomessa. Suurista puolueista Vasemmistoliiton (67 %) sekä Perussuomalaisten (75 %) ehdokkaat eivät yhtä usein ole tämä mieltä verrattuna oikeistopuolueiden, vihreiden sekä SDP:n ehdokkaihin, joista yli 80 prosenttia kokee äänestäjien lyhytnäköisyyden pitkäjänteisyyttä estävänä tekijänä.

Taulukko 7.2 Tulevaisuusorientaatio ja ehdokkaiden sosiodemografinen profiili (samaa mieltä olevien prosenttiosuus)

	Poliitikkojen kannettava vastuuta tulevaisuudesta	Päätöksenteko on riittävän pitkäjänteistä	Äänestäjät vaikeuttavat pitkäjänteisyyttä
Sukupuoli	**1	-	-
Nainen (n = 323)	83	16	77
Mies (447)	73	18	71
Ikäryhmä	***	*	***
18-34 (150)	85	11	84
35-44 (196)	84	15	72
45-54 (190)	72	18	77
55-64 (154)	70	24	70
65- (80)	70	15	60
Koulutus	***	*	**
Korkeintaan ylioppilas (277)	68	18	66
Ammattikorkeakoulu (150)	78	20	75
Yliopisto (312)	85	15	80
Lapsia	-	-	-
Kyllä (290)	79	14	75
Ei (450)	75	19	74

¹ Khiin neliö-testin tilastollinen merkitsevyys: ***< .001; **<.01; *<.05.

Yksilötason erot ovat selkeitä myös, kun näkökulmaa vaihdetaan puoluepoliittisista taustatekijöistä sosiodemografisiin (Taulukko 7.2). Vaikka naiset ovat useammin valmiita panostamaan tulevaisuuden hyvinvointiin nykyhetken kustannuksella, eivät erot sukupuolten välillä ole muuten merkitseviä. Se, että naiset kuitenkin miehiä useammin ovat sitä mieltä, että tulevaisuuden hyvinvointiin on panostettava nykyhetken kustannuksella, saattaa tukea ajatusta empatian merkityksestä. Sen sijaan vanhemmuus ei näyttäisi vaikuttavan, ainakaan tilastollisesti merkitsevästi, tulevaisuusorientaatioon. Kysymysmuotoilu tosin rajoitui siihen, oliko vastaajalla kotitaloudessaan alaikäisiä lapsia, joten vanhemmat, joiden lapset jo ovat muuttaneet kotoa pois, eivät näy ”kyllä”-vastauksina vastausjakauksessa. Tarkalleen ottaen tulos indikoi siis sitä, ettei (omien) lasten läsnäolo omassa kodissa vaikuta ehdokkaiden käsityksiin politiikan aikajänteestä.

Ikä ja koulutustaso erottelevat silti ehdokkaita sukupuolta vahvemmin heidän poliittisen tulevaisuusorientaationsa suhteen. Tulevaisuuden hyvinvoinnista huolehtiminen on selvästi tärkeämpää kahteen nuorimpaan ikäryhmään kuuluville ehdokkaille ja he ovat myös useammin sitä mieltä, ettei päätöksenteko Suomessa ole riittävän pitkäjänteistä. Erityisesti nuorimmassa, 18-34-vuotiaiden ryhmässä, ehdokkaista valtaosa (84 %) on sitä mieltä, että

pitkäjänteisyyden esteenä ovat äänestäjien tulosvaatimukset. Ero on huomattava kahteen vanhimpaan ikäryhmään verrattuna, joissa osuudet ovat n. 15-25 prosenttiyksikköä alhaisempia. Havainto tukee selvästi sitä elinkaariajattelun mukaista oletusta, jonka mukaan odotettavissa oleva elinikä korreloi positiivisesti tulevaisuusorientaation kanssa.

Yliopistotutkinnon suorittaneet ovat selvästi muita koulutusryhmiä enemmän tulevaisuuden suuntautuneita ja kriittisempiä suomalaisen päätöksenteon sekä äänestäjäkunnan pitkäjänteisyyttä kohtaan. Kuvio näyttää toisin sanoen samalta, kuin edellä nuorempien ikäryhmien kohdalla: halukkuus panostaa tulevaisuuden hyvinvointiin yhdistyy usein poliittisen päätöksenteon pitkäjänteisyyden kriittiseen arviointiin. Koulutuksen kohdalla havainnot tukevat väitettä siitä, että korkea koulutus nostaa monimutkaisten ja epävarmojen politiikkavaihtoehtojen kannatusta.

Yhteenveto

Politiikassa ei ole pelkästään kyse resurssien jakamisesta tässä hetkessä tai vain käynnissä olevan vaalikauden puitteissa, vaan myös kauas tulevaisuuteen ulottuvien päätösten tekemisestä. Maailma ei toimi samassa aikaulottuvuudessa kuin vaalikaudet ja siksi demokraattista päätöksentekoa usein vaikeuttaa juuri tosielämän ongelmien ja vaalijärjestelmän ajallinen epäsuhta.

Poliittisen käyttäytymisen tutkimuksella on vielä paljon selvitettävää eri demokraattisten toimijoiden aikakäsitysten suhteen. Tässä artikkelissa on tarkasteltu yhden edustuksellisen demokratian tärkeimmän ryhmän, eduskuntavaaliehdokkaiden, poliittisia aikakäsityksiä. Tarkastelussa on ollut sekä normatiivinen käsitys siitä, pitäisikö päätöksenteossa huomioida myös tulevaisuuden hyvinvointi, vaikka se asettaisi rajoituksia nykyhetken hyvinvoinnille, että käsitys päätöksenteon pitkäjänteisyydestä tällä hetkellä Suomessa. Yksilöeroja ehdokkaiden välillä tarkasteltiin sekä heidän poliittisen katsantokantansa, että muutaman keskeisen sosiodemografisen taustatekijänsä kautta.

Poliittisen profiilin osalta selkein havainto oli, että Perussuomalaiset ehdokkaat erottuivat selvästi muista. Muihin verrattuna heistä vain harva oli sitä mieltä, että tulevaisuuden hyvinvointiin tulisi päätöksenteossa panostaa nykyhetken hyvinvoinnin kustannuksella. Yleisesti ottaen poliittisessa vasemmistossa tulevaisuuden huomiointi oli selvästi yleisempää, mutta kaikkien poliittisten suuntausten keskuudessa koettiin puutteita suomalaisen päätöksenteon pitkäjänteisyydessä.

Nuoret sekä korkeasti koulutetut ehdokkaat erottuivat muita enemmän tulevaisuuteen suuntautuneina. Iän osalta elinkaaren vaikutus näyttäisi ilmeiseltä, mutta on mahdollista, että nämä havainnot kuvastavat jossain määrin myös eroja puolueiden profiloitumisessa. Keskustelussa tarpeesta pitkäjänteiseen päätöksentekoon ja tulevaisuuden epävarmuuksista keskiössä ovat epäilemättä useimmin ympäristökysymykset. Ne puolestaan ovat kaikkein tärkein yksittäinen poliittinen kysymys vihreille ja yksi tärkeimmistä myös vasemmistopuolueiden kannattajille. Molempien kannattajakunta on korostuneen nuorta (Grönlund 2019).

Vaikuttaa siksi todennäköiseltä, että nyt nähdyt tulokset heijastavat useissa muissakin analyyseissä nähtyä vastakkainasettelua, jossa ääripäitä edustavat Perussuomalaiset sekä Vihreät ja vasemmisto. Tässä tapauksessa vastakkainasettelu näyttäytyy erilaisena käsityksenä siitä, missä määrin politiikassa olisi panostettava tulevaisuuteen. Taustalla näkyvät lisäksi yksilötason erot puolueiden ydinkannattajaryhmien ikä- ja koulutusrakenteessa.

Kaiken kaikkiaan näyttää ilmeiseltä, että ehdokkaiden välillä on suurta vaihtelua poliittisissa aikakäsityksissä, niin heidän puoluepoliittisen ja ideologisen ajattelunsa, kuin heidän sosiodemografisten taustatekijöidensä suhteen. Tämä tarkoittaa, että äänestäjien valinnoilla on merkitystä sen suhteen, paljonko demokraattinen järjestelmä painottaa tulevaisuuden hyvinvointia etenkin silloin, kun se tarkoittaa joistain nykyhetken tavoitteista luopumista. Siinä missä kansalaisten asenteita ja preferenssejä politiikan aikaulottuvuuden suhteen on jonkin verran tutkittu, on sekä ehdokkaiden että valittujen poliitikkojen osalta tutkimus vielä alussa.

Lähteet

Ahvenharju, Sanna, Minkkinen, Matti ja Fanny Lalot (2018): The five dimensions of Futures Consciousness. *Futures*. 104: 1–13.

Choma, Becky L., Hanoch, Yaniv, Hodson, Gordon ja Michaela Gummerum (2014): Risk Propensity Among Liberals and Conservatives: The Effect of Risk Perception, Expected Benefits, and Risk Domain. *Social Psychological and Personality Science*, 5(6): 713–721.

Christov-Moore, Leonardo, Simpson, Elizabeth A., Coudé, Gino, Grigaityte, Kristina, Iacoboni, Marco, ja Pier Francesco Ferrari (2014): Empathy: Gender effects in brain and behavior. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 46(4): 604–627.

Bommier A (2006): Uncertain lifetime and intertemporal choice: Risk aversion as a rationale for time discounting. *International Economic Review*, 47(4): 1223–1246.

González-Ricoy, Iñigo ja Gosseries, Axel (2016): *Institutions For Future Generations*. Oxford: Oxford University Press.

Graham, Hilary, Bland, J. Martin, Cookson, Richard, Kanaan, Mona ja White, C. L. Piran (2017): Do People Favour Policies that Protect Future Generations? Evidence from a British Survey of Adults. *Journal of Social Policy*, 46(3): 423–445.

Grönlund, Kimmo (2019): Party choice. Teoksessa Kimmo Grönlund ja Kim Strandberg (toim.): *Voting and public opinion in Finland: The parliamentary election of 2019*. Åbo: Institutet för samhällsforskning.

Grönlund, Kimmo ja Jussi Westinen (2012): Puoluevalinta. Teoksessa Borg, Sami (toim.): *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Highton, Benjamin (2007): Revisiting the Relationship between Educational Attainment and Political Sophistication. *The Journal of Politics*, 71(4): 1564–1576.

Jacobs, Alan (2011): *Governing for the long term: Democracy and the politics of investment*. Cambridge: Cambridge University Press.

Jacobs, Alan (2016): Policymaking for the Long Term in Advanced Democracies. *Annual Review of Political Science*, 19: 433–454.

Jacobs, Alan ja Matthews J. Scott (2012): Why Do Citizens Discount the Future? Public Opinion and the Timing of Policy Consequences. *British Journal of Political Science*, 42(4): 903–935.

Lennings, Christopher (2000): The Stanford Time Perspective Inventory: An analysis of temporal orientation for research in health psychology. *Journal of Applied Health Behavior*, 2(1): 40–45.

MacKenzie, Michael (2013): *Future Publics: Long-Term Thinking and Farsighted Action in Democratic Systems*. The University of British Columbia. Väitöskirja.

Pierson, Paul (2004): *Politics in Time: History, Institutions, and Social Analysis*. Princeton: Princeton University Press.

Strathman, Alan, Gleicher, Faith, Boninger, David, S. ja Scott C. Edwards (1994): The consideration of future consequences: Weighing immediate and distant outcomes of behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(4): 742–752.

Wade-Benzoni, Kimberly A., Plunkett Tost, Leigh, Hernandez, Morela ja Richard P. Larrick (2012): It's Only a Matter of Time: Death, Legacies, and Intergenerational Decisions. *Psychological Science*, 23(7): 704–709.

8 Ehdokkaiden edustuskäsitykset

Josefina Sipinen ja Åsa von Schoultz

Johdanto

Kansanedustaja on poliittinen edustaja. Hänet on siis valittu eduskuntaan tekemään poliittisia päätöksiä toisten puolesta. Mutta millaisille ja ennen kaikkea kenen toiveille kansanedustajan tulisi antaa suurin painoarvo tilanteessa, jossa hän on lukuisten yhteiskunnallisten ryhmien ja toimijoiden odotusten kohteena? Poliittisten edustajien roolista ja toimijuuden rajoista on käyty keskustelua aina edustuksellisen järjestelmän alkuajoista lähtien. Yksi varhaisimmista ja keskustelun suuntaa merkittävimmin ohjanneista näkemyksistä löytyy irlantilais-brittiläisen ajattelijan ja poliittisen vaikuttajan Edmund Burken valitsijoilleen pitämästä puheesta vuodelta 1774. Kyseisessä puheessa Burke esitti ajatuksen siitä, että kansanedustajien tulisi olla itsenäiseen harkintaan oikeutettuja edunvalvojia eikä siten sidottuja valitsijakuntansa toiveisiin. Burken mukaan edustajien tulisi huolehtia kansakunnan yleisestä edusta sen sijaan, että he ajaisivat paikallisia tai keskenään ristiriitaisia intressejä (esim. Judge 1999, 53; Thomassen 1994, 238).

Kuten esimerkiksi Jenni Rinne (2020) ja Matti Oksanen (1972) ovat osoittaneet kansanedustajia tarkastelevissa tutkimuksissaan, edustajilla on tapana omaksua eri tilanteissa erilaisia rooleja. Näitä niin kutsuttuja edustusrooleja voidaan ryhmitellä lukuisin eri tavoin (esim. Blomgren & Rozenberg 2012; Rehfeld 2009; Searing 1994; Wahlke ym. 1962). Edustajat itse tosin harvoin pitävät näistä varsin ahtaista luokitteluista, mikä ei ole yllättävää, kun ottaa huomioon, että vaaleilla valitut poliitikot ovat aktiivisia useilla eri areenoilla ja toimivat monien eri ihmisryhmien parissa (ks. myös Aula & Konttinen 2020, 19–27). Huolimatta poliitikkojen haluttomuudesta hyväksyä edustusroolien yksinkertaistettuja luokitteluita, heidän näkemyksensä tutkitusti jakautuvat sen suhteen, kuinka edustajan tulisi toimia tilanteessa, jossa hän on keskenään ristiriitaisten odotusten kohteena (Önnudottir & von Schoultz tulossa). Tämä kiinnostava havainto toimii lähtökohtana käsillä olevalle

artikkelille, jossa tarkastellaan sitä, millaisia edustusrooleja kevään 2019 eduskuntavaalien ehdokkaat pitivät tärkeinä, ja miten käsitykset vaihtelivat ehdokkaiden sosiodemografisen taustan, puolueen ja senioriteetin mukaan.

Edustusroolit

Klassisin edustusroolien luokittelu on peräisin 1950-luvulta (Eulau ym. 1959). Siinä erotetaan toisistaan edustuksen *painopiste* ja *tyyli*. Painopisteellä viitataan siihen, mitä ryhmiä edustajat katsovat edustavansa. Usein vaa’an toiseen kuppiin asetetaan oman vaalipiirin äänestäjät (tai osa heistä) ja toiseen koko kansakunta. Edustuksen tyylillä puolestaan tarkoitetaan niitä periaatteita, joita edustajien tulisi noudattaa tehdessään päätöksiä. Alkuperäisen jaottelun mukaan edustajat ovat siten joko niin kutsuttuja ”uskottuja miehiä” tai äänestäjien *delegaatteja*. Uskotut miehet toimivat äänestäjiensä edunvalvojina ja perustavat päätökset omaan harkintaansa. Delegaattit sen sijaan noudattavat äänestäjiensä tahtoa riippumatta siitä, mitä mieltä he itse ovat.

Amerikkalaisessa perinteessä on usein omaksuttu individualistinen näkemys edustamisesta puolueiden roolin ollessa heikompi. Eurooppalaiseen vahvojen puolueiden kontekstiin ajatus yksilökeskeisyydestä ei kuitenkaan samalla tavoin istu. Eurooppalaisissa tutkimuksissa luokittelua edustuksen painopisteestä ja tyylistä on usein täydennetty ottamalla huomioon puoluenäkökulma. Edustuksen tyylin osalta tämä tarkoittaa puoluedelegaatin roolin lisäämistä klassisen ”uskottu mies tai äänestäjien delegaatti”-jaottelun rinnalle. Painopisteen suhteen puoluenäkökulman huomioiminen tarkoittaa käytännössä sitä, että edustajan voidaan ajatella painottavan päätöksenteossa joko äänestäjäkuntansa tai koko kansakunnan mutta myös puolueen tai tiettyjen yhteiskunnallisten ryhmien etua (Eulau ym. 1959; Esaiasson 2000; Bengtsson & Wass 2016).

Suomi on osa Eurooppaa paitsi maantieteellisesti myös poliittisen järjestelmän näkökulmasta. Parlamentaarinen järjestelmä, joka edellyttää hallituksen nauttivan parlamentin luottamusta, tarvitsee tuekseen vahvat puolueet. Suomalaisessa demokratiassa on kuitenkin joitain piirteitä, jotka heikentävät puolueiden roolia. Näistä merkittävin on vaalijärjestelmä, joka luo välittömän yhteyden äänestäjien ja yksittäisten edustajien välille (Bengtsson & Wass 2010). Aiemmat tutkimukset ovat lisäksi osoittaneet, etteivät suomalaiset puolueet ole niin yhtenäisiä kuin muut pohjoismaiset puolueet, ja että verrattuna pohjoismaisiin kollegoihinsa suomalaiset kansanedustajat pitävät puolueen merkitystä vähäisempänä oman edustajan roolinsa näkökulmasta (Esaiasson 2000). Kansainvälisessä vertailussa suomalaiset puolueet toki näyttävät verrattain yhtenäisinä, ja yhtenäisyyden on havaittu ajan saatossa lisääntyneen (Jensen 2000, 217; Pajala & Jakulin 2007).

Puolueiden vahva rooli poliittisessa päätöksenteossa samoin kuin puoluekurin noudattaminen eduskunnan äänestyksissä voivat olla keskeisiä hallituksen vakauden takaavia seikkoja. Nämä käytännöt eivät kuitenkaan ole linjassa perustuslain pykälän 29 kanssa jossa säädetään kansanedustajan riippumattomuudesta seuraavasti:

Kansanedustaja on velvollinen toimessaan noudattamaan oikeutta ja totuutta. Hän on siinä velvollinen noudattamaan perustuslakia, eivätkä häntä sido muut määräykset (Suomen perustuslaki 731/1999 § 29).

Pykälä 29 nimenomaisesti kieltää niin kutsutun ”imperatiivisen mandaatin”, jonka mukaan edustajan tulisi olla sidottu toisen henkilön tahtoon. Vastaava kohta löytyy myös useiden muiden eurooppalaisten valtioiden perustuslaeista. Tämä voi vaikuttaa paradoksilta sitä taustaa vasten, kuinka vahva asema puolueilla näissä maissa on ja kuinka tiukkaa puoluekuria niiden sisällä noudatetaan. Pyrkimys kieltää imperatiivinen mandaatti juontuu aikaan ennen modernien demokratioiden ja vahvojen joukkopuolueiden syntyä. Edustuksellisen järjestelmän alkuaikoina Englannissa paikalliset edustajat matkustivat Lontooseen saakka varmistaakseen, että heidän kotiseutunsa edut ja toiveet tulivat huomioiduiksi päätöksenteossa ennen kansallisia etuja. Juuri tähän toimintatapaan Edmund Burke halusi kuuluisassa vuoden 1774 puheessaan puuttua. Burken ajatus edustajista itsenäisinä, koko maan etua ajavina uskottuina miehinä muodosti pohjan imperatiivisen mandaatin kiellolle, joka yhä löytyy monien maiden perustuslaeista.

Teoriassa kansanedustajan roolin tulisi siten olla varsin yksiselitteinen. Hänen tulisi olla itsenäinen toimija, joka on riippumaton kaikesta muusta paitsi niistä periaatteista, joista on säädetty perustuslaissa. Todellisuus ei kuitenkaan ole näin suoraviivainen. Suomalaiset äänestäjät antavat tukensa yksittäiselle ehdokkaalle, jonka ehdokkaaksi nimittämisestä on kuitenkin vastannut puolue. Ehdokkaan valituksi tuleminen puolestaan perustuu puolueen saamaan yhteiseen äänimäärään, joka määrittää sen, kuinka moni puolueen eniten ääniä saaneista ehdokkaista valitaan eduskuntaan. Eduskunnassa edustajan työhön taas vaikuttaa hänen puolueensa hallitus- tai oppositioasema, minkä lisäksi tehtävät eri valiokunnissa määräytyvät puoluerajojen mukaan. Kansanedustajat myös istuvat täysistuntosalissa paikoilla, jotka on määrätty heidän edustamansa puolueen perusteella. Nämä ovat kaikki esimerkkejä puolueiden vahvasta roolista edustajien tehtävien määrittäjinä huolimatta siitä, että kansanedustajan riippumattomuudesta säädetään perustuslaissa. Suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä on siten sisäänrakennettu ristipaine: siinä missä vaalijärjestelmä kannustaa ehdokkaita yksilöllisyyteen, käytännön työ eduskunnassa pohjautuu puolueen edustajien yhtenäisyyteen (von Schoultz & Wass 2016).

Edellisten tekijöiden lisäksi myös eräät muut seikat voivat vaikuttaa kansanedustajien työhön ja äänestäjien heihin kohdistamiin odotuksiin. Moninaiset siteet omaan vaalipiiriin ja siellä oleviin tukijoihin ovat tärkeä osa kansanedustajan työtä. Paikallisten yhteyksien

korostunut asema kytkeytyy vaalijärjestelmään, sillä tullakseen valituiksi ehdokkaat tarvitsevat taakseen vahvan henkilökohtaisen tuen. Siksi heidän on rakennettava itsestään vahva henkilökuva ja muodostettava side vaalipiirinsä äänestäjiin. Ilman poliittista kokemusta ja aktiivista osallistumista paikallisella tasolla on hyvin vaikeaa tulla valituksi eduskuntaan. Tämä on keskeinen selitys sille, miksi 85 prosenttia vuoden 2019 eduskuntavaaleissa valituksi tulleista toimi myös kunnanvaltuutettuna. Korkea kunnanvaltuutettujen osuus eduskunnassa osoittaa, kuinka tärkeitä paikallinen mandaatti ja yhteydet paikallispolitiikkaan ovat. Näistä yhteyksistä halutaan pitää kiinni, vaikka osalla kansanedustajista onkin verrattain niukasti aikaa osallistua kuntapolitiikkaan (Aula & Konttinen 2020, 31). Toisaalta kansanedustaja voi valita roolin myös jonkin tietyn yhteiskuntaryhmän, kuten maanviljelijöiden, naisten, nuorten tai etnisten vähemmistöjen etujen vartijana.

Painopisteen lisäksi toinen klassinen kysymys poliittista edustusta käsittelevässä kirjallisuudessa liittyy edustuksen tyyliin ja niihin vapauksiin, joita kansanedustaja voi työssään ottaa. Onko kansanedustaja sidottu niihin intresseihin, joita hän katsoo edustavansa? Tällä ulottuvuudella vaihtoehtojen määrä on rajatumpi. Jatkumon toisessa päässä ovat täysin toisten – joko äänestäjien tai muiden toimijoiden – toiveita noudattavat delegaatit ja toisessa päässä muiden toiveista vapaat uskotut edunvalvojat, jotka noudattavat omaa näkemystään.

On syytä muistaa, etteivät erilaiset edustusroolit ole toisiaan poissulkevia. Kansanedustajat kohtaavat työssään monenlaisia odotuksia ja vaatimuksia, ja todennäköisesti he muovaavat tyyliään ja painopistettään vastaamaan näitä erilaisia vaateita (Rinne 2020). Voimme tästä huolimatta olettaa, että eri edustajien tekemät painotukset ja preferenssit vaihtelevat, ja näitä eroja on kiinnostavaa tarkastella lähemmin.

Tutkimusaineisto ja tulokset

Tutkimusaineistona tässä luvussa käytetään Eduskuntavaaliehdokkaat 2019 -kyselyaineistoa (ks. tarkempi aineistonkuvaus teoksen lopussa). Aineiston analyysi on kuvaileva ja menetelmänä käytetään ristiintaulukointia. Selitettävänä muuttujina ovat eduskuntavaalien ehdokkaiden edustusroolit jaettuna edustuksen painopisteeseen ja tyyliin. Selittävänä muuttujina ovat ehdokkaiden sukupuoli, ikä, vaalimenestys (valittiin joko kansanedustajaksi tai varasijalle tai ei tullut valituksi) sekä puolue. Edustuksen painopisteen osalta vertaamme myös ehdokkaiden näkemyksiä äänestäjien vastaaviin. Äänestäjiä koskeva tutkimusaineisto on peräisin vuoden 2019 kansallisesta eduskuntavaalitutkimuksesta (Grönlund & Borg tulossa).

Edustuksen painopistettä selvitettiin tiedustelemalla ehdokailta, keitä kansanedustajan tulisi ensisijaisesti edustaa. Ehdokkaita pyydettiin järjestämään viisi vaihtoehtoa tärkeimmästä vähiten tärkeään: (1) omia äänestäjiä vaalipiirissä; (2) kaikkia vaalipiirin kansalaisia; (3) puolueen äänestäjiä kokonaisuudessaan; (4) tietyn yhteiskuntaryhmän jäseniä (esim. nuoria tai vanhuksia); tai (5) kaikkia Suomen kansalaisia. Tuloksia analysoidaan neliluokkaisella muuttujalla. Ehdokkaat on jaettu näihin luokkiin sen perusteella, mitä ryhmää he katsoivat ensisijaisesti edustavansa, eli minkä ryhmän he merkitsivät järjestyksessä kaikkein tärkeimmäksi (tällöin ehdokas sai arvon 1 ja muussa tapauksessa arvon 0). Vastausvaihtoehdot 1 ja 2 tärkeimmiksi merkinneiden ehdokkaiden painopisteenä on heidän vaalipiirinsä äänestäjäkunta. Vaihtoehtoa 3 priorisoineiden painopisteenä on puolue, vaihtoehdon 4 valinneiden painopisteenä tietyt yhteiskuntaryhmät, ja vaihtoehtoa 5 painottaneille edustajuudessa on ennen kaikkea kyse kaikkien Suomen kansalaisten etujen ajamisesta. Tulokset esitetään kuviossa 8.1.

Selvästi suurin osa (53 %) kevään 2019 eduskuntavaalien ehdokkaista piti tärkeänä sitä, että kansanedustaja edustaa eduskunnassa koko kansakuntaa. Toiseksi tärkeimpänä pidettiin oman vaalipiirin äänestäjien edustamista: neljännes (26%) ehdokkaista merkitsi tämän tärkeimmäksi vaihtoehdoksi. Kolmanneksi tärkeimpänä (12 %) tuli puolueen äänestäjien edustaminen ja vasta viimeisenä tietyn yhteiskuntaryhmän (8 %) edustaminen. Havainto, jonka mukaan verrattain harva ehdokkaista piti tärkeänä puolueen äänestäjien edustamista, tukee aiempia tutkimustuloksia (von Schoultz & Wass 2016). Vastaavatyypisiä havaintoja on tehty myös kuntapolitiikan osalta. Vuoden 2017 kuntavaaliehdokkaista 73 prosenttia piti tärkeimpänä kaikkien kunnan asukkaiden edustamista, siinä missä vain noin kymmenes painotti omia äänestäjiään (12 %) tai puoluettaan (11 %) (Kestilä-Kekkonen ym. 2018, 30–31). Suomalaisehdokkaiden heikko sitoutuminen puolueen äänestäjiin on pohjoismaisessa vertailussa kuitenkin melko poikkeuksellista. Vertailevassa kyselyssä vuodelta 1990 suomalaiset kansanedustajat painottivat puolueiden roolia vähemmän kuin kansanedustajat muissa Pohjoismaissa (Esaïsson 2000, 79; Jensen 2000, 233).

Tarkasteltaessa äänestäjien preferenssejä huomataan, että heidän näkemyksensä edustuksen painopisteestä ovat hyvin yhteneväisiä ehdokkaiden näkemysten kanssa. Siinä missä ehdokkaista kahdeksan prosenttia piti tätä tärkeimpänä painopisteenä, äänestäjistä vain yksi sadasta ajatteli samoin. Vastaavia tuloksia ehdokkaiden ja äänestäjien vahvasta mielpidekongruenssista on havaittu aiemminkin (von Schoultz & Wass 2016), mikä antaa tukea sille, että äänestäjät ja ehdokkaat tapaavat olla samaa mieltä siitä, keitä kansanedustajien tulisi eduskunnassa edustaa.

Sukupuolten välillä ei juuri ollut eroja edustuksen painopisteen suhteen. Tulokset eivät myöskään merkittävästi eroa iän osalta joitain poikkeuksia lukuun ottamatta. Siinä missä nuorista, alle 35-vuotiaista ehdokkaista 15 prosenttia piti jonkin tietyn yhteiskuntaryhmän edustamista tärkeimpänä, vanhemmissa ikäryhmissä vastaava osuus oli selvästi pienempi.

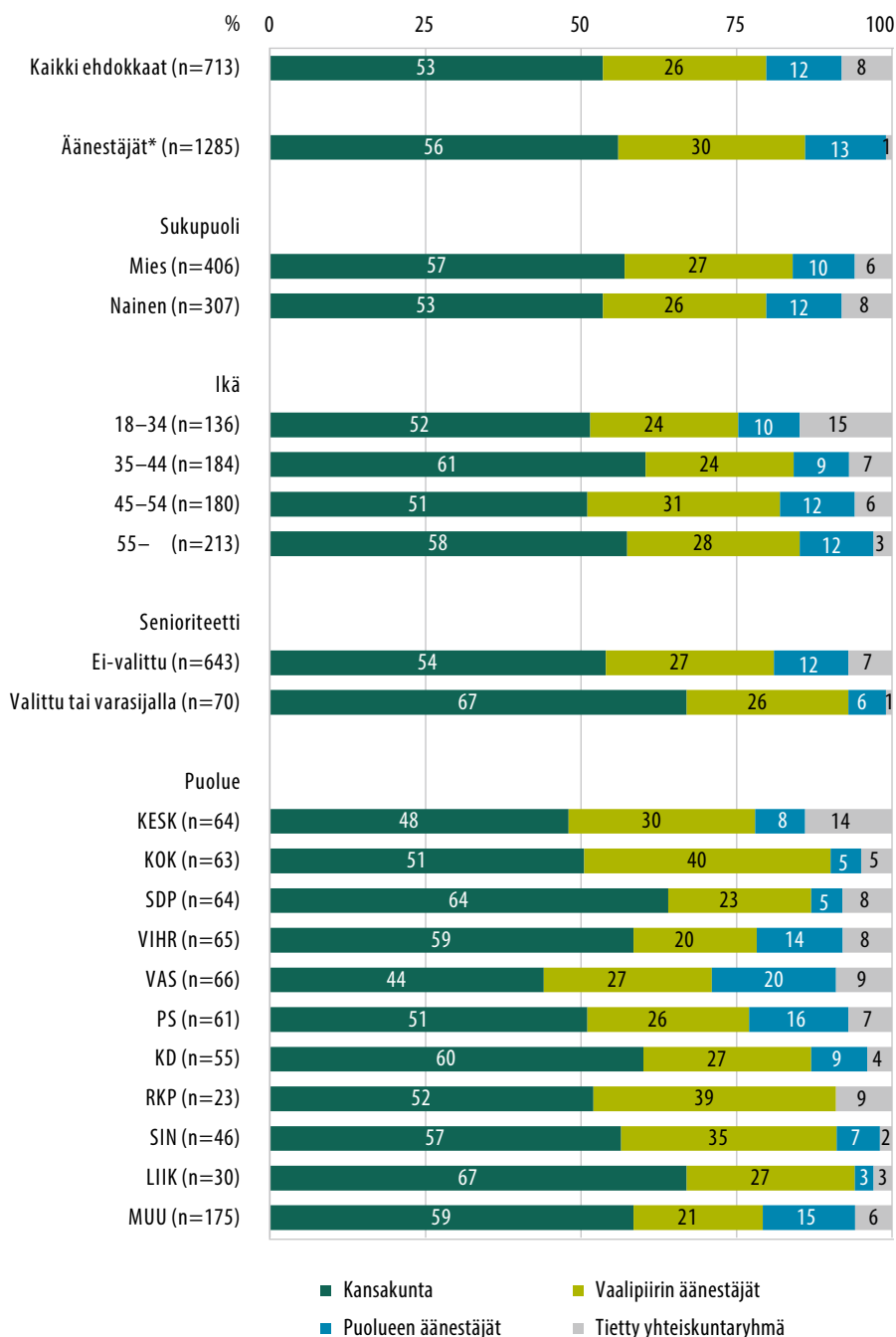
Kaikista hanakimmin koko kansakunnan edustamista painottivat 35–44-vuotiaat sekä 55 vuotta täyttäneet.

Vastaajien vaalimenestys vaikutti selvästi ehdokkaiden näkemyksiin. Lähes 70 prosenttia valituksi tulleista tai varasijalle valituista oli sitä mieltä, että kansanedustajan tulisi edustaa koko kansakuntaa. Valitsematta jääneistä samaa mieltä oli hieman yli puolet. Valitsematta jääneiden joukossa oli selvästi enemmän myös heitä, joiden mielestä kansanedustajan tulisi painottaa puolueensa äänestäjien tai tietyn yhteiskuntaryhmän näkemyksiä tehdesään päätöksiä. Valituksi tulleiden joukossa vain yksi sadasta vastaajasta oli sitä mieltä, että kansanedustajan tulisi noudattaa ensisijaisesti yksittäisen yhteiskuntaryhmän mielipidettä.

Puolueiden välillä oli havaittavissa muutamia selkeitä painotuseroja edustuksen painopisteen suhteen. Esimerkiksi Keskustan ehdokkaista selvästi muita puolueita suurempi osa oli sitä mieltä, että kansanedustajan tulisi edustaa tiettyä väestöryhmää, mikä Keskustan kansanedustajien osalta oletettavasti tarkoittaa maanviljelijä- ja maaseutuväestöä. Vasemmistoliiton ehdokkaista puolestaan selvästi muiden puolueiden ehdokkaita suurempi osa (20 %) painotti tilivelvollisuutta oman puolueen äänestäjiä kohtaan. Myös Perussuomalaisen (16 %) ja Vihreiden (14 %) ehdokkaista verrattain moni painotti oman puolueen äänestäjäkuntaa. Tämä voi heijastaa sitä, etteivät nämä kolme puoluetta lukeudu niin kutsuttujen yleispuolueiden joukkoon, vaan kunkin äänestäjäkunta on taustoiltaan ja siten arvopohjaltaan yhtenäisempi kuin esimerkiksi vanhoilla suurilla puolueilla SDP:llä, Keskustalla ja Kokoomuksella. Oman vaalipiirin äänestäjäkunnan edustaminen oli kaikkein tärkeintä Kokoomuksen ja RKP:n ehdokkaille. Molempien puolueiden ehdokkaista noin neljä kymmenestä piti tärkeimpänä painopisteenään vaalipiirinsä äänestäjäkuntaa. Useimmin koko kansakunnan edustamista peräänkuuluttivat Liike Nyt:in (67 %) ja SDP:n (64 %) ehdokkaat. Harvimmin kansakunta-painotus näkyi Vasemmistoliiton ehdokkaiden keskuudessa.

Ehdokaskyselyssä selvitettiin edustuksen painopisteen lisäksi myös niin kutsuttua edustuksen tyyliä. Tyylillä viitataan kansanedustajan riippumattomuuteen eli siihen, missä määrin kansanedustajan tulisi noudattaa omaa näkemystään suhteessa hänen äänestäjiensä ja/tai puolueensa näkemyksiin. Ehdokkaita pyydettiin valitsemaan toinen kahdesta vaihtoehdosta kolmessa kuvitteellisessa tilanteessa. Ensimmäiseksi (1) heiltä kysyttiin, miten kansanedustajan tulisi äänestää eduskunnassa, jos oman vaalipiirin äänestäjien mielipide on ristiriidassa oman puolueen mielipiteen kanssa; tulisiko kansanedustajan tällöin äänestää oman puolueensa vai äänestäjiensä mielipiteen mukaisesti. Toiseksi (2) ehdokkaita kysyttiin, miten kansanedustajan tulisi äänestää siinä tapauksessa, jos hänen mielipiteensä on ristiriidassa oman vaalipiirin äänestäjien kanssa; tulisiko hänen seurata omaa näkemystään vai noudattaa vaalipiirinsä äänestäjien tahtoa. Kolmanneksi (3) ehdokkaita pyydettiin vastaamaan kysymykseen, miten kansanedustajan tulisi äänestää eduskunnassa, jos kansanedustajan mielipide on ristiriidassa hänen puolueensa mielipiteen kanssa; onko tällöin tärkeämpää oma vai puolueen tahto?

Kuvio 8.1 Edustuksen painopiste.

Lähde: Eduskuntavaaliehdokkaat 2019 -kysely. Tiedot äänestäjien osalta ovat peräisin vuoden 2019 eduskuntavaalitutkimusaineistosta.

Edustuksen tyyli -muuttuja on muodostettu näiden kysymysten pohjalta seuraavasti: ne ehdokkaat, jotka halusivat kansanedustajan noudattavan äänestäjien tahtoa tilanteissa 1 ja 2, luokiteltiin äänestäjien delegaateiksi. Ne ehdokkaat, joiden mielestä kansanedustajan tulisi tilanteissa 1 ja 3 noudattaa puolueen toiveita, luokiteltiin puoluedelegaateiksi. Niin kutsutuiksi ”uskotuiksi miehiksi” tai edunvalvojiksi luokiteltiin ne, joiden mielestä kansanedustajan olisi tilanteissa 2 ja 3 äänestettävä oman mielipiteensä mukaisesti. Vastaajista ne, jotka tilanteessa 1 valitsivat puolueen mielipiteen, tilanteessa 2 äänestäjien mielipiteen ja tilanteessa 3 kansanedustajan oman mielipiteen, luokiteltiin poliitikoiksi. Viimeinen kategoria on peräisi Eulaulta ja kumppaneilta (1959) ja viittaa edustajiin, joilla ei ole tarkoin määriteltyä tyyliä. Tulokset esitetään kuviossa 8.2

Kaikkein useimmin ehdokkaat painottivat edustuksen tyylin osalta edunvalvoja-roolia. Tätä mieltä oli yli puolet kaikista ehdokkaista. Vajaa neljännes piti tärkeänä, että kansanedustaja toimii äänestäjiensä delegaattina. Noin viidennes puolestaan painotti puoluedelegaatin roolia. Niin kutsuttuja poliitikkoja vastanneista oli seitsemän prosenttia.

Sukupuolten välillä oli havaittavissa pieniä eroja. Siinä missä naisehdokkaista miehiä useampi painotti puoluedelegaatin roolia, miesten keskuudesta löytyi useampi äänestäjien delegaatti. Iän suhteen on nähtävissä selkeä ero kahden nuorimman ja kahden vanhimman ikäryhmän välillä. Alle 45-vuotiaiden keskuudessa 60 prosenttia painotti edunvalvoja-roolia, siinä missä tätä vanhempien osalta vastaava osuus oli 46 prosenttia. Yli 45-vuotiaat olivat nuorempia ehdokkaita selvästi useammin sitä mieltä, että edustajan tulisi olla äänestäjiensä delegaatti. Näin ajatteli vanhemmista ehdokkaista lähes kolmannes, siinä missä nuoremmista tätä mieltä oli noin 15 prosenttia.

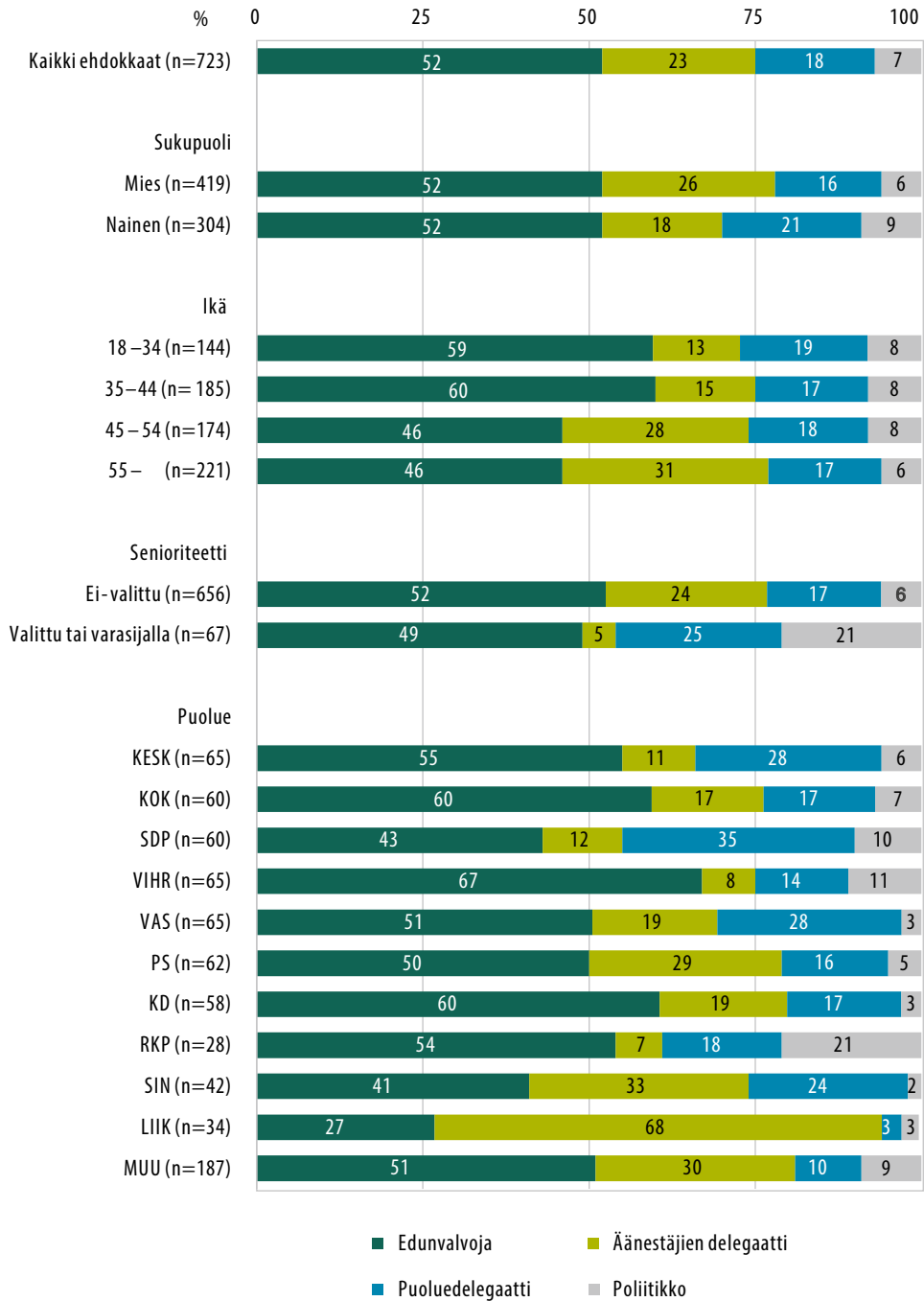
Kansanedustajiksi ja varasijalle valittujen joukossa oli valitsematta jääneitä selvästi enemmän sekä puoluedelegaatteja (25 %) että niin kutsuttuja poliitikkoja (21 %). Valitsematta jääneiden keskuudessa sen sijaan löytyi enemmän äänestäjien delegaatteja eli heitä, joiden mielestä kansanedustajan tulisi asettaa äänestäjiensä toiveet omien ja puolueen mielipiteiden edelle. Kansanedustajien osalta tulos heijastanee heidän käytännön kokemustaan eduskunnan päätöksentekokulttuurista, jossa puolueilla on suuri rooli. Valitsematta jääneiden äänestäjien toiveille antama suurempi painoarvo sen sijaan voidaan tulkita ”ulkopuolisen näkökulmaksi” ja kenties toiveeksi siitä, kuinka poliittisia päätöksiä tulisi tehdä. Valitsematta jääneiden näkökulma on lähempänä äänestäjien käsityksiä poliittisesta edustuksesta (Bengtsson 2014).

Entä millaisia puoluekohtaisia eroja edustuksen tyylin suhteen oli havaittavissa? Kuvio 8.2 osoittaa, kuinka Vihreiden, Kokoomuksen ja KD:n ehdokkaat olivat kaikkein useimmin edunvalvoja-roolin kannalla. Vihreiden osalta näin ajatteli jopa 67 prosenttia ehdokkaista. Liike Nyt:in ehdokkaiden keskuudessa edunvalvoja-roolia puolestaan kannatti vain alle kolmannes vastanneista siinä missä heistä lähes 70 prosenttia oli sitä mieltä, että

kansanedustajan tulisi toimia äänestäjien delegaattina. Vastaukset ovat linjassa Liike Nyt:in perustamisajatuksen kanssa. Puolue kertoo kotisivuillaan, kuinka se ottaa niin kutsumansa Nettiparlamentin välityksellä kaikki halukkaat mukaan päätöksentekoon, ja tällä tapaa ”politiikkaa joukkoistamalla” kehittää edustuksellista demokratiaa (Liike Nyt 2020). Liike Nyt:in jälkeen vähiten kannatusta edunvalvoja-rooli sai Sinisten ja SDP:n ehdokkaiden keskuudessa. Heistä neljä kymmenestä priorisoi kaikkien Suomen kansalaisten edustamista. Sinisten ja Perussuomalaisten ehdokkaissa oli Liike Nyt:in jälkeen eniten heitä, jotka painottivat kansanedustajan roolia äänestäjien delegaattina (noin kolmannes ehdokkaista). Vastaava havainto on tehty Euroopassa myös muiden nationalististen populistipuolueiden osalta (Önnudóttir 2016). SDP:n osalta sen sijaan korostui puoluedelegaatin rooli, mikä heijastanee SDP:n menneisyyttä joukkoapuolueena sekä vasemmistopuolueiden keskuudessa yleisemmin havaittua vahvempaa kollektiivista identiteettiä (esim. della Porta 2013, 50). SDP:n jälkeen eniten puoluedelegaatin roolia kannattaneita oli keskustan ja vasemmistoliiton riveissä.

Käyttämämme tutkimusaineisto ei mahdollista äänestäjien ja ehdokkaiden preferenssien vertailua edustuksen tyylin osalta. Tiedämme kuitenkin aiemman tutkimuksen perusteella, että äänestäjien ja poliitikkojen näkemykset eroavat enemmän edustuksen tyylin kuin sen painopisteen suhteen (Bengtsson 2014). Äänestäjät suhtautuvat varauksellisemmin itsenäiseen edunvalvoja-rooliin ja toivovat kansanedustajien sen sijaan noudattavan äänestäjien toiveita.

Kuvio 8.2 Edustuksen tyyli.

Lähde: Eduskuntavaaliehdokkaat 2019 -kysely

Päätelmät

Tässä luvussa on tarkasteltu kevään 2019 eduskuntavaalien ehdokkaiden näkemyksiä kansanedustajien edustusrooleista. Tarkastelussa keskityttiin ensin edustuksen painopisteseen eli siihen, keitä kansanedustajan tulisi ensisijaisesti edustaa, ja toiseksi edustuksen tyyliin eli siihen, kuinka riippumaton toimija kansanedustajan tulisi olla. Molempien suhteen havaittiin joitain selkeitä näkemuseroja ehdokkaiden välillä.

Tulokset osoittavat, että selvästi suurin osa kevään 2019 eduskuntavaalien ehdokkaista piti ensisijaisena sitä, että kansanedustaja edustaa eduskunnassa koko kansakuntaa. Toiseksi tärkeimpänä he pitivät oman vaalipiirinsä äänestäjien edustamista, kolmanneksi tärkeimpänä puolueensa äänestäjien edustamista ja vähiten tärkeänä tietyn yhteiskuntaryhmän edustamista. Ehdokkaiden ja äänestäjien edustuksen painopistettä koskevien näkemysten havaittiin olevan varsin yhteneväisiä. Kansakunta-painotuksen havaittiin olevan selvästi yleisempää eduskuntaan ja varasijalle valittujen ehdokkaiden keskuudessa. Myös puolueiden välillä oli joitain painotuseroja. Osassa puolueista toisia suurempi osa ehdokkaista asemoitui vahvemmin tietyn väestöryhmän edustajaksi (kuten Keskusta ja maanviljelijäväestö). Puolueen äänestäjien edustaminen oli selvästi muita puolueita useammin tärkeää Vasemmistoliiton, Vihreiden ja Perussuomalaisten ehdokkaille. Näiden puolueiden kannattajakunta on taustoiltaan ja arvopohjaltaan yhtenäisempää kuin niin kutsuttujen yleispuolueiden, joiden ehdokas- ja kannattajakunnasta löytyy enemmän mielipiteitä laidasta laitaan. Näin ollen side ehdokkaan ja puolueen äänestäjien välillä voidaan kokea tiiviimmäksi puolueissa, joiden tavoitteiden tiedetään olevan linjassa puolueen ydinkannattajakunnan toiveiden kanssa.

Edustuksen tyylin osalta tulokset osoittivat, että kaikkein useimmin ehdokkaat painottivat niin kutsuttua edunvalvoja-roolia, jossa kansanedustajan riippumattomuus äänestäjistä ja puolueesta on kaikkein suurinta. Tätä mieltä oli yli puolet kaikista ehdokkaista. Vajaa neljännes piti tärkeänä, että kansanedustaja toimii äänestäjiensä delegaattina. Noin viidennes puolestaan painotti puoluedelegaatin roolia. Nuoremmat ehdokkaat painottivat kansanedustajan riippumattomuutta useammin kuin vanhemmat ehdokkaat, joiden keskuudessa sen sijaan vallitsi yleisemmin kokemus siitä, että kansanedustajan tulisi olla äänestäjiensä delegaatti. Vaikka puolet sekä valituista että valitsematta jääneistä kannatti ajatusta, jonka mukaan kansanedustajan on äänestettävä ensisijaisesti oman mielipiteensä mukaisesti, valittujen joukossa oli selvästi enemmän heitä, joiden mielestä kansanedustajan olisi risti-riitatilanteessa noudatettava puolueensa näkemystä. Tämä heijastanee valittujen aiempaa käytännön kokemusta eduskunnan päätöksentekokulttuurista, jossa puolueilla on suuri rooli.

Puolueista SDP:n, Keskustan ja Vasemmistoliiton ehdokkaat painottivat muita useammin puoluedelegaatin roolia. Liike Nyt:in, Sinisten ja Perussuomalaisten ehdokkaat puolestaan

painottivat muita useammin kansanedustajan roolia äänestäjiensä delegaattina. Vihreät, Kokoomus ja Kristillisdemokraatit olivat kaikkein voimakkaimmin edunvalvoja-roolin kannalla. Havainnot liittynevät puolueiden historiaan, sisäiseen organisaatiokulttuuriin ja poliittiseen ideologiaan, sillä esimerkiksi vasemmistopuolueissa kollektiivisen identiteetin ja ryhmän edun ajaminen on perinteisesti ollut voimakasta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että suurin osa suomalaisista poliitikoista jakaa Edmund Burken vuonna 1774 esittämän ajatuksen poliittisen edustajan ideaalista. Suurin osa heistä nimittäin kokee, että poliittisen edustajan tulisi olla riippumaton toimija, joka edustaa koko kansakunnan etua. Puheessaan Bristolin kaupungin äänestäjille Burke muotoili ajatuksensa seuraavasti:

*Parlamentti ei ole erilaisia ja vastakkaisia etuja edustavien kokouspaikka (...) sen sijaan parlamentti on koko kansakunnan neuvotteleva elin, jolla on yksi yhteinen etu (...)*⁶

On myös selvää, etteivät suomalaiset poliitikot aseta puoluettaan etusijalle hahmottaessaan omaa rooliaan poliittisena edustajana. Tässä mielessä heidän näkemyksensä eroavat muiden pohjoismaalaisten poliitikkojen näkemyksistä, minkä voidaan ajatella olevan seurausta henkilökeskeisestä vaalijärjestelmästä, jossa äänestäjät äänestävät suoraan myös ehdokasta. Henkilöäni luo välittömän yhteyden äänestäjien ja ehdokkaiden välille ja takaa vaaleissa menestyneille ehdokkaille vahvan aseman suhteessa puolueeseen.

⁶ Käännös kirjoittajien. Alkuperäinen englannin kielinen lainaus: "Parliament is not a congress of ambassadors from different and hostile interests...; but parliament is a deliberative assembly of one nation, with one interest, that of the whole..."

Lähteet

Aula, Ville ja Lea Konttinen (2020): Miten kansaa edustetaan? – *Selvitys kansanedustajien työstä eduskuntatyön uudistamiseksi*. Sitran selvityksiä 165. Helsinki: Sitra.

Bengtsson, Åsa (2014): Kansanedustajien roolit ja kansalaisodotukset. Teoksessa Wiberg, Matti ja Tapio Raunio (toim.): *Eduskunta: kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Helsinki: Gaudeamus.

Bengtsson, Åsa ja Hanna Wass (2010). Styles of political representation: What do voters expect?. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 20(1): 55–81.

Blomgren, Magnus ja Olivier Rozenberg (2012): Legislative roles and legislative studies: The neoinstitutionalist turning point. Teoksessa Blomgren, Magnus ja Olivier Rozenberg (toim.): *Parliamentary Roles in Modern Legislatures*. Oxon: Routledge.

Della Porta, Donatella (2013): *Can Democracy Be Saved? Participation, Deliberation and Social Movements*. Cambridge: Polity Press.

Esaiasson, Peter (2000): How Members of Parliament Define Their Task. Teoksessa Esaiasson, Peter ja Knut Heidar (toim.): *Beyond Westminster and Congress*. The Nordic Experience. Ohio: Ohio State University Press.

Eulau, Hanz, Wahlke, John C., Buchanan, William ja Leroy C. Ferguson (1959): The Role of the Representative: Some Empirical Observation on the Theory of Edmund Burke. *American Political Science Review*, 53: 742–756.

Grönlund, Kimmo (Åbo Akademi) ja Sami Borg (Tampereen yliopisto): Eduskuntavaalitutkimus 2019 [sähköinen tietoaaineisto]. Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja; arkistoitavana].

Jensen, Torben K. (2000): Party Cohesion. Teoksessa Esaiasson, Peter ja Knut Heidar (toim.): *Beyond Westminster and Congress. The Nordic Experience*. Ohio: Ohio State University Press.

Judge, David (1999): *Representation: Theory and Practice in Britain*. London: Routledge.

Kestilä-Kekkonen, Elina, Sipilinen, Josefina, Borg, Sami, Tiuhonen, Aino ja Hanna Wass (2018): *Kuntademokratiaindikaattorit 2017*. Selvityksiä ja ohjeita 6/2018. Helsinki: Oikeusministeriö.

Liike Nyt (2020): Yleisohjelma ja säännöt. Saatavissa: <https://liikenyt.fi/yleisohjelmajasaannot/> (haettu 30.4.2020).

9 Sukupuolistereotyytiat suomalaisessa politiikassa

Åsa von Schoultz, Mikaela Henriksson ja Elina Kestilä-Kekkonen

Johdanto

Suomen on katsottu usein olevan sukupuolten välisen tasa-arvon edistämisen eturintamassa. Nykyistä hallitusta johtaa 34-vuotias Sanna Marin ja hallituksen ministereistä enemmistö on naisia. Nämä kansainvälisestikin noteeratut ilmiöt ovat entisestään vahvistaneet Suomen mainetta tasa-arvoisena maana.

Mielikuva naisten vahvasta asemasta suomalaisessa politiikassa ei kuitenkaan ole syntynyt hetkessä vaan sen juuret ovat pitkällä historiassa. Suomalaiset naiset saivat toisena maailmassa äänioikeuden vuonna 1906 ja ensimmäisissä eduskuntavaaleissa vuonna 1907 kuusi prosenttia valituista kansanedustajista oli naisia (Lefkofridi ym. 2019). Naisten osuus eduskunnassa on noussut tasaisesti siitä lähtien, ja suhteellisesti eniten naisia valittiin vuoden 2019 vaaleissa, 47 prosenttia (93 edustajapaikkaa 200:sta paikasta). Myös naisministerien osuus on ollut perinteisesti korkea, 40–60 prosenttia 1990-luvun alusta alkaen (Lefkofridi ym. 2019). Suomessa on myös, toisin kuin monissa muissa maissa, ollut naispresidentti. Tarja Halonen valittiin tehtävään kahdesti (2000–2012).

Mutta onko perinteiset näkemykset naisista ja miehistä politiikassa haihtuneet, vai näkyvätkö sukupuolistereotyytiat myös Suomessa, jossa kaikilla puolueilla on naisehdokkaita ja naisjohtajuuden kulttuuri on suhteellisen vahva? Stereotyypialla tarkoitetaan jonkin väestöryhmän ominaisuuksia koskevia uskomuksia, ja näiden uskomusten yleistämistä koko ryhmän ominaisuudeksi. Stereotyyppiä on ikään kuin oikopolku, jota voidaan soveltaa, mikäli kyseisestä henkilöstä tai tilanteesta ei ole tarkempaa tietoa. Stereotyytiat ovat kustannustehokas tapa muodostaa näkemys yksilöstä keräämättä hänestä lisäinformaatiota. Koska

stereotyyppit ovat kuitenkin ryhmän ominaisuus, ne eivät ota huomioon yksilöllistä vaihtelua ja tuomitsevat jokaisen ryhmään kuuluvan samoilla standardeilla (Koch 2000, 415). Yhteiskunnan monista stereotyyppioista keskitymme tässä luvussa sukupuoliin liittyviin stereotyyppioihin, eli siihen millaisia naisten ja miesten uskotaan "olevan". Sukupuolistereotyyppit lähtevät näin ollen ajatuksesta, että yksi tai useampi psykologinen piirre on naisille ominaisempi kuin miehille, ja toisinpäin, ja jotkut tehtävät ja roolit sopivat paremmin naisille tai miehille (Williams & Best 1982, 15).

Psykologian alan tutkimukset ovat osoittaneet, että naisten läsnäolo perinteisesti miesten dominoimilla areenoilla tapaa heikentää sukupuolistereotyyppioita (Smyth & Nosek, 2015). Siksi naisten vahvan edustuksen suomalaisessa politiikassa voisi olettaa ehkäisevän naisiin kohdistuvia negatiivisia stereotyyppioita. Gender Barometer -aineiston valossa näin onkin käynyt: Lefkofridin, Gigerin ja Hollin (2019) tutkimus osoitti, että sukupuolistereotyyppit vähenivät merkittävästi vuosina 1998–2012.

Tässä luvussa tarkastelemme eduskuntavaaliehdokkaiden näkemyksiä sukupuolistereotyyppioista. Vastaavaa aineistoa ei aiemmin ole ollut saatavilla. Verrattuna keskiwertokansalaiseen, kansanedustajaehdokkailla voidaan olettaa olevan enemmän kokemusta poliittisesta päätöksenteosta ja myös enemmän poliittista tietämystä. Näin ollen myös sukupuolistereotyyppioiden tulisi olla heikompia. Tarkastelemme tätä olettamusta vertaamalla kansanedustajaehdokkaiden ja kansalaisten näkemyksiä. Lisäksi tutkimme, missä ehdokasryhmissä sukupuolistereotyyppit ovat mahdollisesti korostuneempia kuin toisissa. Tarkastelun kohteena on kaksi sukupuolistereotyyppioiden tyyppiä: persoonallisuuden piirteisiin liittyvät stereotyyppit ja poliittisiin asiakysymyksiin liittyvät stereotyyppit.

Sukupuolistereotyyppioiden aiempi tutkimus

Aiempi sukupuolistereotyyppioita politiikassa käsitellyt tutkimus on pääosin keskittynyt äänestäjien havaintoihin ehdokkaista, ja siihen miten nämä havainnot ovat vaikuttaneet äänestyskäyttäytymiseen. Tutkimusta on tehty eniten Yhdysvalloissa, jossa tulokset ovat osoittaneet sukupuolistereotyyppioiden vaikuttavan äänestäjien asenteisiin, ja olevan vahingollisia erityisesti naispuolisten ehdokkaiden vaalimenestyksen kannalta. Stereotyyppit liittyvät sekä persoonallisuuden piirteisiin, että poliittisiin asiakysymyksiin. Persoonallisuuden piirteistä naisiin liitetään usein lämpö, pehmeys, myötätuntoisuus, yhteisymmärryksen pyrkiminen, kiltteys ja emotionaalisuus, kun taas miehiin liitetään vastaavasti loogisuus, rationaalisuus, määrätietoisuus, päättäväisyys ja vahva johtajuus. Nämä piirteet tekevät miehistä usein kansalaisten silmissä sopivampia edustamaan kansalaisia (Alexander & Andersen 1993; Huddy & Terkildsen 1993; Kahn & Fridkin 1996; Koch 1999; Lawless 2004).

Johtajuuteen liitettyjä sukupuolistereotypioita pidetään yleensä merkittävänä kynnyksinä naisille politiikassa, koska johtajuuteen liitetyt ominaisuudet ovat ristiriidassa naisiin yleisesti liitettyjen ominaisuuksien kanssa (Rhode & Kellerman 2007). Naissukupuoleen usein yhdistetty kiltteys ja miellyttävyys, ja heikompi kyky tehdä kovia päätöksiä eivät kuulu perinteisesti vahvalta johtajalta vaadittaviin ominaisuuksiin (Carli & Eagly 2007, 128–129; Rhode & Kellerman 2007). Toisaalta jos nainen omaa miehisiksi miellettyjä johtajuuden piirteitä, sitä ei välttämättä pidetä positiivisena. Tämä voi olla vahingollista, sillä suosiota ja kunnioitusta pidetään osana menestyksestä johtajuutta (Rhode & Kellerman 2007). Tutkimus kuitenkin osoittaa, että perinteinen käsitys johtajuudesta muuttuu, kun naisia valitaan edustamaan kansalaisia päätöksentekoihin ja johtotehtäviin (Lefkofridi ym. 2019).

Poliittisiin asiakysymyksiin liittyvät sukupuolistereotypiat sisältävät oletuksia siitä, mitkä politiikkalohkot kiinnostavat nais- tai miesehdokkaita, tai millä aloilla heillä nähdään olevan eniten asiantuntemusta. Asiakysymyksiä koskevat stereotypiat ovat usein yhteydessä persoonallisuuden piirteitä koskeviin stereotyyppioihin: politiikkalohkot voivat olla joko ”myötätuntoa vaativia” tai ”kovia” (Dolan 2004). Miesten katsotaan olevan kykenevämpiä toimimaan miehisillä aloilla, kuten taloudessa ja puolustus- ja turvallisuuspolitiikassa, kun taas naisten aloina pidetään enemmän sosiaalipolitiikkaa, kuten terveydenhuoltoa ja perhepolitiikkaa, sekä ympäristöpolitiikkaa ja tasa-arvokysymyksiä (esim. Alexander & Andersen 1993; Koch 2000; Matland 1994; Huddy & Terkildsen 1993).

Tutkimus on osoittanut, että asiakysymyksiin liitetyt stereotypiat voivat vaikuttaa siihen, suositaanko vaaleissa nais- vai miespuolisia ehdokkaita. Suosimisen suunta riippuu siitä, mikä on maan keskeisin ongelma vaalien ajankohtana. Jos äänestäjiä huolettavat sosiaalipoliittiset kysymykset, kuten terveydenhuolto, tämä on naisehdokkaille edullista. Jos taas pinnalla ovat valtion kilpailukykyyn liittyvät asiat, kuten sota tai talouden tila, miesehdokkaat hyötyvät tilanteesta (Lammers ym. 2009). Tämä selittää osin sitä, miksi miesehdokkaat menestyivät vuoden 2015 eduskuntavaaleissa paremmin kuin vuoden 2019 vaaleissa: vuoden 2015 vaalikeskustelua dominoi talousdiskurssi, kun taas vuonna 2019 sosiaalipoliittiset kysymykset olivat vahvemmin esillä agendalla.

Aineisto

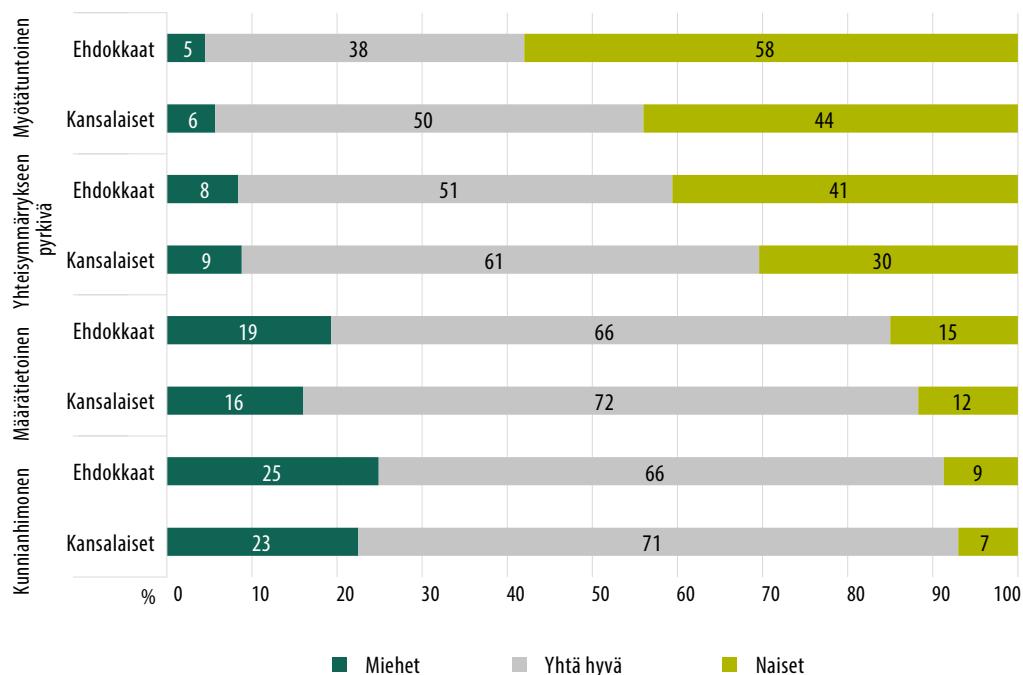
Empiirinen analyysi perustuu kahteen aineistoon. Pääasiallinen aineisto on Eduskuntavaaliedokkaat 2019 -tutkimus. Toinen aineisto on Eduskuntavaalitutkimus 2019 (Isotalo ym. 2020), joka perustuu eduskuntavaalien jälkeen äänestäjäkunnalle tehtyyn kyselytutkimukseen. Kyselytutkimus on tehty pääosin käyntihaastatteluina, mutta sisältää myös ns. perävaunun, jonka vastaaja täyttää itsenäisesti haastattelun jälkeen.

Empiirisessä osiossa analysoimme kahta molemmista aineistoista löytyvää identtistä kysymyspatteristoa: 1) persoonallisuuden piirteisiin liittyviä väittämiä (*Kuvaavatko seuraavat ominaisuudet mielestäsi paremmin mies- vai naispoliitikkoja?*), ja 2) asiakysymyksiin liittyviä väittämiä (*Kumpaa sukupuolta oleva poliitikko, mies vai nainen, kykenee mielestäsi toimimaan paremmin seuraavilla politiikan osa-alueilla?*). Vastauskaala molemmissa kysymyksissä on seitsemänportainen, jossa pienemmät luvut viittaavat miespoliitikkoihin liitettyihin ominaisuuksiin ja suuremmat luvut naispoliitikkoihin liitettyihin. Keskimäiset luvut kuvaavat sukupuolineutraalia asennoitumista. Aluksi ryhmittelemme skaalan luvut kolmeen kategoriaan (”naiset”, ”miehet” ja ”yhtä hyvin/hyviä”) ja sen jälkeen laskemme indeksin, jolla pyritään arvioimaan stereotyyppittelyn keskimääräistä astetta eri ehdokasryhmissä.

Sukupuolistereotypiat: kansanedustajaehdokkaat ja äänestäjäkunta

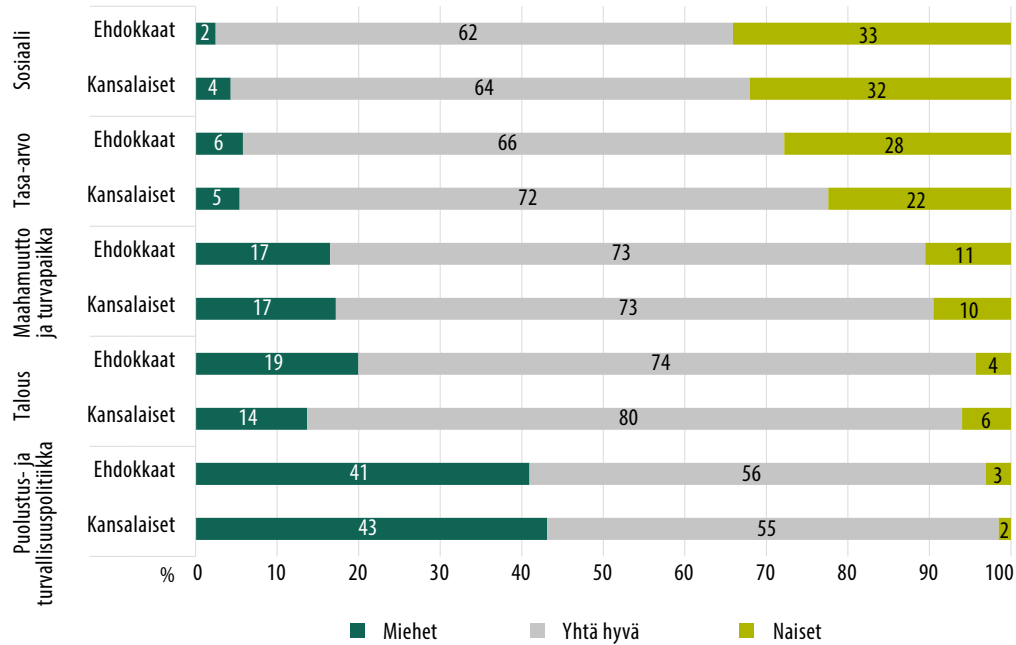
Vertaamme aluksi persoonallisuuden piirteisiin liitettyjä sukupuolistereotypioita kansanedustajaehdokkaiden ja kansalaisten keskuudessa. Kuvio 9.1 osoittaa oletetusti, että piirteet kuten ”myötätuntoinen” ja ”yhteisymmärrykseen pyrkivä” liitetään vahvasti naispoliitikkoihin, kun taas miespoliitikkoihin yhdistyvät piirteet kuten ”määrätietoinen” ja ”kunnianhimoinen”. Kiinnostavaa ja odotusten vastaista on kuitenkin se, että nämä stereotypiat ovat vahvempia ehdokkaiden kuin kansalaisten keskuudessa. Näin on erityisesti piirteen ”myötätuntoinen” kohdalla: lähes 60 prosenttia ehdokkaista pitää sitä enemmän naispoliitikkojen ominaisuutena, kun kansalaisista näin ajattelee 44 prosenttia. Sama, mutta heikompi yhteys näkyy piirteen ”yhteisymmärrykseen pyrkivä” kohdalla: 41 prosentille ehdokkaista se on ennen kaikkea naispoliitikkojen ominaisuus, kun taas kansalaisista vain vajaalle kolmannekselle. Stereotypiat vaikuttavat olevan myös asymmetrisiä: perinteisesti naisiin liitettyt persoonallisuuden piirteet linkittyvät vahvemmin naispoliitikkoihin kuin perinteisesti miehiin liitettyt piirteet miespoliitikkoihin. Näyttääkin siltä, että naispoliitikot ovat onnistuneet sisällyttämään joitain miehiksi miellettyjä piirteitä portfolioonsa, kun taas miehillä feminiinisten piirteiden sisällyttäminen omaansa on onnistunut huonommin.

Kuvio 9.1 Persoonallisuuden piirteet, jotka sopivat paremmin nais- tai miespuolisiin ehdokkasiin: Ehdokkaiden ja kansalaisten näkemykset (%).

Kuviossa 9.2 on esitetty neljään eri politiikkalohkoon liitetyt sukupuolistereotyypit ehdokkaiden ja kansalaisten osalta. Verrattuna persoonallisuuden piirteitä koskeneisiin tuloksiin, asiakysymysten suhteen sekä kansalaisilla että ehdokkailla näyttäisi olevan vähemmän sukupuolistereotyyppioita. Suurin osa sekä kansalaisista että poliitikoista katsoo, että sekä nais- että miespoliitikot ovat yhtä sopivia toimimaan kaikilla mainituilla politiikkalohkoilla. Myös ero kansalaisten ja poliitikkojen näkemysten välillä on pienempi, vaikka eron suunta on sama: ehdokkailla on keskimäärin vahvemmat sukupuolistereotyypit kuin kansalaisilla. Vahvimmin sukupuoliväritynyt politiikkalohko on puolustus- ja turvallisuuspolitiikka: yli 40 prosenttia sekä ehdokkaista että kansalaisista pitää miespoliitikkoja kykenevämpinä toimimaan tällä alueella. Naispoliitikkojen katsotaan puolestaan olevan sopivampia toimimaan sosiaalipolitiikan ja tasa-arvokysymysten parissa, vaikkakin tämä stereotypia on heikompi: vain 30 prosenttia ehdokkaista ja äänestäjistä ajattelee näin.

Kuvio 9.2 Asiakysymykset, jotka sopivat paremmin miesten tai naisten hoidettavaksi: Ehdokkaiden ja kansalaisten näkemykset (%).

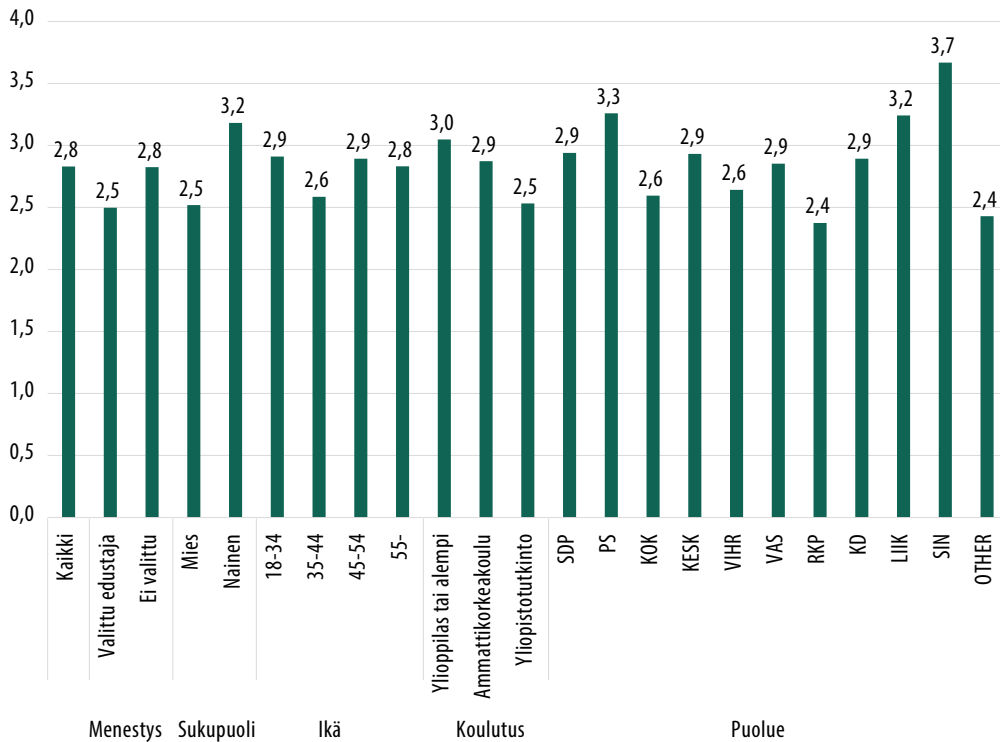

Sukupuolistereotypiat eri ehdokasryhmissä

Seuraavaksi tarkastelemme, ovatko sukupuolistereotypiat voimakkaampia tietyissä ehdokasryhmissä. Tarkastelu alkaa jälleen persoonallisuuden piirteistä, ja sitä varten on luotu indeksi, joka summaa kaikki neljä patterin kysymystä (skaala 0–7). Indeksien keskiarvo on esitetty sukupuolen, koulutuksen, vaalimenestyksen ja puolueen suhteen kuviossa 9.3. Alhainen luku viittaa heikkoihin stereotypioihin ja korkea vahvoihin. Indeksit eivät erottele miehiin tai naisiin liitettyjä stereotyyppioita.

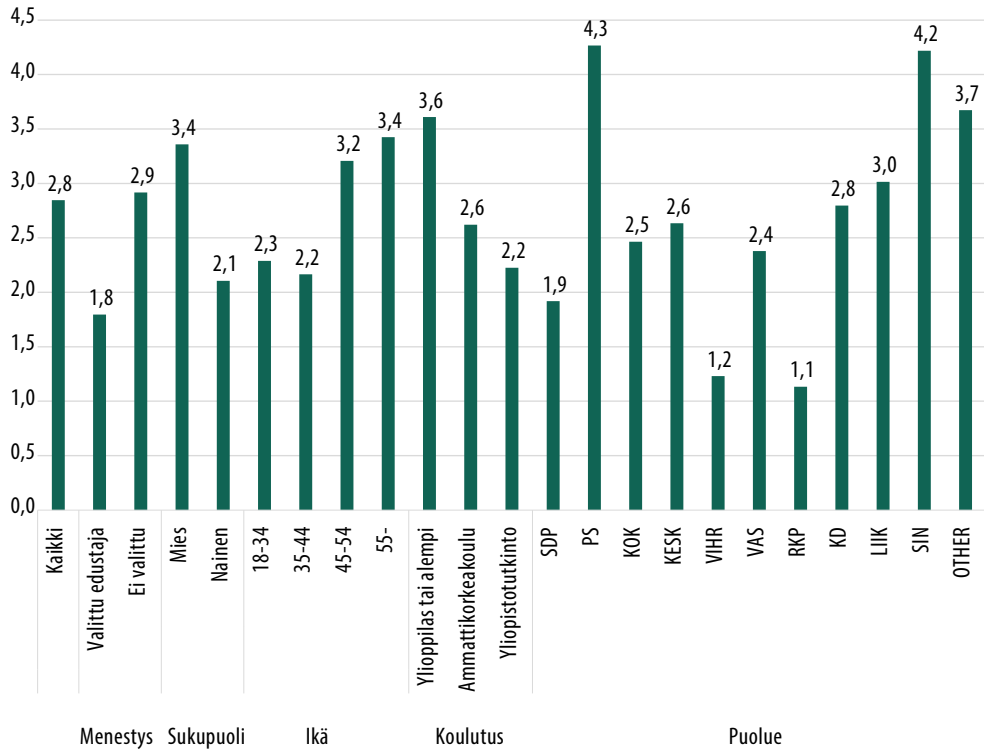
Tulosten yleiskuva on se, että erot ehdokasryhmien välillä ovat pieniä. Menestyksekkäillä eli valituiksi tulleilla ehdokkailla stereotypiat ovat hieman heikompia. Yllättävämpää on ehkä se, että naispoliitikkojen sukupuolistereotypiat ovat jonkin verran vahvempia ja sukupuolten välinen ero on jopa suurempi kuin valituksi tulleiden ja valitsematta jääneiden välinen ero. Arvattavampi tulos koskee koulutusta. Heikoimmat stereotypiat ovat ehdokkailla, joilla on yliopistotutkinto. Myös puolueiden välillä on kiinnostavia eroja. Sinisten ja Perussuomalaisen ehdokkailla on vahvimmat sukupuolistereotypiat ja RKP:n ehdokkailla heikoimmat.

Kuvio 9.3 Persoonallisuuden piirteet, jotka sopivat paremmin nais- tai miespuolisiin ehdokkasiin: ehdokasryhmät (indeksi, keskiarvo 0–12).

Vaikka persoonallisuuden piirteitä koskevat stereotyyppit vaikuttavat jakaantuvan melko tasaisesti eri ehdokasryhmien välillä, asiakysymysten suhteen erot ovat suurempia. Kaiken kaikkiaan kuvion 9.4 osoittamat tulokset ovat linjassa aiempien tutkimusten tulosten kanssa. Ensinnäkin havaitsemme, että ehdokkaista valituksi tulleilla, naisilla, alle 45-vuotiailla ja korkeamman koulutuksen omaavilla on heikommat sukupuolistereotyyppit kuin valitsematta jääneillä, miehillä, vanhemmilla tai heikommin koulutetuilla. Analyysi osoittaa myös, että puolueet erottuvat toisistaan sukupuolistereotyyppien suhteen enemmän asiakysymyksissä kuin persoonallisuuden piirteissä. Perussuomalaisten ja Sinisten ehdokkailla on vahvemmat sukupuolistereotyyppit kuin ehdokkailla keskimäärin, kun taas päinvastainen pätee Vihreiden ja RKP:n ehdokkasiin. Tämä ero on linjassa sen suhteen, miten puolueet sijoittuvat sosiokulttuurisella politiikkaulottuvuudella (ns. GAL-TAN-akseli), sillä sukupuolten tasa-arvo on yksi sen tekijöistä (ks. luku 10).

Kuvio 9.4 Asiakysymykset, jotka sopivat paremmin miesten tai naisten hoidettavaksi: Ehdokasyhmittä (indeksi, keskiarvo 0–15).

Analyyssi osoittaa selvästi, että sukupuolistereotyyppit ovat edelleen suomalaisessa politiikassa olemassa. Stereotyyppit vaikuttavat koskevan yleisemmin persoonallisuuden piirteitä, ja ne ovat jakautuneet suhteellisen tasaisesti eri väestöryhmiin. Tyypillisesti nais-sukupuoleen liitetyt persoonallisuuden piirteet kuten ”myötätuntoisuus” ja ”pyrkimys yhteisymmärrykseen” liitetään suhteellisen voimakkaasti edelleen naispoliitikkoihin. Miehiksi miellettyjen piirteiden, kuten ”kunnianhimoinen” ja ”määrätietoinen”, osalta ero ei kuitenkaan ole nais- ja miesehdokkaiden välillä yhtä suuri. Vaikuttaakin siltä, että tasa-arvon trendi on asymmetrinen: näkemys naispoliitkolle kuuluvista piirteistä on melko laaja, mutta miespoliitikkojen kohdalla verrattain kapea.

Asiakysymysten näkeminen stereotyyppisesti vaikuttaa sen sijaan olevan luonteeltaan enemmän poliittista. Suurimmalla osalla ehdokkaista ja kansalaisista ei ole sukupuolistereotyyppioita, ja ne joilla on, sijoittuvat poliittisesti konservatiivisempaan siipeen tai ovat vanhempaa sukupolvea. Asiakysymyksiin liittyvät sukupuolistereotyyppit ovat myös yleisempiä miehillä. Kiinnostava havainto on myös se, että sukupuolistereotyyppit ovat ehdokaille tyypillisempiä kuin heitä äänestävillä kansalaisilla.

Johtopäätökset

Stereotypiat ovat aikaa säästäviä oikopolkuja. Ne toimivat apuna arvioitaessa yksittäisiä toimijoita, ilman, että jokaisesta yksilöstä on otettava erikseen selvää ja kerättävä tietoa. Sen sijaan ihmisryhmiin on helppo soveltaa tietoa siitä, millaisia he mielestämme ”yleisesti ovat”. Stereotypiat ovat käteviä, mutta ne myös peittävät alleen yksilöiden välisen vaihtelun. Sukupuoleen liitetyt stereotypiat siitä, millaisia naiset ja miehet yleensä ovat tai kuinka hyvin se sopivat hoitamaan eri politiikkalohkojen asiakysymyksiä, on luonut esteitä naisille politiikassa, sekä valituksi tulemisen, että johtoasemien saavuttamisen suhteen.

Sekä kansalaisten, että ehdokkaiden keskuudessa sukupuolistereotypioita on olemassa, vaikka ne eivät olekaan erityisen vahvoja. Näyttää myös siltä, että koska erityisesti politiikkalohkoihin liittyvät stereotypiat ovat vahvempia vanhempien sukupolvien keskuudessa, ne mahdollisesti heikentyisivät sukupolvenvaihdon myötä.

Tämän raportin aineisto kerättiin vuonna 2019, ennen kuin COVID-19 -kriisi tavoitti Suomen ja naisvoittoinen hallitus joutui vaikeiden päätösten ja muuttuvien tilanteiden eteen. Kiinnostava kysymys onkin, onko koronakriisin käsittely vaikuttanut siihen, miten naiset nähdään poliittisina johtajina ja siten jopa heikentänyt sukupuolistereotypioita. Keväällä 2020 hallitus sai kiitosta vahvasta johtajuudestaan ja selkeästä viestinnästään. Nojaten psykologian alan tutkimuksiin, vahva kriisijohtajuus voi vaikuttaa yleisemminkin käsityksiin naisista johtajina. Aivan kuten Tarja Halosen 12 vuotta kestänyt valtakausi laajensi näkemystä siitä, mitä presidenttiys ”on” ja mitä naiset ”voivat tehdä”.

Lähteet

- Alexander, Deborah ja Kristi Andersen (1993): Gender as a Factor in the Attribution of Leadership Traits. *Political Research Quarterly*, 46(3): 527–545.
- Carli, Linda L. ja Alice H. Eagly (2007): Overcoming resistance to women leaders: The importance of leadership style. Teoksessa Kellerman, Barbara ja Debora L. Rhode (toim.): *Women and leadership: The state of play and strategies for change*. Chichester: John Wile & Sons.
- Dolan, Kathleen (2004): *Voting for Women: How the Public Evaluates Women Candidates*. Boulder, CO: Westview Press.
- Huddy, Leonie ja Nayda Terkildsen (1993): The Consequences of Gender Stereotypes for Women Candidates at Different Levels and Types of Office. *Political Research Quarterly*, 6(3): 503–525.
- Isotalo, Veikko, Söderlund, Peter ja Åsa von Schoultz (2020): Polarisoituuko politiikka Suomessa? Puolueiden äänestäjäkuntien arvosuoritymät 2003–2019. Teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Hanna Wass (toim.) *Politiikan ilmastonmuutos – Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Kahn, Fridkin Kin (1996): *The political consequences of being a woman: How stereotypes influence the conduct and consequences of political campaigns*. Columbia University Press.
- Kellerman, Barbara ja Deborah L. Rhode (2007): *Women and leadership: The state of play and strategies for change*. Chichester: John Wile & Sons.
- Koch, Jeffery W. (2000): Do Citizens Apply Gender Stereotypes to Infer Candidates Ideological orientations? *The Journal of Politics*, 62(2): 414–429.
- Lammers, Joris, Gordijn, Ernestine H. ja Sabine Otten (2009): Iron ladies, men of steel: The effects of gender stereotyping on the perception of male and female candidates are moderated by prototypicality. *European Journal of Social Psychology*, 39: 186–195.
- Lawless, Jennifer L. (2004): Women, war, and winning elections: gender stereotyping in the post September 11th era. *Political Research Quarterly*, 53(3): 479–490.
- Lefkofridi, Zeo, Giger, Nathalie ja Anne M. Holli (2019): When All Parties Nominate Women: The Role of Political Gender Stereotypes in Voters' Choices. *Politics & Gender*, 15(4): 746–772.

Matland, Richard E. (1994): Putting Scandinavian Equality to the Test: An Experimental Evaluation of Gender Stereotyping of Political Candidates in a Sample of Norwegian Voters. *British Journal of Political Science*, 24(2): 273–292.

Smyth, Frederik L. ja Brian A Nosek (2015): On the Gender-Science Stereotypes Held by Scientists: Explicit Accord with Gender-Ratios, Implicit Accord with Scientific Identity. *Frontiers in Psychology*, 6: 415.

Williams John E. ja Deborah L. Best (1982): *Measuring sex stereotypes*. Sage Publications.

10 Ehdokkaiden arvomaailmat

Veikko Isotalo ja Theodora Järvi

Johdanto

Puolueiden ja ehdokkaiden välistä vaalikilpailua on mahdollista tarkastella niiden ideologisten sijaintien kautta. Ideologiaan keskittyvissä vaalikilpailua selittävässä malleissa on usein oletuksena, että äänestäjät valitsevat vaaleissa omaa ideologista sijaintiansa lähimpänä olevan ehdokkaan tai puolueen. Ehdokkaiden välinen kilpailu näyttäytyy siten kilpailuna niistä ideologisista sijainneista, jotka houkuttelevat eniten äänestäjiä. Ideologialla viitataan tässä uskomussysteemiin ja jaettuun maailmakuvaan, joka tarjoaa kehyksen sille, kuinka poliittisia kysymyksiä pitäisi käsitellä (Jost, Federico & Napier 2009). Poliittiset ideologiat niputtavat yhteen suhtautumisia useihin asiakysymyksiin ja toimivat näin oikoteinä äänestäjille. Poliittiset ideologiat auttavat äänestäjiä valitsemaan itselleen sopivimman ehdokkaan (ja/tai puolueen) tehokkaasti ilman, että äänestäjien tarvitsisi vertailla jokaisen ehdokkaan jokaista näkökantaa jokaiseen asiakysymykseen (Downs 1957). Ideologisia ulottuvuuksia on politiikassa useita, mutta näistä kansainvälisesti merkittävin ja vakiintunein on niin kutsuttu vasemmisto–oikeisto-ulottuvuus (eli sosioekonominen ulottuvuus), joka mittaa asenteita talouteen, toimeentuloon ja tulonjakoon liittyvissä kysymyksissä. Suomalaisessa vaalikilpailussa on tarpeen tarkastella useampaa ideologista ulottuvuutta johtuen suomalaisen puoluejärjestelmän monimuotoisuudesta ja useista poliittisista jakolinjoista.

Aiempi tutkimus Suomen ideologisesta puolue- ja ehdokassijoittelusta on osoittanut, että vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden lisäksi puolueet jakautuvat myös maaseutu–kaupunki- (Gschwend ym. 2004; Johansson & Raunio, 2001) ja materialistinen–jälki-materialistinen arvojen suhteen (Knutsen 1990; Westinen 2015). Paloheimon (2008) mukaan suomalaista puoluejärjestelmää jäsentää jopa seitsemän ideologista ulottuvuutta: 1) vasemmisto–oikeisto, 2) ydinalueet–syrjäseudut, 3) kansallinen–kansainvälinen,

4) herrat–kansa, 5) suomenkieliset–ruotsinkieliset, 6) konservatiiviset arvot – liberaaliset moraaliarvot, 7) ekologiset arvot – materialistiset arvot. Samansuuntaiseen jaotteluun päätyivät myös Westinen, Kestilä-Kekkonen ja Tiihonen (2016), jotka esittivät suomalaisen äänestäjäkunnan sijoittuneen vuoden 2015 parlamenttivaalien aikaan viidelle ulottuvuudelle, joita olivat vasemmisto–oikeisto, keskitetty–hajautettu yhdyskuntarakenne, ruotsinkielen myönteisyys–vastaisuus, GAL–TAN (sosiokulttuurinen) ja EU myönteisyys–vastaisuus.

Politiikan agendalle on useissa länsimaisissa demokratioissa vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden lisäksi ilmaantunut 1970-luvulta lähtien useita sosiokulttuurisia asiakysymyksiä (ks. Inglehart 1977), tosin Suomessa näiden rooli on korostunut vasta 2010-luvulla (Westinen 2015). Nämä asiakysymykset keskittyvät esimerkiksi kansainväliseen yhteistyöhön (EU/Nato) ja arvokysymyksiin (esim. liberaalisuus, konservatiivisuus, ympäristö ja tasa-arvo) (ks. Jost ym. 2009; Feldman & Johnston 2014; Massetti 2009). Aiemmin hallitsevan vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden rinnalle onkin noussut myös Suomessa kulttuurinen arvokonflikteille perustuva ideologinen ulottuvuus (Westinen, 2015), jota kutsutaan myös GAL–TAN-ulottuvuudeksi. GAL–TAN muodostuu sanoista *Green-Alternative-Libertarian vs. Traditional-Authoritarian-Nationalist*, jossa GAL-pääty viittaa viherliberaaleihin arvoihin, kun taas TAN-päädellä tarkoitetaan kansalliskonservatiivisia ja vahvaa johtajuutta arvostavia arvoja (ks. Hooghe ym., 2002; Marks ym., 2006). Vaikkakin usealla suomalaisella puolueella on vakiintunut vasemmisto–oikeisto-sijainti, ei puolueilla vielä välttämättä ole vakiintunutta sijaintia GAL–TAN-ulottuvuudella. Puolueiden ja ehdokkaiden poliittinen sijoittuminen saattaakin vaihdella vaaleista toiseen riippuen sen hetkisestä poliittisesta tilanteesta ja edellisten vaalien tuloksista.

Tässä luvussa tarkastelemme vuoden 2019 eduskuntavaaliehdokkaiden arvoja, asenteita ja ideologista sijoittumista. Emme kuitenkaan pyri vastaamaan mahdollisiin muutoksiin ehdokkaiden ja puolueiden ideologisissa positioissa, vaan hyödynnämme poikkileikkausaineistoa antamaan kokonaiskuvan ehdokkaiden ideologisista sijainneista vuoden 2019 vaaleissa. Tavoitteenamme on selvittää, miten ehdokkaat asettuivat eri ulottuvuuksilla (vasemmisto–oikeisto, GAL–TAN ja EU myönteisyys–vastaisuus) sekä verrata ehdokkaiden, puolueiden ja äänestäjien välisiä ideologisia sijoittumisia. Selvitämme myös, miten ehdokkaat käsitteellistävät vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden. Lisäksi pyrimme osoittamaan eri ideologisten ulottuvuuksien välisiä eroja, sekä useamman ulottuvuuden käytön tärkeyttä.

Aineistomme koostuu ehdokaskyselyn lisäksi ehdokkaiden vaalikonevastauksista, jotka annettiin Ylen ja Helsingin Sanomien vaalikoneisiin ennen vuoden 2019 vaaleja (HS, 2019; Yle, 2019). Esittelemme ensin eduskuntavaaliehdokkaiden ideologista sijoittumista vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella ja kulttuuriin arvokonflikteihin keskittyvällä GAL–TAN-ulottuvuudella. Nämä kaksi ulottuvuutta ovat mitattavissa vaalikoneiden kysymysten perusteella. Esitämme tuloksemme muutamassa eri arvokartassa, joissa analyysitaso vaihtelee yksittäisen ehdokkaan sijainnin, ideologisen arvoalueen ja puolueen arvoalueiden

välillä. Tarkastelemme ideologisia sijoittumisia sekä kansallisesti että vaalipiirikohtaisesti. Näin saamme kokonaisvaltaisen käsityksen, millaisia ideologisia asemia oli edustettuna vuoden 2019 eduskuntavaaleissa, ja ketkä näitä edustivat.

Tämän jälkeen tarkastelemme ehdokaiden itsearvioita puolueidensa, äänestäjensä ja itsensä sijoittumisesta vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella. Samalla ehdokaiden vastauksia peilataan kyseisiä puolueita äänestäneiden vastauksiin omasta ideologisesta sijoittumisesta sekä äänestäjien arvioon puolueen sijainnista. Tässä tarkastelussa aineistona käytetään valitsijakunnalle suunnattua Suomen Vaalitutkimuskonsortion vuoden 2019 eduskuntavaalien jälkeen keräämää aineistoa. Selvitämme myös syvemmin, mitä arvoja ja teemoja ehdokkaat liittävät vasemmistoon ja oikeistoon ja vertailemme, onko puolueiden välillä suuria eroja sen suhteen, mitä he katsovat näiden ideologisten ryhmittymien pitävän sisällään. Luvun lopussa esittelemme ehdokaiden suhtautumista Euroopan unioniin sekä siihen tulisiko unionin integraatiota edistää.

Ehdokkaat arvokartalla

Tarkastellaksemme sitä, kuinka yksittäiset ehdokkaat asemoituvat ideologisesti, eduskuntavaaliehdokkaat sijoitettiin kahdelle ideologiselle ulottuvuudelle vaalikonevastausten perusteella. Näistä ensimmäinen kuvaa perinteistä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuutta, joka rajattiin koskemaan vain talous- ja sosiaalipoliittisia kysymyksiä, sillä nämä kysymykset muodostavat ulottuvuuden ytimen. Vasemmisto–oikeisto-ulottuvuutta on mahdollista mitata myös laajemmin niin, että se kattaa muitakin kuin sosioekonomisia kysymyksiä. Laajimmilleen venytettynä on vasemmisto–oikeisto-ulottuvuutta kuvattu ”metaulottuvuutena”, joka ulottuu lähes kaikkiin poliittisiin asiakysymyksiin ja jopa moraaliarvoihin (Mair 2007). Suomessa äänestäjillä tehdyn tutkimuksen mukaan äänestäjien vasemmisto–oikeisto-itsesijoittuminen korreloi tilastollisesti merkittävästi sosioekonomisten kysymysten lisäksi esimerkiksi ydinvoiman ja perinteisten arvojen kannattamisen sekä maanpuolustustahdon kanssa, mutta nämä korrelaatiot eivät olleet kovinkaan vahvoja (Kestilä-Kekkonen ym. 2018). Reunanen ja Suhonen (2009) ovat esittäneet vuoden 2007 vaalikoneaineistoon perustuen, että esimerkiksi näkemys Nato-jäsenyydestä linkittyy vasemmisto–oikeisto-jakoon kansanedustajien keskuudessa. Vaalikoneista poimitut vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuteen liittyvät kysymykset löytyvät taulukoituna liitteistä.

Toinen analyysiin valittu ideologinen ulottuvuus (GAL–TAN) mittaa kulttuurisia arvokonflikteja, jossa yhdistyvät asiakysymykset maahanmuutosta ympäristöön ja vähemmistöjen oikeuksiin. Arterin (2020) mukaan Suomen 2019 eduskuntavaalitulokset olivat osoitus puoluejärjestelmätason muutoksesta, jossa GAL–TAN-ulottuvuus nousi entistä merkittävämpään rooliin. Äänistä 40 prosenttia jakautui puolueille, jotka erottuvat selkeimmin

GAL–TAN-ulottuvuudella (VAS, VIHR ja PS). GAL–TAN-ulottuvuutta kuvaavat kysymykset on listattu liitteissä.

Ylen ja Helsingin Sanomien vaalikoneista poimittiin kysymykset, jotka parhaiten sopisivat edellä mainittuihin ideologisiin ulottuvuuksiin. Kysymysten tuli olla temaattisesti toisistaan tarpeeksi erilaisia, etteivät ulottuvuudet painotu liikaa yhden asiakysymyksen suuntaan. Vaalikonekysymysten vastausasteikko oli viisiasteikollinen ”täysin eri mieltä” – ”täysin samaa mieltä” (1–5), mutta tulee huomioida, että Ylen vaalikone ei sallinut ehdokkaiden valita arvoa 3 ”en osaa sanoa”. Molemmat vaalikoneet täyttäneitä sekä valikoituihin kysymyksiin vastanneita ehdokkaita oli yhteensä 1949, mikä vastaa 79 prosenttia kaikista ehdokkaista. Ideologiset ulottuvuudet muodostettiin hyödyntämällä eksploratiivista faktorianalyysia (EFA) ja ehdokkaiden sijainnit niillä laskettiin regressio-faktoripistemenetelmällä.⁷

Kuviossa 10.1 on esitetty 2019 vaalien jälkeisten eduskuntapuolueiden ehdokkaiden ideologiset sijainnit arvokartalla. Ehdokkaiden ympyrä tai neliöt (huom. riippuen ehdokkaan sukupuolesta) on painotettu näiden saamalla ääniosuudella oman puolueen vaalipiirin äänistä. Lisäksi valitut ehdokkaat on korostettu mustilla rajaviivoilla. Kuviossa on myös merkittynä puolueiden puheenjohtajien sijainnit ja muutamia puolueiden merkittäviä johtohahmoja. Kuviossa origo (0,0) on ehdokkaiden molempien dimensioiden keskiarvosijainti ja yhden askelman etäisyys vastaa yhtä keskihajontaa. Kuvion akselien pituutta tarkastelemalla nähdään, että ideologinen vasen puolisko on oikeaa lyhyempi. Tämä johtuu siitä, että Ylen ja Helsingin Sanomien vaalikonekysymykset eivät mittaa kovinkaan onnistuneesti vasemmistolaisten arvojen skaalaa.⁸ Myös GAL–TAN-ulottuvuuden suhteen viherliberaalimpi GAL-puolisko on TAN-päätyä lyhyempi, mutta tässä on enemmän kysymys siitä, että liberaalit vastaajat ovat liberaaleja kautta linjan, mikä vähentää vastausten variaatiota.

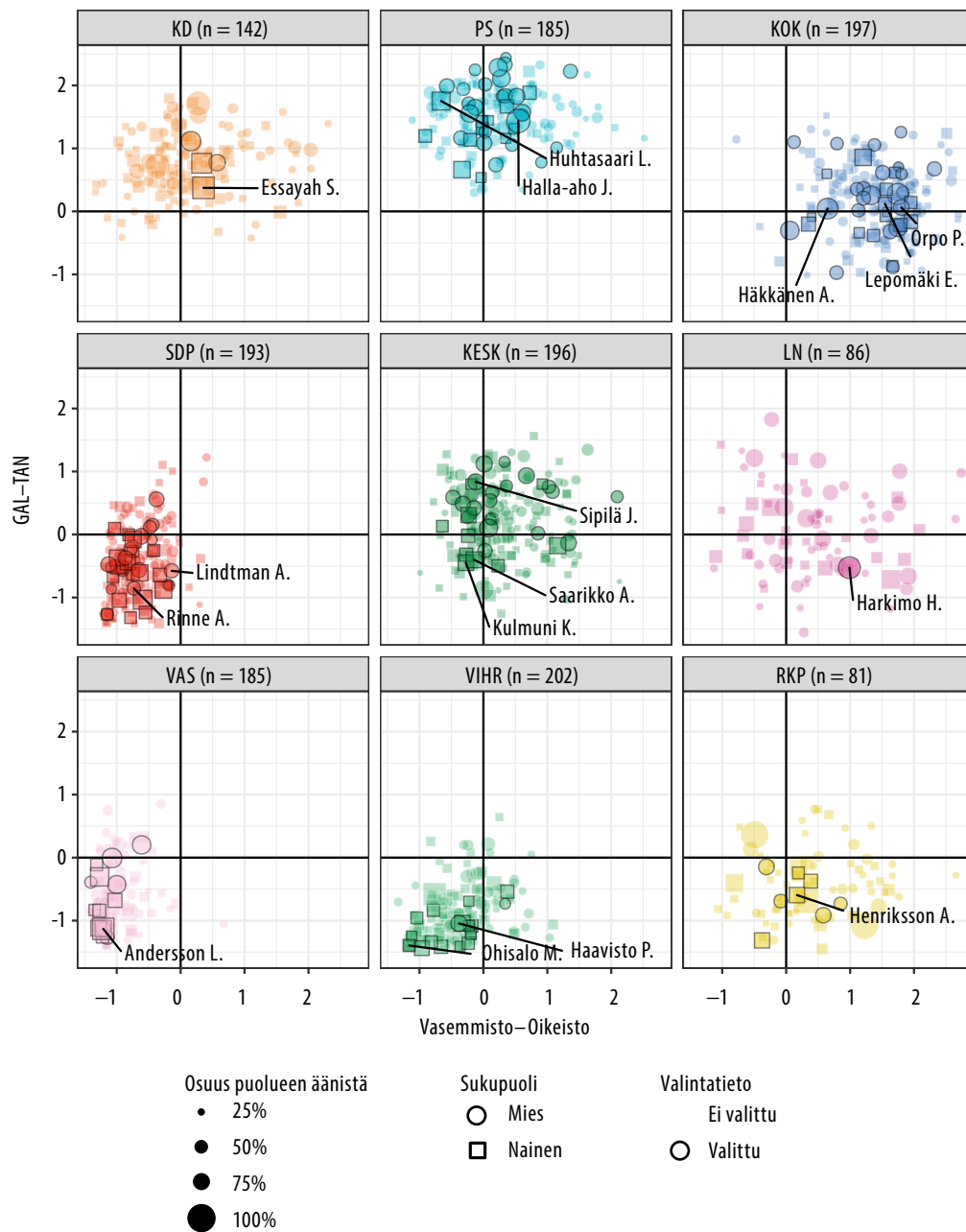
Kuviosta 10.1 nähdään, että puolueiden ehdokkaiden välillä on selviä ideologisia eroja. Keskiarvoehdokkaasta vasemmalle sijoittuvat perinteiset vasemmistopuolueet: SDP ja Vasemmistoliitto. Keskustan molemmiin puoliin on ehdokkaita Kristillisdemokraateilla, Perussuomalaisilla, Keskustalla, Vihreillä, RKP:llä ja Liike Nytillä. Selvästi keskiarvoa oikeistolaisempia ehdokkaita on vain Kokoomuksella. GAL–TAN-ulottuvuudessa viherliberaalille puolulle pääosin kuuluvat Vasemmistoliiton, Vihreiden, RKP:n ja SDP:n ehdokkaat. Keskustan,

⁷ Analyysiin syötettiin kahdeksan eduskuntapuolueen ehdokkaiden vastaukset molempien ulottuvuuksien valittuihin kysymyksiin (n=139). Faktorianalyysi varmisti, että aineistoon sopii parhaiten kaksi-faktorinen ratkaisu, jossa kysymykset latautuivat alkuoletusten mukaisille ulottuvuuksille. Lisäksi muodostettujen dimensioiden reliabiliteetti varmistettiin Cronbach alfa-testillä, joka antoi molemmille dimensioille arvon 0,84. Pienpuolueiden ehdokkaiden sijainnit ennustettiin näiden vaalikonevastausten perusteella, mutta näitä vastauksia ei käytetty ideologisten dimensioiden muodostukseen.

⁸ Vaalikoneet eivät tee onnistuneesti erottelua sosialismin kannattajien ja maltillisen vasemmiston välillä. Tätä voisi mitata kysymällä yritysten kansallistamisesta tai tuotantovälineiden haltuunotosta. Lisää hajontaa maltillisten vasemmistolaisten vastaajien pariin voisivat tuoda verotusta tai yritysten toimintaa koskevat kysymykset (esim. varallisuusvero tai työntekijöiden päätävävallan lisääminen yrityksissä.)

Kokoomuksen ja Liike Nytin ehdokkaat sijoittuvat keskikohdan molemmin puolin. Kansalliskonservatiiviseen TAN-päättyyn kuuluvat Kristillisdemokraattien ja Perussuomalaisten ehdokkaat.

Kuvio 10.1 Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden sijoittuminen vasemmisto-oikeisto- ja GAL-TAN-ulottuvuudella

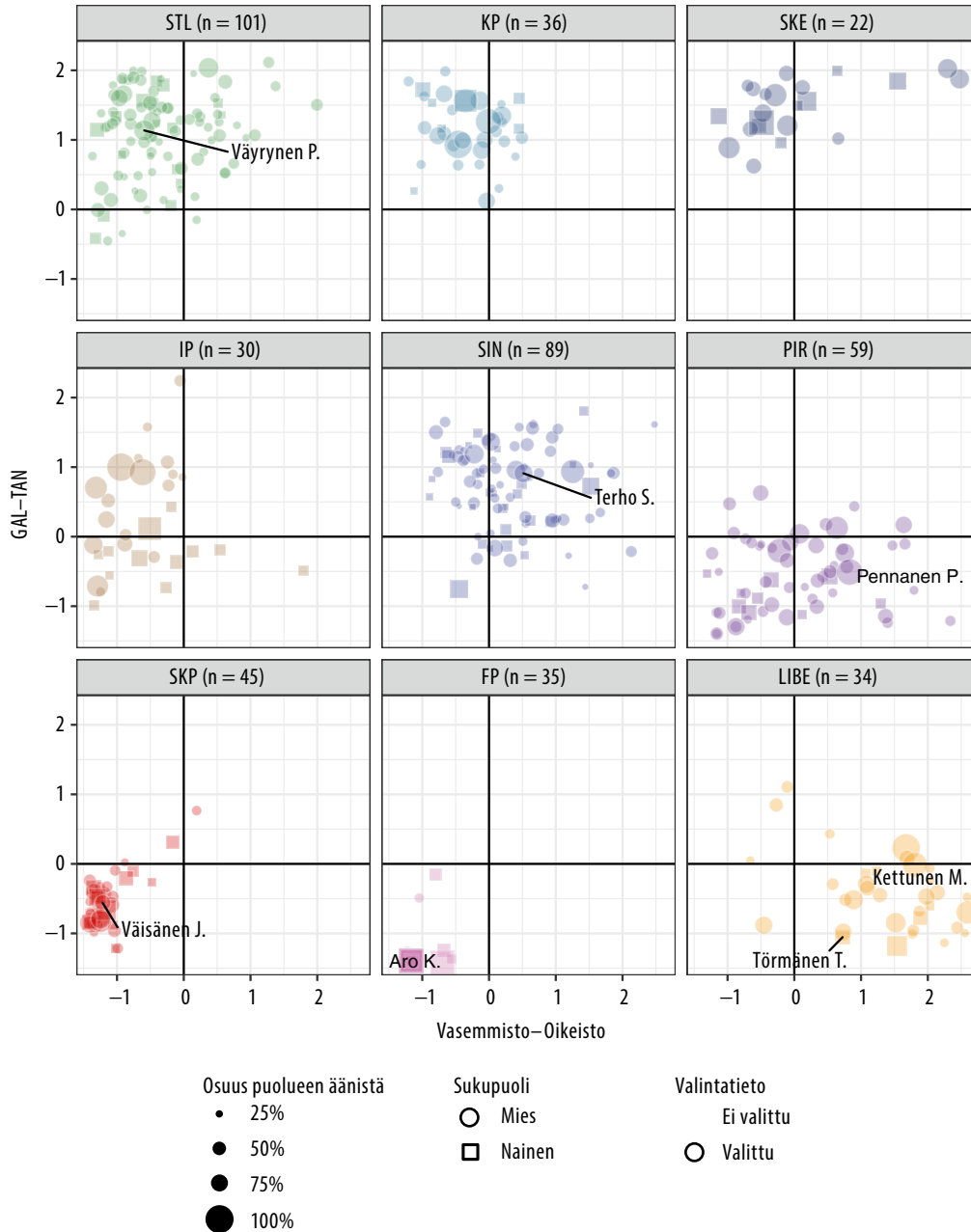

Yksittäisiä ehdokkaita tarkastelemalla havaitaan, että Kristillisdemokraattien puheenjohtaja Sari Essayah edustaa puolueensa keskilinjaa molemmilla ulottuvuuksilla ja on läpi päässeistä puolueen ehdokkaista vähiten konservatiivisin. Perussuomalaisilla on selvästi kansalliskonservatiivisimmat eli pisimmälle TAN-päättyyn sijoittuvat valituiksi tulleet ehdokkaat. Puolueen puheenjohtaja Halla-aho sijoittuu GAL-TAN-akselilla puolueen ehdokaiden keskivälille ja vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella hän on yksi puolueen oikeistolaisimmista valituiksi tulleista ehdokkaista. Halla-ahon vertailukohtaksi on kuvioon merkitty eduskuntavaaleissa valituksi tulleen europarlamentaarikko Laura Huhtasaaren ideologinen sijainti, joka on puolueen kansanedustajiksi valituista toiseksi vasemmistolaisin. Valtaosa Kokoomuksen valituista ehdokkaista on sijoittunut 1,5 keskihajonnan verran ehdokaiden keskiarvosta oikealle ja aivan GAL-TAN-akselin tuntumaan. Tässä sijainnissa sijaitsevat myös puolueen puheenjohtaja Petteri Orpo ja kansanedustaja Elina Lepomäki. Heistä poikkeaa lähelle ideologista keskustaa sijoittunut puolueen varapuheenjohtaja Antti Häkkänen. Orpo on kuviossa Lepomäkeä oikeistolaisempi, koska Lepomäki on jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa, että ”Sosiaali- ja terveyspalvelut on tuotettava ensisijaisesti julkisina palveluina.”, kun taas Orpo on tästä jokseenkin eri mieltä. Vaalikonevastauksista muodostettu sijainti Lepomäelle voidaan tulkita niin, että käytössä oleva vasemmisto-oikeisto-ulottuvuus ei huomioi talousoikeistolaisen yritys- ja markkinamarkkinamyönteisyys-ajattelun eroja, missä Lepomäki puolustaa markkinoita ja Orpo yrityksiä.

SDP:n valitut ehdokkaat ovat koherentteja vasemmisto-oikeisto-sijoituksessaan, mutta hajontaa esiintyy GAL-TAN-ulottuvuuden suhteen. Puolueen puheenjohtaja Antti Rinne sijoittuu vasemmisto-oikeisto-sijainnin suhteen puolueensa keskikohtaan ja GAL-TAN-akselilla selvästi GAL-päättyyn kansanedustaja Antti Lindtmanin ollessa lähellä keskustaa (Sanna Marin ei täyttänyt Helsingin Sanomien vaalikonetta, eikä hänelle näin voitu laskea ideologista sijaintia). Keskustan ehdokkaista nousivat valituksi ehdokaiden keskiarvoa lievästi vasemmistolaisemmat ehdokkaat. Näihin kuuluivat myös puolueen nykyinen puheenjohtaja Katri Kulmuni, entinen puheenjohtaja Juha Sipilä ja kansanedustaja Annika Saarikko. Sipilän keskusta-vasemmistolaista sijaintia voidaan pitää yllättävänä. Kulmuni ja Saarikko sijaitsevat lähes täysin identtisisessä ideologisessa sijainnissa, edustaen puolueen liberaalia siipeä Sipilän ollessa konservatiivisempi. Liike Nytin ainoa läpi päässyt ehdokas Harry Harkimo edustaa puolueensa oikeisto-liberaalia siipeä.

Vasemmistoliiton ja Vihreiden valituksi tulleet ehdokkaat sijoittuvat arvokartan vasemman alalaitaan. Vasemmistoliitossa heidän sijaintinsa vaihtelee GAL-TAN-arvojen suhteen niin, että muutamat ehdokkaat sijaitsevat yli keskiviivan. Vastaavasti vihreillä on nähtävissä vaihtelua vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella. Puolueiden puheenjohtajat Andersson ja Ohisalo sijaitsevat lähellä toisiaan arvokartan vasemmassa alareunassa edustaen vasemmistolaisia ja viherliberaaleja arvoja. RKP:n ehdokkaista tulivat valituiksi keskusta-liberaalit ehdokkaat. Puolueen puheenjohtaja Henriksson sijoittuu keskelle puolueen ehdokaiden arvoaluetta.

Kuvio 10.2 Eduskunnan ulkopuolisten puolueiden ehdokkaiden sijoittuminen

Kuviosta 10.2 nähdään, että eduskunnan ulkopuolelle jääneistä puolueista Seitsemän tähden liike (STL), Kansalaispuolue (KP) ja Itsenäisyyspuolue (IP) täydentävät arvokartan vasenta yläneljännestä, jossa edustuvat vasemmistolaiset ja kansalliskonservatiiviset arvot. Liberaalipuolue (LIBE) ja osa Piraattipuolueen ehdokkaista puolestaan tarjoavat viherliberaaleja ja oikeistolaisia arvoja edustavia ehdokkaita, joita ei ollut juurikaan edustettuina eduskuntaan valittujen puolueiden keskuudessa.

Ideologisten sijaintien suosio arvokartalla

Aiemmin tässä luvussa tarkasteltiin ideologisia sijainteja ehdokasnäkökulmasta. Seuraavaksi analysoidaan arvokarttoja ideologisten sijaintien kautta. Tätä varten jaoinme arvokartan 0.5*0.5 kokosiin ruutuihin (yht. 64 kappaletta).⁹ Tarkastelemalla näitä ideologisia alueita ehdokkaiden ja puolueiden sijaan ymmärrämme paremmin, mitkä ideologiset sijainnit ovat ehdokkaiden keskuudessa suosittuja. Syvennämme tarkastelua vertaamalla arvoalueiden kansallisia ääni- ja ehdokasosuuksia toisiinsa. Näin näemme, mitkä arvoalueet menestyvät paremmin kuin toiset ja voimme arvioida arvoalueiden ”kannattavuutta” eli kykyä kerätä ääniä. Tuloksia tarkasteltaessa tulee kuitenkin muistaa, että äänestäjät eivät valitse vaaleissa ideologisten asemien väliltä, vaan äänestävät näille sijoittuvia ehdokkaita. Yksittäiset ehdokkaat kykenevätkin nostamaan ideologisten alueiden profiilia, vaikka nämä eivät korostaisi kampanjassaan ideologia kantojaan, vaan vetoisivat muihin henkilökohtaisiin ominaisuuksiinsa (esim. poliittinen kokemus, paikalliset juuret). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ideologisten alueiden tarkastelu olisi turhaa, sillä se voi paljastaa ehdokkaiden kannatuksen taustalla piileviä rakenteita. Liitteissä on esitettyä vielä tarkemmin kuuden vaalipiirin vaalipiirikohtaiset arvoalueet.

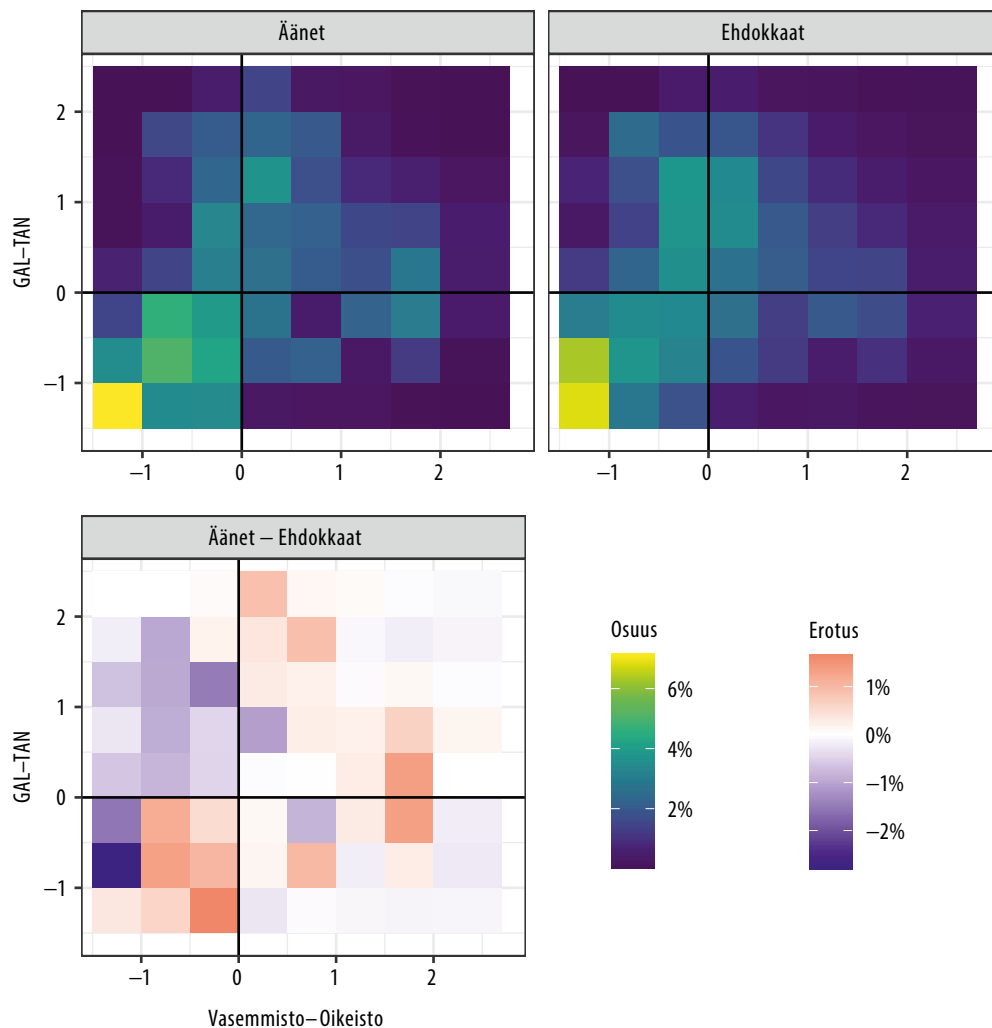
Kuviossa 10.3 on esitettyä ehdokkaiden osuus eri ideologisissa arvoalueissa. Tumman sininen väri kertoo ehdokasosuuden olevan pieni arvoalueella ja kirkkaankeltainen puolestaan kertoo osuuden olevan suuri. Jos kuviota tarkastellaan neljänneksinä, havaitaan, että suurin ääniosuus sijaitsee arvokartan vasemmassa alaneljänneksessä (37 %) ja vasemmassa yläneljänneksessä on puolestaan vain 16 prosenttia äänistä. Äänistä 15 prosenttia sijoittuu oikeaan alaneljännekseen ja loput 32 prosenttia sijaitsevat oikeassa yläneljänneksessä. Vastaavasti vasempaan alaneljännekseen sijoittui 35 prosenttia ehdokkaista, vasempaan yläneljännekseen sijoittui 24 prosenttia, oikealle alaneljännekselle 14 prosenttia ja oikeaan yläneljännekseen 27 prosenttia. Vasen alaneljännes ja oikea yläneljännes keräsivät parhaiten ääniä, kun taas heikoin tuottavuus oli vasemmalla yläneljänneksellä.

Yksittäisiä arvoruutuja tarkastellessa nähdään, että suurin ehdokasosuus sijaitsee vasemmassa alakulmassa (6,8 %). Kuviosta 10.3 nähdäänkin, että ehdokkaat ja äännet eivät ole jakautuneet tasaisesti ideologiselle kentälle, sillä tämä näyttäytyisi ideologisen kentän sinertävänä värityksenä. Ideologisen kentän vasen alakulma (vasemmisto ja GAL) näyttää olevan suosittu sijainti sekä ääni- että ehdokasosuuksien suhteen. Toinen alue, jossa ruudut erottuvat kirkkaana on origon yläpuolinen alue eli vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden

⁹ Yksittäinen ruutu kattaa koko arvokartan pinta-alasta noin 1,6 prosenttia. Laskimme ehdokkaiden ja äänien määrän jokaisessa ruudussa suhteutettuna kansalliseen ehdokas- ja äänimäärään. Koska kaikki ehdokkaat eivät olleet täyttäneet molempia vaalikoneita, joita käytettiin ideologisten sijaintien laskemiseen, lisättiin pois jääneet ehdokas- ja äänimäärät tasaisesti samojen puolueiden ehdokkaiden kesken. Näin varmistuttiin, ettei yksittäisten ehdokkaiden poisjäämisestä aiheudu suuria vinoumia tuloksiin.

keskustan läheisyys ja tästä hiukan TAN-päädyn suuntaan. Kuvion 10.3 alapaneelista näemme, millä alueilla on enemmän tai vähemmän ääniä kuin ehdokkaita. Kaikista suurin yliedustus ääniä (1,7 %) oli ruudussa VAS–OIK:[-0,5;0,0] ja GAL–TAN:[-1,5;-1,0], kun taas ääniä kertyi heikoiten (-2,8 %) suhteessa ehdokkaiden määrään ruudussa VAS–OIK:[-1,5;-1,0] ja GAL–TAN:[-1,0;-0,5].

Kuvio 10.3 Kaikkien vaalipiirien ehdokkaiden ja äänien sijoittuminen arvokartalle

Liitteiden kuviossa C on esitetty vaalipiirikohtaiset arvokartat. Näistä voidaan mainita, että kaikista suurin ääniosuus yksittäisessä ruudussa sijaitsi Helsingin vaalipiirin vasemman alalaidan ruudussa (20,7%). Vastaavaa yksittäisen arvoruudun hallitsevuutta ei ole havaittavissa muissa vaalipiireissä. Lisäksi voidaan todeta, että vaalipiirien välillä on suuria eroja ehdokkaiden ideologisissa sijainneissa ja näiden vetovoimassa kerätä ääniä. Arvoalueiden

kansallinen tarkastelu voikin piilottaa vaalipiirikohtaisen todellisuuden, esimerkiksi kaikissa vaalipiireissä vasemman alaneljänneksen ehdokkaat eivät menestyneet yhtä hyvin kuin kansallisesti voisi odottaa. Korrelaatio vaalipiirikohtaisten arvoruutujen ääniosuuksien ja ehdokasosuuksien välillä on 0,66 ja tilastollisesti merkitsevä ($n = 510$, kun vaalipiirikohtaiset tyhjät ruudut on poistettu analyysistä). Korrelaatiokerroin ei kuitenkaan ole niin korkea, että voisimme tehdä yksioikoisen tulkinnan, jonka mukaan ehdokasmäärien ollessa korkeita ovat ääniosuudetkin automaattisesti korkeita.

Päähavainnoksi arvoalueiden tarkastelusta voidaan nostaa se, että arvokartan vasen alakulma (vasemmisto ja GAL) ja oikea yläkulma (oikeisto ja TAN) keräävät suurimmat määrät ehdokkaita ja ääniä kansallisesti, muttei tämä välttämättä päde jokaisessa vaalipiirissä. Vasempaan yläkulmaan sijoittuu keskimäärin lähes yhtä monta ehdokasta kuin oikeaan yläkulmaan, mutta vasen yläkulma ei kerää samassa suhteessa ääniä kuin siellä on ehdokkaita. Puolestaan oikea alalaita on poliittiselta painoarvoltaan vähäisin, sillä siellä sijaitsee vähiten ehdokkaita ja ääniä. Tulee kuitenkin huomata, että Helsingin ja Uudenmaan vaalipiireissä on oikea alakulma muuta maata huomattavasti merkittävämpi. Lisäksi huomattiin, etteivät kaikki ideologiset sijainnit ole äänin mitattuna yhtä arvokkaita, eikä pelkkä ehdokkaiden määrä selitä yksioikoisesti yksittäisten ideologisten sijaintien äänimääriä.

Puolueiden arvoalueet vaalipiireissä

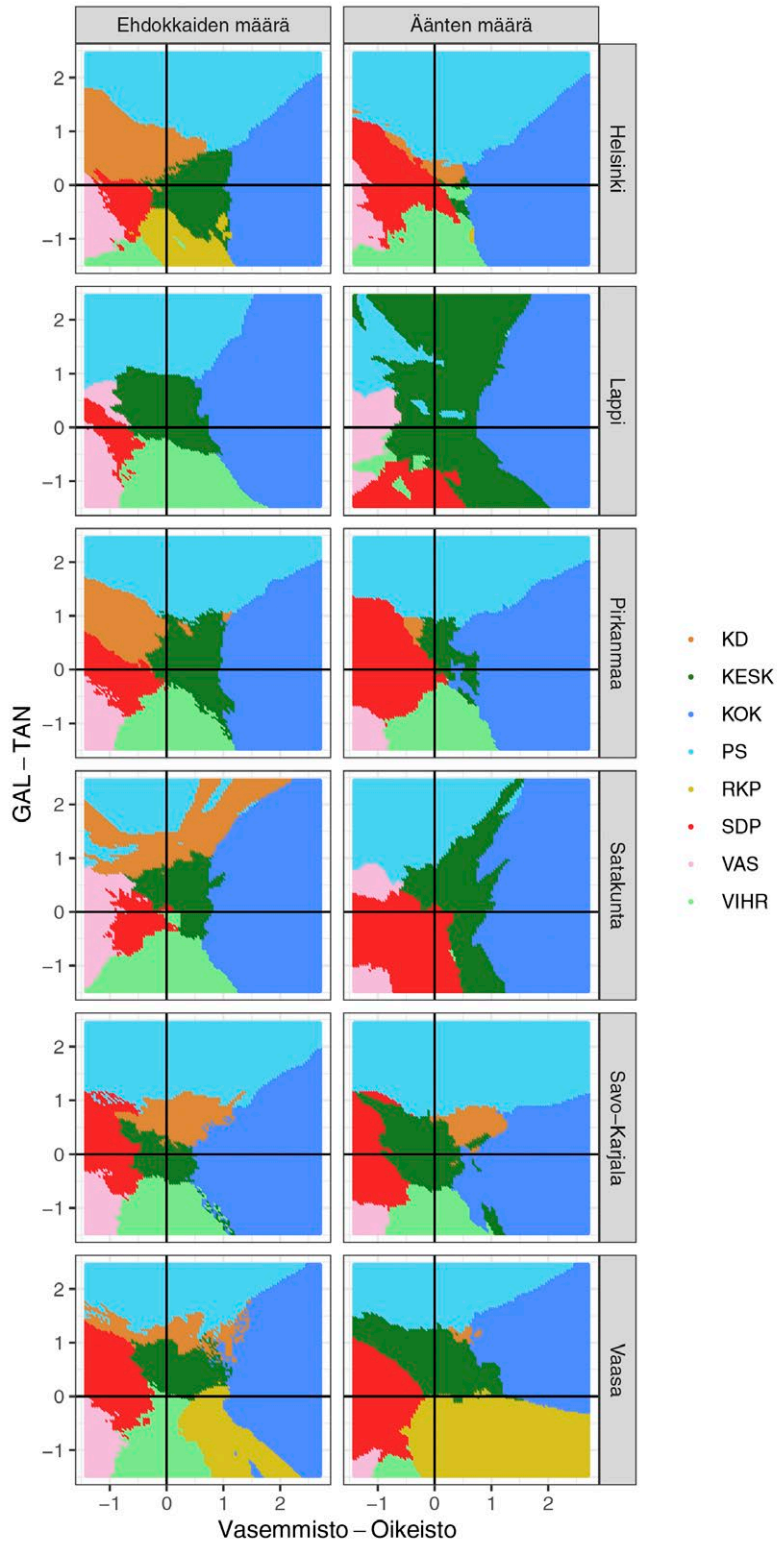
Seuraavaksi tarkastellaan puolueiden arvoalueita vaalipiireittäin. Tavoitteenamme on selvittää eroavatko puolueet nimittämiensä ehdokkaiden ideologisten sijaintien suhteen vaalipiireittäin ja missä kulkevat puolueiden väliset ideologiset rajalinjat. Lisäksi selvitämme, miltä puolueiden arvoalueet näyttävät, kun ehdokkaiden äänisaaliit otetaan huomioon. Puolueiden arvoalueet on muodostettu ehdokkaiden vaalikonevastausten perusteella vasemmisto–oikeisto- ja GAL–TAN-sijaintien kautta.¹⁰ Katsomme, että keskittyminen puolueiden arvoalueisiin yksittäisten puoluekohtaisten arvopisteiden sijaan on tärkeää, sillä puolueet sisältävät moninaisia ehdokkaita eivätkä näin näyttäytyä äänestäjille vain yhden

¹⁰ Arvoalueet muodostettiin lähimmän naapurin menetelmällä. Ensin muodostettiin ns. ennustuskenttä, jossa ideologiselle arvokartalle sijoitettiin tasavälein 10 000 pistettä. Seuraavaksi ennustettiin jokaisen pisteen puolue (väri) yksitellen löytämällä pistettä lähimmät ehdokkaat. Pisteiden kannalta lähimpien ehdokkaiden määrä rajattiin vaalipiiriin ehdokaslistan maksimikoon perusteella, esimerkiksi Lapissa ehdokaslistan maksimimäärä oli 14, kun taas Helsingissä vastaava luku oli 22. Seuraavaksi laskettiin pistettä lähimpien ehdokkaiden määrät puolueittain ja näistä suurin puolue sai pisteen omaan hallintaansa. Pisteessä, jossa kahden tai useamman puolueen ehdokasmäärä oli yhtä suuri, valittiin suurin puolue arvalla. Tässä laskentatavassa ehdokaslistan koko on puolueen arvoalueen määrittämisen kannalta merkittävä. Puolueet, jotka eivät nimittäneet täyttä ehdokaslistaa tai joiden ehdokkaat eivät täyttäneet vaalikoneita jäivät helposti isompien puolueiden varjoon.

arvosijainnin kautta. Puolueiden arvoalueet antavat tietoa puolueiden ehdokasasettelusta ja näiden kyvystä vallata itselleen arvoalueita ideologiselta kentältä.

Kuviossa 10.4 on esitetty kahdeksan eduskuntapuolueen arvoalueet kuuden vaalipiirin osalta (lopun vaalipiirikohittaiset arvoalueet on esitetty liitteiden kuviossa D). Kuvion vasemmanpuolueisia paneeleja tarkastelemalla voidaan huomata puolueiden ehdokasasettelujen vaalipiirikohittaisia eroavaisuuksia. Isoista puolueista keskustan arvoalueen koko ja sijoittuminen vaihtelee merkittävästi: esimerkiksi Savo-Karjalassa puolueen arvoalue kattaa vain 5,8 %:a koko ideologisesta kentästä, kun taas Pirkanmaalla puolueen vastaava luku on 11,0 %:a. Nämä erot ovat seurausta keskustan ehdokkaiden sijaintien hajautumisesta ja muiden puolueiden pyrkimyksestä nimittää ideologiseen keskustaan profiloituvia ehdokkaita. Pienistä puolueista etenkin kristillisdemokraattien kattama alue vaihtelee sijainniltaan ja kooltaan huomattavasti vasemmisto–oikeisto-akselin molemmin puolin, mutta kuitenkin aina vahvasti TAN-päädysssä. Muuttumattomimmat arvoalueet vaikuttavat olevan Perussuomalaisilla ja Kokoomuksella. Tosin nämä molemmat puolueet sijoittuvat ideologisten ulottuvuuksien päätyihin (oikeisto ja TAN) eikä heillä ole selviä haastajia näillä arvoalueilla. Kokoomus hallitsee oikealla laidalla kaikkia GAL–TAN-positioita. Vastaavasti Perussuomalaiset hallitsevat TAN-päädysssä kaikkia vasemmisto–oikeisto-asemia. Tämä mahdollistaa sen, että Kokoomus ja Perussuomalaiset voivat periaatteessa antaa ehdokkaidensa valita puolueen kannalta vähemmän tärkeän ulottuvuuden sijainnin vapaasti. Tulee kuitenkin huomioida, että vaikka kuviossa arvoalueet jatkuvat pitkälle oikealle ja TAN-päättyyn, ei niiden laidoilla (yli arvossa 2) ole kuin noin kaksi prosenttia kahdeksan eduskuntapuolueen ehdokkaista. Kokoomuksen ja Perussuomalaisten hallitsemat arvoalueet ovat pinta-aloiltaan suuria, mutta niiden laitamien eivät ole äänien hankkimisen suhteen kovinkaan relevantteja (ks. kuvio 10.3). Ehdokastiheys on arvokentän vasemmassa alalaidassa huomattavasti suurempi ja näistä kentän positioista onkin suurempaa kilpailua puolueiden välillä, mikä näkyy siinä, että Vihreiden, Vasemmistoliiton ja SDP:n arvoalueiden koot ja sijainnit vaihtavat paikkaa tiheään eri vaalipiireissä.

Kuvio 10.4 Kahdeksan eduskuntapuolueen arvoalueet ehdokasmäärän ja äänten määrän mukaan kuudessa vaalipiirissä

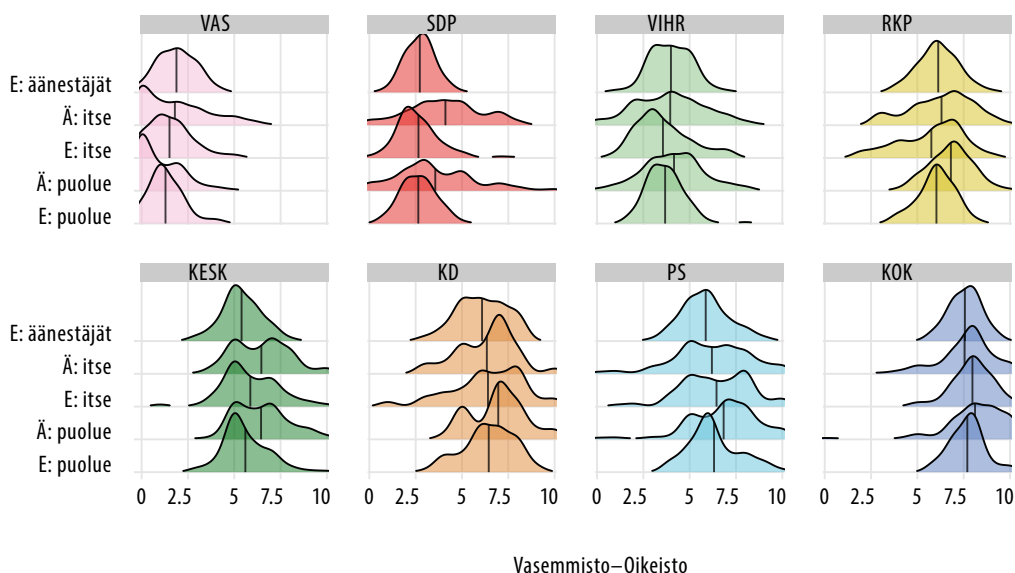
Seuraavaksi muodostimme puolueiden arvoalueet laskemalla jokaista arvokentän pistettä lähimpänä olevien ehdokkaiden äänimäärät yhteen puolueittain. Puolue, joka sai suurimman äänimäärän lähimpänä olevien ehdokkaiden joukossa (lähimpien ehdokkaiden määrä vastasi vaalipiirikohtaista maksimilistakokoa) voitti kyseisen pisteen itselleen. Jotta vaalikoneen tekemättä jättäneet ehdokkaat eivät vinouttaisi arvoalueita, jaettiin jokaiselle vaalipiirin ehdokkaalle oman puolueen vaalikoneet tekemättä jättäneiden ehdokkaiden äänit tasaisesti. Nämä tulokset on esitetty kuvion 10.4 oikeanpuoleisissa paneeleissa. Näistä nähdään äänien perusteella laskettujen arvoalueiden poikkeavan pelkkien ehdokkaiden määrien mukaan lasketuista arvoalueista. Äänin lasketuista arvoalueista näyttävät keskustan hallitsevat alueet vaihtelevan pinta-alaltaan kaikista puolueista eniten. Esimerkiksi Helsingin vaalipiirissä puolueen hallitsema pinta-ala kutistui alle yhden prosentin koko arvokartan pinta-alasta, kun ehdokkaiden määrällä laskettuina se oli noin 8 prosenttia. Tilanne oli Lapin vaalipiirissä päinvastainen, kun Keskustan hallitsema alue kasvoi lähes 12 prosentista (ehdokkaat) yli 40 prosenttiin (äänin painotetut ehdokkaat). Pienemmistä puolueista Kristillisdemokraattien ja RKP:n arvoalueet kutistuivat lähes joka vaalipiirissä, mikä johtuu puolueiden matalista äänisaaliista. Ainoa poikkeus tälle havainnolle oli Vaasan vaalipiirissä, jossa RKP otti haltuun vaalipiirin oikean alalaidan Kokoomukselta. Perussuomalaisen arvoalueista erottuvat poikkeavina Satakunnan ja Lapin vaalipiirien arvoalueet. Näissä puolueen alueet rajoittuvat valtaosin vasempaan yläkulmaan. Ehdokkaiden määrällä laskettuna vihreiden arvoalueet muodostivat puolikaaren arvokartan GAL-päättyyn niin, että sen keskikohta sijaitsee suunnilleen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden keskellä. Sama toistui äänin laskettuna useimmissa vaalipiireissä paitsi Lapin ja Satakunnan vaalipiireissä. SDP:n ja Vasemmistoliiton ehdokkaiden äänien avulla lasketut arvoalueet noudattavat silmämääräisesti samaa kaavaa kuin ehdokkaiden määrien perusteella lasketut.

Tämän analyysin perusteella voidaan todeta, että puolueiden arvoalueet vaihtelevat huomattavasti vaalipiireittäin. Tämä on seurausta siitä, etteivät puolueiden asettamat ehdokkaat ole ideologisilta asemiltaan identtisiä eri vaalipiireissä. Lisäksi huomattiin, etteivät ehdokkaiden määrällä ja ehdokkaiden äänien avulla lasketut arvokartat ole keskenään identtisiä. Suuri ehdokastiheys tietyssä ideologisessa asemassa ei siis takaa puolueen kannatusta kyseisessä kohdassa, vaan korkean äänipotin keränneet ehdokkaat kykenevät myös valtaamaan ideologisia asemia omalle puolueelleen, vaikka oman puolueen ehdokkaita olisikin vähemmän tämän arvoalueen läheisyydessä.

Puolueet ehdokkaiden ja äänestäjien silmin

Seuraavaksi tarkastellaan, miten ehdokkaat ja äänestäjät sijoittavat itsensä ja puolueen vasemmisto–oikeisto-ulottuvuudella. Tämä analyysi on tärkeä, sillä se kertoo, miten hyvin ehdokkaiden arvot vastaavat saman puolueiden äänestäjien arvoja. Näin voidaan karkeasti arvioida ehdokkaiden kykyä edustaa oman puolueen äänestäjien vasemmisto–oikeisto-asenteita. Tässä tarkastelussa hyödynnetään sekä ehdokaskyselyn vastauksia ehdokkaiden osalta, että eduskuntavaalitutkimuskyselyyn annettuja äänestäjien vastauksia. Ehdokkaita (E) ja äänestäjiä (Ä) pyydettiin vastamaan, miten he sijoittaisivat itsensä tai oman puolueensa vasemmisto–oikeisto-akselille, jossa arvo 0 tarkoittaa eniten vasemmalla ja arvo 10 eniten oikealla. Lisäksi ehdokaskyselyssä ehdokkaita pyydettiin arvioimaan, mihin heidän edustamansa puolueen äänestäjät sijoittuvat. Kuviossa 10.5 on esitetty ehdokkaiden ja äänestäjien vastausjakaumat kahdeksalle eduskuntapuolueelle (Liike Nyt:iä äänestäneitä ei ollut tarpeeksi vaalitutkimuskyselyssä, jotta puolueen äänestäjistä voitaisiin tehdä selviä päätelmiä). Kuviossa jakaumien keskiarvot on havainnollistettu mustana pystyviivana.

Kuvio 10.5 Ehdokkaiden ja äänestäjien sijoittuminen ja näiden käsitys puolueen sijainnista vasemmisto–oikeisto-akselilla

Kuviosta 10.5 nähdään, että Vasemmistoliiton, Vihreiden, Kristillisdemokraattien, Perussuomalaisten ja Kokoomuksen äänestäjien ja ehdokkaiden arviot puolueidensa sijainnista ovat hyvin lähellä toisiaan. Näiden puolueiden ehdokkaiden ja äänestäjien

keskiarvosijainnit sekä arviot oman puolueen sijainnista ovat 95 prosentin luottamusvälien sisällä eli ei voida puhua ehdokkaiden ja äänestäjien välisistä ideologisista eroista tai erimielisyyksistä puolueen sijoittamisen suhteen. Vasemmistoliiton ehdokkaiden keskiarvosijainti on kohdassa 1,5, vihreiden vastaava on kohdassa 3,6, Kristillisdemokraattien ja Perussuomalaisen kohdassa 6,4 ja Kokoomuksen arvossa 8,0. Ehdokkaiden ja äänestäjien välinen ideologinen yhteneväisyys vasemmisto–oikeisto-sijainnin suhteen on jo aiemmin todettu suhteellisen vaalitavan (Golder & Stramski 2009) ja Suomen vaalien kontekstissa (Mattila & Raunio 2006). Äänestäjien ja ehdokkaiden ideologinen yhteneväisyys on positiivinen asia, sillä se viittaa onnistuneeseen ideologiseen representaatioon äänestäjien ja ehdokkaiden välillä. Ehdokkaat siis todella näyttävät edustavan oman puolueensa äänestäjiä tässä suhteessa. Lisäksi on ideologisen yhteneväisyyden todettu kasvattavan poliittista osallistumista ja äänestämistä (Lefkofridi, Giger & Gallego 2013).

Toisin kuin yllä mainituilla puolueilla RKP:n äänestäjien ja ehdokkaiden välillä on pieniä eroja havaittavissa. RKP:n äänestäjät näkevät puolueen oikeistolaisempana kuin ehdokkaat äänestäjien keskiarvon ollessa 6,8 ja ehdokkaiden 6,0. Ero on tilastollisesti merkitsevä. RKP:n äänestäjien ja ehdokkaiden itsesijoittumisten välillä ei ole kuitenkaan tilastollisesti merkittävää eroa. Puolueen ehdokkaat sijoittivat itsensä keskiarvosijaintiin 5,8.

Keskustan ja SDP:n osalta näyttää olevan suurempia systemaattisia eroja äänestäjien ja ehdokkaiden vastausten välillä. Keskustan ja SDP:n ehdokkaat sijoittavat itsensä, puolueen ja äänestäjät enemmän vasemmalle kuin äänestäjät sijoittavat itsensä ja puolueen. SDP:n tapauksessa on huomattavaa myös ehdokkaiden jakaumien huipukkuus verrattuna erittäin tasaisiin äänestäjien vastausjakaumiin, mikä kertoo siitä, että ehdokkaat ovat yhteneväisempiä arvioissaan puolueen sijainnista äänestäjiin verrattuna. SDP:n ehdokkaat sijoittavat puolueen ja sen äänestäjät keskiarvosijaintiin 2,6, kun taas äänestäjät näkevät puolueen olevan arvossa 3,6 ja sijoittavat itsensä keskiarvoon 4,1. Keskustan ehdokkaat sijoittavat puolueen ja äänestäjät arvoon 5,6, siinä missä äänestäjät näkevät puolueen ja itsensä kohdassa 6,5. Yllä mainitut erot ovat tilastollisesti merkitseviä.

Ehdokkaiden käsitys vasemmistosta ja oikeistosta

Ehdokaskyselyssä ehdokkailta kysyttiin, mitä asioita he liittävät vasemmistoon ja oikeistoon. Tämä on kiinnostava kysymys, sillä vasemmisto-oikeisto ulottuvuutta on pitkään pidetty useissa läntisissä demokratioissa tärkeimpänä ideologisena ulottuvuutena, joka kattaa myös useita talouteen liittymättömiä asiakysymyksiä. Tämä vasemmisto–oikeisto-ulottuvuuden taipumus sulauttaa itseensä uusia asiakysymyksiä tunnetaan pluralisatio-teorian (ks. Knutsen 1995). Suomessa vasemmisto–oikeisto-ulottuvuutta ei ole yleensä koettu kovinkaan laajana ulottuvuutena, joten on mielenkiintoista tarkastella,

miten ehdokkaat itse ymmärtävät tämän ulottuvuuden. Pyrkimyksemme onkin selvittää, onko ehdokkaiden käsityksissä puoluekohtaisia eroja.

Ehdokkaat linkittivät vasemmistoon, oikeistoon tai ei kumpaakaan kaksitoista eri asiakysymystä. Asiakohdat koostuivat talouteen ja luokka-asemaan keskittyvistä perinteisistä vasemmistolaisista ja oikeistolaisista teemoista sekä teemoista, jotka eivät suoraan linkittyneet vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuden taloudelliseen pohjaan. Kyselyssä esitettyjä perinteisesti vasemmistoon linkittyviä asioita olivat ”työväenluokka”, ”julkisen sektorin vahva rooli”, ”tuloerojen kaventaminen” ja ”valtion vahva rooli talouspolitiikassa”. Oikeistoon keskeisesti linkittyviä asioita olivat ”porvarillisuus” ja ”yksityisyrittäjyyden tukeminen”. Oikeistoon kallellaan olevia asioita olivat ”konservatiivisuus” ja ”perinteiset arvot”. Tosin konservatiivisuuden linkittyminen oikeistoon ei ole välttämätöntä ja monissa Itä-Euroopan demokratioissa konservatiivisuus yhdistetään vasemmistopuolueisiin, kun taas oikeistopuolueet mielletään progressiivisina (Marks ym. 2006). Asiakohdat, joilla ei ennalta oletettu olevan vahvaa vasemmisto-oikeisto-yhteyttä olivat ”globalisaatiomyönteisyys”, ”edistys ja yhteiskunnan uudistaminen”, ”ympäristöystävällisyys” ja ”maahanmuuttomyönteisyys”. Nämä kohdat linkittyvätkin vahvemmin GAL-TAN-ulottuvuuteen. Kuviossa 10.6 nämä asiakohdat on järjestelty niin, että vasemmistoon linkittyvät kohdat alkavat kiertämään kuvion keskeltä vastapäivään (9–12) ja oikeistoon linkittyvät myötäpäivään (1–4) niin, että ilman vahvaa ideologista taustaa olevat asiakohdat ovat kuvion alaosassa (5–8).

Kuviossa 10.6 on esitettyinä ehdokkaiden puoluekohtaiset keskiarvot, jotka kertovat linkittävätkö ehdokkaat asian vasemmistoon tai oikeistoon. Oikeistoon linkittyvät asiat on väritetty kuvassa sinisellä ja vasemmistoon linkittyvät punaisella. Arvo nolla kuviossa tarkoittaa, että kukaan puolueen ehdokkaista ei liittänyt asiaa kyseiseen ideologiseen ulottuvuuteen, kun taas arvo 1 tarkoittaa, että kaikki puolueen ehdokkaat liittivät asian ulottuvuuteen. Kuvioista nähdään, että puolueiden välillä on suuria eroja sen suhteen, mitä mielletään osaksi vasemmistoa ja oikeistoa. Vasemmistoliiton ja SDP:n käsitys vasemmistosta on laajempi kuin muilla puolueilla. Vasemmistoliiton ja SDP:n ehdokkaat liittävät vasemmistoon vahvasti teemoja työväenluokasta globalisaatiomyönteisyyteen asti (yhteensä 8 asiaa). Nämä puolueet näkevät oikeistolaisuuden yhtä aikaa suppeana linkittäen siihen vain neljä asiaa porvarista perinteisiin arvoihin. On myös huomattavaa, että Vasemmistoliiton ehdokkaista yli puolet näkevät yksityisyrittäjyyden tukemisen osana vasemmistoa. Vihreiden ehdokkaiden käsitys vasemmistosta on vasemmistopuolueita hiukan suppeampi ja tämä näkyy erityisesti maahanmuuttomyönteisyys-, ympäristöystävällisyys-, edistys- ja globalisaatiomyönteisyys-kohdissa, joissa puolueen ehdokkaat eivät ole yhtä yksimielisiä kuin Vasemmistopuolueiden ehdokkaat. Oikeistoon vihreät linkittävät yrittäjyyden ja porvariluokan lisäksi konservatiivisuuden ja perinteiset arvot.

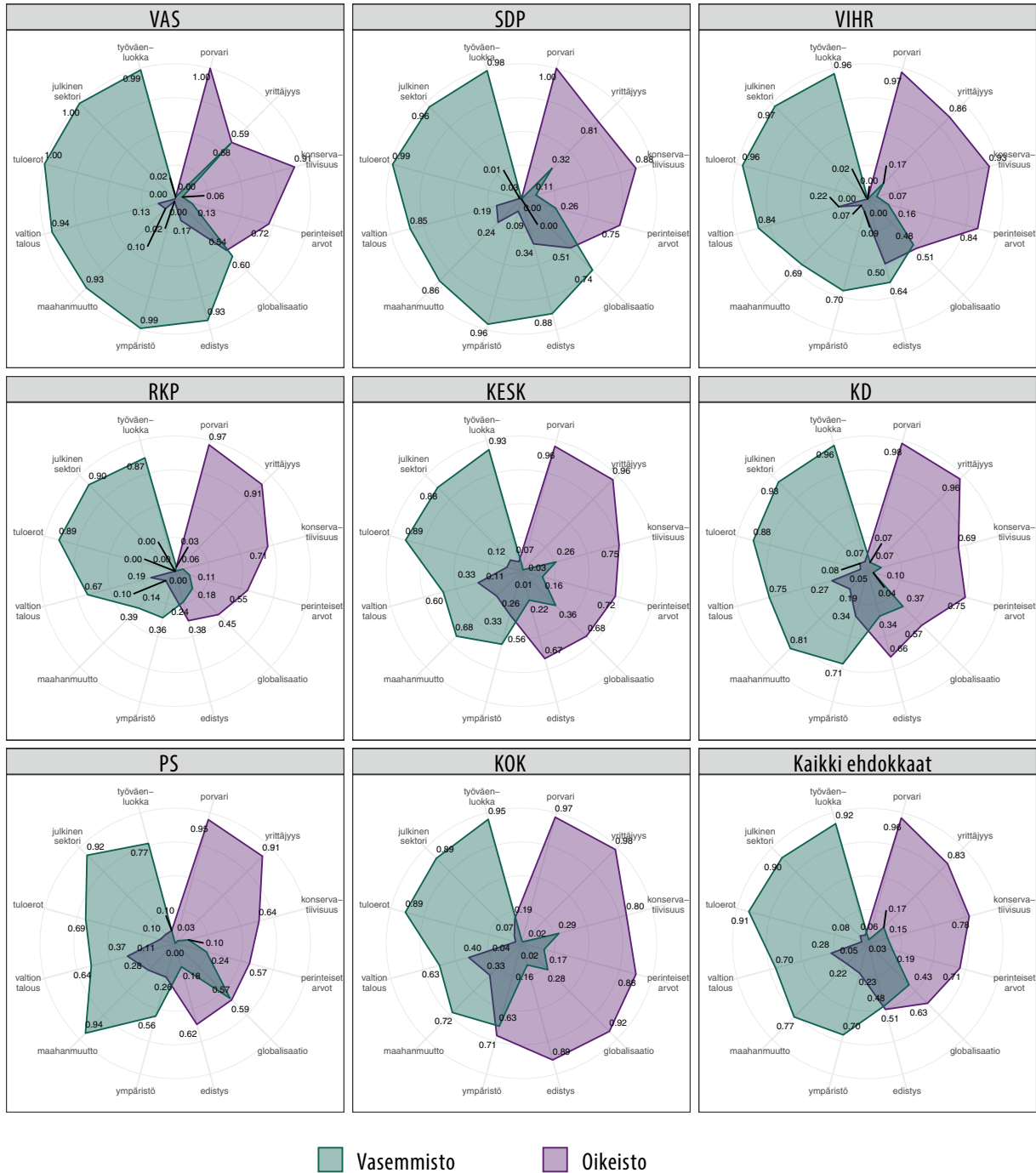
RKP:n ehdokkaiden käsitykset oikeistosta ja vasemmistosta ovat puolueista suppeimmat, sillä selvä enemmistö puolueen ehdokkaista linkittää kumpaankin ideologiseen päätyyn

vain kolme asiaa. Keskustan ja kristillisdemokraattien näkemys vasemmistosta ja oikeistosta ovat lähellä toisiaan. Puolueiden välillä on pieniä painotuseroja vasemmiston yhteydestä maahanmuuttomyönteisyyteen ja valtion vahvaan rooliin talouspolitiikassa sekä oikeiston yhteydestä globalisaatiomyönteisyyteen. Perussuomalaisten ehdokkaiden käsitykset vasemmistosta ja oikeistosta ovat eduskuntapuolueista poikkeavimmat. Perussuomalaiset ehdokkaat yhdistävät vasemmistoon ensisijaisesti maahanmuuttomyönteisyyden ja julkisen sektorin vahvan roolin. Puolueen ehdokkaiden enemmistö näkee myös vasemmistoon kuuluvan työväenluokan ja tuloerojen kaventamisen, mutta nämä linkittyvät vasemmistoon vielä huomattavasti enemmän muissa puolueissa. Perussuomalaisten käsitys oikeistosta muistuttaa lähinnä RKP:n käsitystä, jossa konservatiivisuutta ja perinteisten arvoja ei nähdä erityisen vahvasti osana oikeistoa.

Kokoomuksen ehdokkaiden näkemys vasemmistosta ja oikeistosta on osittainen peilikuva vasemmistopuolueiden näkemyksistä. Kokoomuksen ehdokkaat linkittävät oikeistoon kahdeksan teemaa porvarista ympäristöystävällisyyteen. Näihin kuuluivat myös vahvasti konservatiivisuus ja perinteiset arvot. Vasemmistoon puolue yhdistää perinteisten vasemmistoihoiden lisäksi maahanmuuton, mutta vähemmässä määrin valtion merkittävän roolin talouspolitiikassa. Kaikkien ehdokkaiden vastausten keskiarvoja tarkastelemalla nähdään, että vasemmistoon linkittyy kuusi aihetta työväenluokasta ympäristöystävällisyyteen. Oikeistolaisuuteen kuuluvat neljä aihetta porvarista perinteisiin arvoihin. Globalisaatiomyönteisyys on myös vähän kallellaan oikeistoon, mutta edistys ja yhteiskunnan edistäminen eivät linkity selvällä enemmistöllä kumpaankaan aateriyhmään.

Nämä tulokset osoittavat, että ehdokkaat kokivat helpoimmaksi yhdistää perinteiset oikeisto- ja vasemmistoarvot vasemmistoon taikka oikeistoon ja puolueet olivat näkemyksissään hyvinkin yhteneväisiä. Kun taas arvoista, jotka ovat enemmän yhteydessä GAL-TAN ulottuvuuteen (esim. globalisaatiomyönteisyys ja ympäristöystävällisyys) eivät puolueet olleet kovinkaan paljon samaa mieltä, osa puolueista linkitti ne vasemmistoon ja osa oikeistoon, osa ei kumpaankaan. Tämä vahvistaa kuvaa siitä, ettei suomalaista poliittista keskustelua voi typistää pelkästään yhden ideologisen ulottuvuuden varaan, vaan ehdokkaiden näkökulmasta olisi dimensioita useampia. Hiukan yllättävää oli kuitenkin se, että maahanmuuttomyönteisyys nähtiin monissa puolueissa vahvasti vasemmistolaisena arvona ja oikeistoon linkitettiin puolestaan perinteiset arvot. Näiden ei perinteisten vasemmisto-oikeisto-kysymysten linkittyminen vasemmisto-oikeisto-ulottuvuuteen antaa viitteitä siitä, että vasemmisto-oikeisto-jako olisi mahdollisesti laajenemassa asiakysymyksiin, joilla ei ole yhteyttä talouteen. Sama havainto on tullut ilmi äänestäjille esitetyissä kyselyissä (ks. Kestilä-Kekkonen ym. 2018). Tämä viittaisi siihen, että vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella olisi myös Suomessa taipumus sulauttaa itseensä joitakin uusia asiakysymyksiä. Lisäksi ehdokkaiden vastauksista on havaittavissa, että perinteisillä vasemmisto- ja oikeistopuoleilla on taipumus linkittää oman puolueen ideologia useampaan kohtaan kuin puolueilla, jotka sijoittuvat vasemmisto-oikeisto-akselin keskivaiheille.

Kuvio 10.6 Ehdokkaiden näkemys puolueittain mitkä asiat liittyvät vasemmistoon ja mitkä oikeistoon

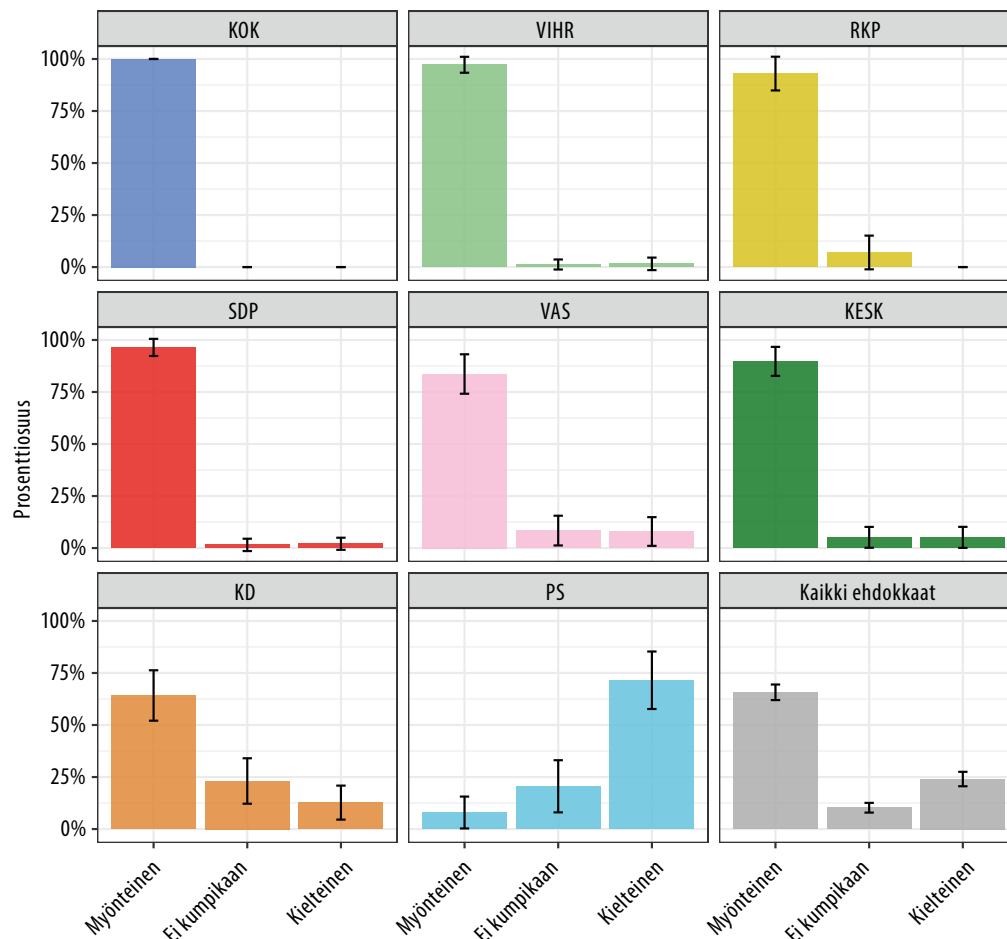
■ Vasemmisto ■ Oikeisto

Ehdokkaat ja Euroopan unioni

Euroopan unionia koskevat asiakysymykset eivät olleet vuoden 2019 eduskuntavaaleissa samalla tavalla esillä kuin esimerkiksi vuonna 2011, jolloin eurokriisi ja Kreikan tukipaketti määrittivät vaalikeskustelua. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö Euroopan unionia koskevat kysymykset olisi olleet puolueiden ja ehdokkaiden kampanjoissa mukana joiltakin osin, sillä useat ehdokkaat jatkoivatkin suoraan eduskuntavaaleista eurovaaliehdokkaiksi, jotka järjestettiin reilu kuukausi eduskuntavaalien jälkeen. Tarkastelemme EU-asenteita omana erillisenä ulottuvuutena, vaikkakin se voidaan myös nähdä osana GAL-TAN-ulottuvuutta. Ehdokaskyselyssä tiedusteltiin ehdokkaiden kantaa Suomen jäsenyydestä Euroopan unionissa pyytämällä heitä määrittelemään, onko jäsenyys ollut Suomelle positiivinen, negatiivinen vai ei kumpikaan. Puoluekohtainen kanta jäsenyydestä näkyy alla olevassa kuviossa 10.7. Tulosten perusteella voidaan todeta, että ehdokkaista kaksi kolmasosaa kokevat Euroopan unionin jäsenyyden vaikutuksen myönteisenä. Seitsemän kahdeksasta kannatusmäärältään suurimmasta puolueesta koki, että jäsenyys Euroopan unionissa on Suomelle myönteinen asia. Näistä viisi puoluetta oli lähes yksimielisiä (yli 90%), siitä että jäsenyys on hyvä asia.

Kaikki Kokoomuksen ehdokkaista olivat sitä mieltä, että Euroopan unionin jäsenyys on ollut Suomelle hyvä asia. RKP:n ehdokkaat kokivat myös suurelta osin (93%) jäsenyyden positiiviseksi, pieni osa puolueesta koki jäsenyydellä olevan neutraali vaikutus (7%), ja kukaan ehdokkaista ei nähnyt jäsenyyttä negatiivisena asiana. Vihreän liiton (97%) ja Sosialidemokraattisen puolueen (96%) ehdokkaista lähes kaikki kokivat jäsenyyden positiiviseksi. Ainoastaan pieni osa (alle 5%) näiden kahden puolueen sisällä koki jäsenyyden neutraaliksi tai negatiiviseksi. Keskustan ehdokkaista 90 prosenttia suhtautui positiivisesti EU-jäsenyyteen, lopun 10 prosentin suhtautuessa asiaan joko neutraalisti tai negatiivisesti. Vasemmistoliitossa 84 prosenttia näki jäsenyyden positiivisena, kun taas jäsenyyden negatiivisena tai neutraalina näkevät jakautuivat tasan (8% kummassakin kategoriassa). Kristillisdemokraattien ehdokkaista myös enemmistö (64%) näki Suomen EU jäsenyyden positiivisena asia, mutta 23% koki jäsenyyden neutraalina ja 13% negatiivisena asia. Ainoastaan Perussuomalaiset ehdokkaat kokivat, että Euroopan unionin jäsenyys on Suomelle enimmäkseen kielteinen asia (74%). Heidänkin keskuudestaan kuitenkin löytyi ehdokkaita (8%), jotka kokivat jäsenyyden positiiviseksi asiaksi, mutta estimaatin luottamusväli ulottuu puolueen pienestä vastaajamäärästä johtuen nolnaan asti.

Kuvio 10.7 Millainen Euroopan unionin jäsenyys on ollut Suomelle?

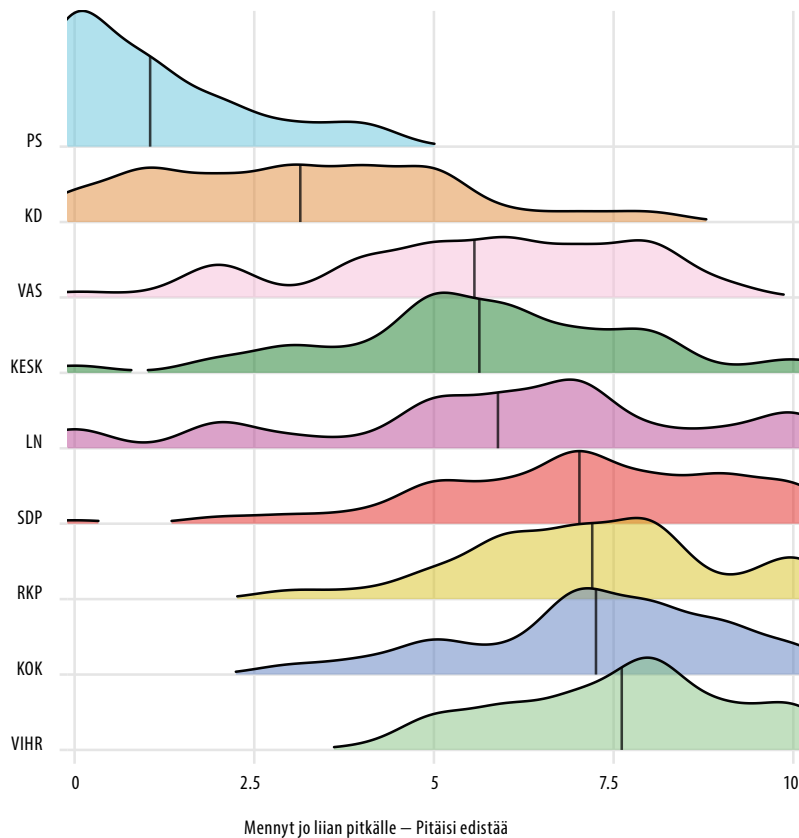

Ehdokkaille esitettiin myös toinen kysymys, joka koski Euroopan unionin yhdentymistä. Ehdokkaita pyydettiin valitsemaan asteikolla 0–10 onko yhdentyminen mennyt jo liian pitkälle (0) vai tulisiko yhdentymistä edistää (10). Kuviossa 10.8 käy ilmi, että puolueet seuraavat suurimmilta osin edellisen kuvion kaavaa, eli Euroopan unioniin kielteisesti suhtautuvat puolueet näkevät, että yhdentyminen on mennyt jo liian pitkälle.

Perussuomalaisten ehdokkaista valtaosa on sitä mieltä, että yhdentyminen on mennyt jo liian pitkälle keskiarvolla 1,05 (kuviossa kuvastettu mustalla poikkiviivalla). Puolueen kaikki ehdokkaat sijoittuvat vastauksineen asteikon alkupuoliskolle eli näkevät yhdentymisen menneen jo liian pitkälle. Kristillisdemokraatit myös kokevat (ka: 3,14), että yhdentyminen on mennyt liian pitkälle. Puolueen sisällä on kuitenkin jonkin verran hajontaa.

Vasemmistoliiton, Suomen Keskustan ja Liike Nyt:in ehdokkaat ovat jakautuneet tasaisesti asteikolle ja keskiarvoltaan ovat suhteellisen neutraaleja EU yhdentymisen suhteen, vaikkakin ovat hieman enemmän yhdentymisen edistämisen kannalla (keskiarvoilla 5,63–5,89). Sosiaalidemokraattinen puolue, Suomen ruotsalaisten puolue ja Kokoomus ovat edellistä puolue kolmikkoa enemmän Euroopan unionin yhdentymisen kannalla keskiarvoin 7,02–7,25. RKP ja Kokoomuksen keskiarvot ja vastausjakaumat vastaavat lähes täysin toisiaan. Kaikista puolueista eniten EU yhdentymisen edistämisen kannalla oleva puolue on Vihreät keskiarvolla 7,61. Puolueen ehdokkaiden vastausten jakauma keskittyy selvästi myönteiselle puolelle asteikkoa.

Kuvio 10.8 Ehdokkaiden suhtautuminen Euroopan unionin yhdentymiseen puolueittain

Näiden kahden EU-asenteita mittaavien kysymysten pohjalta voi todeta, että puolueissa on havaittavissa selkeitä eroja suhtautumisessa Suomen asemaan osana unionia sekä unionin yhdentymistä koskien. Perussuomalaiset, jotka usein myös vaaliohjelmissaan pitävät yllä kriittistä asemoitumista Euroopan unionia kohtaan, asettuvat myös näissä kysymyksissä puolueen kannan mukaisesti – ehdokkaiden mielestä jäsenyys on Suomelle pikemminkin kielteinen asia ja unionin yhdentyminen on jo mennyt liian pitkälle. Kaikista EU-myönteisimmän itsensä positioivat Kokoomuksen ja Vihreiden ehdokkaat. Kokoomuksen ehdokkaat olivat yksimielisiä EU-jäsenyyden positiivisista vaikutuksista Suomelle, kun taas Vihreät olivat eniten Euroopan unionin yhdentymisen edistämisen kannalla.

Näiden kahden kysymyksen tulokset viittaavat siihen, ettei asennoituminen Euroopan unioniin näytä korreloivan puoluetasolla täydellisesti vasemmisto-oikeisto- tai GAL–TAN-sijoittumisen suhteen (vaikkakin yksi vaalikoneen EU-kysymys on muodostamassa GAL–TAN-ulottuvuutta). Tämä havainto todennettiin laskemalla ehdokkaiden EU-kysymysten ja vasemmisto–oikeisto- ja GAL–TAN-sijaintien väliset korrelaatiot. Myönteinen suhtautuminen EU:hun korreloi negatiivisesti (-0,51) kansalliskonservatiivisuuden kanssa, kun taas korrelaatiokerroin oli vain hiukan positiivinen (0,18) oikeistolaisuuden kanssa. Suhtautuminen EU:n integraatioon korreloi vielä voimakkaammin negatiivisesti kansalliskonservatiivisten arvojen kanssa (-0,61), kun taas oikeistolaisuuden kanssa sillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä (0,08). Näiden tulosten valossa voidaan EU-kysymykset nähdä paremmin osana GAL–TAN-ulottuvuutta kuin perinteistä vasemmisto–oikeistoa tai ei vaihtoehtoisesti osana kumpaakaan.

Päätelmät

Puolueiden ideologiaa on monissa tutkimuksissa pidetty yhtenä päätekijänä äänestäjien puoluevalinnan kannalta (esim. Lachat 2008; De Vries, Hakhverdian & Lancee 2013). Etenkin vaalijärjestelmissä, joissa on monia puolueita eivät puolueiden väliset ideologiset erot ole yksiselitteisiä, eivätkä nämä erot välttämättä ole yhtä suuria kaikissa ideologisissa ulottuvuuksissa. Tässä luvussa osoitimme vuoden 2019 ehdokaskyselyn aineiston sekä ehdokkaiden Ylen ja Helsingin Sanomien vaalikonevastausten perusteella, että puolueiden välillä on aitoja eroja useissa ideologisissa ulottuvuuksissa, minkä lisäksi on myös havaittavissa merkittävää puolueiden sisäistä hajontaa etenkin vasemmisto–oikeisto- ja GAL–TAN-ulottuvuuksissa. Näitä eroja toimme esiin tarkastelemalla yksittäisten puolueiden ehdokkaiden ideologista sijoittumista. Tuloksistamme käy myös ilmi, että ehdokkaiden ideologiset sijainnit vaihtelevat merkittävästi vaalipiireittäin. Samojen puolueiden hallitsemat ideologiset alueet vaihtelivat joidenkin puolueiden osalta kooltaan ja muodoltaan vaalipiireittäin. Tämä kertoo siitä, etteivät tuntemamme puolueet ole muuntumattomia monoliitteja, vaan puolueilla on aina paikalliset kasvot. Havaitsimme myös, että äänen ideologiset

keskittymät eivät korreloi täydellisesti ehdokaskeskittymien kanssa, vaan näiden menestykseen vaikuttavat muutkin tekijät. Sama logiikka näyttää myös pätevän puoluetasolla: korkea ehdokastiheys arvoalueella ei takaa, että puolue voittaa itselleen suurimman osan arvoalueen äänistä.

Vertailemalla ehdokkaiden ja äänestäjien vastauksia, miten he sijoittivat itsensä, toisensa ja puolueensa vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella, huomattiin, ettei valtaosalla eduskuntapuolueista ollut merkittäviä eroja näiden välillä. Ainoastaan Keskustan ja SDP:n ehdokkaiden ja äänestäjien välillä on havaittavissa selkeitä eroja, sillä ehdokkaat näkevät puolueen, itsensä ja omat äänestäjänsä vasemmalla kuin mitä äänestäjät mieltävät itsensä tai puolueen.

Ehdokkaat ymmärsivät vasemmiston ja oikeiston jokseenkin eri tavoin riippuen puolueen omasta sijainnista vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella. Puolueilla, jotka profiloituivat vahvasti jompaankumpaan päätyyn ideologista ulottuvuutta (esim. Vasemmistoliitto ja Kokoomus) käsittivät oman puolueensa kannattaman ideologian laajemmin kuin ideologiseen keskustaan sijoittuvat puolueet (esim. RKP ja Keskusta). Ehdokkaat käsittivät myös keskimäärin vasemmiston ja oikeiston sosioekonomisia kysymyksiä laajemmin. Näitä talouteen liittymättömiä kysymyksiä olivat muun muassa maahanmuuttomyönteisyys, ympäristöystävällisyys ja perinteiset arvot, mutta näiden linkittäminen vasemmistoon tai oikeistoon ei ollut yhtä vahvaa kuin perinteisten sosioekonomisten teemojen. Ehdokkaiden vastauksia voidaan siis tulkita niin, että jossakin määrin vasemmisto-oikeisto-ulottuvuus on kyennyt leviämään talouteen liittyvien asiakysymysten ulkopuolelle, mutta kaikki ehdokkaat eivät kuitenkaan näe näitä osittain sulautuneita kysymyksiä osana vasemmistoa tai oikeistoa.

Vasemmisto-oikeisto- ja GAL-TAN-ulottuvuuksien lisäksi tässä luvussa tarkasteltiin ehdokkaiden suhtautumista Euroopan unioniin. Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden suhtautuminen Euroopan unioniin on perussuomalaisia ehdokkaita lukuun ottamatta myönteinen. Puolueiden välillä on enemmän eroja suhtautumisessa EU:n integraatioon. Kaikista integraatiomyönteisimpiä puolueita olivat Vihreät, Kokoomus ja RKP. Perussuomalaisten ja Kristillisdemokraattien ehdokkaat näkivät integraation menneen jo liian pitkälle. Muiden puolueiden ehdokkaat kannattivat keskimäärin integraation syventämistä ainakin jossakin määrin. Lisäksi huomattiin, että ehdokkaiden suhtautuminen integraatioon korreloi voimakkaasti ehdokkaiden GAL-TAN-ulottuvuuden sijainnin kanssa.

Tässä luvussa on tarkasteltu, miten ehdokkaiden ja puolueiden välinen vaalikilpailu näyttäytyy ideologisilla tasoilla. Tuloksemme viittaavat siihen, että puolueet pyrkivät tarjoamaan potentiaalisille äänestäjilleen useita ehdokkaita eri kohdissa arvokarttaa näin tavoitettua mahdollisimman suuren osan puolueen potentiaalisista äänestäjistä. Samanaikaisesti puolueet joutuvat mukautumaan paikallisiin vaalipiirikohtaisiin olosuhteisiin, jotka

vaihtelevat väestö- ja elinkeinorakenteen suhteen, ehdokasasettelussaan saavuttaakseen suurimman mahdollisen äänisaaliin. Tulevan tutkimuksen tulisi keskittyä tarkastelemaan ehdokkaiden ja puolueiden ideologisen sijoittumisen strategioiden menestystä sekä seurata suomalaisen politiikan kannalta relevanttien ideologisten ulottuvuuksien kehitystä. Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota pysyvätkö vasemmisto–oikeisto- ja GAL–TAN-ulottuvuudet toisista erillään, vai alkavatko ehdokkaiden positiot lähentyä toisiaan niin, että nämä sulautuvat yhdeksi ulottuvuudeksi (vasemmisto-GAL vs. oikeisto-TAN).

Liitteet

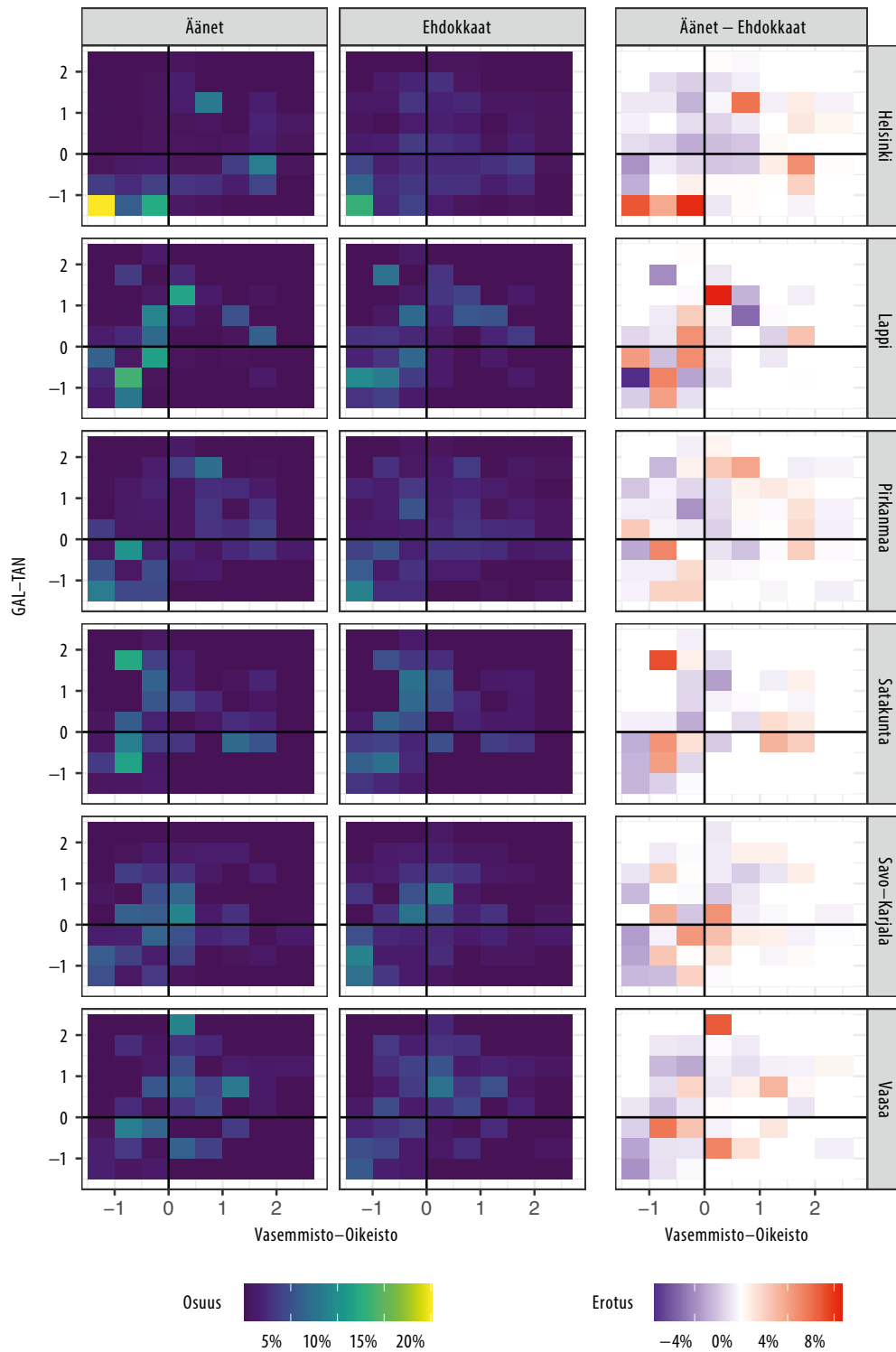
Taulukko 10.1 Vasemmisto–Oikeisto-ulottuvuuden muodostavat vaalikonekysymykset

Teema	Vaalikonekysymys
Valtion talous	(HS) Jos tulee eteen tilanne, jossa on välttämätöntä joko leikata julkisia palveluita ja sosiaalietuksia tai korottaa veroja, veronkorotukset ovat parempi vaihtoehto.
Tuloerot ja yksilön vastuu	(HS) Suuret tuloerot ovat hyväksyttäviä, jotta erot ihmisten lahjakkuudessa ja ahkeruudessa voidaan palkita.
Julkisen sektorin koko ja yksityistäminen	(HS) Julkisia palveluita tulisi ulkoistaa entistä enemmän yksityisten yritysten tuotettavaksi.
Sosiaali- ja terveyspalvelut	(HS) Nykyisen kaltaiset palvelut ja sosiaali- ja terveyspalvelut ovat pitkällä aikavälillä liian raskaita julkiselle taloudelle.
SOTE	(Yle) Sosiaali- ja terveyspalvelut on tuotettava ensisijaisesti julkisina palveluina.

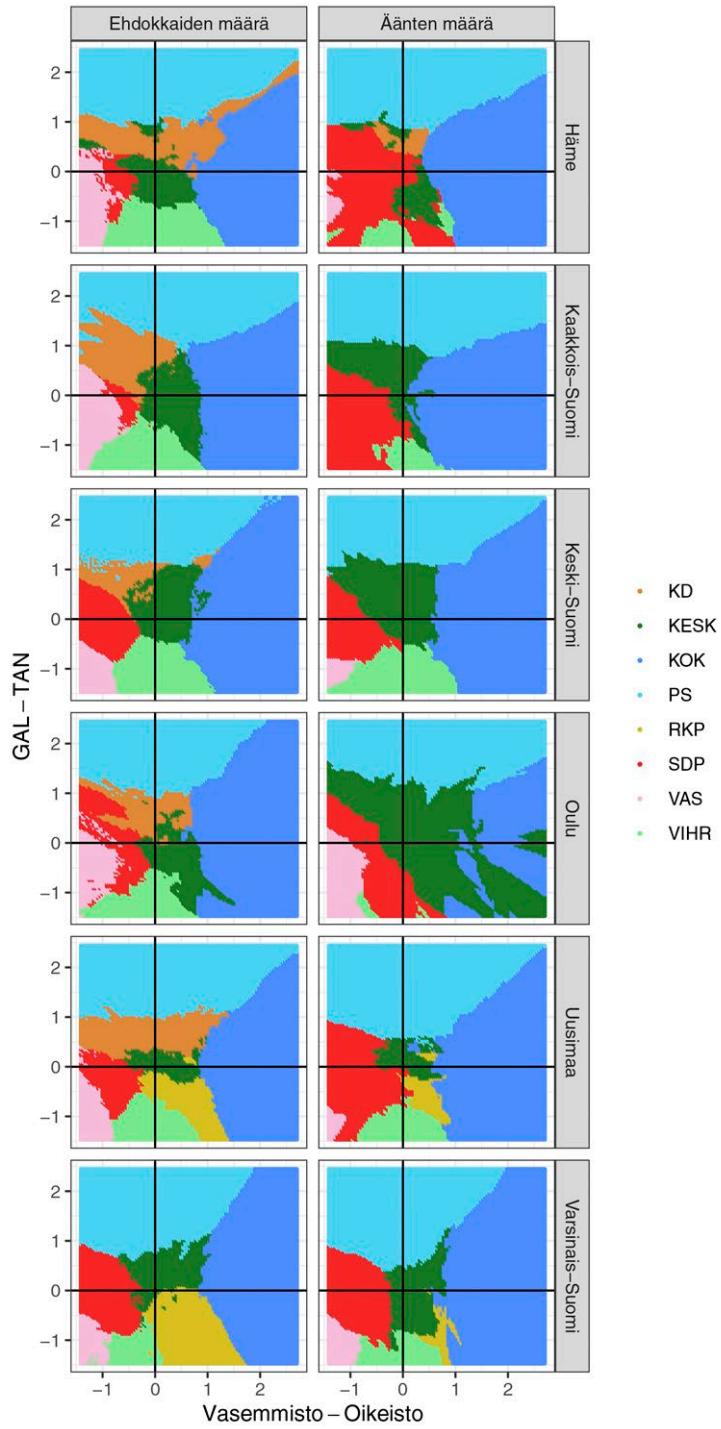
Taulukko 10.2 GAL–TAN-ulottuvuuden muodostavat vaalikonekysymykset

Teema	Vaalikonekysymys
LGBTQ	(HS) Homo- ja lesbopareilla pitää olla samat avioliitto- ja adoptio-oikeudet kuin heteropareilla.
Maahanmuutto	(HS) Jos valtio tarjoaa turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksen perustamista kotikuntaani, tarjous pitää hyväksyä.
EU	(HS) EU:sta on Suomelle enemmän hyötyä kuin haittaa.
Ilmasto ja ympäristö	(HS) Talouskasvu ja työpaikkojen luominen tulisi asettaa ympäristöasioiden edelle, silloin kun nämä kaksi ovat keskenään ristiriidassa.
Perinteiset arvot	(HS) Perinteiset arvot - kuten koti, uskonto ja isänmaa - muodostavat hyvän arvopohjan politiikalle.
Turvallisuus	(Yle) Suomessa tarvitaan nyt koviakin keinoja järjestyksen ja tavallisten ihmisten puolustamiseksi.

Kuvio C. Arvoalueet vaalipiireittäin

Kuvio D. Eduskuntapuolueiden arvoalueet muissa vaalipiireissä

Lähteet

- Arter, David (2020): When a pariah party exploits its demonised status: The 2019 Finnish general election. *West European Politics*, 43(1): 260–273.
- Downs, Anthony (1957): An economic theory of political action in a democracy. *Journal of political economy*, 65(2): 135–150.
- Feldman, Stanley ja Christopher Johnston (2014): Understanding the determinants of political ideology: Implications of structural complexity. *Political Psychology*, 35(3): 337–358.
- Golder, Matt, ja Jacek Stramski (2009): Ideological congruence and electoral institutions. *American Journal of Political Science*, 54(1): 90–106.
- Gschwend, Thomas, Stoiber, Michael ja Maren Günther (2004): Strategic voting in proportional systems: the case of Finland. Mannheim. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssaoar-257735>
- Hooghe, Liesbet, Marks, Gary ja Carol J. Wilson (2002): Does left/right structure party positions on European integration? *Comparative political studies*, 35(8): 965–989.
- HS [Helsingin Sanomat] (2019): Eduskuntavaalit 2019: Hs vaalikone. <https://www.vaalikone.fi/eduskunta2019/>. Online; accessed 19 July 2019.
- Inglehart, Ronald (1977): The silent revolution: *Changing values and political styles among Western publics*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Johansson, Karl Magnus ja Tapio Raunio (2001): Partisan responses to Europe: Comparing Finnish and Swedish political parties. *European Journal of Political Research*, 39 (2): 225–249.
- Jost, John T., Federico, Christopher M. ja Jamie L. Napier (2009): Political ideology: Its structure, functions, and elective affinities. *Annual review of psychology*, 60: 307–337.
- Kestilä-Kekkonen, Elina, Tiihonen, Aino ja Jussi Westinen (2018): Vääriä kysymyksiä vai vääriä vastauksia? Vasemmisto-oikeisto-ulottuvuus vuosien 2003–2015 vaalitutkimusten valossa. *Politiikka*, 60(2): 92–111.
- Knutsen, Oddbjørn (1990): The materialist/post-materialist value dimension as a party cleavage in the Nordic countries. *West European Politics*, 13(2): 258–274.

- Knutsen, Oddbjørn (1995): Left–right materialist value orientations. Teoksessa van Deth, Jan ja Elinor Scarbrough (toim.): *The Impact of Values*. Oxford: Oxford University Press.
- Lachat, Romain (2008): The impact of party polarization on ideological voting. *Electoral Studies*, 27(4): 687–698.
- Lefkofridi, Zoe, Giger, Nathalie, ja Aino Gallego (2013): Electoral participation in pursuit of policy representation: ideological congruence and voter turnout. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 24(3): 291–311.
- Mair, Peter (2007): Left-right orientations. Teoksessa Dalton, Russell J. ja Hans-Dieter Klingemann (toim.): *Oxford Handbook of Political Science*. Oxford: Oxford University Press.
- Marks, Gary, Hooghe, Liesbet, Nelson, Moira ja Erica Edwards (2006): Party Competition and European Integration in the East and West: Different Structure, Same Causality. *Comparative Political Studies*, 39(2): 155–175.
- Massetti, Emanuele (2009): Explaining Regionalist Party Positioning in a Multi-dimensional Ideological Space: A Framework for Analysis. *Regional & Federal Studies*, 19(4-5): 501–531.
- Mattila, Mikko ja Tapio Raunio (2006): Cautious voters-supportive parties: Opinion congruence between voters and parties on the EU dimension. *European Union Politics*, 7(4): 427–449.
- Paloheimo, Heikki (2008): Ideologiat ja ristiriitaisuudet. Teoksessa Paloheimo, Heikki ja Tapio Raunio (toim.): *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY.
- Pitkin, Hanna F. (1967): *The concept of representation*. Berkeley: University of California Press.
- Reunanen, Esa ja Pertti Suhonen (2009): Kansanedustajat ideologisella kartalla. Teoksessa Borg, Sami ja Heikki Paloheimo (toim.): *Vaalit yleisdemokratiassa: eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press.
- De Vries, Catherine E., Hakhverdian, Armen ja Bram Lancee (2013): The dynamics of voters' left/right identification: The role of economic and cultural attitudes. *Political Science Research and Methods*, 1(2): 223–238.
- Westinen, Jussi (2015): Cleavages–Dead and Gone? An Analysis of Cleavage Structure and Party Choice in Contemporary Finland. *Scandinavian Political Studies*, 38(3): 277–300.

Westinen, Jussi, Kestilä-Kekkonen, Elina, ja Aino Tiihonen (2016): Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla. Teoksessa: Grönlund, Kimmo ja Hanna Wass (toim.): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen –Eduskuntavaalitutkimus 2019*. Helsinki: Oikeusministeriö.

Yle [Yleisradio] (2019): Welcome to yle's election compass! <https://vaalikone.yle.fi/eduskuntavaali2019?lang=en>. Online; accessed 19 July 201

Kirjoittajat

Maria Bäck on valtiotieteiden tohtori ja valtio-opin (politiikan ja organisaatioiden tutkimus) yliopistonlehtori Helsingin yliopistossa. Hänen keskeisiin tutkimuskohteisiinsa kuuluu mm. sosiaalinen ja poliittinen luottamus, poliittinen osallistuminen ja kansalaisten poliittiset mielipiteet ja asenteet.

Mikaela Henriksson, VTM, kirjoitti Helsingin yliopistossa pro gradu -tutkielmansa sukupuolistereotyyppioista: ”Empaattiset naiset ja määrätietoiset miehet - kartoitus sukupuolistereotyyppioista suomalaisten eduskuntavaaliehdokkaiden keskuudessa vuonna 2019.

Veikko Isotalo, VTM ja TkK, on väitöskirjatutkija Helsingin yliopistossa. Isotalon väitöstutkimus tarkastelee eduskuntavaaliehdokkaiden menestykseen vaikuttavia tekijöitä. Isotalo on mukana IntraComp-tutkimushankkeessa.

Theodora Järvi, YTM, on tohtorikoulutettava Helsingin yliopiston politiikan ja organisaatioiden tutkimuksessa. Hänen väitöskirjansa käsittelee informaation vaikutusta äänestyskäyttäytymiseen ideologisesta, sosio-normatiivisesta ja ehdokaskeskeisestä näkökulmasta Suomen kontekstissa.

Elina Kestilä-Kekkonen on valtio-opin ma. professori Turun yliopistossa. Hänen keskeisiä tutkimusalueitaan ovat poliittinen kiinnittyminen, kansaliskasvatus, poliittinen sosialisatio ja poliittiset arvot ja asenteet. Kestilä-Kekkonen johtaa Suomen Akatemian rahoittamaa hanketta ”Education, Political Efficacy and Informed Citizenship (EPIC)” (2019–2023) Tampereen yliopistossa. Hän on Suomen vaalitutkimuskonsortion johtoryhmän jäsen ja toimi Scandinavian Political Studies -julkaisun päätoimittajana vuosina 2017-2020.

Vesa Koskimaa on tutkijatohtori Åbo Akademin yhteiskuntatieteen tutkimuslaitoksessa (Samforsk). Hän tutkii puolueorganisaatioiden toimintaa ja poliittis-hallinnollisen eliitin päätöksentekoa.

Jarno Limnell on kyberturvallisuuden työelämäprofessori Aalto-yliopistossa ja dosentti kolmessa muussa yliopistossa. Hän on myös Tosibox Oy:n toimitusjohtaja. Koulutukseltaan hän on sotatieteiden tohtori, valtiotieteiden maisteri ja upseeri.

Marina Lindell on tutkija Åbo Akademin yhteiskuntatieteen tutkimuslaitoksessa (Samforsk). Hän johtaa suomenruotsalaista kansalaispaneelia (Barometern), on ollut Suomen vaalitutkimuskonsortion johtoryhmän sihteeri 2019-2020 sekä tiedottaja ECPR Standing Group for Democratic Innovations tutkimusryhmässä 2010-2019. Lindell on Associate Editor, tieteellisessä lehdessä Journal of Deliberative Democracy, 2018-2022. Hänen

tutkimuksensa painopistealueet ovat demokraattiset innovaatiot, keskusteludemokratia, poliittiset mielipiteet ja vähemmistöt (erityisesti suomenruotsalainen vähemmistö).

Mikko Mattila on Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin professori. Hän on kiinnostunut muun muassa poliittisesta toiminnasta, politiikan instituutioista ja Euroopan unionin päätöksenteosta. Hän on julkaissut lukuisia artikkeleja näistä aiheista kotimaassa ja kansainvälisesti.

Lauri Rapeli on tutkimusjohtaja Samforsk-instituutissa Åbo Akademiassa. Hän johtaa myös Suomen Akatemian rahoittaman PALO-konsortion osahanketta, joka tutkii tulevaisuuteen suuntautuvan päätöksenteon edellytyksiä Suomessa. Rapeli tutkii erityisesti kansalaisten poliittista ajattelua ja käyttäytymistä.

Åsa von Schoultz on Helsingin yliopiston ruotsinkielinen professori yleisessä valtio-opissa. Hänen tutkimuksensa kohdistuu pääasiassa äänestäjien poliittiseen käyttäytymiseen ja poliittisiin eliitteihin. Von Schoultz johtaa Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimusprojektia Intraparty Competition: The Neglected Dimension of Electoral Politics (2018-2022). Hän on johtanut vuodesta 2011 lähtien Suomen osatutkimusta Comparative Candidate Surveyssa (CCS) ja toimii projektin kansainvälisessä johtoryhmässä. Von Schoultz on myös Suomen vaalitutkimuskonsortion johtoryhmän jäsen.

Josefina Sipilén viimeistelee valtio-opin väitöskirjaansa Tampereen yliopistossa. Sipilén tutkii väitöskirjassaan ulkomaalaistaustaisten kuntavaaliehdokkaiden poliittista rekrytoitumista Suomessa. Lisäksi Sipilén työskentelee Suomen Akatemian rahoittamassa EPIC-tutkimushankkeessa (2019–2023), jossa tarkastellaan koulutuksen merkitystä nuorten kansalaispätevyyden kehittämisessä.

Peter Söderlund on valtio-opin dosentti ja akatemialehtori Åbo Akademin yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnassa. Söderlund on keskittynyt tutkimuksessaan poliittisiin mielipiteisiin ja käyttäytymiseen sekä Suomessa että Euroopassa

Hanna Wass on yleisen valtio-opin dosentti Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnassa. Hän toimii myös tutkijana Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamassa ”Kansalaisuuden kuilut ja kuplat (BIBU)”-tutkimushankkeessa. Wass on Suomen vaalitutkimuskonsortion johtoryhmän jäsen ja hänellä on useita asiantuntijatehtäviä koti- ja ulkomaisissa elimissä. Wassin laaja tuotanto keskittyy erityisesti yhdenvertaisen poliittisen osallisuuden ja edustuksen kysymyksiin.

Aineistokuvaus

Tekijät

Åsa von Schoultz (Helsingin Yliopisto)
Elina Kestilä-Kekkonen (Turun Yliopisto)

Muut tekijät

Lomakesuunnitteluun ja kyselytutkimuksen toteutukseen osallistuivat myös seuraavat tutkijat:

Mikaela Henriksson
Staffan Himmelroos
Veikko Isotalo
Theodora Järvi
Josefina Sipinen

Aineiston tuottaja ja rahoittaja

Suomen Akatemian rahoittama projekti Intraparty competition: The neglected dimension of electoral politics no. 1316239

Sisältö

Kyselytutkimus sisältää kysymyksiä eri aihealueista, kuten ehdokkaiden poliittisesta taustasta ja kokemuksesta, nimittämisprosesseista, kampanjoinnista sekä poliittisista arvoista että demokratiakäsityksistä. Tutkimus on osa laajempaa kansainvälistä yhteistyöprojektiä (Comparative Candidates Survey, www.comparativecandidates.org), joka kerää tietoa parlamenttivaalien ehdokkaista eri maissa, ja mahdollistaa siten maiden välisen vertailun yhdenmukaisia mittareita käyttäen.

Aineistonkeruun ajankohta

1.5.2019–20.9.2019

Perusjoukko/otos

Kokonaisotos: 2468 vuoden 2019 eduskuntavaaleihin nimitettyä ehdokasta

Havaintoaineiston koko

Vastaajien lukumäärä 770

Vastausprosentti 31,2

Vain vastaajat, jotka vastasivat vähintään 20 prosenttiin kysymyksistä on sisällytetty aineistoon

Keruumenetelmä

Strukturoidut lomakkeet.

Kaikki ehdokkaat, joilla oli julkinen osoite, saivat postitse kutsun osallistua tutkimukseen. Kyselyyn oli mahdollista vastata paperilomakkeella tai sähköisesti. Jos ehdokkaalla ei ollut julkista osoitetta, hän sai kutsun vain sähköpostitse.

Keruväline

Strukturoidut lomakkeet ovat saatavilla IntraComp –projektin sivuilta: <https://www.helsinki.fi/en/researchgroups/intraparty-competition/finnish-candidates-survey>

Muu materiaali

Comparative Candidates Survey, <http://www.comparativecandidates.org/>

Aineiston edustavuus / Painot

Aineistoa on painotettu, jotta se olisi kaikkia nimitettyjä ehdokkaita edustava (äidinkieli, vaalipiiri, sukupuoli, ikä, vaalimenestys – valittu/ei-valittu)

Kuviot

Kuvio 3.1 Vaalikampanjan paikallisuus ja ehdokaskeskeisyys	69
Kuvio 3.2 Ulkosuomalaisten huomioiminen kampanjoissa puolueissa (%)	71
Kuvio 4.1 Havainnot eri vaalihäirintämuotojen esiintymisestä vuoden 2019 eduskuntavaaleista ja näkemykset niiden esiintymisen todennäköisyydestä Suomen tulevissa vaaleissa (%)	92
Kuvio 4.2 Ehdokkaiden vastausjakauma omasta turvallisuudesta vaalikampanjan aikana	93
Kuvio 4.3 Eri tekijöiden merkitys ehdokkaiden vaalihäirintätietoisuuden selittäjänä (%)	94
Kuvio 4.4 Eri tekijöiden merkitys ehdokkaiden turvallisuuskokemusten selittäjänä (%)	95
Kuvio 4.5 Vaalihäirintätietoisuus puoluekannan mukaan	96
Kuvio 4.6 Turvattomuuden tunne vaalikampanjaa tehdessä puoluekannan mukaan	97
Kuvio 4.7 Ehdokkaiden ja äänestäjien havainnot vaalihäirinnän esiintymisestä vuoden 2019 eduskuntavaaleista ja näkemykset sen esiintymisen mahdollisuudesta tulevissa eduskuntavaaleissa (%)	98
Kuvio 5.1 Ehdokkaiden suosiota selittävät tekijät 1999–2019 (lineaarinen regressionanalyysi)	111
Kuvio 5.2 Paikastaan luopuneet kansanedustajat ja ehdolla olleiden istuvien kansanedustajien uudelleenvalinnan todennäköisyys 1972–2019 (%)	113
Kuvio 6.1 Ehdokkaiden mielipiteet kansanäänestyksistä ja kansalaisten roolista päätöksenteosta ("Jokseenkin tai täysin samaa mieltä" väittämän kanssa), %	127
Kuvio 6.2 Ehdokkaiden mielipiteet kansan tahdon noudattamisesta ja enemmistöperiaatteista ("jokseenkin tai täysin samaa mieltä" väittämän kanssa), %	129
Kuvio 8.1 Edustuksen painopiste	153
Kuvio 8.2 Edustuksen tyyli	156

Kuvio 9.1 Persoonallisuuden piirteet, jotka sopivat paremmin nais- tai miespuolisiin ehdokkaihin: Ehdokkaiden ja kansalaisten näkemykset (%).....	165
Kuvio 9.2 Asiakysymykset, jotka sopivat paremmin miesten tai naisten hoidettavaksi: Ehdokkaiden ja kansalaisten näkemykset (%).....	166
Kuvio 9.3 Persoonallisuuden piirteet, jotka sopivat paremmin nais- tai miespuolisiin ehdokkaihin: ehdokasryhmät (indeksi, keskiarvo 0–12).....	167
Kuvio 9.4 Asiakysymykset, jotka sopivat paremmin miesten tai naisten hoidettavaksi: Ehdokasryhmät (indeksi, keskiarvo 0–15).....	168
Kuvio 10.1 Eduskuntapuolueiden ehdokkaiden sijoittuminen vasemmisto–oikeisto- ja GAL–TAN-ulottuvuudella.....	176
Kuvio 10.2 Eduskunnan ulkopuolisten puolueiden ehdokkaiden sijoittuminen.....	178
Kuvio 10.3 Kaikkien vaalipiirien ehdokkaiden ja äänien sijoittuminen arvokartalle.....	180
Kuvio 10.4 Kahdeksan eduskuntapuolueen arvoalueet ehdokasmäärän ja äänten määrän mukaan kuudessa vaalipiirissä	183
Kuvio 10.5 Ehdokkaiden ja äänestäjien sijoittuminen ja näiden käsitys puolueen sijainnista vasemmisto–oikeisto-akselilla	185
Kuvio 10.6 Ehdokkaiden näkemys puolueittain mitkä asiat liittyvät vasemmistoon ja mitkä oikeistoon.....	189
Kuvio 10.7 Millainen Euroopan unionin jäsenyys on ollut Suomelle?.....	191
Kuvio 10.8 Ehdokkaiden suhtautuminen Euroopan unionin yhdentymiseen puolueittain.	192
Kuvio C. Arvoalueet vaalipiireittäin	197
Kuvio D. Eduskuntapuolueiden arvoalueet muissa vaalipiireissä	198

Taulukot

Taulukko 2.1 Ehdokkaiden asuinpaikkakunnan koko puolueittain/ryhmittäin (%).....	39
Taulukko 2.2 Puolueittain niiden vastaajien osuus, jotka kokivat, että pienessä kunnassa asumisesta oli hyötyä oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).....	40
Taulukko 2.3 Puolueen ja asuinpaikkakunnan koon mukaan niiden osuus ehdokkaista, jotka kokivat oman asuinpaikkansa asettaneen heidät epäedulliseen asemaan oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).....	41
Taulukko 2.4 Ehdokkaiden sukupuolijakauma puolueittain (%).....	42
Taulukko 2.5 Puolueittain niiden ehdokkaiden osuus, jotka kokivat naissukupuolesta olleen hyötyä oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).....	43
Taulukko 2.6 Puolueen ja sukupuolen mukaan niiden osuus ehdokkaista, jotka kokivat oman sukupuolensa asettaneen heidät epäedulliseen asemaan oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).....	44
Taulukko 2.7 Ehdokkaiden ammattitasta puolueittain (%).....	46
Taulukko 2.8 Ehdokkaiden ikäjakauma puolueittain (%).....	47
Taulukko 2.9 Puolueittain niiden ehdokkaiden osuus, jotka kokivat nuoresta iästä olleen hyötyä oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).....	48
Taulukko 2.10 Puolueen ja iän mukaan niiden osuus ehdokkaista, jotka kokivat oman ikänsä asettaneen heidät epäedulliseen asemaan oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon, % (n).....	49
Taulukko 2.11 Ehdokkaiden koulutustasta puolueittain (%).....	50
Taulukko 2.12 Puolueittain niiden vastaajien osuus, jotka kokivat, että matalasta koulutuksesta oli hyötyä oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).....	51

Taulukko 2.13 Puolueen ja koulutustaustan mukaan niiden osuus ehdokkaista, jotka kokivat oman koulutustaustansa asettaneen heidät epäedulliseen asemaan oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).....	52
Taulukko 2.14 Ulkomaalaissyntyisten osuus ehdokkaista puolueittain (%).....	53
Taulukko 2.15 Puolueittain niiden vastaajien osuus, jotka kokivat, että maahanmuutto- ja/ tai vähemmistötaustasta oli hyötyä oman puolueen ehdokasasettelussa jossain määrin, melko paljon tai erittäin paljon (%).....	54
Taulukko 3.1 Kuinka tärkeä osa kampanjaasi seuraavat kampanjamuodot olivat? (%).....	62
Taulukko 3.2 Tärkeimmät kampanjamuodot kansanedustajaksi valituilla ja valitsematta jääneillä (%).....	63
Taulukko 3.3 Erialaisten ehdokkaiden osuus eri kampanjatyypeissä.....	66
Taulukko 3.4 Ehdokkaiden mainonta eri viestintävälineissä.....	67
Taulukko 3.5 Kampanjoiden kohdentaminen eri ryhmille (eduskuntapuolueiden ehdokkaat, %).	72
Taulukko 3.6 Muita puolueita tai ehdokkaita omassa kampanjassaan kritisoineiden ehdokkaiden osuudet (eduskuntapuolueiden ehdokkaat, paljon ja erittäin paljon vastanneet yhteensä, %).	74
Taulukko 3.7 Ehdokkaiden vaalirahoitus kevään 2019 eduskuntavaaleissa.....	77
Taulukko 3.8 Puolueen, lahjoitusten ja omien varojen osuus ehdokkaiden vaalirahoituksesta (%)? (Lähde: ehdokaskysely).....	79
Taulukko 3.9 Ehdokkaan arvio, siitä kuinka monta lahjoitusta hän sai yksityisiltä tahoilta (n).	81
Taulukko 5.1 Eduskuntaan ehdokkaana olleet ja valitut sukupuolittain, 1970–2019 (%).....	107
Taulukko 5.2 Eduskuntaan ehdolla olleet ja valitut ikäluokittain, 1995–2019 (%).....	108
Taulukko 5.3 Eduskuntaan ehdolla olleet ja valitut syntymämaan mukaan, 1995–2019 (%).	108

Taulukko 5.4 Eduskuntaan ehdokkaana olleet ja valitut kunnanvaltuutetut, 1995–2019 (%).	109
Taulukko 5.5 Eduskuntaan ehdolla olleet ja valitut julkisuuden mukaan, 1995–2019 (%).	110
Taulukko 6.1 Kuinka tyytyväinen olet yleisesti ottaen demokratian toimivuuteen Suomessa? (%)	123
Taulukko 6.2 Kuinka tyytyväinen olet yleisesti ottaen demokratian toimivuuteen Euroopan unionissa? (%)	125
Taulukko 7.1 Tulevaisuusorientaatio ja ehdokkaiden poliittinen profiili (samaa mieltä olevien prosenttiosuus).....	140
Taulukko 7.2 Tulevaisuusorientaatio ja ehdokkaiden sosiodemografinen profiili (samaa mieltä olevien prosenttiosuus).....	142
Taulukko 10.1 Vasemmisto–Oikeisto-ulottuvuuden muodostavat vaalikonekysymykset....	196
Taulukko 10.2 GAL–TAN-ulottuvuuden muodostavat vaalikonekysymykset.....	196

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0680 (nid.)
ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-259-886-8 (nid.)
ISBN 978-952-259-890-5 (PDF)